

Dr. B. C. J. LIEVEGOED

OMUL PE PRAG
sau
șansa dezvoltării lăuntrice

EDITURA TRIADE

Traducere după:

Dr. B. C. J. Lievegoed
L'HOMME SUR LE SEUIL
OU LE PARI DU DÉVELOPPEMENT INTÉRIEUR
Editura Trois Arches, Chatou/Franța

Titlul original în olandeză:

Mens op de Drempel
1983 Uitgeverij Vrij Geestesleven - Zeist - Țările de Jos

Coperta:

TRAPASSO de Beppe Assenza

Traducător:

Mirella Pintea

Coordonator:

Adrian Pintea

Redactor:

Agenor Crișan

© 2002 Editura TRIADE, Cluj-Napoca
ISBN 973-8313-36-8

CUPRINS

Biografia autorului	7
Cuvânt înainte al autorului	11

Partea întâi

1. - Omul pe Prag	17
2. - Calea lumii interioare: Misteriile egiptene	28
3. - Calea lumii exterioare: Misteriile nordice	34
<i>Visul lui Olav Åsteson</i>	43
4. - Omul diurn și omul nocturn	52
<i>Imnele Noptii</i> , de Novalis	58
5. - A doua individualitate a omului	64
6. - Căile de inițiere în trecut și astăzi	71
<i>Inițierea Orientală</i>	
<i>Inițierea creștină medievală</i>	
<i>Inițierea creștină rosicruciană</i>	
7. - Calea antroposofiei	83
<i>Liniile principale ale căii interioare antroposofice</i>	
<i>Puncte de vedere practice</i>	
8. - “Dublurile” ființei omului	96
a) <i>Morfologia, temperamentul și caracterul</i>	
b) <i>Educația și cultura ca “dublu”</i>	
c) <i>Interferențele perturbatoare ale vieților anterioare</i>	
d) <i>Ființele elementare neeliberate</i>	
e) <i>Dublul geografic</i>	
f) <i>Problemele bărbat - femeie</i>	
g) <i>Păzitorul Pragului</i>	

9. Procesele planetare în cosmos și în ființa omului	121
<i>Noțiuni introductive</i>	
<i>Cele șapte procese planetare</i>	
<i>Soarele și luna</i>	
<i>Rezumat</i>	
<i>Concluzii</i>	
10. Dezvoltarea sufletului senzației, sufletului sentimentului și rațiunii și sufletului conștiinței	150
<i>Dezvoltarea sufletului senzației</i>	
<i>Dezvoltarea sufletului sentimentului și rațiunii</i>	
<i>Dezvoltarea sufletului conștiinței</i>	
11. Dificultăți pe calea lumii interioare	163
12. Dificultăți pe calea lumii exterioare	177

Partea a doua

13. Liniile principale ale psihoterapiei de orientare antroposofică	185
14. Principiile de bază în diagnostic și terapie	196
<i>a) Diagnosticul</i>	
<i>b) Alegerea terapiei</i>	
<i>c) Metoda terapeutică</i>	
15. Tratatamentul tulburărilor de dezvoltare sufletească	204
16. Constituția isterică	211
<i>Isteria ca fenomen al epocii actuale</i>	
17. Modalități de evadare din realitate	224
<i>Generalități</i>	
<i>Anorexia mentală</i>	
<i>Comportamentul psihopat</i>	
<i>Fenomenul de dependență</i>	
18. - Formarea terapeutului	252
Note și bibliografie	262

BIOGRAFIA AUTORULUI

Bernard Lievegoed s-a născut la 2 septembrie 1905 la Medan, (Sumatra), în Indonezia. Tatăl său era director de publicație la un ziar local. Și-a petrecut astfel copilăria și adolescența într-unul din cele mai minunate peisaje din lume și tot acolo a terminat și anii de școală. La 17 ani a plecat în Olanda, pentru a-și termina liceul și a ales apoi să studieze medicina care, în opinia sa nu prea conformistă, îi oferea cea mai largă paletă de posibilități pentru alegerea viitorului.

Pe parcursul celor șase ani de studii medicale, Bernard Lievegoed a devenit pasionat de psihiatrie. A descoperit întâmplător antroposofia, prin intermediul psihiatrului olandez Willem Zeylmans van Emmichoven. Pe parcursul unei călătorii în Suedia, vizitează o instituție antroposofică pentru copii cu deficiență mintală, care îl impresionează într-atât încât se hotărăște să fondeze una similară în Olanda. Drept urmare, inaugurează în 1931 *Zonnehuis*, la a cărei finanțare va participa timp de 7 ani, continuând în paralel consultațiile de medicină generală. În 1939 Lievegoed și-a susținut teza de doctorat, inspirată din munca în acest centru, având ca temă utilizarea muzicii în terapie. Ea a fost publicată sub titlul “Maat, Ritme, Melodie”.

După al doilea război mondial, centrul *Zonnehuis* s-a dezvoltat repede, ajungând să primească până la 200 de copii. În același timp, Lievegoed a fost chemat să participe la alte proiecte de o natură întrucâtva diferită. El scrisese o carte asupra dezvoltării copilului și implicația ei în pedagogie și adeseori ținea conferințe despre pedagogia și educația pe baze antroposofice. Din acest motiv, a fost solicitat în 1948 să țină un discurs important în fața unui grup de industriași de prestigiu, referitor la contribuția educației la dezvoltarea industrială a Olandei, în acea perioadă de după război. Ca urmare a acestui fapt, a fost nevoit ulterior să răspundă mai multor cereri private privind formarea profesională. Responsabilitățile de consilier în întreprinderi ale lui Lievegoed au luat o asemenea amploare, încât el a

decis să se retragă din funcția de director al instituției *Zonnehuis*, pentru a-și dedica tot timpul funcției de consilier pentru probleme umane în industrie.

În 1954, Lievegoed a fost invitat să țină cursuri la facultatea Colegiului Economic al Olandei (care a devenit mai apoi Universitatea Erasmus) la Rotterdam, ca profesor de “pedagogie socială”. El a acceptat și a fondat la scurt timp după aceea Institutul Pedagogic Olandez, cu scopul de a desfășura activități practice în cadrul acestuia. NPI, nume sub care acest institut s-a făcut cunoscut în scurt timp, a devenit de îndată un pionier în cadrul eforturilor pentru soluționarea problemelor sociale din economie și industrie. Avându-l pe Lievegoed ca director și colaborator eficient, NPI a creat noi baze pentru “implementarea unui mod de organizare cu caracter social și terapeutic”, pentru instituirea unor relații umane la locul de muncă și în cadrul formării profesionale.

În 1963, Lievegoed a fost chemat să colaboreze la înființarea unui departament de științe sociale în cadrul institutului *Technische Hogeschool* (Colegiul Tehnic) din Twente. Aici a contribuit la deschiderea unui nou curs, pe care l-am putea defini drept “Geniul terapeutic în industrie”. În aceeași perioadă, și-a încheiat și cartea sa *Organisaties in ontwikkeling* (Dezvoltarea organizării), publicată în Olanda în 1969 și care a dobândit ulterior un renume internațional.

În același timp Lievegoed era preocupat și de alte probleme. În afara funcției sale de profesor la Colegiul Economic din Rotterdam, Lievegoed a acceptat să devină “psihiatru pentru studenți”. El și-a dat seama că 85% din problemele pe care le acuzau studenții erau cauzate de condițiile lor de studiu, de singurătate și de alegerea fără prea multă convingere a disciplinei de studiu. În 1971 a demisionat din postul său de director de la NPI și a fondat *Vrije Hogeschool* (Școala superioară liberă), cu scopul de a oferi un an de orientare generală și de dezvoltare personală tinerilor aflați la sfârșitul școlarității, dar nehotărâți în privința viitoarelor studii. Cercul se închidea deci pentru acest medic de 65 de ani care, după ce fusese educator, consilier în întreprinderi și profesor, revenea acum la prima sa pasiune: psihiatria. Ea a luat acum forma unei “însoțiri individuale” pentru tineri. În

anii în care a fost director la *Vrije Hogeschool* (funcție din care s-a retras în 1982), Lievegoed a scris "*De levensloop van de mens*", lucrare ce tratează dezvoltarea vieții omului și care a devenit mai apoi un bestseller în Olanda.

În afara numeroaselor sale activități sociale, printre care mai multe funcții oficiale în guvern, Lievegoed a scris nu mai puțin de 21 de cărți și broșuri, pe lângă numeroase articole și conferințe în domenii foarte variate, cum ar fi psihologia dezvoltării, pedagogia curativă, pedagogia socială, dezvoltarea organizării, educație, arhitectură, comunitate, medicină. În decembrie 1983 i s-a decernat premiul *Gouden Ganzevier* (Pana de Aur), premiu literar atribuit de către Asociația Regală a Editorilor din Olanda autorilor care au avut o contribuție marcantă în viața culturală a țării lor. Cu această ocazie, s-a spus despre el că a fost "în totalitate om al epocii actuale, atent la cerințele timpului său și la nevoile reale ale unei lumi tulburate". Lievegoed s-a angajat mai ales în problemele arzătoare ale vieții culturale și sociale. "Astăzi", spunea el, "orice problemă este o problemă de moralitate".

CUVÂNT ÎNAINTE AL AUTORULUI

Timp: iarna 1928 - 1929. Loc: vechiul spital Binnengasthuis, din Amsterdam, în secția de medicină internă, condusă de profesorul "Piet" Ruitenga. Mai exact: "cabinetul", fostă cameră de baie, lângă salonul de femei. Cabinetul acesta este domeniul celor mai tineri interni. Acolo au loc testele de rutină zilnice și se consemnează rezultatele în fișele pacienților. Este de asemenea și locul în care întreaga echipă medicală se adună în fiecare dimineață la o ceașcă de cafea, pentru a schimba ultimele noutăți.

În dimineața aceea profesorul Ruitenga, internii și asistenții erau adunați cu toții, cu ceștile de cafea în mână. Unul din medici povestește: "În week-end-ul acesta m-am dus să-mi vizitez mătușa. Reumatism cronic...Biata femeie...Toată înțepenită. Au încercat de toate: acid salicilic, săruri de aur... fără nici un rezultat... Au sfârșit prin a o trimite la noua clinică Rudolf Steiner. Și știți ce-i fac acolo? *Discută* cu ea jumătate de oră zilnic!" Hohote puternice de râs... Ce aberație!

Atunci se auzi vocea tânărului intern: "Am întâlnit din întâmplare câțiva medici care lucrează acolo. Mi s-a părut că aveau dreptate..."

Profesorul Ruitenga se întoarce brusc: "Ce știi dumneata despre medicina asta antroposofică?"

Tânărul intern: "La drept vorbind, domnule Profesor, nu mare lucru până acum, dar mă interesează și sper să aflu într-o bună zi mai multe."

Profesorul Ruitenga:" Curios... zilele trecute, unul din medicii aceștia, fost student de-al meu, a trecut să mă vadă. Mi-a lăsat o carte pe care am încercat să o citesc... Spune sincer... Tu înțelegi ce este corpul eteric?"

Tânărul intern: "Încă nu, domnule Profesor".

Ruitenga: "Mulți dintre foștii mei studenți au aderat la această orientare. Nu înțeleg... Totuși, cei mai buni..."

Se îndepărta de grup, cu ceașca plină încă, în mână, bombănind: "Erau totuși cei mai buni studenți ai mei..."

Tăcere deplină și priviri întunecate în direcția tânărului asistent care umbrise atmosfera...

Aceasta a fost una din primele experiențe ale tânărului intern. La 24 de ani el a obținut diploma de medic și curând și-a dat seama că discuția asupra biografiei este un element fundamental în orice terapie. Și-a îndreptat atunci atenția asupra psihiatriei, a descoperit pedagogia curativă și s-a decis să fondeze o instituție antroposofică pentru copii cu deficiență mintală.

A obținut aprobarea profesorului Carp, din Leiden, pentru a demara o cercetare în instituția sa, cercetare care a fost finalizată în 1939 ca teză de doctorat intitulată: *Maat, ritme, melodie. Grondslagen voor een therapeutisch gebruik van muzikale elementen*¹.

În anii 30, la clinica Jelgersma din Oegstgeest, în Olanda, a fost examinată posibilitatea demarării unui curs de specializare în psihiatria infantilă, punându-se problema conținutului unei astfel de specializări. Am avut privilegiul de a participa la aceste deliberări, datorită experienței pe care o dobândisem în instituția *Zonnehuis*, la Zeist, (numele centrului de pedagogie curativă). Această specializare a fost demarată în mod real abia după al doilea război mondial.

În perioada aceea, datorită cererilor pe care le primeam, activitatea mea era orientată spre psihoterapia generală. Pe atunci, conceptul de psihoterapie era în mod virtual asimilat cu cel al psihanalizei. Eu îmi continuam cercetările într-o direcție personală, bazându-mă pe antroposofie, fiind mereu încurajat prin întâlniri regulate cu cei de la clinica Jelgersma.

Acestei forme de psihoterapie care începea să prindă contur, îi dădusem numele de: “terapie prin biografie”, sau “terapie biografică”, pentru că scopul ei era o nouă poziționare a dificultăților pacientului în contextul general al vieții sale și nu căutarea cauzelor lor doar în situațiile traumatice și frustrările primilor săi ani.

Conceptul de “dezvoltare” a devenit axa principală a muncii mele și îmi era din ce în ce mai evident că această dezvoltare avea loc printr-o confruntare cu *rezistența*, iar apoi printr-o depășire a acesteia – nu doar cea constituită de obstacolele puse de constituția individua-

lă, mediul educațional și întâmplările din viață, ci și a acelei incapacități pe care o putem avea de a accepta situația prezentă și de a deduce din ea perspectiva proiectelor personale. Mi-a devenit clar faptul că rezistența, adevărat “colaborator al dezvoltării”, provenea din experiențele tulburătoare care nu fuseseră înțelese și rămâneau în continuare traumatizante.

Pentru a ajuta pacientul să depășească dificultățile întâlnite în viață, e important ca mai întâi să i se explice legile care, în mod firesc, guvernează cursul oricărei vieți omenești. Aceasta a fost tema centrală a cărții mele *De levensloop van de mens* ².

Problemele îți apar într-o lumină cu totul diferită când știi că ele fac parte din etapele normale ale unei evoluții.

Tema acestei noi lucrări o constituie opoziția întâlnită la nivelul cel mai profund. A fost necesar să ne referim la imaginea completă a omului așa cum o descrie antroposofia. Din acest motiv, cartea aceasta este mai “antroposofică” decât precedenta.

Ea este formată din două părți. Prima conține o descriere generală a diferitelor aspecte ale dezvoltării umane, bazată pe imaginea omului și concepția despre univers pe care le propune antroposofia.

În cea de-a doua parte sunt prezentate principiile fundamentale ale terapiei prin biografie. Partea aceasta se adresează cu precădere specialiștilor; ea le oferă un câmp de reflectare pentru căutările și practica lor. Cei pe care problemele expuse aici îi privesc în mod direct, vor putea și ei să profite de anumite pasaje ale acestei a doua părți.

Lucrarea aceasta este rodul a 50 de ani de experiență și are, din acest motiv, o nuanță personală. Puncte de vedere diferite sau complementare sunt cu siguranță posibile în acest domeniu.

Nu am dorit să fac o descriere prea detaliată a conceptelor ce derivă din antroposofie, de teama extinderii excesive a volumului. Vor putea fi găsite la sfârșitul cărții scurte note privind terminologia de bază și referințe bibliografice pentru cititorii care ar dori să aprofundeze subiectul.

O ultimă remarcă preliminară: inițial, autorul ar fi dorit să scrie “el/ea” pe parcursul întregii lucrări. Dar ar fi făcut mai puțin lizibilă cartea și atunci s-a decis, de comun acord cu editorul, să opteze doar pentru forma masculină, fiind de la sine înțeles că tot ce este descris pentru ”el” este tot atât de valabil și pentru “ea”, bineînțeles.

Octombrie 1983

B. C. J. Lievegoed

PARTEA ÎNTÂI

1. Omul pe Prag

“Omenirea a trecut Pragul”: această afirmație a lui Rudolf Steiner este impulsul care se află la baza acestei cărți. Frontierele fixe și bine delimitate în interiorul cărora conștiința umană a evoluat de-a lungul secolelor precedente nu mai sunt, într-adevăr, la fel de clare ca până acum. Mai ales frontiera lumii noastre interioare, cea care ne separă de procesele organice și psihice din adâncurile ființei noastre, este cea care a devenit permeabilă. Forțe prea puțin cunoscute, de natură compulsivă, ne domină tot mai mult starea de conștiință producând angoase, obsesii și stări depresive.

Primele manifestări ale acestei situații au apărut la sfârșitul secolului trecut, acum aproape 80 de ani: psihanaliza, la început batjocorită și ridiculizată de cei care considerau o astfel de frontieră ca un zid impenetrabil, a pătruns foarte repede în viața culturală. Cu greu ne-am putea imagina azi un roman sau un film care să nu facă nici o aluzie la psihanaliză.

De la un an la altul starea de indispoziție crește. Dar oamenii nici nu vor să audă: fiecare este presupus sănătos și echilibrat psihic, având deci o stare de conștiință *lipsită de nonsens* și orientată exclusiv spre lumea materială, ce poate fi atinsă și văzută.

De-a lungul secolului XX, consumul de alcool și tranchilizante a crescut mereu în fiecare an. A crescut de patru ori în ultimii 15 ani și crește în fiecare lună.

Ce se întâmplă deci?

Scopul acestei cărți este să contribuie la o mai bună înțelegere a acestor fenomene, pe baza imaginii despre om și lume pe care o propune antroposofia. Antroposofia aduce lumină în unele domenii care rămân deocamdată puțin accesibile înțelegerii noastre obișnuite.

Cunoașterea adevărată a realității este o condiție esențială pentru învingerea anxietății și a tuturor temerilor: când cunoști adevărata natură a unei situații, nu mai simți nici o teamă în fața ei.

Câmpul pe care îl traversez pe înserat e acoperit de ceață. Dintr-o dată zăresc o formă omenească ce-mi taie calea. Teama și groaza pun stăpânire pe mine... până când îmi dau seama că de fapt înaintea mea nu e decât o tufă de soc. Răsuflu din nou ușurat, bătaile inimii se liniștesc. Cel care poate descoperi natura iluziilor, nelăsându-se înșelat de necunoscut, va fi capabil să-și afirme Eul și, în același timp, să facă față situației liniștit și calm.

În capitolele care urmează vom încerca să îndepărtăm teama de necunoscut. O vom face demonstrând că ne aflăm aici în fața unui proces de dezvoltare *între-totul justificat și necesar* în civilizația noastră occidentală, la fel de natural cum este schimbarea dentiției sau pubertatea, și chiar la fel de natural ca acea schimbare care a avut loc în momentul trecerii de la Evul Mediu la Renaștere, caracterizată prin impulsul marilor descoperiri, care au marcat trecerea spre epoca modernă.

A apărut atunci o nevoie irezistibilă de a abate atenția omului de la speculația filozofică, de a o îndrepta spre lume, spre întinderea necunoscută a planetei, care a început să fie explorată, și spre natură, sursă nepuizabilă a unor bogății de descoperit. Azi, atenția noastră este atrasă cu același elan irezistibil spre lumea noastră lăuntrică. Explorarea întinderilor necunoscute ale propriului nostru psihic înlocuiesc călătoriile spre noi continente. Cele mai înspăimântătoare frontiere sunt acum depășite. Altădată era interzisă călătoria spre Vest. Se povestea cum corăbiile care ajungeau la capătul lumii erau prinse de o imensă cataractă și cădeau în adâncurile de nepătruns ale neantului. Azi însă e interzis să vrei să depășești frontierele obișnuite ale conștiinței de zi; în cazul acesta omul poate fi purtat de cealaltă parte, în nebunia nimicului.

Și totuși, aceia care îndrăznesc să întreprindă această călătorie interioară în deplină conștiință se vor afla în fața unor bogății și comori inestimabile, la fel cum echipajele de altădată, care și-au ridicat pân-

zele spre Vest, au descoperit ținuturi necunoscute și minunății nebănuite.

Una dintre marile greșeli ale gândirii științifice este convingerea că omenirea s-a situat din totdeauna pe aceeași poziție în relația sa cu lumea, ca în ultimii 150 de ani, astfel încât, după părerea ei, noi am devenit doar mai inteligenți decât strămoșii noștri, care erau puțin prea naivi și superstițioși. Avem, în sfârșit, o judecată științifică serioasă și așa ar trebui să rămână pentru întotdeauna!

Dar tocmai asta nu se întâmplă! Scolastica, cea mai evoluată formă de cunoaștere, a fost nevoită într-o zi să lase locul științei; la fel, ne aflăm astăzi într-o epocă în care, ca alternativă la gândirea naturalistă, care s-a ocupat cu studiul științelor naturii, își face loc un mod de gândire care ține cont *tot atât* de spirit cât și de materie.

Am putea exprima lucrul acesta și altfel: toate civilizațiile vechi au avut la bază o viziune spirituală asupra universului, care susținea existența unei lumi divine creatoare a tuturor lucrurilor. Spiritul era singura realitate. Materia era marea *Maya*, o lume a iluziilor. Grecii, într-o oarecare măsură, mai păstrau această concepție despre lumea divină, dar elaborau în același timp o nouă concepție despre univers, aceea a idealismului, care ar putea fi rezumată astfel: dincolo de orice fenomen se află “ideea”, ea fiind cauza și originea lui. Epoca modernă a expulzat aceste două lumi, cea a zeilor și cea a ideilor, în sfera credințelor copilărești și nu a mai recunoscut o altă realitate în afara materiei. Pentru o persoană materialistă, legile naturii sau hazardul sunt cauzele și creatorii a tot ceea ce există, spiritul fiind în schimb marea *Maya*, marea iluzie.

Materialismul clasic și-a avut punctul său culminant în acest secol. Ne aflăm deja în etapa următoare: cea a “realismului spiritual”, în care atât materia cât și spiritul sunt *amândouă* resimțite ca realități, în permanentă interacțiune. “Nu există materie fără spirit, nici spirit fără materie”: cuvintele acestea îl arată pe Rudolf Steiner ca fiind un *realist* autentic.¹

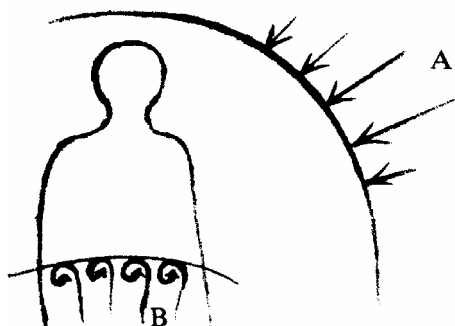
Cartea de față a fost scrisă în spiritul acestei viziuni realiste asupra lumii, așa cum o definește antroposofia.

Omul de azi trăiește între două frontiere. Prima este aceea care îi limitează percepția lumii văzute. Nu vedem niciodată decât fața exterioară a fenomenelor. Ne izbim de suprafețe. Dacă vrem să știm ce se ascunde în spatele acestor suprafețe, tăiem în două obiectul pe care vrem să-l observăm și vom avea în față două noi suprafețe. Chiar folosind cel mai performant microscop electronic, nu vom vedea decât suprafețe ale unor particule infinit de mici, care devin din ce în ce mai mici, până la descompunerea lor în ipotetice forțe imateriale, pe care le cunoaștem doar prin efectele lor.

Privirea îndreptată spre lumea exterioară întâlnește suprafețele, vizibile datorită fenomenului de reflexie a luminii. Privirea care se îndreaptă spre lumea interioară, spre interiorul sufletului, (al psihicului) se lovește de un zid întunecat, pe care se schițează doar imagini-amintiri. Ceea ce se întâmplă în spatele acestei oglinzi a memoriei, procesele organice și universul inconștientului, scapă observației noastre directe, întocmai cum se întâmplă cu forțele care sunt active în natură. Pe calea lumii exterioare, ne folosim de instrumente de mărire și micșorare pentru a pătrunde în natura lucrurilor. Pe calea lumii lăuntrice, încercăm să atingem esența universului care se află dincolo de memorie, folosind diferite tehnici, cum ar fi de exemplu, analiza viselor, hipnoza sau investigarea fenomenelor psihologice.

Dar în felul acesta nu facem decât să descriem procesele inconștientului cu termeni pe care-i folosim pentru a descrie lumea conștientă. În realitate omul trăiește între două limite, pe care nu le poate depăși cu conștiința lui de zi.

Rudolf Steiner a descris aceste două limite într-o conferință în 1918. A făcut și o schemă, pe care o reproducem aici sub o formă simplificată²:

Unele forțe acționează dinspre univers, abia atingând limita lumii noastre senzoriale, fără a se manifesta cu adevărat (A).

Alte forțe active urcă dinspre sistemul metabolic și se îngrămădesc în spatele limitei memoriei (B).

Cosmosul în afară, metabolismul înăuntru, sunt două lumi necunoscute. Știința a stabilit în mod clar că este inutilă orice încercare de a pătrunde esența realității; dogma: *nu se pun întrebări ontologice* înseamnă: nici o întrebare asupra *naturii* lucrurilor. Avem voie să ne întrebăm *cum* acționează forțele din univers, dar nu și *ce sunt ele*.

Știm de exemplu destul de bine cum *acționează* o sarcină electrică pozitivă sau negativă, dar nu și *ce este* ea. Dacă numim această forță “energie”, nu e nimic altceva decât o denumire. În felul acesta materialismul își vedește caracterul său esențial agnostic; în privința asta putem spune că rămâne cinstit. (E valabil pentru adevărații oameni de știință, nu pentru cei care vor să vulgarizeze știința și să lase impresia că a denumi un fenomen este suficient pentru a-l explica).

Materialismul trăiește deci între aceste două limite. Etapa realismului necesită însă ca și spiritul să fie supus unor investigații, în interacțiunea sa cu materia. Aceasta presupune ca aceste bariere să fie înlăturate, atât cea a lumii exterioare cât și cea a lumii lăuntrice, iar “ființa” spirituală trebuie supusă unei investigații precise, așa cum am învățat să o facem în domeniul științei. Realismul, privit astfel, nu înseamnă o întoarcere la vechi forme de spiritualitate, ci dimpotrivă, un pas înainte, care n-ar fi fost posibil decât prin intermediul materia-

lismului care l-a precedat, grație exactității observației și a rigorii metodelor sale de analiză.

Ca introducere, cititorul va găsi în cele ce urmează o scurtă trecere în revistă a ceea ce poate sau nu aștepta de la această lucrare.

“Omenirea a trecut Pragul”: forțe necunoscute ajung în conștiința noastră, venind dinspre inconștient; creează confuzie, manifestată prin frică și depresie... Dacă dorim ca lumea psihicului (pe care o vom numi în această carte ”lumea sufletului”) să-și păstreze echilibrul, ea trebuie reordonată și consolidată în mod conștient. Acest lucru nu se poate face decât prin intermediul *Eului*³ uman, prin intermediul individualității sale, care ea însăși se află undeva pe lungul drum al evoluției, cu trecutul său, cu sarcina pe care și-a fixat-o pentru această viață și cu viitorul său, în care fructele *acestei* existențe vor constitui punctul de plecare al unei noi îndatoriri.

Fiecare încarnare, fiecare etapă a acestui drum al evoluției, clădește o anumită structură sufletească, în concordanță cu natura corporală pe care individul a moștenit-o. Prin această corporalitate, el primește numeroase calități: un corp fizic alcătuit din materie, un sistem al forțelor vitale, care impregnează corpul fizic și asigură în permanență construirea și descompunerea sa și care este numit corp vegetativ sau corp eteric și, în sfârșit, un sistem de mecanisme psihice de natură animală, care este numit corp astral, după o terminologie mai veche sau, după Aristotel, “sufletul animal”.

Omul vine în lume cu un corp fizic, forțe vegetative și forțe psihice animale. Eul va trebui să impregneze aceste “instrumente” și să le umanizeze.

Procesul de umanizare constituie sarcina primei jumătăți a vieții; mai târziu, aceste forțe umanizate vor putea fi folosite pentru o nouă evoluție, care nu va avea loc decât în legătură cu alți oameni. Dând și primind, evoluăm pe calea vieții noastre și fructificăm “talentele” pe care le-am primit la plecare. Lucrul acesta ne este arătat în parabola talanților din Evanghelie⁴.

Funcțiile de natură animală ale sufletului nostru omenesc sunt identice cu cele pe care le găsim în regnul animal. Din sfera vieții ne

vin instinctele care asigură existența: nutriție, procreare, construirea cuibului, apărarea teritoriului. Toate instinctele acestea pot fi întâlnite și la om. Mecanismul “stimul - răspuns” stă la baza psihologiei behavioriste.

O psihologie materialistă consideră aceste mecanisme ca fiind “singura realitate” a vieții sufletești și vede în dorințele și poftele ”așa-zis superioare”, o fugă din fața realității. Nici nu se pune problema ca omul să se considere altceva decât un animal mai inteligent. Iar cauza tuturor tulburărilor psihice ar fi reprimarea de către om, sub presiunea interdicțiilor culturale, a funcțiilor sale animalice. Vindecarea ar fi deci posibilă numai prin eliminarea blocajelor culturale și înlocuirea lor prin situații care permit acestor mecanisme animalice să se exprime în mod liber. Terapia actuală de grup se bazează, cel mai adesea, pe aceste principii. Ea este mai mult sau mai puțin inspirată din psihanaliză și nu recunoaște decât o lume psihică conștientă și o lume psihică inconștientă. Doar logoterapia lui Frankl și psihosinteza lui Assagioli admit, pe lângă acestea, existența unei lumi psihice corelată cu o conștiență superioară. Prin această conștiență superioară, omul intră în contact cu “Eul său superior” și cu toate cuceririle culturale pe care le-a putut face datorită ei.

O psihoterapie de orientare antroposofică are ca scop dezvoltarea funcțiilor Eului, întrucât numai el poate înălța viața sufletească animală până la nivelul uman, în cadrul unui spațiu lăuntric liniștit. Lucrul acesta devine posibil atunci când ajungem să ne stăpânim reacțiile imediate și să le interiorizăm în intimitatea sufletului; acolo, ele sunt confruntate cu calități superioare: morale, estetice și culturale.

Vom prezenta mai amănunțit această problemă atunci când vom aborda dezvoltarea “sufletului senzației”, al “sufletului rațiunii și sentimentului” și al “sufletului conștienței”. Ideea esențială este că omul nu devine întru totul om decât atunci când ajunge la această regiune de mijloc, între forțele opuse ale simpatiei și antipatiei... În această regiune el se poate simți pentru moment liber și poate trăi o experiență cu adevărat spirituală. Animalul este hărțuit mereu între confort și inconfort, între atac și retragere, între foame și sațietate...

Omul poate interioriza stimulii și reacțiile opuse și are capacitatea de a intra în relație cu lumea prin intermediul sferei sale de mijloc. Atunci apare o nouă calitate care, dincolo de impresiile sale, îi permit o înțelegere a sensului adevărului, frumosului și binelui.

Omul este o ființă a sferei de mijloc și întreaga cultură a umanității provine din acest mijloc.

Copilul se formează în cadrul societății umane prin imitație și respect; mai târziu, în faza de mijloc a vieții, această umanizare provizorie va fi evaluată prin intermediul Eului individual. Aceasta înseamnă că în jurul vârstei de patruzeci de ani, caracterul individual este bine schițat și poate fi o bază pentru o integrare culturală, creativă și generoasă (am descris toate acestea în cartea mea *De levensloop van de mens*).

Tânărul nu descoperă noul decât prin opoziție față de vechi. Adulțul aflat în cea de-a treia fază importantă din viața sa, după patruzeci de ani, va descoperi noul urmând ceea ce Neumann denumește “vocea sa interioară”.⁵

Omul adult, creator, este apărătorul vocii interioare și prin acest fapt poate părea eretic celor din jur. Această voce s-a mai făcut auzită și înainte, în protestul său împotriva a tot ce nu venea din sine însuși, ci de la cei din jurul său. Dar numai ceva mai târziu vocea interioară, vocea Eului superior, se manifestă în mod creator, cu o certitudine calmă.

Firul călăuzitor al acestei lucrări este procesul de dezvoltare al Eului, pe baza sferei de mijloc.

Numai prin conștientizarea și consolidarea sferei de mijloc, omul de azi poate încerca depășirea pragului lumii exterioare și poate învăța să perceapă din ce în ce mai clar calitățile lumii simțurilor, pentru a întâlni într-o zi realitatea spirituală, ființele spirituale a căror existență era altădată atât de evidentă. Pe vremuri, ele se manifestau într-o conștiință de vis. Astăzi, trebuiesc căutate cu o conștiință trează, supusă unei adevărate educații a gândirii, a sentimentului și a voinței.

Și tot datorită acestei forțe a sferei de mijloc, omul poate trece frontiera care îl separă de lumea sa lăuntrică și poate întâlni forțele care trec astăzi prin oglinda memoriei și zdruncină din ce în ce mai mult conștiința de zi.

Calea conștiință *către lumea interioară* este singura terapie reală împotriva amenințării crescânde pe care o reprezintă invazia vieții psihice inconștiente, iar drumul conștient *spre lumea exterioară* este remediul împotriva permanentei tentații de refugiu în excarnare prin dependența de drog, de alcool și de alte stupefiante.

Metoda aleasă în această carte, pentru a facilita înțelegerea experiențelor trăite pe aceste două căi ale conștiinței, în forma pe care ele o iau în această epocă, începe cu o descriere a felului în care aceste căi erau parcurse în antichitate. În *Misteriile* vechilor civilizații, pot fi găsite, fără nici o îndoială, aceste căi de inițiere. Misteriile Nordului cunoșteau calea care duce spre lumea exterioară, în universul elementelor. Misteriile Sudului, în special Misteriile Egiptene, conduceau spre lumea interioară, aceea a vieții psihice inconștiente.

Grecii și-au instalat zeii pe muntele Olimp, în marea lume eterică a elementelor. Jupiter - Zeus stăpânea tunetele și fulgerele. Apollo, prin muzică, conducea omul spre regatul însorit al conștiinței superioare, al artelor și filozofiei. Grecii erau îngroziți de lumea “subpământeană”, cea în care se putea pătrunde prin Misteriile chtoniene, în care Dionysos lăsa să se exprime pasiunile prin intermediul beției, pentru a pune stăpânire pe om. Numai o dată pe an li se permitea bacantelor și satirilor să se dezlănțuie și să-și dea frâu liber instințelor, într-o imensă orgie, întru totul controlată de Misterii. “Mahmu-reala” care urma, accentua pentru mult timp repulsia pe care o inspira această lume “subpământeană”. Perioada aceasta a constituit o etapă importantă în formarea conștiinței morale.

Astăzi omul trebuie să fie capabil să facă față acestor *două* lumi în același timp. De aceea drumul pe care îl propune antroposofia este o permanentă căutare a *echilibrului* între percepția lumii exterioare și cea a lumii interioare. Pentru om, acesta este singurul mod în care își poate descoperi sfera de mijloc și o poate proteja.

După descrierea vechilor Misterii, prima parte a acestei lucrări va fi consacrată studiului anumitor aspecte ale antroposofiei, necesare unei analize ulterioare a proceselor psihice. Ea se adresează tuturor cititorilor interesați, și constituie baza celei de a doua părți, orientată mai mult spre patologia actuală și spre psihoterapie, la un nivel profesional.

Această a doua parte nu este un “manual de nevroze”. Ea va încerca să arate cititorului, care dorește să urmeze o formație în acest domeniu, felul în care o abordare spirituală poate ajunge la o practică rațională, luând ca exemplu câteva patologii precise. Psihoterapia antroposofică nu deține o tehnică ce se poate transmite ca atare. Ea pune accent pe *întâlnirea* între doi oameni, unul căutând ajutor, iar celălalt oferindu-se să-l însoțească pe o anumită perioadă a evoluției sale.

Într-adevăr, dincolo de simptomele generale legate de specificul epocii în care ne aflăm, fiecare persoană are un drum propriu. Numai nutriend cel mai mare respect pentru acest drum individual, chiar dacă e dificil, îl putem ajuta pe celălalt să-și descopere și să-și dezvolte propria sferă de mijloc. Cel care ajută nu trebuie să judece: el “se minunează” și își asumă responsabilitatea de a încerca să trezească în celălalt ființa morală individuală.

Încercarea de a consolida această zonă de mijloc este primul pas în orice terapie, dar și în orice drum personal de evoluție. Trebuie început prin crearea unei vieți launtrice bogate, bazată pe legături vii cu natura, cu artele, cu civilizația. Drumul se continuă cu dezvoltarea unei stări de pace interioară, prin momente de contemplare liniștită, pregătitoare pentru meditație, al cărei conținut, hotărât de noi înșine, îl păstrăm înăuntrul nostru un anumit timp (spre deosebire de o repetiție de cuvinte, din care orice reflecție este înlăturată).

Creăm mai apoi un spațiu median cald și plin de soare, alcătuit din pozitivitate și deschidere către lume, cu un conținut bazat pe cultura omenirii.

Numai un spațiu central care împrăștie căldură și lumină poate deveni punctul de plecare al unei treceri *conștiente* a frontierelor;

dacă nu, trecerea ni se impune ca o necesitate a vremii noastre, iar noi nu suntem pregătiți pentru ea.

O cale conștientă de dezvoltare lăuntrică, aleasă de fiecare pentru sine însuși, nu poate fi despărțită de o terapie a societății și o terapie a psihismului nostru.

Capitolele care urmează vor încerca să descrie cum poate fi posibilă traversarea conștientă a încercărilor care ne așteaptă pe aceste căi de dezvoltare, fără a cădea în nevroză, într-o permanentă fugă, sau în dependență.

2. **Calea lumii interioare: Misteriile egiptene**

Vom începe prin a ne referi la calea spre lumea interioară, pe care Rudolf Steiner o mai numește și “calea mistică”, referindu-se la forma pe care a avut-o în Evul Mediu. Este calea unei “profunde treziri”. Pentru a înțelege mai bine, vom folosi descrierea pe care Rudolf Steiner a făcut-o în *Macrocosmos și Microcosmos* ¹.

Discipolul Misteriilor lui Isis și Osiris trebuia să urmeze mai întâi o perioadă de pregătire de mai mulți ani, timp în care învăța să depășească tot ceea ce, înăuntrul său, era inspirat de sentimente egoiste. Calea ce duce în sine, care trece pragul propriului organism, conduce la o *concentrare a Eului*, la o trezire mult mai intensă decât cea care are loc în mod obișnuit dimineața, Eul fiind atunci repede atras de lumea sensibilă exterioară.

Dacă ar fi pătruns conștient în universul forțelor astrale, cel al pulsionilor și dorințelor organice inconștiente, cu un Eu insuficient pregătit și încă egoist, elevul ar fi fost dominat de aceste forțe și invadat de halucinații. De aceea învăța mai întâi să stăpânească, printr-un antrenament moral tot ceea ce era încă egoist la nivelul Eului. În inițierea mistică creștină, această muncă pregătitoare se făcea printr-o îndelungată meditație asupra imaginilor de pe Drumul Crucii, începând cu cea în care Iisus spală picioarele ucenicilor Săi (a se vedea capitolul 6). În Egiptul antic, această purificare prealabilă avea un puternic caracter ritual, pentru că eul omului nu era complet individualizat, ci trăia încă în eul colectiv al familiei și tribului.

După această perioadă pregătitoare de purificare, atunci când preotul-hierofant considera că discipolul este pregătit pentru inițiere, îl conducea într-o excavație asemănătoare cu un mormânt, săpată chiar în subsolul templului. Aici, îl aducea pe discipol într-o stare de somn letargic, mult mai profund decât somnul obișnuit.

În jurul mormântului inițiat, sau într-o încăpere alăturată, se aflau doisprezece asistenți. Ei învățaseră să intercepteze forțele de-

monice, pe care noi le știm ca fiind acelea ale celor mai joase impulsuri egoiste, și să le asimileze în ei, cu scopul de a le îndepărta de neofit. Într-adevăr, în ciuda pregătirii sale, neofitul, în lipsa intervenției lor, ar fi fost complet sfâșiat lăuntric de aceste ființe demonice. Un proces similar întâlnim în cazurile de schizofrenie.

Discipolul își abandonase Eul cu totul preotului-instructor. El se putea contempla pe sine *prin ochii acestuia* și simțea astfel, în mod indirect cum forțele corpului astral, ale corpului eteric și ale corpului fizic puteau deveni conștiente, adică, așa cum vom vedea mai departe, cum acționează în ființa omului forțele lui Venus, ale lui Mercur și ale Lunii (vezi capitolul 9).

Discipolul pătrundea astfel în universul propriului său *corp astral*, spațiu al vieții psihice de natură animală. Primul lucru care-i apărea era tot ceea ce *nu făcuse*, dar ar fi putut sau ar fi trebuit să facă; conștientizarea lipsurilor sale începea atunci să-l apese, și această apăsare putea ajunge până la un sentiment de autodistrugere, ceea ce în viața obișnuită, fără o pregătire prealabilă, l-ar fi împins la sinucidere.

Dar neofitul egiptean era pregătit. În timpul fazei pregătitoare, el fusese nevoit să-și privească viața sa trecută și să suporte greutatea păcatelor prin omisiune. În momentul inițierii, toate aspectele penibile ale existenței sale trecute erau reunite într-o formă numită “păzitorul Pragului”. Era vorba despre o imagine spirituală alcătuită din toate experiențele personale ale discipolului, obiectivate ca să spunem așa și simțite ca o piedică în coborârea în sine însuși. În epoca egipteană, imaginea materializată a păzitorului era *Sfinxul*, imagine pe care discipolul o cunoștea deja, pentru că o întâlnise sub forma sa exterioară în statuile de pe marginea drumului ce-l adusese la templu. Acum învăța să-și recunoască propriul său sfinx. (Mai târziu, printr-o experiență similară, misticii ajungeau să pronunțe legământul lăuntric de a lucra, atât cât le va fi omenește posibil, la dezvoltarea sufletului lor.)

Este interesant de observat că drumul spre lumea interioară implică o *întoarcere în timp*. Constituția noastră fizică, organele noastre,

sunt formate de forțele trecutului. Ele sunt rezultatul încarnărilor anterioare, care au fost înghețate, ca să spunem așa, în alcătuirea și funcțiile corpului nostru. În timpul inițierii, acest proces de dezvoltare este re trăit în sens invers.

Dacă pregătirea fusese făcută așa cum trebuie, discipolul egiptean era capabil să întâlnească și să depășească destul de repede Păzitorul Pragului și să-și înfrunte propriul său corp astral (mai ales regiunea aflată sub nivelul plexului solar, adică cea a vieții psihice inconștiente). El dobândise curajul și stăpânirea necesară. Dar fără ajutorul hierofantului, prin privirea căruia el observa toate acestea, și care intervenea dacă discipolul era amenințat să se piardă, n-ar fi putut progresa niciodată.

Etapă următoare îl conducea pe discipol în *corpul* său *eteric*, în cadrul unor forțe care nu mai erau forțe de dezvoltare, ci forțe de *constrângere*. Corpul eteric este forța dinamică a tuturor proceselor vitale. El construiește organele, descompunând alimentele în vederea obținerii elementelor indispensabile pentru elaborarea proteinelor organismului. La nivelul corpului eteric, în procesele biochimice, sunt active forțe de construcție și de deconstrucție de o neînchipuită putere. Aceste “forțe” sunt adevărate ființe eterice, pe care Rudolf Steiner le-a numit “ființe elementare”². Ele acționează în folosul nostru, dar pot avea efecte distructive, dacă nu sunt la locul lor. Atunci apare boala.

Corpul eteric este un *corp-temporal*, o recapitulare a tuturor *proceselor* ritmice din sfera vieții, responsabile de formarea corpului eteric individual în perioada care precede nașterea. Această alcătuire individuală este determinată de karma pe care o aducem cu noi din viețile anterioare și putem înțelege că în felul acesta rezultă o transformare a ritmurilor cosmice ideale; așa încât “ființele elementare” ce sunt în serviciul omului, iau atunci un caracter negativ și rămân legate sub forma unor tendințe patologice și dezechilibre constituționale.

Aceste tendințe constituționale spre anumite tipuri de maladie, adânc înrădăcinate în noi și care pot să apară doar mai târziu în exis-

tență, ar fi nimicuit Eul discipolului. Deci, se putea face apel, într-un mod anume, la cei doisprezece asistenți sau terapeuți, care stăteau de veghe pentru a preîntâmpina o astfel de situație!

Apărat de riscul acesta, discipolul se putea concentra în întregime asupra forțelor care produsese individualizarea corpului său eteric înainte de naștere. Altfel spus, se putea lăsa în voia curentului temporal al ființei sale. Prima experiență prin care trecea, era aceea a fazei dinaintea nașterii, în care ființa umană își elaborează singură forțele ereditare pentru viața care urmează. Pentru aceasta, sufletul trebuia să se întoarcă cu câteva secole în urmă, pentru a-și regăsi strămoșii (pentru încarnarea ce urmează), în lumea existenței dinaintea de naștere. Această înrudire conferă corpului eteric caracteristicile sale prin intermediul eredității. Urme ale acestui gen de inițiere mai pot fi întâlnite la unele popoare care practică cultul strămoșilor.

Prima experiență, experiența astrală a propriilor sale păcate, îl pusese în fața unui fel de oglindă; acum însă, discipolul trecea dincolo de ea și întâlnea forțele care acționau în imaginile oglinzii. Sufletul era capabil să treacă printr-o astfel de experiență doar pentru că fusese pregătit spre abnegație, compasiune și iubire. Această educație a sufletului din timpul Egiptului antic corespunde formării “sufletului senzației”³.

Corpul eteric este sediul forțelor ereditare; deci în această fază, cel ce aspira la inițiere își dădea seama în mod limpede că el avusese o contribuție la formarea unei eredități care să convină structurii sale eteric-karmice. I se revela, prin intermediul caracteristicilor corpului său eteric *personalizat*, cum corpul lui eteric fusese format în această lungă perioadă dintre ultima sa moarte și nașterea în viața prezentă. Înțelegea astfel cu ușurință că ceea ce simțea ca o perturbare în corpul său eteric se datora unui rest de forțe rămase din corpul eteric ce-i aparținuse în viața anterioară. Acest corp eteric își lăsase amprenta în sferile eterice. Viața sa anterioară era resimțită prin repercursiunile din viața prezentă. Discipolul trebuia să părăsească tot ceea ce îl lega de viața actuală, pentru a-și putea re trăi viața anterioară. În felul acesta, pentru viitorul inițiat, reîncarnarea nu mai era o doctrină, ci devenea o experiență reală.

Neofitul începea să simtă în sine prezența unei alte persoane: purtătorul karmei anterioare. Trebuia să accepte acest alt “om”, acest “dublu” și să îi acorde atenție. El simțea că trăiește în *două persoane*: cea veche și cea nouă.

Apoi, încă o dată, discipolul trebuia să se adâncească în constituția sa și să simtă că această viață anterioară fusese și ea “nuanțată” de o altă existență mai veche și așa mai departe... până când ajungea la momentul în care, pentru prima dată în istorie, corpurile eterice fuseseră individualizate. Era la începutul epocii lemuriene (a se vedea *Știința ocultă* a lui Rudolf Steiner)⁴. Mai înainte, în epoca hiperboreană, corpurile eterice erau încă precum cele ale plantelor, nefiind individualizate. Doar pe parcursul erei lemuriene, ele au primit o formă individuală, prin activitatea formatoare a corpului astral. Din această cauză Misteriile egiptene nu urcau în timp dincolo de începutul erei lemuriene.

Moise, care urmasa o inițiere egipteană, situa începutul omenirii în timpul epocii Lemuriei. Mitul Paradisului este o amintire lemuriană a transformărilor din era hiperboreană precedentă.

Dar neofitul egiptean trebuia să se cufunde și mai adânc în profunzimile ființei sale, pentru a intra în legătură și cu forțele *corpului* său *fizic*. Trebuia să învețe să-și observe corpul fizic din interior și să recunoască amprenta caracteristicilor rasiale și tribale care erau înscrise în el. El învăța să se întoarcă în vremea apariției raselor, pentru a afla care trebuia să fie contribuția propriei sale rase la dezvoltarea umanității. Această cunoaștere îi era necesară pentru a fi capabil într-o zi, ca inițiat, să-și îndrume *propriul* popor în direcția potrivită.

Cea mai înaltă dintre puterile active în lumea eterică era pentru egipteni Toth-Hermes-Mercur⁵. *Hermes Trismegistul*, Hermes cel de Trei ori Mare, era hierofantul primordial, fondatorul Misteriilor Egiptene. În Biblie, el poartă numele de Enoh, ceea ce înseamnă pur și simplu “Inițiatul”.

Inițiatul egiptean urma deci inițierea în aceste Misterii “hermetice” și, în primul rând, în Misteriile corpului eteric, Misteriile curentului temporal, Misteriile evoluției.

Cel care, în zilele noastre, simte că apar în conștiința sa, involuntar și fără nici o pregătire, forțe din această lume eteric-organică, devine prada acestor forțe care depășesc conștiința. În schizofrenia sa, victima, sfâșiată, va simți că trăiește în două sau mai multe persoane, care i se adresează prin halucinații, dându-i ordine sau exasperându-l, în funcție de organele din care provin aceste forțe. Cei care trăiesc doar experiența forțelor astrale vor fi chinuți de sentimente depresive care, în cele din urmă, îi pot duce la suicid. Nu este de aceea lipsit de sens când se vorbește, în cazul psihozelor, de “inițieri ratate”, așa cum vom vedea mai departe.

În toate școlile inițiatice din Orient, un ghid, un guru sau un hierofant era neapărat necesar pentru a-l însoți pe aspirant, etapă cu etapă. Mantrele indicate de maestru în timpul perioadei de pregătire erau pătrunse de puterea sa personală.

În Evul Mediu, în epoca creștină, misticii nu mai primeau învățături din partea unui maestru în viață. Ei erau capabili să-și urmeze drumul lăsându-se pătrunși de puterea lui Christos. Pentru ei, Christos devenea acel guru căruia i se abandonau întru-totul. Dar această cale îi obliga să renunțe la viața obișnuită.

Omul de azi nu mai trebuie să-și încredințeze Eul său unui guru. Datorită Eului său mult mai individualizat, el trebuie să devină responsabil de propria sa evoluție. Poate urma sfaturile unei persoane deosebit de înțelepte, sau chiar ale unui inițiat, dar trebuie să se pregătească singur, pe deplin conștient și să-și dea seama singur dacă e pregătit sau nu să treacă la etapele următoare. Supunerea față de o altă persoană nu mai are nici un rost. Ea ar anula complet dezvoltarea Eului omului modern și ar reprezenta un regres la stadiile imature ale formării Eului. Vom reveni asupra rolului unui guru sau maestru în cele două capitole care tratează despre munca lăuntrică (a se vedea capitolele 6 și 7).

3. **Calea lumii exterioare:** **Misteriile nordice**

Datorită naturii sale senzoriale, conștiința noastră de zi este redusă la conștiința de suprafață, despre care am vorbit mai înainte. În fiecare noapte, când ne adâncim în somn, trecem dincolo de această conștiință de suprafață și intrăm în realitatea spirituală care se găsește dincolo de ea. Suntem responsabili de ceea ce ne rămâne necunoscut, pentru că în general ne interesează doar ceea ce ne arată simțurile noastre fizice.

În clipa când adormim, părăsim această conștiință senzorială, pătrundem în universul elementelor și al entităților care îl locuiesc, și pe care le cunoaștem în lumea sensibilă doar prin efectele lor. Când adormim, ne pierdem conștiința noastră diurnă. Din lumea în care pătrundem noaptea, nu percepem în mod obișnuit nimic.

O cale de inițiere spre cunoașterea lumii exterioare presupune menținerea conștiinței noastre în stare trează în momentul adormirii, adică o trecere *conștientă* a pragului.

Misteriile germano-celtice¹ nu conduceau discipolul spre adâncurile ființei sale, spre propria lume subiectivă, ci spre cosmos, în lumea ierarhiilor² care conduc evoluția omenirii. Aceste Misterii ale marelui Nord se întindeau în toată Europa și în sudul Rusiei și chiar până în Persia antică a lui Zaratustra.

Spre deosebire de calea lumii lăuntrice, care produce o experiență halucinatorie a forțelor din propriul organism, calea lumii exterioare duce la *extaz*, la fuziunea cu forțele cosmice. Ceea ce presupune o diluare, o expansiune a Eului în cosmos, fapt ce antrenează slăbirea sa progresivă. De aceea, toată perioada pregătitoare consta dintr-o consolidare a Eului. Era căutarea unor forțe suplimentare, care se dobândeau în Misteriile Nordului prin dezvoltarea *curajului*. De-a lungul anilor de pregătire, discipolul era supus unor încercări care îi solicitau curajul fizic și moral.

Iată de ce călătoriile vikingilor în fragilele lor ambarcațiuni, pe marea agitată, puteau fi o bună pregătire. Trebuiau să dobândească curaj prin confruntarea cu teama. Dacă veți avea într-o zi ocazia să vizitați sanctuarul central al germanilor, ce poartă numele de “Externsteine”³, (între Paderborn și Detmold în Germania), veți putea observa falezele abrupte ce ating o înălțime de 45 de metri. Se mai pot vedea încă, pe două stânci deasupra abisului, punctele de fixare ale unui “pod de maimuță” (pod suspendat), alcătuit din două corzi întinse, între care erau așezate scânduri transversale. Discipolul trebuia să traverseze abisul pe acest pod, fără să amețească. Cei care nu treceau proba își pierdeau viața. Ceva asemănător putem vedea în “întrecerea sfântă a carelor” despre care putem spune doar că nu era o cursă de plăcere.

Inițierea propriu-zisă necesita un surplus de curaj în forțele obișnuite ale Eului. Legiunile romane, obișnuite cu lupta și având un armament greoi, tremurau de frică la auzul strigătelor de atac ale teutonilor. Celții se luptau complet goi, cu trupul vopsit în albastru, având doar un mic scut și o sabie lungă ca armament. Acest surplus de curaj al forțelor Eului, manifestat prin această “sălbăticie”, avea un efect magic asupra popoarelor din Sud, care nu cunoșteau acest gen de forțe.

Odată depășite toate aceste încercări, urma momentul inițierii. Pentru aceasta, discipolul trebuia să trăiască mai întâi experiența unei strânse legături cu forțele care conduc *desfășurarea anului*.

Preotul îl punea în legătură, în deplină conștiință, cu lumea elementară. Se poate spune că, într-un anumit sens, popoarele nordice din epoca aceea, au avut acces permanent în lumea elementară. Natura era populată cu elfi și trolli, cu uriași ai cețurilor și ai furtunilor. Urmele lor mai pot fi întâlnite și astăzi în Suedia, Norvegia și Irlanda. Pătrunderea în această lume în momentul inițierii nu era doar o simplă “întâlnire”, așa cum poate avea loc în conștiința obișnuită de zi, ci era vorba despre o reală *identificare* cu lumea elementară. Eul se dizolva în furtuni, era apoi aruncat în adâncurile pământului, trecea prin înțepenirea înghețată a forțelor frigului și prin flăcările devoratoare ale focului.

Această primă eliberare a Eului era însoțită de un sentiment de fericire, de plutire, de o senzație de desprindere de legăturile pământului. Și era deosebit de mare tentația de a rămâne în această stare. Când vorbim de nevroze, vedem că această impresie de lejeritate, care se realizează prin excarnare, este încă și azi deosebit de tentantă.

Apoi însă, *printr-o violentă zguduire*, se făcea trecerea în cosmos, la început fiind vorba de o întâlnire cu lumea elementară; aceasta se traducea prin senzația de a fi sfâșiat lăuntric de către forțele pământului, apei, aerului și focului.

Și în acest tip de inițiere preotul avea alături doisprezece asistenți. Aceștia se pregătiseră pentru misiunea lor impregnându-se într-un tot de forțele și însușirile anotimpurilor. Câte trei, ei se legaseră de fiecare din cele patru anotimpuri: trei de primăvară, trei de vară, trei de toamnă și ceilalți trei de iarnă. Prin această particularitate, datorată unui sacrificiu voluntar, asistenții evoluaseră și își concentraseră forțele Eului într-o direcție unică. Însușindu-și deci acțiunea, ei puteau proteja discipolul de o nimicire provocată de elemente. Ei treceau în mod conștient, în interiorul lor, prin experiențele prin care trecea discipolul, și le rezistau datorită puternicei conștiințe de sine pe care o aveau. În felul acesta, discipolul devenea capabil să treacă de lumea elementară și să se apropie de etapa următoare. El își dădea seama că în și dincolo de orice fenomen se află ființe spirituale. Cădea astfel un vâl: pământul, apa, aerul și focul deveneau *ființe*.

Discipolul ducea cu el în lumea elementară propriile sale calități lăuntrice, iar acestea, în funcție de natura lor, puteau tulbura mai mult sau mai puțin ordinea cosmică. El descoperea, printre altele, că ființele acestea elementare nu erau toate pozitive și dispuse să-l ajute, ci unele erau chiar negative. El învăța să recunoască ființele luciferice și pe cele ahrimanice⁴. Acestea se atașau de îndată de aspectele negative ale discipolului și le accentuau. Dacă discipolul ar fi revenit în acest moment la conștiința de zi, calitățile acestea negative n-ar fi făcut decât să înrăutățească lucrurile.

Acesta era motivul pentru care preotul călăuzea în acest moment discipolul spre viziunea a ceea ce ființa umană trebuia să devină la

capătul evoluției sale. În fața vederii sale spirituale apărea atunci o ființă de o luminozitate deosebită, o ființă ce radia în același timp rigoare și bunătate. În limbajul Misteriilor, el poartă numele de *marele Păzitor al Pragului*, spre a fi deosebit de *micul Păzitor* “subiectiv”, întâlnit pe calea lumii interioare. Marele Păzitor este Eul umanității, care s-a manifestat în lume în ființa lui Christos. Imaginea marelui Păzitor, această figură a unui Christos precreștin, arăta omului ceea ce ar deveni dacă și-ar lăsa ființa să fie întru-totul pătrunsă de forța chistică. De aceea Celții vedeau în Christos” Regele elementelor”.

Pentru discipol, confruntarea aceasta reprezenta o puternică atingere în amorul său propriu. Acum știa cine era și ce trebuia să devină; exprima deci în sinea sa cea mai lăuntrică dorință de a continua să lupte toată viața, de acum încolo, împotriva egoismului și a dorinței de putere.

După ce trecuse cu succes de încercarea întâlnirii cu marele Păzitor, putea, prin intermediul lumii elementare, să aspire la atingerea unui stadiu mai avansat în lumea spirituală. Este ceea ce se numea, în Misteriile germanice, trecerea Podului Gjall. După aceea începea ceea ce în terminologia Indiei antice purta numele de Kamaloka, iar în cea a Evului Mediu, de purgatoriu. El întâlnea aici sufletele defuncților care făceau penitență pentru lipsurile lor astrale terestre pe care încercau să le compenseze.

Mai departe se afla lumea ordinii și armoniei sferelor planetare, unde domneau entitățile ierarhice superioare. După ce cunoscuse forțele astrale inferioare aflate imediat dincolo de Prag, discipolul învăța acum să cunoască forțele astrale superioare în ordinea și armonia lor cosmică. Acestea sunt active și în corpul nostru astral și ne determină sănătatea. La vechii Greci, aceste forțe astrale pure erau numite Lâna de Aur; a pleca în căutarea Lânii de Aur însemna căutarea unui drum de inițiere. Pentru civilizațiile germanice ale Nordului imaginea corespunzătoare era aceea a unui imens orologiu macrocosmic cu douăsprezece grupe de ființe spirituale (zodiacul nostru) și șapte “ace” planetare care se învârtteau, formând fără încetare noi constelații (cadranul nostru de ceas cu cele douăsprezece cifre și două ace ale sale este o imagine la o scară mai mică a acestuia; acul mic

reprezintă soarele și acul mare luna, așa cum deseori este desenat pe vechile orologii). Având șapte ace, se puteau forma numeroase constelații în ansamblul armoniei universale.

Acest orologiu cosmic forma cuvinte într-un limbaj spiritual: semnele zodiacului erau consoanele, planetele erau vocalele. Înțelegerea acestei limbi spirituale înseamnă: a ști în orice moment ceea ce ți se cere umanității. Acesta era rezultatul unei inițieri reușite.

Discipolul era apoi călăuzit spre sferele și mai înalte și învăța să cunoască lumea unde acționează forțele care ne formează creierul și ne oferă capacitatea de a gândi (în germană: *die Vernunftwelt*). Și putea chiar să ajungă la lumea arhetipurilor (*Urbilder*) în care activează cele mai înalte ierarhii. (Jung a descoperit o imagine a acestei lumi a realităților primordiale în arhetipurile pe care orice ființă umană le poartă în sine, dar care, după cum observa el în mod just, nu pot fi observate cu conștiința noastră de zi).

Nu toți neofii urmau același tip de inițiere. Calea în macrocosmos, în lumea elementară, era urmată în funcție de temperamentul fiecăruia. Colericul avea impresia că trăiește pe jar aprins, sangvinicul în bătaia unor vânturi puternice, flegmaticul se scufunda într-o mlaștină noroioasă, iar melancolicul era încremenit de un frig glacial. (Referitor la acest subiect, a se vedea povestea lui Hans Christian Andersen “Regina zăpezii” și multe alte povești ale Nordului, care păstrează imagini inițiatice).

Pentru omul modern, pătrunderea în universul elementelor fără nici o pregătire prezintă riscul unei pierderi de identitate prin diluția Eului, lucru ce poate fi trăit uneori ca o senzație de libertate și plutire, ca o eliberare de problemele cotidiene. Dacă trece brusc Pragul în momentul acela, cu greu va mai putea găsi modalitatea de revenire. (O descriere impresionantă a acestui fenomen se poate găsi în cartea lui Conway și Siegelman: *Snapping*; vom reveni la el în capitolul 12.)

Întâlnirea cu forțele gigantice care acționează în natură îi produceau celui ce se iniția în misterele Nordului o intensă experiență a sinelui. Dacă n-ar fi fost pregătit să se cunoască pe sine și să se con-

frunte cu propria sa realitate, ”așa sunt eu”, n-ar fi putut suporta confruntarea cu imaginea ființei umane ideale. Dar cei care știau să-și păstreze încrederea în ei în ciuda acestei priviri pline de luciditate asupra lor înșiși, care învățaseră să-și accepte dublul, primeau această încurajare la întâlnirea cu marele Păzitor: ”omul poate deveni așa!” Cel ce trecuse prin această experiență știa cât de imperfect este, dar în același timp câștigase puterea nestrămutată de a continua să muncească pentru a se perfecționa, în orice circumstanță din viață, știind că este ajutat în acest efort de Christos, ”Regele elementelor”. O întâmplare fericită a făcut să ni se păstreze un vestigiu din inițierile Nordului. Este vorba despre visul lui Olav Åsteson, ”ce a dormit un somn atât de lung”. Vom prezenta acum acest cântec, reprodus mai departe, ca exemplu de experiență inițiativă⁵.

Visul lui Olav Åsteson

În jurul anului 1850, un pastor norvegian pe nume Lanstad, a cules din tradiția orală, din valea izolată Telemark, Visul lui Olav Åsteson. Acest cântec, transcris în vechea limbă norvegiană, a dat naștere unei controverse lingvistice în Norvegia, care s-a terminat cu victoria vechii limbi norvegiene upra norvegienei de la oraș, actuala limbă daneză.

În 1919, scriitoarea norvegiană Ingeborg Möller-Lindholm a adus în atenția lui Rudolf Steiner, în cursul uneia din călătoriile sale la Oslo, Visul lui Olav Åsteson. La cererea lui, ea a realizat o traducere literală, pe care a reluat-o el însuși mai târziu. De atunci, Rudolf Steiner s-a referit la el de mai multe ori, și în numeroase ocazii Marie Steiner a recitat textul în germană. Conferințele lui Rudolf Steiner au arătat importanța acestei vechi legende, chiar și în epoca noastră. Ce este atât de deosebit în cântecul acesta a lui Olav Åsteson? Deși nu este decât un fragment dintr-un ansamblu mult mai vast, el conține toate elementele căii de inițiere nordice.

Cine era Olav Åsteson? Dacă vrem să-l situăm din punct de vedere istoric, trebuie să ne întoarcem aproximativ la anul 1000, când

Norvegia, unde stăpânea încă păgânismul germanic, intra în contact cu creștinismul prin intermediul a doi mari regi: Olav I și Olav II. Olav întâiul, "Tryggveson", a trăit din anul 969 până în anul 1000. El a venit din Estonia ca sclav, și-a petrecut copilăria la Novgorod, iar mai târziu a traversat marea spre Franța și Anglia ca viking.

Convertit la creștinismul irlandez de un ermit din insulele Scilly, s-a căsătorit mai târziu cu o prințesă creștină de origine irlandeză. Întors din nou în Norvegia, a devenit rege și începu convertirea țării sale la creștinism. Avea intenția de a cuceri și Suedia, dar a fost ucis în anul 1000 în timpul unei bătălii pe vasul său "Marele Șarpe", cea mai mare corabie de pe vremea aceea. Olav Tryggveson a fost arhetipul regelui viking și în același timp al Vikingului inițiat, posedând tot curajul și îndrăzneala pe care îl cerea acest tip de inițiere. Pentru el, care întâlnește "marele Păzitor", convertirea la creștinismul irlandez, cosmic, era o etapă firească.

Olav al II-lea, "Haraldson", s-a născut în 995, anul în care Olav I a devenit rege. El a luat deci contact cu creștinismul încă din tinerețe, dar, după cum spune legenda, a urmat în paralel și o școală de inițiere nordică, ceea ce nu era în contradicție cu creștinismul irlandez occidental. Și el a plecat de foarte tânăr ca viking în Anglia; s-a întors în Norvegia la vârsta de 20 de ani, în 1015. În 1016 a dus o luptă împotriva suveranului de atunci și a devenit rege al Norvegiei. Creștinarea țării s-a continuat prin forță, ceea ce a avut drept rezultat o rezistență sălbatică din partea populației.

În 1029, câțiva nobili, strânși în jurul lui Knud cel Mare, s-au unit împotriva lui. Olav a fost nevoit să fugă în Rusia. S-a întors în 1030 și a pierit în cursul bătăliei de la Stiklestad, unde lupta împotriva popoului său. Cruzimea și ferocitatea sa fură curând uitate. Mormântul său a devenit un loc de pelerinaj unde au avut loc multe vindecări miraculoase. Din 1164 a fost canonizat și este venerat și astăzi sub numele de Sfântul Olav.

Mama lui Olav Haraldson se numea Asta. Numele acesta are două semnificații: "iubire" și "curent al generațiilor în care încă se mai păstrează clarvederea".

Olav Åsteson este legat deci prin ereditatea maternă de Misteriile curajului și, prin entourageul său, de un creștinism cosmic în care, conform tradiției irlandeze, Christos era “Regele elementelor”. În sufletul său trăia așadar o dualitate, tipică epocilor de tranziție, așa încât biografia sa nu poate fi judecată după criterii convenționale.

Dincolo de contextul istoric, așa cum e cazul adesea în acest gen de evenimente, apare un arierplan spiritual. Rudolf Steiner a subliniat faptul că numele lui Olav Åsteson poate fi considerat ca un nume inițiat transmis de la o generație la alta (ca numele regelui Arthur) iar conținutul legendei are o origine mult mai veche decât transcrierea care se cunoaște, și care datează din secolul treisprezece. În cursul unor convorbiri cu Ingeborg Möller, el i-a dat acesteia informații mai ample pe care ea le-a notat. Cităm din aceste note pasajul următor: ”Conținutul visului ar fi mult mai vechi decât se crede; s-ar situa aproximativ la anul 400 după Christos. Un mare inițiat creștin trăia atunci în Norvegia. Numele său de inițiat era Olav Åsteson și legenda descrie inițierea sa. El a fondat o școală inițiată în sudul Norvegiei, al cărei nume nu este menționat. Inițial, cântecul era mult mai lung, avea douăsprezece părți, câte una pentru fiecare semn al Zodiacului. Cântecul acesta descria călătoria lui Olav Åsteson prin lumea stelelor și povestea ceea ce vedea și trăia el. Fragmentul de care dispunem astăzi nu conține decât urme ale legendei inițiale. Școala inițiată de care am vorbit a continuat să existe până în Evul Mediu și maestrul ei a purtat întotdeauna numele de Olav Åsteson.”

Datele acestea, provenite dintr-o investigație spirituală, proiectează o nouă lumină asupra persoanei lui Olav cel sfânt. Regele acesta a fost, poate, și el, în sensul acesta, un Olav Åsteson. Dar important este faptul că acest cântec este o mărturie a unei căi de inițiere autentice.

În textul pe care îl cunoaștem, Olav Åsteson este prezentat ca inițiatul care a căzut într-un somn misterios în intervalul ce cuprinde cele douăsprezece nopți sfinte, de la Crăciun până la Epifanie (Botezul Domnului). În 6 ianuarie s-a dus la biserică pentru a povesti celor apropiați experiența prin care trecuse. “Cântecul” său cuprinde toate

elementele căii de inițiere nordice, dar într-o epocă ulterioară; din această cauză, imaginile conțin elemente creștine.

Etapela drumului său sunt marcate de un refren care variază. După introducere, el evocă lumea eterică: “Strălucește luna clară/Până departe calea se-ntinde”. Este vorba despre traversarea lumii elementare, mult dincolo de nori; e aruncat în mlaștini noroioase, trece fluviile cerești, traversează câmpii pline de spini și vede ghețurile aruncând flăcări albăstrui!

Ajunge în cele din urmă la Podul Gjall care îl conduce în sfera următoare. Podul este păzit de trei fiare: “câine”, “șarpe” și “taur” - un fel de sfînx al Nordului - care reunește spiritul Câinelui, spiritul Șarpelui și spiritul Taurului. Poate trece podul numai cel care respectă adevărul.

Apoi cărarea se continuă prin mlaștini, pământ și ghețuri. El alege “cărarea de iarnă” (Calea Lactee) și în depărtare strălucesc deja luminile Paradisului. O zărește atunci pe Maica Domnului⁶, care îl trimite în Purgatoriu, regiunea Kamaloka, numită aici Broksvaline. Refrenul se schimbă: “În Broksvaline/La judecata sufletelor”. Olav simte atunci toată greutatea păcatului pământesc. Este vorba în mod clar de o sferă astrală: dinspre Nord se ivește călărind o hoardă de spirite răufăcătoare, conduse de prințul Iadului însuși. Dar dinspre sud sosește arhanghelul Mihael, alături de Iisus Christos. Aici Christos este și Judecătorul universului, marele Păzitor, care îl privește pe Mihael judecând sufletele oamenilor.

Acum urmează ultima parte: fericirile. De data aceasta, refrenul este: “Atunci Balanța vorbi, și Adevărul răsună în Tărâmul spiritelor”. Balanța lui Mihail vorbește și înțelepciunea răsună în ființa spirituală. Partea aceasta pare mai recentă; ea nu mai are forma strictă a strofelor anterioare.

Pe când traversa câmpia cu spini, Olav își sfâșie mantia stacojie. Mantia stacojie arată că Olav era o ființă regală; el a rămas la fel și dincolo de Prag, ceea ce înseamnă că a fost complet inițiat.

Iată traducerea Visului lui Olav Åsteson⁷:

Visul lui Olav Åsteson

I

Ascultă-mă, căci am să-ți cânt,
Povestea unui tânăr brav:
Și-anume pe-a lui Olav Åsteson
Ce-un somn atât de lung dormi!
Era chiar Olav Åsteson acela
Ce îndelung dormi!

În seara de Crăciun căzu
În somn adânc și greu;
Trez doar a treisprezecea zi,
Când clopotu-n biserică suna.
Era chiar Olav Åsteson acela
Ce îndelung dormi!

În seara de Crăciun el fu
Cuprins de somn nespus.
Trez doar a treisprezecea zi;
Păsări aripile-ntindeau.
Era chiar Olav Åsteson acela
Ce îndelung dormi!

A treisprezecea zi fu treaz;
Peste vale, soarele răsărea.
Puse șaua pe sprintenu-i bidiviu
Și spre biserică se grăbi
Era chiar Olav Åsteson acela
Ce îndelung dormi!

În grabă bidiviu-nșeuă,
La biserică s-ajungă de-ndată.
În grabă-și încheie cingătoarea,
Ce-n întregul univers strălucea.
Era chiar Olav Åsteson acela
Ce îndelung dormi!

Preotul era deja la altar;
Își citea lungile litanii
Olav, pe pragul capelei,
Visul său începu-al povesti.
Era chiar Olav Åsteson acela
Ce îndelung dormi!

Înaintea altarului preotul sta,
Dar limba sa mută era.
Nici cântece, nici rugăciuni:
Cingătoarea îl fermecase.
Era chiar Olav Åsteson acela
Ce îndelung dormi!

Bătrâni și tineri ăstimp
Deschideau bine urechea,
Pe când Olav Åsteson lor
Le istorisea minunățiile toate.
Era chiar Olav Åsteson acela
Ce îndelung dormi!

II

În Noaptea Sfântă, adânc adormit-am,
Dus în voia somnului departe;
A treisprezecea zi mă trezii:
Când clopotul bisericii bate.
Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

Prin nori mersei
Și-n adânc de oceane.
Cel ce vrea să-mi urmeze
Prea puțin va râde.
Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

Prin nori mersei
Și prin negre mlaștini mocirloase;

Văzut-am cumplitul cuptor,
Un colț din Regatul ceresc.
Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

Prin văi adânci am trecut
Am zburat peste apele sfinte.
Auzeam doar undele lor
Undeva sub pământ, murmurând.
Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

Lungul drum m-a sleit de puteri;
Setea mă arde, un foc mă tulbură.
Aud apa, dar nu o găsesc:
Ea curge undeva sub pământ.
Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

Deloc nu-mi necheză negrul bidiviu
Și deloc câinii mei n-au lătrat;
Deloc n-a ciripit pasărea dimineții:
Astă minune mult m-a uimit.
Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

Lucruri multe am învățat,
Am adunat o întreagă comoară.
Îndelung în pământ fui îngropat;
Iar acum moartea o laud.
Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

III

Prin câmpia spinoasă mersei,
Depart, în Regatul spiritelor;
Atunci mantia-mi purpurie fu sfâșiată,
Și unghiile picioarelor rupte.

Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

La podul Gjall ajunsei,
Ce sus în aer stă suspendat;
E plin de cuie ascuțite,
Cu aur strălucitor acoperit.

Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

Atenție la Șarpe și la Câinele mare
Și la Taur, acolo la mijloc;
Toți trei păzitori ai podului sunt,
Toți trei vicleni și furioși.

Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

Șarpele mușcă, Taurul străpunge,
Câinele-și arată colții cu răutate,
Nimeni nu poate traversa podul
Dacă are judecată nedreaptă.

Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

Am traversat podul Gjall,
Amețitor și atât de strâmt,
Apoi mlaștina infernală :
Acum le-am lăsat în urmă!

Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

Prin mlaștini mă-mpotmolii :
Nicăieri nu găsii sprijin.
Podul Gjall l-am trecut,
Cu gust de pământ în gură.

Strălucește luna clară,
Până departe calea se-ntinde.

IV

Atunci la acele ape am ajuns
Unde gheața lucea albăstruie.
Dar Dumnezeu m-a inspirat să evit
De a trece prin acest loc.
Luna e limpede,
Iar drumul merge mai departe.

Apoi la dreapta am apucat
Pe marea Cale lactee.
Atunci am văzut paradisul
Ce-acolo sus strălucea.
Luna e limpede,
Iar drumul merge mai departe.

Atunci am văzut paradisul;
Pe nimeni n-am recunoscut,
Doar pe nașa mea răposată
Ce-n mâini aur curat avea.
Luna e limpede,
Iar drumul merge mai departe.

Acolo îmi regăsi nașa :
Ce minunată întâmplare!
“Du-te acum la Broksvaline,
Acolo vei vedea Judecata”.
Luna e limpede,
Iar drumul merge mai departe.

V

În Lumea Cealaltă îndelung rămăsei,
Noți multe una după alta.
Ce am văzut, numai Domnul știe:
A sufletelor întreagă suferință.
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Acolo zării un tânăr,
În mlaștină până la genunchi;

Un copil în brațe ducea:
Pe care el îl ucisese cândva.
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Apoi am văzut un bătrân
Purtând o mantie de plumb:
În viață, bietul suflet
A fost zgârcit în vremuri grele.
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Alți doi duceau pământ aprins:
Domnul să se-ndure de sufletele lor!
El i-a zărit în pădure
Mutându-și piatra de hotar!
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Apoi, mușcându-și unul altuia coada,
O broască râioasă și un șarpe văzui:
Căci pe pământ un incest
I-a unit pe cei doi amanți.
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Zării apoi și copii;
Ce-n foc în picioare stăteau.
Domnul să se-ndure de sufletele lor!
Tată și mamă au alungat.
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Am văzut atunci casa chinurilor;
Vrăjitoare înăuntrul ei
Untu-l băteau în sânge:
În adevăr muncă grea era!
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

E cald în iad... mai cald
Decât lângă foc! Înăbușit,
Într-o oală de gudron,
Fierbea spinarea unui preot
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

VI

Iată, venind ca crivățul, din nord
Cumplita cavalerie:
În frunte, Grutte Barbă-căruntă;
Urmărit de întreaga-i companie.
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Iată venind din nord, ca un crivăț
Răi, zgomotoși cavaleri
În frunte, Grutte Barbă-căruntă;
Călărind un negru fugar.
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Iată venind din sud, legiunea cerească,
Ceata cavalerilor păcii:
În fruntea lor, arhanghelul Mihail;
Iisus Christos lângă el.
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Iată venind din sud, legiunea cerească,
Blânzi și buni cavaleri:
În fruntea lor, arhanghelul Mihail,
Călărind pe-un cal alb.
La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Iată că arhanghelul Mihail
Își luă, solemn, trompeta;

O puse la gură și, pentru suflete
Ceasul Judecății sună.

La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Iată că arhanghelul Mihail
Sună ora judecății;
Toate sufletele păcătoase
Înaintară atunci tremurând.

La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Așadar, toate sufletele păcătoase
Tremurau ca frunza în vânt,
Și fiecă suflăt, întristat,
Își plângea păcatele-njositoare.

La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

Iată că arhanghelul Mihail
Cu dreptate, în Balanța sa
Cântări sufletele păcătoase
Dându-le din nou lui Christos.

La Broksvaline,
La Judecata sufletelor.

VII

Preafericit cel ce pe pământ,
Încalță pe cel sărac:
În aspra câmpie spinoasă,
Nu va merge cu picioarele goale.

Glasul vorbește,
Adevărul răspunde, în ziua Judecății.

Prea fericit cel ce pe pământ
Își împarte boii cu cel sărac;
Pentru el, podul Gjall
De loc nu va fi amețitor.

Glasul vorbește,
Adevărul răspunde, în ziua Judecății.

Preafericit cel ce pe pământ,
Își împarte pâinea cu cel sărac:
În Lumea Cealaltă, nu se va teme,
De lătratul cumplit al Câinelui.

Glasul vorbește,
Adevărul răspunde, în ziua Judecății.

Preafericit cel ce pe pământ,
Grânele-și împarte cu cel sărac:
Deloc nu se va teme, pe marele pod,
De Taurul cu coarne de bronz

Glasul vorbește,
Adevărul răspunde, în ziua Judecății.

Preafericit cel ce pe pământ
Săracului dă din hainele sale:
Pe Cealaltă Lume nu se va teme,
De adâncuri, de frigul ghețarilor.

Glasul vorbește,
Adevărul răspunde, în ziua Judecății.

Preafericit cel ce pe pământ,
Hrănește pe cel sărac.
Pe Celălalt Tărâm, va vedea dinainte-i
Ura și Invidia cum se retrag.

Glasul vorbește,
Adevărul răspunde, în ziua Judecății.

În vremea aceasta, bătrâni și tineri
Deschideau urechile bine.
Pe când Olav Åsteson lor le spunea
Minunățiile acestea toate.

Ridică-te, Olav Åsteson
Tu, ce-ai trecut prin marele somn!

4. Omul “diurn” și omul “nocturn”

Oricine cunoaște conflictul existent între nevoile omului “natural”, condiționat de ereditate și educație și cele ale celui de-*al doilea om, omul lăuntric* din noi, cel care ne apără idealurile, ne stabilește obiectivele și ne judecă orice acțiune după criterii interioare. Poetul Schiller spunea, în *Scrisori despre educația estetică a omului*, că fiecare individ poartă în sine un om ideal și că cea mai mare îndatorire pe care o avem în viață este aceea de a ne apropia de el¹.

Pentru majoritatea contemporanilor noștri, această afirmație denotă un idealism pur romantic; acest om așa-zis superior este pentru mulți produsul artificial al unei etici depășite, cauza conflictelor interioare și a numeroaselor nevroze specifice civilizației noastre. Mulți văd în indulgența nelimitată acordată dorințelor și impulsurilor omului “primar”, ființei noastre naturale, un remediu potrivit pentru neajunsurile provocate, după părerea lor, de “conștiința socială”. Acesta este baza celor mai multe terapii de grup.

Dar cei care nu neagă aprioric eventualitatea prezenței celui de-*al doilea* om, îi vor putea urmări apariția, observând în mod obiectiv dezvoltarea copilului până la adolescență și maturitate. Această “a doua” ființă se prefigurează atunci când copilul, în jurul vârstei de doi ani și jumătate, începe să spună “Eu” și trăiește prima experiență a conștiinței individuale. La aceasta se adaugă, în jurul vârstei de zece ani, o intensă trăire a Eului, care domină în așa măsură viața afectivă a copilului, încât el reacționează detașându-se de anturaj. În anii care urmează, el resimte puternic singurătatea și îndoiala, o îndoială referitoare la ereditatea sa, adeseori însoțită de reluarea unor întrebări asupra celor pe care îi numește părinții săi.

Vine apoi adolescența - aproximativ între 17 și 23 de ani -; atunci omul lăuntric se manifestă din plin. Tânărul își pune mai mult sau mai puțin conștient întrebări de genul: “Iată-mă, acesta sunt eu, cu caracteristicile mele ereditare și o oarecare condiționare cauzată de societatea în care trăiesc. Cele dintâi sunt evidente în constituția mea

fizică, în temperamentul și caracterul meu, iar al doilea în diplomele pe care le-am obținut. Este o realitate în care nu am nici o libertate; sunt în stare de unele lucruri, de altele nu. Dar ce să fac cu aceste calități? Să-mi urmez studiile? Să caut de lucru? Să călătoresc, să descopăr lumea? Sau mai bine să aștept, să văd ce-mi va propune viața?“ (Întrebările acestea rareori sunt puse în mod conștient, dar se exprimă prin tot felul de manifestări de protest; adolescentul se revoltă împotriva părinților săi, a educației primite, a școlii, a societății...)

Sunt întrebări existențiale care, din acest moment, vor continua să fie puse toată viața. Ele apar în conștiință sub forma unei “voci interioare” îndemnând la o viață personală în conformitate cu obiective, valori și conștiință personalizată adeseori cu totul în contradicție cu aptitudinile înnăscute și cu educația primită; această voce interioară care se face auzită în jurul vârstei de 19 ani, este într-adevăr cea a Sinei superioare, care duce o luptă pentru viitor. Tot ce s-a realizat până aici e depășit, provenit din karma vieților anterioare. Însă din acest moment se face auzit Eul, care vrea să adauge ceva nou în această existență, la ceea ce vine din trecut. Noul este cel care dă sens vieții prezente.

Trebuie să facem aici o paranteză. Cultura noastră occidentală s-a divizat în jurul anului 1700 în două curente. Ele au fost deosebit de bine reprezentate prin două personalități contemporane: *Locke* și *Leibniz*.

Englezul John Locke (1632-1704), teolog și medic, s-a refugiat în Țările de Jos în timpul războaielor religioase din Anglia și a scris aici lucrarea care a devenit mai apoi celebră în toată lumea: *Essay concerning Human Understanding* (Eseu asupra rațiunii umane). Cea mai celebră afirmație a acestei lucrări este aceea prin care se susține că ființa umană este, la naștere, o pagină albă, o *tabula rasa*. Tot ce posedăm mai târziu, ca viață conștientă, este, după Locke, dobândit prin percepții senzoriale: *Nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu*. Experiențele trăite în viață umplu această pagină albă. Ființa umană este pasivă și e formată din exterior.

Printre altele, Locke susține că orice idee complexă, cum ar fi prietenia, loialitatea, iubirea, cinstea... este suspectă. Numai ideile simple pot fi investigate științific. Conceptele complicate trebuie deci reduse în elemente simple, pentru că ideile cele mai simple sunt pietrele de construcție ale psihicului uman. *Comportamentul* uman, singurul aspect al psihismului care poate fi observat și care ne oferă deci o cunoaștere obiectivă, trebuie studiat, în consecință, în impulsurile sale bazale cele mai simple. Tot ceea ce este superior este pentru el speculație și subiectivism. În conformitate cu acest mod de gândire, șobolanul ar fi modelul simplificat al omului. De aceea cercetarea științifică a comportamentului șobolanului este mai fiabilă decât investigarea comportamentului uman. Gordon Allport, acest “nec plus ultra” al psihologilor americani, a constatat că gândirea anglo-saxonă era încă întru-totul dominată de *tradiția lui Locke*². Iată deci în ce mod noțiunea de *tabula rasa* și de formare pasivă din exterior a personalității au constituit punctul de plecare în teoria behaviorismului.

Reprezentantul celui de-al doilea curent este Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716). A fost un copil precoce; la 20 de ani i s-a oferit o catedră de profesor la Universitatea din Nüremberg, în Germania, loc în care el a descoperit alchimia rosicruciană. La 26 de ani îl găsim ca ambasador al suveranilor germani la curtea lui Ludovic al XIV-lea. Aici a scris al său *Consilium Aegyptiacum*, în care îi sugera lui Ludovic al XIV-lea să purceadă mai degrabă la cucerirea Egiptului decât a țărilor europene. În această perioadă, din lipsă de activitate, a început să studieze matematicile, ca urmare a unei întâlniri cu Christian Huygens, întrucât era un domeniu pe care nu îl cunoștea încă. În scurt timp a elaborat principiile calculului integral și diferențial.

De îndată ce Leibniz a aflat de eseul lui Locke, i-a trimis acestuia o replică, pe care a intitulat-o: *Un nou eseu asupra rațiunii umane*, în care îi prezenta propria sa viziune asupra omului.

După Leibniz, omul este activat de “monada” sa centrală, de personalitatea sa. Însăși observația este deja un proces activ, care *nu este același pentru orice ființă umană*, într-o situație dată. După părerea lui, omul este o ființă care trăiește orientată spre viitor, care se află

mereu pe un drum, sau, cum va spune mai târziu Allport, se află “în devenire”. Lumea aceasta nu este alcătuită din materie, ci din spirit condensat, din conglomerate, pe care le numește ”monade”. Lumea minerală corespunde celui mai înalt grad de condensare al acestor monade-spirit, și de aceea se găsește într-o stare de conștiință asemănătoare cu cea dintr-un somn profund ca o transă. Viața vegetală este constituită din monade mai puțin condensate, care se află de asemenea în stare de somn, dar mai active decât cele anterioare. Monadele lumii animale sunt într-o stare de vis, în care conștiința începe să apară. Cât despre monada centrală, umană, ea nu este decât puțin condensată și trezită.

Îndatorirea omului constă în ridicarea conștiinței sale naturale la un asemenea nivel încât în momentul morții să se poată dizolva în conștiința divină. Pentru Leibniz, omul are deci o *sarcină* importantă, pe care o poate îndeplini sau o poate neglija.

Allport a remarcat că modul de gândire european a fost mult timp influențat de această imagine a omului activ. Dar după al doilea război mondial, tradiția lockeanistă a redevenit predominantă în Europa, datorită cultului pentru tot ceea ce venea din America și acest mod de gândire este cel care domină și azi educația, științele umane și medicina.

Frankl³ ne-a arătat că această tradiție stă la baza unui gen de orbiere selectivă; ea este, am putea spune, daltonistă pentru tot ceea ce are legătură cu spiritul. Această imagine incompletă a ființei umane a fost descrisă într-o manieră exagerată și foarte vulgarizată în lucrarea lui Desmond Morris: *Maimuța goală*⁴.

Adepții teoriilor behavioriste bazate pe ideile lui Locke consideră teza privitoare la al doilea om în noi, ca fiind o “ideologie”, o “concepție despre lume”, deci o non-știință. Ar fi simplu să-i combatem cu propriile lor argumente, că și imaginea lor asupra omului este la fel de ideologică și subiectivă. La urma urmei, materialismul este și el bazat pe un postulat preștiințific; în această privință, el nu diferă prin nimic de un “act de credință”⁵.

De îndată ce ne lăsăm pătrunși de senzația celui de-al doilea om în noi, nu ca rezultat al unei adaptări, ci ca o adevărată identitate a noastră, pe care o numim Eu, sine, individualitate sau, după Aristotel, *entelehia*, apare o imagine dramatică a omului, plină de viață și culoare. Atunci, tema cărții mele *De levensloop van de mens* devine realitate: biografia fiecărui om este o simfonie compusă de el însuși.

Imnele Noptii de Novalis

Al doilea om, în sensul tradiției lui Leibniz, poate fi descris în mai multe moduri. Poetul german care și-a luat pseudonimul *Novalis*, jurist și inginer de mine, pe numele său Friedrich von Hardenberg, contemporan cu Goethe și Schiller, vorbește despre acest al doilea om folosind limbajul romanticilor: el îl numește *omul nocturn*. Novalis a devenit conștient de existența acestui om nocturn, sau al doilea om, ca urmare a șocului produs de moartea logodnicei sale, Sofia. Acest eveniment i-a permis să-și scrie capodopera, *Imnele Noptii*. Vom prezenta aici ca exemplu câteva pasaje, care vor arăta prin ce experiență interioară poate fi resimțită prezența celui de-al doilea om în noi.

Într-un anumit sens, Novalis era cu mult înaintea epocii sale. Însușirile lui deosebite îi permiteau să perceapă ceea ce acum abia începe să fie perceptibil pentru un mare număr dintre contemporanii noștri. Această trăire conștientă a “omului nocturn” nu a fost rezultatul unei decizii deliberate de efort lăuntric, ci a fost o urmare a efectului pe care l-a avut asupra sa decesul iubitei. Novalis avea acea rară facultate de a se lăsa trezit sufletește de acest traumatism, în loc să se năruie lăuntric, cum adeseori este cazul, nimicind și închistându-și sensibilitatea.

Înainte de a reda traducerea celor câteva fragmente din *Imne*, iată câteva detalii asupra vieții lui Novalis și a creării acestei opere.

Născut în 1772, Friedrich von Hardenberg era fiul unui baron de Saxa, director al minelor de sare din Weissenfels, Germania. Cu câțiva ani înainte, după decesul primei sale soții, tatăl său devenise

membru al comunității frățești Herrnhut, un grup foarte pios, chiar pietist.

Tânărul Friedrich era un copil fragil, sensibil care, după o boală serioasă la vârsta de nouă ani, s-a transformat într-un adolescent vi-guros și plin de viață. A primit o educație clasică la liceu și mai apoi a urmat studii de drept la Jena, unde era o universitate celebră la vremea aceea. Aici a avut o întâlnire hotărâtoare: l-a cunoscut pe Schiller, care predă atunci istoria. L-a întâlnit de asemenea și pe Goethe, precum și alte personalități marcante ale vieții culturale din acea vreme.

În 1794, a început să lucreze ca jurist, și în cursul unei călătorii de afaceri a cunoscut-o pe Sophie von Kühn, care avea doisprezece ani. S-a îndrăgostit îndată de ea și dragostea aceasta avea să-i influențeze tot restul existenței. Foarte curând, logodna lor fu anunțată.

Nu e ușor să ne facem o imagine despre această ființă cu totul deosebită. E sigur însă că producea o impresie deosebită asupra tuturor celor care o întâlneau. Toți vorbeau despre ea ca despre o creatură cerească, un suflet minunat și inocent, cu o privire care trăda profunzime de spirit. Ea deveni pentru Friedrich centrul și sensul întregii sale vieți. Nici chiar moartea ei (în 1797), nu a schimbat nimic din aceasta. Până la sfârșitul scurtei sale vieți (Hardenberg a murit în 1801, având doar 29 de ani), s-a simțit legat de ea și, prin ea, de lumea de dincolo, de “lumea de noapte”, în care a trăit experiența întâlnirii cu Christos.

Imnele Noptii sunt esența a ceea ce poetul a simțit după moartea logodnicei sale. El a trăit experiența lăuntrică a trecerii Pragului împreună cu ea.

Opera artistică a lui Hardenberg (pe care el a publicat-o sub pseudonimul Novalis, “cel care defrișează și însămânțează un pământ nou”), a fost redactată în timpul scurtului răstimp dintre moartea Sofiei și propria sa moarte. Scrisă în limbajul romantismului german, ea este întru-totul pătrunsă de această experiență a “luminilor nopții, adevărata noastră patrie”.

Imnele Noptii au fost terminate în 1799.⁶

Imnele Noptii

I

Care ființă vie, înzestrată cu simțire, n-ar alege în locul tuturor minunățiilor pe care spațiul le răspândește în jurul său, lumina, bucurie a tuturor lucrurilor, culorile sale, razele și undele sale și dulcea sa omniprezență la ivirea zilei? Universul imens al astrilor neobosiți o respiră ca fiind sufletul intim al vieții sale și înoată dansând în sânul undelor sale albastre; piatra scânteietoare, în veci adormită, planta meditativă care-și trage seva din pământ, animalul impetuos și impulsiv cu forme multiple, toate o respiră și mai mult decât toate Străinul superb cu ochii plini de cugetare, al cărui mers seamănă cu plutirea și ale cărui buze delicat închise primesc Sunetul minunat. Ca o regină a naturii terestre, ea cheamă fiecare forță la nenumărate metamorfoze, creează și desface nenumărate legături, încoronează fiecare ființă cu imaginea sa cerească. Numai prezența sa, face să apară minunăția împărățiilor lumești.

Depart de ea, mă întorc spre sfânta, misterioasa și inexprimabila Noapte. Lumea zace sub mine, năruită într-o prăpastie: gol și pustiu rămâne lăcașul pe care-l ocupa. Prin coardele sufletului trece o profundă melancolie. Aș vrea să cad în picături de rouă, aș vrea să mă amestec cu cenușa. Amintiri îndepărtate, dorințe ale adolescenței, visuri din copilărie, bucurii scurte și speranțe deșarte din viața întreagă, toate vin către mine înveșmântate în mantii gri, precum ceața serii după apusul soarelui. Lumina și-a întins cortul bucuriei sale în alte locuri. S-ar putea oare să nu se mai întoarcă niciodată la copiii ei, care, cu credință inocentă, îi așteaptă întoarcerea?

Ce țâșnește oare deodată din adâncul inimii, ce presentiment care împrăstie ceața melancoliei? Oare ne aduci și tu vreun bine, întunecată Noapte? Ce porți tu oare sub mantia ta, cu o putere invizibilă ce îmi tulbură sufletul? Un balsam prețios curge din mâinile tale, un mac cade din buchetul tău. Tu ridici aripile grele ale sufletului. Ne cuprinde o emoție ascunsă și nelămurită: văd o față serioasă, cu o teamă amestecată cu bucurie, aplecându-se spre mine cu blândețe și

reculegere și recunosc, printre bucele legate, scumpa tinerețe a Mamei. Cât de săracă și puerilă mi se pare acum Lumina! Cât de reconfortant, de binecuvântat sfârșitul zilei! De aceea doar, pentru că Noaptea te îndepărtează de servitorii tăi, ai presărat în imensitățile spațiului aceste sfere luminoase, pentru ca ele să proclame atotputernicia ta și să-ți anunțe întoarcerea în timpul absenței tale? Mai cerești decât aceste stele scânteietoare ne apar ochii necuprinși pe care Noaptea îi deschide în noi. Ei văd mai departe decât astrele cele mai îndepărtate ale acestor nesfârșite armate; fără a avea nevoie de lumină, pătrund în adâncurile sufletului plin de iubire și umplu un spațiu spiritual de o inefabilă beatitudine. Laudă reginei lumii, înalta vestitoare a sfintelor universuri, păzitoarea preafericitei Iubiri! Ea te îndreaptă spre mine, delicată logodnică, blând soare al nopții. Acum veghez, căci eu sunt al tău și al meu. Prin mijlocirea Nopții, mi-ai dăruit o revelație a vieții mele. Ai făcut din mine un om. Fie ca focul tău spiritual să-mi consume trupul, fie ca într-o înlănțuire în văzduh să mă unesc întru-totul cu tine, iar noaptea nunții noastre să dureze la infinit.

II

Va trebui să se ivească mereu dimineata? Stăpânirea Pământescului nu va lua sfârșit niciodată? O activitate profană tulbură zborul ceresc al Nopții. Sacrificiul ascuns al Iubirii nu va putea arde etern niciodată? Un timp limitat a fost lăsat Zilei; dar puterea Nopții nu cunoaște nici timp, nici spațiu. Etern este răgazul Somnului! - Sfânt Somn! Nu-l lipsi de darurile tale, în timpul muncii zilnice pământești, pe cel care s-a consacrat Nopții! Numai nebunii nu te recunosc și nu cunosc alt somn decât această umbră aruncată asupra noastră de mâinile tale milostive la crepusculul adevăratei Nopți. Ei nu te simt în curgerea aurită a strugurilor, în uleiul minunat al migdalului, în sucule închis la culoare al macului. Ei nu știu că tu ești cea care înconjuri cu aripile tale sânul fecioarei delicate și faci din el un Paradis. Ei nu bănuiesc că tu apari în vechile legende, deschizând cerul și purtând cheia lăcașului preafericiților, tăcută mesageră a tainelor infinite.

III

Odată, când plângeam cu lacrimi amare, când speranța mea se topise în durere, iar eu stăteam în picioare în fața mormântului dezgolit care conținea, în adâncurile sale strâmte și întunecate, forma Vieții mele; singur așa cum niciodată n-a mai fost vreun singuratic, împins de o inexprimabilă angoasă, lipsit de putere și nemaifiind nimic altceva decât un gând întristat; pe când căutam din ochi un ajutor, fără să pot înainta, nici da înapoi, agățându-mă cu o infinită apatie de această viață care se îndepărta și se stingea, atunci coborî din albastrele spații, de pe culmile fostei mele fericiri, un frison crepuscular și legătura nașterii, lanțurile Luminii, se rupseră dintr-o dată. Splendoarea terestră se șterse și odată cu ea durerea mea; melancolia pătrunse într-o lume nouă și insondabilă. Extaz nocturn, somn ceresc, tu mă cuprinzi cu totul; peisajul se înalță ușor, deasupra peisajului pluti spiritul meu eliberat, regenerat. Mormântul deveni un nor prin care zării fața transfigurată a Preaiubitei. În ochii ei sălășluia eternitatea; îi luai mâinile și lacrimile făcură între noi o legătură luminoasă, indestructibilă. În depărtare, veacurile treceau ca uraganele. La gâtul ei vărsai lacrimi de încântare pentru viața mea cea nouă. Acesta a fost primul, singurul Vis și după acest vis am căpătat o încredere eternă și nezdruccinată în Cerul Noptii și în lumina sa, - Preaiubita.

IV

Acum știu când va veni cea din urmă dimineață: atunci când Noaptea și Iubirea nu vor mai tulbura Lumina, când somnul devenit etern nu va fi decât un vis nesfârșit. Simt în mine o oboseală cerească. Lung și obositor a fost pelerinajul meu la sfântul Mormânt, apăsătoare mi-a fost crucea. Unda cristalină, imperceptibilă pentru simțurile obișnuite, țâșni din adâncurile mormântului în care se năruie curgerea terestră... Cel ce va gusta din apa sa, cel ce va rămâne acolo sus pe hotarul de vârf al lumii și își va arunca privirile în ținutul nou, în lăcașul Noptii, într-adevăr acela nu se va mai întoarce aici jos, la frământările din ținutul în care domnește eterna agitație a Luminii.

Acolo sus el își clădește adăposturi - adăposturi de pace - tânjește și iubește, privind dincolo, până când cea mai binevenită dintre clipe îl scufundă chiar în inima Izvorului. Tot ce e pământesc plutește

atunci la suprafață și furtunile îl mătură, dar ceea ce a fost sfințit de atingerea Iubirii se strecoară fără constrângere pe căi secrete până în regatul de dincolo, amestecându-se ca un parfum cu iubirile adormite.

Totuși, Lumină binevoitoare, tu trezești încă omul acesta obosit, îl chemi la muncă și îi insuflă o viață veselă: ispita ta nu va putea să mă desprindă de acest mormânt acoperit de mușchi, monument al amintirii. De bunăvoie îmi voi folosi mâinile și voi contempla toate lucrurile din jurul meu, pretutindeni unde vei avea nevoie de mine; voi slăvi deplina ta splendoare, voi continua fără tulburare studiul capodoperele tale și minunatelor legături dintre ele, voi cugeta la curgerea plină de înțelepciune a puternicului și strălucitorului tău Orologiu; voi studia cu atenție echilibrul forțelor tale și regulile acestui joc minunat pe care-l joacă cu timpul spațiile nenumărate. Dar adâncul inimii mele rămâne fidel Noptii și copilului ei, Iubirea creatoare. Poți tu oare, Lumină, să-mi oferi o inimă fidelă de-a pururi? Are soarele tău o privire prietenoasă care să mă recunoască? Stelele tale îmi prind oare mâna mea arzătoare? Îmi dăruiesc ele o tandră strângere de mână, o vorbă mângâietoare? Oare tu ai împodobit noaptea cu culorile sale și cu ușoare contururi, sau noaptea este cea care a dat podoabei tale un sens mai înalt, mai iubit? Ce voluptate, ce bucurie oferă Viața ta, care să valoreze cât extazul morții? Tot ceea ce ne face să exaltăm nu are oare culoarea Noptii? Ea te poartă ca o mamă, iar tu îi datorezi ei toată splendoarea ta. Te-ai fi evaporat în tine însăși, ai fi dispărut în spațiul fără margini dacă ea n-ar fi fost aici să te poarte, să te limiteze, astfel încât tu să devii căldură și să naști lumea. Într-adevăr, eu eram înainte ca tu să fii: Mama mă trimise, împreună cu frații și surorile mele, să locuiesc Universul tău și să-l sfințesc prin Iubire, pentru ca el să devină un monument al eternei contemplări; pentru ca să se ivească în el flori nepieritoare. Gândirea divină nu a rodit încă; urmele revelației noastre sunt încă prea puține; dar într-o zi Orologiul tău va suna sfârșitul timpului și în acea zi tu vei fi *una* cu noi și plină de dorință și fervoare, te vei stinge, vei muri. Simt deja în mine cum se apropie sorocul activității tale, libertatea cerească, preafericita întoarcere. Amara mea suferință îmi arată că tu ești încă îndepărtată de patria noastră, că reziști veșnicului și minunatului Cer. Dar furia și

zbaterea ta sunt în van. Crucea, stindard victorios al rasei noastre, se înalță nezdruncinată.

Îmi urmez drumul,
Și toată suferința-ntr-o zi
Îmi va fi imbold
Spre beatitudine.
Curând,
Voi fi eliberat;
În extaz, voi dormi
În sânul Iubirii.
O infinită, puternică viață
Palpită în mine,
Din înălțimi privesc,
Și mă aplec spre tine.
Mormântul acesta cu mușchi
Strălucirea ta o va stinge,
O umbră-ți aduce
Coroana purității.
- O, Preaiubită, primește-mi ființa
În sânul tău;
Să pot dormi
Și să pot iubi.
Presimt al morții
Val de tinerețe,
Sângele mi se prefăce
În balsam diafan
Ziua trăiesc
Plin de curaj și credință
Iar noaptea mor
Într-o sfântă înflăcărare.

...

Cu aceste ultime cuvinte: “Ziua trăiesc plin de curaj și credință, iar noaptea mor într-o sfântă înflăcărare” Novalis își exprimă întreaga sa atitudine de viață. El a trăit o experiență inițiatică trecând Pragul la mormântul iubitei sale. Din acel moment, lumea nopții a fost prezentă pentru el și în timpul zilei.

Imnele Noptii constituie mai mult decât o scriere autobiografică: este un document asupra evoluției omenirii, o viziune asupra viitorului. Ceea ce *viața* i-a oferit lui Novalis și tot ceea ce el a asimilat drept urmare, omul modern trebuie să asimileze în mod conștient pe parcursul existenței sale: și anume, această dublă conștiință de zi și de noapte, împreună cu un curaj neclintit în fața furtunilor vieții.

5. A doua individualitate a omului

Fragmentul din *Imnele Noptii* lui Novalis, prezentat în traducere în capitolul precedent, este o imagine a ceea ce Rudolf Steiner a numit adesea: “trăirea zorilor unei noi vârste a omenirii”, a unei epoci în care întunericul în care se află viața spirituală va lua sfârșit și în care ființa sufletească și spirituală reală a omului (“Eul nostru superior” sau, cum îl numește Schiller, “omul ideal din noi”) va determina într-o manieră din ce în ce mai conștientă sensul și obiectivele vieții noastre. Romanticii încă mai vorbeau, pe drept cuvânt, de această ființă spirituală interioară ca fiind “omul nocturn”. Într-adevăr, în acea epocă, această componentă umană nu putea fi simțită decât de inconștientul vieții nocturne, iar ziua apărea doar ca un vis.

Scopul căii de evoluție care va fi descrisă în capitolele următoare este acela de a face din acest Eu superior ghidul nostru și în viața diurnă. Oricum, Eul superior joacă un rol important în viața omului actual, chiar dacă evoluția lăuntrică nu este căutată în mod conștient.

La zenitul vieții dintre moarte și o nouă naștere, în clipa miezului de noapte al lumilor, cum îl numim (vom reveni mai târziu la această)¹, ființa omului, prin Eul său superior, ia hotărârea de a căuta o nouă încarnare, pentru a face posibilă trecerea spre o altă etapă în evoluția sa. Eul superior dispune în acest caz de tot ce a dobândit în viețile precedente, dar are de a face și cu tot ceea ce a rămas “pasiv”. El păstrează, mai ales, amintirea imaginii omului cosmic, această imagine pe care lumea divină o are în spirit ca scop al evoluției omenirii, această imagine revelată ființei umane între moarte și o nouă naștere. Această “amintire” este forța creatoare capabilă, ca principiu spiritual, să elaboreze corpul fizic, în marea sa complexitate². Am putea spune că el reprezintă schița arhitecturală după care forțele vitale ale corpului eteric vor putea construi corpul fizic. Acest principiu spiritual este activ mai ales în primele faze ale dezvoltării embrionare.

Dar Eul însuși este legat mai degrabă de viitor, de sarcinile din viața care se înfiripă. El are capacitatea de a însoți ființa umană ce este pe cale de a se întrupa, în timpul “coborârii” sale din lumile spirituale până în momentul nașterii. După aceasta, el rămâne retras în lumea spirituală și intervine, de aici, doar pentru a da impulsuri în desfășurarea biografiei.

În fiecare noapte ne întâlnim Eul superior în lumile spirituale și suntem judecați de el. Dimineața, la trezire, ne simțim parțial conștient într-o dispoziție pozitivă sau negativă față de proiectele și acțiunile noastre. Chiar fără să cercetăm mai departe, impresiile acestea de mulțumire sau de neplăcere, pe care le numim *propria conștiință*, sunt prezente pur și simplu.

În clipa morții, ne întâlnim Eul superior cu ființa noastră fizică. El este cel care, în timpul perioadei de purificare, ne prezintă “factura” vieții trecute.

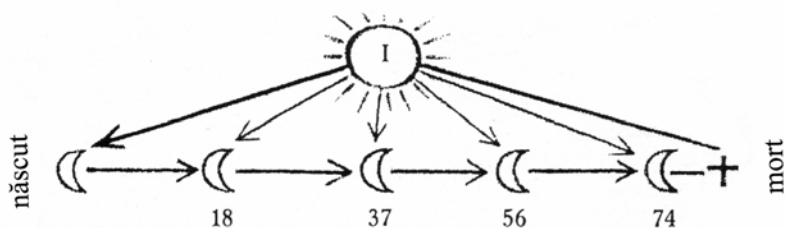
Vom descrie acum care este înțelesul celebrei parabole a “talantilor”³: înainte de a pleca în călătorie, un stăpân încredințează fiecăruia dintre servitorii săi un talant, cerându-le să aibă grijă de el. La întoarcere, îi întrebă pe fiecare ce a făcut cu talantul său. Răspunsurile sunt diferite: unul își îngropase talantul, pentru a-l înapoia în aceeași stare; aceasta nu îi plăcu stăpânului. Un altul îl cheltuiuse pe al său, și veni cu mâinile goale; nici aceasta nu-i plăcu stăpânului. Al treilea a folosit talantul său și l-a înmulțit; îl înapoie deci stăpânului său cu dobândă, iar acesta fu mulțumit. Ne putem închipui multe alte soluții, dar stăpânul va fi mulțumit numai dacă înapoiem mai mult decât am primit. Eul nostru superior ne cere, precum stăpânul servitorilor săi, ca talantul pe care îl purtăm în noi, să fie înmulțit și dezvoltat. Altfel spus, servitorii - corpurile fizic, eteric și astral - trebuie să evolueze și să se îmbogățească pe parcursul vieții.

Ceea ce numim “Eu” în viața noastră de toate zilele nu este adevăratul Eu superior, ci este *reflectarea* Eului superior la nivel sufletesc, în corpul astral și în sufletul senzației, sufletul sentimentului și al rațiunii și sufletul conștiinței⁴. Aici definiția științifică modernă a ființei umane nu ține cont de Eul superior. Ea nu-l recunoaște, ci do-

rește să definească omul numai prin descrierea funcțiunilor lui animale. “Omul este un animal inteligent, nimic mai mult” mi-a replicat un student, în cadrul unei conferințe de pedagogie curativă pe care am ținut-o la Universitatea din Boston, în care explicam în ce mod ființa spirituală a unui copil handicapat nu se poate exprima datorită deficienței “instrumentelor” sale.

Bineînțeles, ființa spirituală actuală a omului nu este încă ușor de perceput; trebuie să depunem o intensă muncă interioară pentru a conștientiza în timpul zilei ceea ce se întâmplă noaptea. În momentul nașterii, Eul superior lasă într-un fel ființa care se încarnează “să cadă” și nu o mai însoțește decât din exterior. Dar sunt momente în viață în care Eul superior are ocazia să reînnoiască “impulsurile de la naștere”. Atunci poarta Eului superior se deschide din nou și omul terestru poate să-și revadă obiectivele prezentei întrupări. Momentele acestea sunt determinate de constelația cosmică, adică de relațiile între Soare, Lună și Pământ.

Așa cum spuneam mai înainte, Eul superior însoțește sufletul care se încarnează, în timpul coborârii sale prin sferele planetare, până la sfera lunară, dincolo de care are loc nașterea fizică. Ne facem intrarea în viața pământească prin “poarta lunii”. În acest moment, Eul se retrage în sfera Soarelui, căreia îi aparține.

Exact după 18 ani, 7 luni și 9 zile, constelația de la naștere, cu aceleași aspecte ale Soarelui, Lunii și Pământului, revine din nou; este vorba despre ceea ce numim “primul nod lunar”: poarta nașterii se deschide din nou pentru o clipă și Eul ne poate da iarăși impulsurile sale pentru actuala întrupare.

Procesul acesta se repetă și la al doilea nod lunar, după o altă perioadă de 18 ani, 7 luni și 9 zile și așa mai departe. (Momentele acestea nu se limitează doar la o zi, ci se referă mai degrabă la o perioadă pe parcursul căreia influența Eului superior se accentuează, apoi scade din nou, o perioadă de câțiva ani aflată sub dominanța constelației nodului lunar).⁵

Prima revenire a constelației de naștere are loc deci în jurul vârstei de 19 ani. De aceea perioada cuprinsă între 17 și 20 de ani este hotărâtoare pentru viitorul tinerilor. Acum ei se află în fața alegerii studiilor, a profesiei sau în fața confirmării ori respingerii a ceea ce li s-a impus prea devreme. Survin o mulțime de întrebări de genul: "Cine sunt eu? Ce-mi doresc? Ce sunt în stare să fac?" Sarcina principală a educației care urmează după studiile secundare este să se angajeze în mod activ în rezolvarea întrebărilor existențiale ale acestei vârste (17-18 și 19-20 de ani).⁶

Al doilea nod lunar are și el o semnificație foarte importantă; apare în jurul vârstei de 37 de ani, imediat după punctul de mijloc al vieții, într-un moment pe care mulți îl simt ca pe un punct mort. Două din cele mai mari opere dramatice ale tuturor timpurilor: *Divina Comedie* a lui Dante și *Faust* a lui Goethe încep prin această situație de disperare trăită la 35 de ani, când apare sentimentul că realizarea încarnării nu poate avea loc în a doua jumătate a vieții decât dacă firul roșu al existenței poate fi regăsit.

Al treilea și al patrulea nod lunar marchează și ele momente importante în multe biografii. Ele se află în jurul vârstei de 57, respectiv 74 de ani.⁷ Dacă ne putem închipui Eul nostru superior însoțindu-ne cursul existenței din înălțimile spirituale, facem primul pas pe calea dezvoltării imaginative. Pasul următor constă în a ne reprezenta modul în care Eul superior acționează în forțele psihice ale gândirii, sentimentului și voinței. În concepția tripartită despre om, gândirea este în legătură cu sistemul nervos, în cea mai mare parte localizat în cap, sentimentul este în relație cu funcțiile ritmice ale inimii și respirației, iar voința este în legătură cu metabolismul și membrele. Dar Eul superior lucrează în *sens invers*: conduce forțele voinței în gândire și conștiința în voință.

Nu există suprapunere decât la nivelul sentimentului. Dar aici apare contrastul dintre emoțiile obișnuite ale vieții cotidiene, care vin din trecut, și emoția aflată în legătură cu Eul superior și îndreptată spre viitor. Viața noastră obișnuită de gândire, sentiment și voință, este, de fapt, rezultatul existențelor noastre anterioare și al influențelor educative primite până în acest moment. În schimb, Eul superior este orientat spre viitor și are grijă de ceea ce trebuie să adăugăm capacităților noastre. Putem observa cu claritate cum la vârsta adolescenței, între 17 și 21 de ani, viața sufletească, până atunci foarte sigură, devine dezorientată. Îndatoririle viitoare, resimțite confuz, transformă în ceva insuportabil tot ceea ce vine din trecut, la dimensiuni uneori exagerate: părinții, structurile sociale în care au crescut, morala burgheză...

Trezirea Eului superior, a omului ideal, a celui de-al doilea om în noi, are loc mai întâi în viața afectivă și numai după aceea în celelalte structuri sufletești. Noi impulsuri încep atunci să pătrundă în gândire, conferindu-i *creativitate* și deschidere spre o altă viziune și spre noi centre de interes. Atunci când voința adormită devine mai conștientă, ea devine activă în planul *moral*. Vechea moralitate care părea definitiv stabilită, începe să oscileze. Noi norme, noi valori și obiective morale apar din adâncurile inconștientului, astfel încât ființa omului aflat în plină dezvoltare se confruntă cu o profundă criză existențială.

În convorbirile avute cu diferite persoane aflate în prima jumătate a vieții, Rudolf Steiner insistă asupra faptului că nu trebuie în nici un caz să rămână în inerție în timpul acestor ani rodnici, dar adesea dificili, în care întâlnirea cu propriul Eu superior este deosebit de intensă; dimpotrivă, să fie foarte atenți la noile impulsuri, care pot se pot dezvolta în mod fructuos în următoarea perioadă biografică.

Până aici am vorbit despre evoluția biografiei dinspre trecut spre viitor, așa cum se desfășoară ea în mod natural, terminându-se cu momentul morții, când stăpânul arată dacă e mulțumit sau nu de ceea ce a făcut slujitorul său cu talanții, în momentul întâlnirii complete cu Eul.

Astăzi însă, în epoca sufletului conștienței, acest mod natural de confruntare nu mai este suficient. Forțele potrivnice, mai ales Ahriman⁸, vor face totul pentru a împiedica întâlnirea cu Eul superior, sau, cel puțin pentru a o face să pară insignifiantă. Concepția materialistă despre om și lume nu lasă decât prea puțin loc concepției despre o realitate spirituală precum cea a Eului superior uman. De aceea, atunci când survine experiența întâlnirii cu Eul, ea este refuzată, simțită ca sursă a unor sentimente nedorite de incertitudine, de slăbiciune sau chiar de spaimă, care trebuiesc îndepărtate cât mai repede. “Tranchilizantele” sub toate formele, care se pot găsi deja oriunde, anihilează perceperea oricărei senzații de impuls pentru viitor, din partea Eului.

Nu putem fi siguri decât de ceea ce există, deci de trecut. Tot ce ține de viitor este, prin definiție, nesigur. Intenția lui Ahriman este ca omul să nu-și îmbogățească cu nimic talentele, ci să-și dezvolte calitățile interioare numai pe baza logicii, lăsând viața să se deruleze ca un program de calculator. O ființă umană previzibilă, într-un univers tehnic, acesta este scopul lui Ahriman și al tuturor dictaturilor pe care le inspiră. Omul care acționează în conformitate cu Eul său superior este imprevizibil, și, din această cauză, dizident. El ține de instituțiile de psihiatrie. Eul său trebuie înăbușit sau cel puțin menținut inaccesibil.

De aceea, cei care iau hotărârea de a trăi în conformitate cu Eul lor, trebuie să facă ceva mai mult decât să adopte o atitudine de așteptare pasivă. Ei pot să caute o cale de muncă lăuntrică și să încerce să se deschidă spre trezirea celui de-al doilea om.

În capitolele care urmează vom studia căile de evoluție urmate în trecut, apoi cerințele unei munci interioare adaptate epocii sufletului conștienței, epocă în care voința și problemele individuale de morală joacă un rol preponderent.

Animalul nu cunoaște decât trecutul. El este programat de ereditate. Omul are în plus un viitor, de care poate deveni conștient prin intermediul Eului său superior. Cu cât acest al doilea om din noi va deveni mai prezent, cu atât vom fi mai capabili de a ne lua soarta în

mâini. Acesta este rezultatul urmării unei căi de evoluție lăuntrică. Numai așa omul poate deveni într-adevăr om.

6. Căile de inițiere în trecut și astăzi

Încă de la începutul activităților sale în cadrul grupului care a devenit mai apoi Secțiunea germană a Societății teosofice, Rudolf Steiner a explicat clar poziția sa. El a precizat, în seria de conferințe *Vor dem Tore der Theosophie* (La porțile teosofiei), ținute la Stuttgart în 1906: “Există trei căi de evoluție ocultă: cea a Orientului (yoga), cea a Gnozei creștine (calea mistică) și cea a Rosicrucienilor creștini, sau, mai simplu, a Rosicrucienilor (calea occidentală). Aceste căi se deosebesc unele de altele, înainte de toate, prin importanța a ceea ce discipolul abandonează din sine însuși maestrului său”¹.

În acest capitol, vom descrie pe scurt caracteristicile cele mai importante ale acestor trei căi, pentru a prezenta, în capitolul ce urmează, calea antroposofiei.

Inițierea Orientală

Pentru a avea o idee despre inițierea orientală, trebuie să ne întoarcem la situația în care se afla India, așa cum era ea cu mai mult de 6000 de ani înainte de nașterea lui Christos. În acest spațiu geografic a apărut prima civilizație postatlanteană². Omul din acea epocă era puțin individualizat. Corpul său eteric încă nu avea conturul precis pe care îl are astăzi, atât de strâns legat de corpul fizic. În vremea aceea, el se contopea cu lumea eterică înconjurătoare. Din acest motiv, ceea ce noi astăzi numim clarvedere atavică, și pe care unele persoane o mai au azi în mod natural, era pe atunci un fenomen relativ frecvent.

Sfinții Rishi, călăuzitori ai culturii în India, erau capabili de a îndrepta această clarvedere spre universul zeilor (ierarhiile superioare), pentru a da corpurilor eterice cosmice încă, ale oamenilor, o formă și o delimitare perfectă, cu ajutorul divin. Aceasta a fost o etapă indispensabilă pentru a face un prim pas spre individualizare; ea necesita o muncă interioară adaptată conștiinței acelei epoci, adică o dependență totală și, totodată, un profund respect față de maeștri. Calea

aceasta a fost numită mai târziu yoga regală(*raja-yoga*). Ea era de natură pur meditativă.

Hatha-yoga a luat naștere în același timp, cu scopul de a face din corp (și mai ales din respirație) un servitor docil, supus necesităților meditației. Acesta a fost un pas înainte în direcția individualizării, pentru că acest tip de yoga definea mai exact limitele corpului eteric și îl lega mai strâns de corpul fizic. Corpul eteric cuprinde toate ritmurile vitale (respirație, circulație și metabolism) și strădania în acest tip de yoga consta în a învăța stăpânirea acestor ritmuri.

Mult mai târziu, în primul secol după Iisus Christos, marele maestru yoga Patanjali a fondat propria sa școală de yoga, bazându-se pe vestigiile filozofiei lui Sankhia și pe ceea ce se mai păstra pe atunci din yoga “de la începuturi”; școala aceasta a devenit mai apoi o referință pentru toate celelalte școli de yoga. Numai în acest moment a apărut dorința de a obține pacea și seninătatea, întărind sufletul prin înălțare și purificare. Apariția acestui ideal a fost posibilă în acel moment deoarece corpurile eterice erau mai bine definite, iar clarvederea naturală începea să se estompeze. Scopul nu mai era întâlnirea cu zeii (cu ierarhiile superioare), ci educarea propriului suflet și preferința contopire cu Marele Tot nediferențiat.

După Patanjali, erau necesare opt etape pentru a ajunge la beatitudinea dorită (Samadhi)³:

1. *Yama*: să nu minți, să nu ucizi, să nu furi...
2. *Niyama*: să îndeplinești obiceiurile și ritualurile religioase (yoga nu constă din *dogme* ci din *ritualuri*, care, prin repetiție, devin parte integrantă a discipolului).
3. *Asana*: adoptarea anumitor poziții în timpul meditației.
4. *Pranayama*: controlul asupra respirației, până când cel care meditează nu mai expiră nici o toxină, nici bioxid de carbon.
5. *Pratayahara*: controlul asupra impresiilor senzoriale.
6. *Dharana*: capacitatea de a se închide în fața oricărei impresii senzoriale.

7. *Dhyana*: meditația asupra unor imagini care nu au echivalent în lumea sensibilă.
8. *Samadhi*: golirea conștiinței fără a adormi; a gândi fără gânduri pentru ca lumea spirituală să se poată revela.

Acestea sunt cele opt domenii în care guru dă indicații discipolului. El îi arată cât timp trebuie să practice exercițiile fiecărei etape. Toate școlile de yoga care au urmat după Patanjali, au avut, în esență această structură.

Pentru a înțelege bine aceste școli de yoga și impactul asupra discipolilor lor, mai trebuie să adăugăm următoarele: conținutul meditațiilor era (și mai este încă) format din pronunțarea numelor zeităților hinduse, ce erau recitate cu o mare venerație. În antichitate era vorba de *Brahma* (Tatăl), *Vishnu* (cel ce dă viață) și *Shiva* (Spiritul divin, conștiința divină). Shiva este invocat cel mai mult; ”*om namah Shivaya*” (“mă aplec în fața ta, Shiva”) se repetă fără încetare în meditația hindusă. Într-o practică yoga adevărată, cuvintele sfinte trebuie însoțite de gânduri îndreptate spre Shiva și de dorința de unire deplină cu el. (Meditațiile lipsite de gânduri, așa cum se învață în anumite școli, sunt deja forme decadente, care plasează discipolul în situația de a fi complet dependent de guru.)

Swami Muktananda, care predă *siddha-yoga* în Occident spune: “Shiva este propria noastră ființă interioară. Este ființa Marelui Tot. Shiva este beatitudine, iubire fără limite. Shiva este atotputernic.”

Iar despre rolul pe care îl are guru: “Guru nu este omul care se află în fața voastră. Guru este puterea îndurării Domnului; guru este propriul vostru Eu superior. *Om* este conștiința care pătrunde Totul. Guru este acest *om*. Prin mantra pe care v-o dă guru, vibrează *shakti* a sa (forța spirituală). O mantra poate aduce eliberarea, deoarece confuzia karmei voastre se rezolvă. *Kundalini*, maica Marelui Tot, care ocrotește toate formele de yoga, este forma și conținutul mantrei pe care v-o dă guru. De aceea, repetați mantra fără încetare. Prin ea, guru pătrunde în voi și vă deschide noua lume a practicii yoga. El o duce la împlinire și dizolvă tot ce este negativ. Prin guru, cei ce caută sunt conduși la o eliberare totală. Repetați mantra, nu vă lăsați ispitiți

de lume. În timpul meditației, dispare eul personal și senzația eului vostru vă părăsește! Ce rămâne este conștiința pură, conștiința eternă, conștiința divină, ființa cea mai înaltă și sunteți chiar voi înșivă! Interiorul și exteriorul sunt unite. Căutați-vă. Hari, Shiva, Shakti, Allah, Iisus, Budha, toți trăiesc în voi!⁴ Ceea ce înseamnă: interiorul și exteriorul sunt una; existența individuală este înlăturată.

Din aceste afirmații reiese clar dependența de guru. Prin intermediul mantrei, guru pătrunde înăuntrul discipolului. Îl eliberează de karma sa. Discipolul nu mai are nevoie să o facă el însuși. El își acordă permisiunea de “a se lăsa evoluat” de către guru. Scopul acestei inițieri este stingerea eului personal, a individualității; atunci guru vă oferă beatitudinea. Discipolul nu trebuie nici măcar să înțeleagă singur mantra. Numai un guru viu poate oferi acest tip de călăuzire. Ideea care rezultă de aici este următoarea: ”Știința din cărți rămâne în cărți; înțelepciunea personală poate fi transmisă direct și poate acționa în locul vostru.”

Reprimarea Eului era o necesitate în Antichitate. Eul era încă pătruns de egoism prin acțiunea lui Lucifer și acest Eu egoist trebuia îndepărtat⁵. Numai forța iubirii lui Christos, ca germen activ în individualitatea umană, permite o evoluție personală lipsită de egoism. Iată de ce, la ora actuală, relația între maestru și discipol trebuie să sufere o modificare. *Dependența* trebuie înlocuită prin *libertate*.

Omul care caută în mod conștient un drum, poate accepta sfaturile unui inițiat. Dar în ziua de azi, el singur este responsabil de propria sa evoluție. Și lucrul acesta nu este posibil decât dacă are o imagine asupra a ceea ce face.

Sarcina inițiatului de azi este de a-i înlesni discipolului posibilitatea acestei priviri asupra sa însuși. Conținutul vast al antroposofiei ne oferă indicații pe care ni le putem însuși, printr-o muncă asiduă și verificând în noi înșine ceea ce studiem. Prin aceasta, calea de meditație pe care o propune antroposofia diferă de cea orientală. În Orient, vechea limbă antică posedă o putere magică prin ea însăși. Invocarea zeilor înseamnă mai mult decât simpla sonoritate a cuvintelor și emoțiile care le însoțesc; pe când “mantrele” sau strofele date de Rudolf

Steiner sunt alcătuite astfel încât conținutul lor rămâne limpede și accesibil oricui. Persoana care meditează se află în legătură cu o *temă* pe care a ales-o.

De aceea strofele și mantrele antroposofice pot fi traduse în alte limbi, chiar dacă uneori nu e ușor; întotdeauna e dificil să exprimi exact același conținut în limbi diferite. Rudolf Steiner a refuzat întotdeauna în mod categoric relațiile care-l transformau într-un guru. Nu voia admiratori, ci persoane care să înțeleagă ceea ce avea de spus - oameni care să-l înțeleagă, să ia singuri deciziile care îi privesc și să-și asume responsabilitățile căii lor personale.

Inițierea creștină medievală

Din momentul în care omenirea a primit, prin intermediul lui Christos, *potențialul* forței unei iubiri dezinteresate, orice formă de dependență de un guru viu ar fi însemnat un pas înapoi în evoluție. Eul creștinat trebuie să învețe să devină propriul său guru, să-și aleagă propriul ritm, propriile conținuturi - pe scurt, să învețe să fie responsabil.

Discipolul inițierii orientale vede în acest fapt aroganță și un pericol de moarte. Pentru el, Eul este încă rău și egoist datorită lui Lucifer. “Eul” ar fi sinonim cu “egoismul” și nu poate fi stăpânit decât prin căutarea “non-Eului” și printr-o purificare a corpului astral, purtător al conștiinței, sub îndrumarea unui maestru.

În Evul Mediu a luat naștere o formă intermediară: calea misticismului creștin. Discipolul acesteia trebuia și el să renunțe la viața obișnuită și să ducă o viață izolată de călugăr sau de ermit. Dar calea aceasta putea fi urmată fără a avea un maestru în viață, avându-L pe Christos ca ghid întotdeauna.

Ea presupunea ca discipolul să fie atât de legat de Christos încât să simtă în mod real cele șapte etape ale Drumului pe Golgota. Fiecare etapă însemna mai mulți ani de efort solitar.

Prima etapă era aceea a Spălării picioarelor. Cel ce este sus se prosternă spre cel ce este jos, cu deplină recunoștință pentru acesta,

pentru că el și-a oferit sacrificiul trăind la acest nivel și a făcut posibilă, în felul acesta, munca și activitatea celui de sus. Christos a îngemuncheat înaintea ucenicilor și le-a spălat picioarele.

A doua etapă era aceea a Biciuirii. Trebuie să învățăm să rămânem neclintiți în ciuda a tot ceea ce furtunile vieții ne fac să îndurăm. “Voi îndura fără teamă greutățile și tristețile pe care viața le poate aduce”. Aceasta poate merge până la a îndura o suferință fizică în tot corpul.

A treia etapă era cea a Încoronării cu spini. Discipolul trebuia să învețe cum să rabde batjocura și insultele oamenilor. Închipuirea încoronării cu spini era atât de puternică încât producea dureri de cap. În etapa aceasta, el învăța să suporte această încercare.

A patra etapă însemna Purtarea crucii și Crucificarea. Corpul devine precum lemnul crucii pe care o ducem și noi suntem cei care o purtăm. Această meditație duce la o viziune în care însuși cel ce meditează este răstignit și ea provoacă apariția stigmatelor, frecventă la numeroși sfinți din Evul Mediu (printre care și Sfântul Francisc de Assisi).

A cincea etapă era aceea a Morții mistice. Totul devenea întunecat, discipolul Îl întâlnea pe Christos în infern, simțind toate formele pe care le poate lua Răul, până când întunericul se destrăma și Lumina lui Christos lumina tot ceea ce era în întuneric. Este ceea ce se numea: Sfășierea vălului Templului.

Cea de-a șasea etapă era a Punerii în mormânt. Încarnarea terestră nu mai este limitată doar la corpul fizic, ci pământul întreg devine corpul omului și fiecare continuă aici acțiunea lui Christos.

A șaptea etapă era cea a Învierii, care nu poate fi descrisă în cuvinte. Discipolul era atunci unit întru-totul cu Christos. Cuvintele apostolului Pavel:” Nu eu, ci Christos în mine” deveneau realitate.

Acest drum inițiat era foarte răspândit în Evul Mediu. În epoca aceea sufletul avea capacitatea de a intensifica și aprofunda viața lăuntrică în așa măsură încât viața lui Christos pe pământ putea fi trăită în sine în mod real. De la începutul Renașterii este din ce în ce

mai puțin posibil să fie realizat în aceeași măsură și în același mod. Structura sufletului modern, situația și circumstanțele actuale impun alte cerințe unei căi conștiente de evoluție interioară.

Inițierea creștină rosicruciană

În afara acestei căi de inițiere a misticilor creștini din interiorul Bisericii, mai exista și o tradiție creștină în afara Bisericii. Nu vreau să amintesc aici de zecile sau sutele de mișcări dizidente care au înflorit de la începutul creștinismului, ci de o tradiție care și-a urmat propriul drum de-a lungul istoriei, apărând la suprafață în secolul IX sub denumirea de *curentul Graalului*.

Simbolul Graalului este legat de Misteriile sângelui și de relicvele de sânge, care au avut un rol important până la sfârșitul Evului Mediu. “Sângele trandafiriu al lui Christos” a fost adeseori menționat și există numeroase povestiri care relatează modul în care relicvele de sânge au fost aduse din Est în Vest (a se vedea spre exemplu cartea lui W. J. Stein *Das neunte Jahrhundert* - Secolul IX).

Cel mai important dintre Misteriile sângelui este cel al Graalului. Nu poate fi descris aici în detaliu (broșura mea despre cele patru curente ale Misteriilor tratează în parte și Misteriile Graalului).⁶ Putem aminti însă aici pe scurt că Graalul era considerat ca fiind piatra pe care arhanghelul Mihael, în lupta sa din ceruri împotriva lui Lucifer, a făcut-o să cadă din coroana adversarului său. Piatra a căzut pe pământ. Prin intermediul reginei din Saba și al regelui Solomon, piatra aceasta, care avea forma unei cupe, a ajuns în posesia lui Iosif din Arimateea, care, la picioarele Crucii, a adunat în ea sângele lui Christos.

Sângele acesta suferise efectele întrupării lui Christos și fusese spălat de orice dorință. Sângele roșu, josnic, loc și simbol al pasiunilor animale celor mai joase, fusese transformat într-un sânge nevino-vat, de culoare roșie-trandafirie; această culoare manifestă și simbolizează acțiunea forței de purificare a lui Christos, atunci când ea pătrunde ființa omului.

Există numeroase legende care povestesc cum a fost adus sângele Graalului din Orient în Occident. După unii, îngerii l-ar fi purtat în Spania; după alții, Iosif din Arimateea însuși ar fi adus Graalul în sudul Angliei; iar alții susțin că “Fii lui Bron” ar fi adus Graalul în Franța. Dintre cavalerii Mesei Rotunde ai regelui Arthur, numai Galaad ar fi fost în stare, datorită mării sale evlavii, să facă să apară Graalul în cercul cavalerilor lui Arthur.

Rudolf Steiner făcea observația⁷ că aceste legende sunt o imagine a progresiei lente de la Est la Vest, în inima oamenilor, a forței Christice, care eliberează corpul astral de pasiunile inferioare și-l transformă în Sine spirituală. Faptul acesta era reprezentat prin culoarea trandafirie. Oamenii care erau în stare să păstreze Graalul viu în inima lor erau din ce în ce mai puțini de-a lungul secolelor; atunci a apărut, sub numele de Titurel, “un ghid important al umanității”, care primise misiunea spirituală de a proteja Graalul; el a construit o fortăreață puternică și a alcătuit ordinul cavalerilor Graalului. Dar deja la a treia generație după Titurel, regele Graalului, Amfortas, își pierduse puterea de a-și păstra puritatea inimii și a fost rănit de magicianul (luciferic) Klingsor.

Mai târziu, Graalul a fost din nou salvat, de data aceasta de către Perceval, care a trebuit să urmeze o inițiere dificilă pentru a deveni regele Graalului. Perceval poate fi considerat ca un precursor care a pregătit omenirea pentru îndatorirea pe care ea avea să o primească (în momentul dezvoltării sufletului conștienței): aceea de a purta Graalul, de a purta sângele Sinei Spirituale, prin ea însăși și fără să se bazeze pe nimic (deci fără ajutorul tradițiilor din trecut).

Dar întregul episod al Graalului, așa cum a fost el descris câteva secole mai târziu, de Chrétien de Troyes, Wolfram von Eschenbach și alții, trebuie situat în epoca sufletului rațiunii și a sentimentului. Știința și cunoașterea erau pe atunci știința și cunoașterea *inimii* și impregnau întreaga viață sufletească a omului. Renașterea, epoca sufletului conștienței, a adus o formă de știință și cunoaștere care se situează la nivelul *capului* și se manifestă prin formulări abstracte, al căror conținut nu are nimic personal sau emoțional.

Este mult mai greu, în epoca sufletului conștienței, să simți ceva din forța pe care o răspândește Graalul. Tradiția Graalului, ca impuls pentru viață, păstrată într-un castel unde nu se poate intra decât noaptea, ia sfârșit cu Perceval, regele Graalului. În această epocă a gândirii abstracte, omul nu mai este capabil, nici măcar în somn, să întrevadă sau să simtă Graalul ca simbol al lui Christos.

Conform tradiției, spre sfârșitul vieții, Perceval a luat Graalul și a navigat spre Orient, unde l-a păstrat, în așteptarea zilei în care Occidentul va fi din nou gata să-l primească, de data aceasta prin propriile sale forțe. Ca urmare, Misteriul sângelui - Graalul - nu mai este accesibil, din secolul X, sub această formă⁸, adică omul nu mai poate trăi experiența “certitudinii inimii”, așa cum simțea altădată, prin simpla contemplare a Graalului (sau a unei alte relicve de sânge).

În zorii Renașterii, la începutul secolului al XV-lea, această întrerupere în continuitatea unei tradiții creștine bazată pe Înviere, reprezentată timp de secole prin simbolul Graalului, era o amenințare reală pentru creștinism, datorită intelectualizării gândirii și sărăcirii experiențelor simțite cu inima, pe care ea o producea. A fost nevoie de apariția unor noi forme de inițiere pentru ca misterul Învierii, vechiul misteriu al sângelui, să poată fi salvat. Aceste forme noi au fost acelea care s-au făcut cunoscute sub numele de *curentul rosicrucian*. Un nou simbol și-a făcut apariția: acela al Crucii cu trandafiri (Rosacrucă). Crucea neagră, simbol al corpului fizic, este înconjurată de șapte trandafiri roșii, simbol al sângelui vegetal, al sângelui purificat. Era vorba și despre un simbol al Învierii care, construit în spirit prin meditație, putea chiar să impregneze gândirea, sentimentul și voința omului.

Nu era vorba despre o singură cale, ci despre mai multe, curentul rosicrucian dezvoltându-se în numeroase modalități și forme, circulând ca prin vene ascunse, dincolo de suprafața organismului reprezentat de creștinismul tradițional, închis în dogma sa.

În cadrul lui au existat și alchimiști (rosicrucieni) adevărați, care, folosind combinațiile și descompunerile substanțelor chimice, căutau “quint-esența” (*quinta essentia*), a cincea formă a materiei, care se

găsește dincolo de cele patru stări ale materiei: solidă, lichidă, gazoasă și calorică. Această a cincea formă aparținea lumii eterice, în ea trebuind să fie descoperit sângele Învierii. Mai căutau și “piatra filosofală”, formula carbonului pur, deținător al tuturor formelor de viață, care reprezenta substanța învierii. Mai erau și medici itineranți, precum și simpli meșteri, care împrăștiu mesajul Învierii, prin gravurile pe care le lăsau în lemn, oferind astfel oamenilor imagini le care hrăneau sufletele însetate, întocmai cum Graalul o făcuse altădată.

Tot din acest curent mai făceau parte suverani și diplomați care, inspirați de Crucea cu trandafiri, încercau să evite sau să oprească războaiele și să răspândească cultura. Apoi erau industriași care, încă de la mijlocul secolului al XVIII-lea, datorită alchimiei rosicruciene, au descoperit noi moduri de a fabrica obiecte - punând la punct, de exemplu, fabricarea porțelanului nobil, pentru a înlocui gresia inferioară. Profesori din universități (de exemplu de la Uppsala, Suedia), au aderat la această mișcare “teofrastică”, nume secret al rosicrucienilor; în sfârșit, unii erudiți, persoane particulare, ca Leibniz, care în timpul studiilor universitare s-a familiarizat cu învățăturile rosicruciene și și-a scris teoria monadelor divine (a se vedea capitolul 4).

Așadar, în spatele istoriei deosebit de confuze a începutului Renașterii, se răspândea un curent nevăzut, care, ici și colo, apărea la suprafață; un curent care răspândea lupta pentru Înviere - trezirea inimii, trezirea minții. Apoi a răsunat chemarea la libertate, egalitate, fraternitate a Revoluției Franceze, direct inspirată din mișcarea rosicruciană și care și astăzi încă trezește entuziasmul popoarelor.⁹

Cum a luat ființă mișcarea rosicruciană? Cine a fost inițiatorul și păzitorul, așa cum Titurel a fost cel al Graalului? Cu siguranță o personalitate care, ca și Titurel, era un ghid al umanității, fără îndoială puternic legat de Misteriile morții și ale reînvierii. Rudolf Steiner vorbește despre el într-o conferință pe care a ținut-o la Neuchâtel¹⁰. Este vorba despre o personalitate care, la mijlocul secolului al XIII-lea, s-a pregătit, printr-o inițiere în condiții speciale, pentru o încarnare în secolul următor, în care ar fi trebuit să poarte numele de

Christian Rose-Croix. Mai târziu, această personalitate s-a întrupat de fapt în mod constant, cu scurte întreruperi între moarte și viața următoare. Dar a fost nevoie ca el să acționeze tot timpul din umbră, adică fiecare încarnare nu a putut fi cunoscută decât la o sută de ani după moarte. S-ar putea spune că individualitatea lui Christian Rose-Croix continuă să poarte crucea în mod conștient, și acționează prin puterea de înviere a sângelui purificat. Simbolul său a fost acela al crucii negre înconjurată de șapte trandafiri roșii.

Totuși, în afară de curentul rosicrucian autentic, a apărut un întreg univers de șarlatani: alchimişti care căutau mai degrabă aurul decât evoluția lăuntrică, conducători de secte care-și spuneau rosicrucieni și se foloseau de simbolurile respective fără să le mai cunoască sensul... Iată de ce, de la sfârșitul secolului trecut precum și în secolul nostru, adevăratul curent rosicrucian a trecut treptat în anonim, rămânând vizibile numai grupările și societățile care propagă doar formele exterioare.

Antroposofia, prin legăturile ei cu curentul Graalului și curentul rosicrucian, se situează la nivelul acestor curenți "subterane" care lucrează în tăcere. Toate aceste curenți, ca și antroposofia, au alcătuit forme care, în funcție de fazele de dezvoltare ale Occidentului, au permis ca acest creștinism "esoteric" al învierii să poată supraviețui în omenire. În prima sa apariție publică în cadrul a ceea ce era încă societatea teosofică, Rudolf Steiner a menționat această legătură cu creștinismul învierii. Primul său ciclu de conferințe, *Vor dem Tore der Theosophie*, cele două cărți, *Creștinismul și mistериile antice* și mai târziu *Știința ocultă* (despre care spune la sfârșit că s-ar fi putut numi "Știința Graalului"), toate acestea tratează noua formă în care, după trecerea prin perioada de obscuritate, lumina lui Christos va putea din nou să strălucească în omenire. Ceea ce altădată se petrecea în ascuns, fie prin experiența nocturnă a Graalului, fie prin activitatea ascunsă a rosicrucienilor, astăzi poate apărea în mod public, prin intermediul antroposofiei, atât prin formularea conceptelor cât și prin realizările concrete la nivelul vieții lăuntrice și al activității sociale.

Pentru a înțelege bine ce a însemnat metamorfoza "pietrei Graalului" în "piatra de temelie" în cadrul *Congresului de Crăciun*,

ar trebui o carte întreagă¹¹. Putem spune însă că se poate demonstra că antroposofia, mai ales după *adunarea de constituire* din 1923-1924, se află în primul plan al luptei pentru un creștinism esoteric și că ea poate oferi umanității forme și simboluri adaptate timpului nostru. Curentul rosicrucian, așa cum activa el în cursul secolului al XIX-lea, deci individualitatea numită Christian Rose-Croix, acționează împreună cu individualitatea care se numește Rudolf Steiner, la împlinirea permanentei sarcini de trezire a oamenilor spre creștinismul Învierii.

7. Calea antroposofiei

În trecut, în civilizațiile bazate pe viața spirituală, omul simțea că adevărata sa origine se afla în lumea nopții. Experiența trezirii matinale o trăia ca pe o nouă încarcerare, din care trebuia să se elibereze în mod treptat, nu prin suicid, ci depășindu-și toate dorințele pământești pentru a se contopi cu lumea spirituală, cu “Totul”, cu “Nirvana”. De fapt era vorba de o stare asemănătoare cu cea dinaintea nașterii, o întoarcere la existența prenatală.

De-a lungul evoluției, conștiința asupra lumii nocturne s-a pierdut puțin câte puțin, pentru ca în cele din urmă să mai fie prezentă doar în vise, iar visele trebuiau interpretate pentru a putea constitui impulsuri în viața cotidiană. În Vechiul Testament găsim un astfel de exemplu: Iosif putea încă să interpreteze visele Faraonului, care trăia întru-totul în lumea diurnă.¹

Încă se mai puteau găsi în lumea viselor îndrumări pentru guvernare. Dar deja în epoca Greciei Antice, se spunea: “Mai bine cerșetor în lumea celor vii, decât rege în regatul umbrelor”. Pentru greci, ziua însemna viața, iar noaptea era moartea. Ei au fost cei dintâi care au trăit ca individualități în adevăratul sens al cuvântului; aveau încredere în gândirea lor trează și în felul acesta au putut dezvolta filozofia. De atunci, omul nocturn a fost izgonit în domeniul credinței.

L-am citat mai sus pe Novalis, ca exemplu al unui om modern. Deși poet, i-a fost posibil să-și îndeplinească meseria de inginer minier în timpul zilei, integrând în individualitatea diurnă individualitatea sa nocturnă conștientă. A fost unul dintre cei dintâi care au urmat o cale de evoluție modernă, pentru că nu simțea nevoia de a se retrage pentru a-și aprofunda munca lăuntrică, așa cum o făceau yoghinii sau misticii Evului Mediu; el își urma calea în tumultul vieții.

Omul de azi se poate angaja într-o evoluție interioară *fără a renunța* la viața socială în conformitate cu aptitudinile, cu educația și

individualitatea sa - la *viața diurnă* în timpul căreia lucrează pentru ceilalți.

Munca în folosul altora poate fi o alegere conștientă, așa cum reiese în mod clar din anumite vocații. Totuși, fără să știe, *fiecare om* lucrează pentru alții în viața profesională. Datorită diviziunii muncii așa cum există ea azi în societatea noastră, nici nu poate fi altfel. Omul nu pune pâinea în cuptor pentru el însuși, produce șuruburi și mașini pentru alții, lucrează într-o administrație publică, face dreptate în numele legilor făcute de unii, pe care le aplică altora. În viața noastră cotidiană facem parte în mod constant dintr-o rețea de relații umane.

Individualitatea noastră diurnă este supusă contradicțiilor existente între aptitudinile noastre și educația pe care am primit-o, fapt ce ne ușurează sau ne împiedică realizările exterioare. Nu suntem liberi în această luptă. Individualitatea noastră diurnă este rezultatul trecutului, trecutul din această viață, dar și cel din viețile precedente.

Totuși, prin forța individualității sale, orice om poate lua decizia de a căuta o a doua viață, spirituală, în paralel cu viața sa cotidiană. Pentru început, el are posibilitatea de a-și îndrepta atenția spre operele inspirate de lumea nopții, de exemplu arta sau religia. Dar curând se va simți mărginit în această încercare, datorită limitelor sale de înțelegere, ale sensibilității sale artistice sau experienței religioase.

Cel care ia decizia de a-și dezvolta în mod conștient individualitatea diurnă asemănător cu cea nocturnă trebuie să se hotărască să urmeze o *cale de dezvoltare interioară*, asemănătoare cu cea a discipolilor Misteriilor antice. Dar decât să urmeze o formă arhaică de inițiere, trebuie să-și pună mai bine întrebarea: "Care este calea de inițiere pentru un discipol al *noilor* Misterii?"

Aceste noi Misterii nu mai depind de un anumit moment sau loc; nu mai este necesar să mergi într-un loc de inițiere și să rămâi acolo un anumit timp. Noile Misterii sunt prezente peste tot, în orice moment, *toată viața*. Trebuie să învățăm să trăim în același timp pe două nivele de conștiență - unul cu atenția îndreptată la viața zilnică, iar celălalt înspre deșteptarea acestei a doua personalități, această noapte

care se transformă în lumină înăuntrul nostru, ca și cum conștiința nocturnă ar pluti undeva deasupra conștiinței noastre obișnuite. Putem să o atingem în orice moment și să viețuim cu ea, sau pur și simplu să o lăsăm în pace, când viața ne-o cere, pentru a o relua mai târziu și a ne continua drumul cu ea.

Viața de toate zilele ne oferă numeroase ocazii să facem lucrul acesta. Trebuie să așteptăm autobuzul; în loc să tropăim nerăbdători pe loc, ne putem îndrepta atenția înăuntrul nostru și timp de câteva minute să ne umplem de gânduri și sentimente pe care le-am formulat în alte momente, în timpul unei meditații. Strada e plină de lume, de zgomot, dar sufletul este întors spre înăuntru în deplină liniște, atâta timp cât situația permite acest lucru. Acest lucru este posibil doar pentru că în alte momente am lucrat în mod sistematic la evoluția noastră lăuntrică.

Calea antroposofiei a fost descrisă de Rudolf Steiner în mai multe lucrări; cele mai importante dintre ele sunt, fără îndoială: *Inițierea și Știința ocultă* (capitolul despre “cunoașterea lumilor superioare” - referitor la inițiere). Mai pot fi găsite indicații suplimentare privind dezvoltarea lăuntrică în numeroase conferințe ale lui Rudolf Steiner.

În cazul în care unii cititori ar dori o descriere amănunțită a muncii lăuntrice pe care o propune antroposofia², îi sfătuim să consulte aceste lucrări. Bineînțeles, autorul este influențat în sfaturile pe care le dă, de propriile sale preferințe și experiențe personale.

Liniiile principale ale căii interioare antroposofice

În această inițiere modernă în Misterii nu există nici constrângere, nici obligații. *Pregătirea* constă, înainte de toate, în dezvoltarea unui anumit număr de calități lăuntrice, pe care toată lumea le cunoaște și a căror importanță o poate observa. Momente de liniște interioară, observarea atentă a lumii exterioare, o privire interioară liniștită asupra propriilor acțiuni, nepărtinire față de ceilalți, toleranță față de părerile diferite de ale noastre, o atitudine pozitivă și plină de căldură față de cei din jur, mulțumire față de ceea ce lumea și oamenii ne-au oferit de-a lungul tinereții, o stare de spirit echilibrată, fără a ajunge

la indiferență; toate aceste calități trebuiesc exersate o perioadă mai lungă, menținându-le în același timp într-un raport armonios. Forțele pe care le dezvoltă o astfel de pregătire încep treptat să facă parte din caracterul nostru. Multe persoane trebuie să-și dezvolte, prin destinul lor, una sau mai multe dintre aceste calități; dar cel care va hotărî în deplină libertate să urmeze o formare spirituală, va trebui să o facă în mod sistematic și cu perseverență.

Următorul pas este cel al *meditației*. Ea costă din concentrarea profundă asupra unei teme alese în mod liber, sau asupra unei imagini alcătuite lăuntric. A medita înseamnă a ne lăsa pătrunși de conținutul ales, în mod intens și repetat, deplin conștienți de ceea ce facem. Nu este vorba despre o repetiție stupidă de cuvinte neînțelese, chiar dacă aceste cuvinte sunt nume ale unor ființe superioare, în limba unei alte culturi.

Prin acest antrenament spiritual condus de el însuși, elevul devine treptat capabil să găsească subiectul care, la un moment dat, poate să-l ajute să înainteze. Literatura antroposofică oferă o multitudine de subiecte potrivite pentru meditație.

Primul beneficiu al căii lăuntrice de trezire a individualității de noapte în timpul zilei va fi apariția *viziunii imaginative*. Se începe prin observarea atentă și fără prejudecată a naturii și prin ridicarea treptată a conștienței spre imaginile caracteristice care unesc ființa umană cu forțele creatoare, active în spatele sau în interiorul lumii sensibile a naturii. Primele exerciții sunt simple; de exemplu: ”Pot eu simți diferența esențială dintre un mesteacăn și un stejar, atât de limpede încât să o pot exprima printr-un desen sau prin cuvinte? Pot eu să văd ”mesteacănul” și ”stejarul” cu ochiul meu interior ca imagine arhetipală?”

Goethe a dobândit această gândire imaginativă după ani de observare atentă a lumii vegetale, ceea ce i-a permis să ajungă la imaginea plantei arhetipale. Prin ochii sufletului său el putea vedea această metamorfoză a plantei în formele vegetale existente și chiar, după cum spunea, în formele vegetale care nu există fără îndoială nicăieri, dar care *ar fi putut exista*.³

Dezvoltarea acestei facultăți este cel dintâi pas pe calea “clarvederii exacte” moderne. Mulți artiști ne arată că ei au dezvoltat-o deja.

Următoarea etapă (care nu urmează neapărat după precedenta) ne conduce la dezvoltarea *inspirației*. Această activitate suprasensibilă se bazează pe ceea ce numim *ascultare* în lumea simțurilor.

Ne putem antrena în această direcție, concentrându-ne într-o ascultare atentă a zgomotelor din natură, a vocilor umane și a muzicii. Puțin câte puțin ne străduim să înțelegem ceea ce există dincolo de sonorități, de cuvinte, de tonalități. Vom dobândi o percepție subtilă a acestor calități.

Unele persoane posedă o capacitate particulară care le permite să intre în contact strâns cu universul sonor al vieții zilnice. Unul din prietenii mei, care a fost violonist și șef de orchestră, îmi povestea într-o zi că și în cele mai îndepărtate amintiri ale sale era întotdeauna înconjurat de muzică. Dar, spunea el, marea problemă a compozitorului este să ajungă, după o muncă uriașă, să se plaseze în afara firului muzical care se aude, pentru a-l transpune și a-l așeza pe hârtie sub forma unei partituri muzicale descifrabile. Numai în improvizații muzica se desfășoară sub forma unei curgeri libere.

Un alt exemplu poate ilustra atitudinea și trăirea absolut necesară unei ascultări adevărate: este povestea relatată de acel cântec pentru copii, în care un copil se plânge că nici mama nici tata nu au niciodată timp să-l asculte; atunci merge la bunica lui care este în stare să-l asculte. Cântecul se termină cu aceste cuvinte: ”s-ar părea că trebuie să fii foarte bătrân pentru a ști să ascuți”...

Această ascultare plină de “empatie” este una din calitățile profesionale evidente ale psihiatrului și asistentului social. Toleranța, imparțialitatea și o stare de spirit echilibrată sunt absolut indispensabile acestui tip de ascultare. Sunt deci profesii care, la ora actuală, presupun începerea unei munci lăuntrice, dar este la fel de posibil ca acest efort personal să fie făcut în mod sistematic și cu perseverență. Treptat, vom constata prezența unei *voci interioare* care va începe să ne vorbească uneori și să ne spună mai multe lucruri decât știm. Se

revelază astfel o lume superioară, pe care o vom distinge fără efort de imaginația personală sau de dorințele mai mult sau mai puțin conștiente. Se poate spune despre această experiență că este ca o discuție cu propriul Eu superior.

La un nivel mai înalt, Inspirația înlesnește o distincție între ceea ce provine din lumea noastră interioară conștientă și ceea ce puterile obiective exterioare au să ne reveleze.

Inspirația aduce cu sine o siguranță interioară ce nu poate fi zguduită prin nimic.

În sfera Imaginației, *gândirea* devine un organ spiritual de percepție; în cel al Inspirației, *sentimentul* e cel care se transformă într-un astfel de organ. Cea de-a treia forță sufletească, *voința*, poate fi metamorfozată în *Intuiție*. Și în acest domeniu trebuie să învățăm, pentru început, să facem distincție între dorințele și poftele care cer activitatea individualității diurne și necesitățile individualității nocturne, cea de-a doua noastră individualitate. Un exercițiu pregătit îl constituie exersarea curajului și a capacității de a acționa cu sânge rece în viața cotidiană, precum și a acelei calități pe drept cuvânt numită prezență de spirit. Aceasta din urmă ne ajută să recunoaștem momentul potrivit pentru a realiza acțiunea intuitivă atunci când ea se prezintă, pentru a pătrunde în eveniment și a ne îndeplini îndatorirea noastră cea mai înaltă.

Acțiunea izvorâtă din Intuiție (nu vorbim aici despre intuiție așa cum este ea înțeleasă în mod obișnuit, adică despre acea intuiție care ar trebui asemănată cu instinctul cvasi-animal care ne împinge să facem exact ceea ce trebuie) nu este ușor de stăpânit. Putem să petrecem ani buni frământându-ne cam așa: “Dacă aș ști măcar ce am eu *într-adevăr* de făcut!”. Dacă nu suntem pregătiți să suportăm această situație și să petrecem nopți albe răsucind întrebarea aceasta, nu putem dezvolta în noi puterea “de a lua taurul de coarne”, în momentul în care devine evident ceea ce avem de făcut.

Intuiția ne vorbește prin intermediul “oportunității”. Cel care nu este pregătit, lasă ocazia să treacă, fără să o observe măcar; cel ce este pregătit folosește oportunitatea, pentru că ea este răspunsul pe

care-l așteaptă de mult. Prin Intuiție, Omul-Spirit, individualitatea nocturnă, ni se adresează folosind lumea ca intermediar; Intuiția se apropie de noi dinspre exterior! Într-una din ultimele sale conversații cu un prieten din copilărie, Rudolf Steiner spunea, cu câteva săptămâni înainte de a muri: "Fii atent la întrebările care-ți sunt puse. *Prin intermediul lor, karma ta îți vorbește*"⁴.

Evoluția interioară care duce la Intuiție ne cere să învățăm să *recunoaștem* întrebările, pentru că ele sunt puse cel mai adesea nu prin cuvinte, ci prin situații. Foarte rar în viață puteți avea la trezire o intuiție, ce pare să vină din somn și care vi se impune, indicând totul, până în cele mai mici detalii. Tremurați atunci ca o frunză, stăpâniți de o voință care o depășește cu mult pe a voastră și plini de conșternare, vă puneți întrebarea: "De ce trebuie să fac eu, acest lucru? Asta contravine tuturor planurilor și dorințelor mele, e prea mult pentru mine". Cea mai înaltă Intuiție este descrisă în Biblie; este vorba despre episodul din grădina Ghetsemani, în care Christos devine conștient că va trebui să îndure moartea pe cruce și își exprimă deznădejdea: "Depărtează paharul acesta de la Mine". Strigătul acesta poate răsună în viața fiecăruia dintre noi, poate mai puțin intens, dar la fel de real: "Îndepărtează acest pahar". Dar dacă bem, descoperim că împlinirea unei acțiuni într-o asemenea situație conferă și un potențial care depășește pe departe posibilitățile personale.

În cadrul activității intuitive, omul se știe pe sine instrument al puterilor superioare. Destinul individual trebuie lăsat atunci deoparte. Devenim disponibili pentru ceea ce trebuie împlinit în acel moment deosebit al istoriei omenirii.

Ceea ce am descris până aici se referă la primele etape ale Imaginației, Inspirației și Intuiției. Opera și biografia lui Rudolf Steiner ilustrează ce înseamnă aceste trei calități pentru un inițiat modern. Mulți oameni se află undeva pe acest drum, dar nimeni încă din secolul XX nu a avut o viață atât de integrată în cultura și cunoașterea timpului său, păstrând în același timp legătura cu lumea spirituală la un asemenea nivel. Întreaga operă a lui Rudolf Steiner, precum și biografia sa, sunt mărturii ale faptului că el era deplin conștient în lumea zilei ca și în cea a nopții.

Am subliniat că Intuiția vine din exterior, spre deosebire de Inspirație care vine din interior: celălalt definește pentru mine karma mea, sarcina mea în viața aceasta. Omul nu este obligat să parcurgă acest traseu singur. El își poate găsi locul într-un grup de persoane de care este legat în viața sa voluntară prin munca pe care o realizează împreună, ceea ce înseamnă, în același timp, și un destin comun. Într-o zi am numit o astfel de comunitate: ”comunitate de responsabilitate”⁵. Aici fiecare își găsește singur calea de evoluție, dar în același timp este puternic dependent de ceilalți. Toți consideră faptul de a fi atent la ceea ce *celălalt* ar trebui și ar putea să facă, ca făcând parte din propria *lor* cale de evoluție. Iar această percepție a îndatoririi celuilalt își va găsi exprimarea prin cuvinte sau prin crearea de situații care îi vor permite să devină creativ și tot așa pe rând pentru fiecare. Arhetipul acestui gen de comunitate îl constituie comunitatea de Rusalii a apostolilor, sau comunitatea Mesei Rotunde a regelui Arthur.

Atenția nu este îndreptată spre sine, ci asupra celuilalt. El este ajutat, susținut, asistat când își îndeplinește sarcina, înăuntrul sau în afara grupului. Oricine a avut privilegiul de a activa într-o astfel de comunitate a simțit că face parte dintr-un întreg, chiar dacă lucrează singur la celălalt capăt al lumii. Se simte, într-un fel, “acoperit”.

Astfel de comunități nu au câtuși de puțin un caracter sectar; ele nu cer nici un fel de renunțare la identitatea personală, fapt care ar dizolva Eul individual în eul colectiv; din contră, solicită cât mai multă atenție la nevoile existente în lume și un angajament profund pentru a putea da răspunsuri la întrebările celorlalți. Orice conștientizare, orice aptitudine individuală este la dispoziția întregii comunități. Este o atitudine total opusă de cea pe care am putut să o observ în anumite universități, unde fiecare își păstrează reflecțiile și descoperirile pentru el însuși, speriat de ideea că altcineva ar putea să le publice cu numele lui și în felul acesta să-i sustragă notorietatea. Cunososc și echipe de cercetare care lucrează în perfectă armonie, cel puțin în specialitatea lor. Diferența între aceste echipe și comunitățile de care vă vorbeam mai înainte constă, în mod esențial, în împărtășirea unui obiectiv comun.” Care este angajamentul vostru? Care este sar-

cina acestei comunități în lume? În ce măsură păstrați legătura cu ceilalți în afara procesului muncii, pur și simplu ca oameni aflați într-o strădanie continuă?”

Noua inițiere în Misterii, care are loc la nivelul Imaginației, Inspirației și al Intuiției, drumul acesta în care instrumentele individualității de zi (gândire, sentiment și voință) sunt puse în slujba celei de-a doua individualități, cea de noapte, drumul acesta este cel care duce la atingerea Eului superior, “Sinea” care, din lumea nopții, ne însoțește în călătoria spre etapa următoare a evoluției noastre, de la o viață la alta.

Cea dintâi individualitate, a omului diurn, a fost alcătuită pe baza trecutului, pe baza karmei vieților anterioare. De aceea omul nu este complet liber la acest nivel; trebuie să recunoască și să-și accepte trecutul, făcând din el punctul de plecare al dezvoltării sale din viața prezentă.

Puterea de a înainta ne este dată de a doua noastră individualitate, de ființa spirituală din noi; în timpul zilei ea se află în legătură cu prima individualitate, dar se eliberează în timpul nopții și primește din lumea spirituală impulsurile care vor întrupa obiectivele sale. În fiecare noapte acțiunile noastre sunt judecate, în fiecare noapte ne reînnoim țelurile vieții noastre. Ne trezim cu toate acestea dimineța, dar repede ne lăsăm sustrași de impresiile vizuale și zgomotele lumii exterioare.

Este absolut necesar ca omul modern să devină activ la impulsurile ce vin din lumea nopții, până în conștiința sa de zi, dacă nu vrea să-și piardă din vedere scopul vieții sale în această lume plină de tumult și să primească forța de a-l împlini.

Ceea ce numim *biografie* este istoria vieții exterioare a omului diurn. Am putea numi, prin analogie etimologică, *pneumatografie* istoria vieții spirituale a omului, istoria vieții sale lăuntrice, dusă până în activitatea diurnă de individualitatea nocturnă. În această pneumatografie interioară, karma se manifestă nu prin trecut, ci prin viitor. Omul, care “face mereu noi eforturi”, își creează *viitorul* care, pentru următoarea existență, va constitui un nou punct de plecare.

O conștientizare de acest fel poate oferi entuziasmul necesar pentru angajarea pe o cale interioară de felul celei descrise aici. Putem fi siguri însă că fiecare om este chemat să-și aducă contribuția la dezvoltarea sufletului conștienței nu pentru el însuși, ci pentru că face parte din omenire. Misiunea epocii sufletului conștienței este să împlinească binele, mai ales în lucrurile mărunte ale vieții zilnice, în relațiile dintre oameni. Forța care ne inspiră pentru a face acest lucru este forța inimii, care ne pune în legătură cu universul prin intermediul iubirii. Calea dezvoltării lăuntrice este o cale a sferei de mijloc, prin intermediul forțelor inimii. Fiecare pas pe care “vrem” într-adevăr să-l facem, chiar dacă este foarte mic, este important, nu numai pentru noi, ci pentru întreaga umanitate.

Numai câteva persoane sunt chemate să împlinească misiuni istorice. Dar toți avem puterea de a răspândi lumină și căldură în viața zilnică. Ceea ce are importanță, acum și aici, este o cultură bazată pe calitățile pornite din inimă.

Cel care trăiește în *Imaginație* vede în orice formă *arhetipul*.

Cel care trăiește în *Inspirație* dezvoltă cultivarea *inimii*.

Cel care trăiește în *Intuiție* acționează la momentul potrivit și împlinește *binele*.

Puncte de vedere practice

Pentru a putea urma calea meditativă pe care am descris-o mai sus este importantă crearea în viața sufletească a condițiilor necesare pentru o dezvoltare sănătoasă. Rudolf Steiner vorbește despre “pregătire”: este vorba totuși de exerciții care trebuie făcute în mod ritmic, *pe lângă* meditații.

Vom cita aici câteva dintre ele. Ele au fost descrise detaliat în lucrările la care am făcut referire mai sus. Totuși, Rudolf Steiner vorbește despre ele într-o asemenea *manieră* încât însăși lectura în sine constituie deja o parte a exercițiului. Este rațiunea pentru care se recomandă consultarea și reluarea acestor lucrări, în permanență.

Răbdarea este prima din calitățile necesare: să fii în stare să aștepti maturizarea proceselor interioare.

Este importantă și asigurarea unui *ritm în viața personală*. Trebuie să găsim o nouă semnificație a ritmurilor zilelor și săptămânilor. Capacitatea de a simți ritmul anului permite întâlnirea Eului cu lumea. Strofele scrise de Rudolf Steiner pentru cursul anului sunt un mare ajutor în acest sens.⁶

Trebuie să găsim o altă relație cu natura, dar și cu evoluția culturală a umanității. Omul nu poate progresa spre sufletul conștiinței dacă nu *studiază* cultura epocii sale. Este important să putem observa felul în care gândirea umană a progresat de la o etapă la alta și să dobândim astfel un simț al evoluției concepțiilor despre univers și al reprezentărilor despre ființa umană. Numai așa veți putea înțelege la ce nivel spiritual vă aflați ca om modern și să deveniți conștient în ce direcție trebuie să vă continuați eforturile. Pe calea aceasta poate apărea un sentiment care să devină treptat certitudine: acela că faceți parte dintr-un imens cosmos spiritual, în care fiecare om, cu o libertate interioară crescândă, se simte din ce în ce mai responsabil de evoluția ulterioară. Aceasta se aplică nu numai problemelor ecologice și abuzurilor în exploatarea resurselor naturale, ci și, chiar mai mult, dezvoltării viitoare a gândirii umane și moralității actelor care decurg din ea.

Pentru a ne pregăti în vederea dezvoltării Imaginației, putem încerca să ne încheiem *gândurile* prin *imaginii*. Imaginile sunt mai semnificative decât o definiție abstractă. Imaginile au întotdeauna un conținut de gândire, o dimensiune afectivă și o valoare morală sub forma unui simbol. Astăzi suferim pentru că aceste valori au fost retrase din gândirea noastră. Trebuie să le dobândim din nou. Atunci, imaginile încep să ne vorbească, iar natura și artele vorbesc și ele într-o nouă limbă.

Exerciții foarte importante sunt cele ale “căii sextuple”⁷. Adesea sunt tratate ca fiind “secundare”(în germană: *Nebenübungen*), pentru că Steiner a recomandat practicarea lor pe lângă exercițiile meditative specifice. Totuși, pot fi considerate ca fiind *inima* căii antroposofice,

pentru că ele trebuie practicate *cu sufletul nostru omenesc*, el fiind locul unde se desfășoară toată această cale de dezvoltare. Exercițiile acestea acționează în mod curativ asupra relațiilor dintre Eu și forțele lăuntrice ale gândirii, sentimentului și voinței.

Cele șase exerciții sunt:

1. *Controlul gândirii*
2. *Controlul voinței*
3. *Perseverența*
4. *Toleranța interioară, pozitivitatea*
5. *Deschiderea spirituală*
6. *Starea de spirit echilibrată*

Urmând aceste exerciții (ele sunt descrise detaliat în *Inițiere*), vom observa că primele trei pot fi făcute în mod conștient, individual, dar celelalte trei trebuie integrate în viața zilnică. Deschiderea spirituală, de exemplu, nu se poate manifesta decât în societate, prin numeroasele contacte umane care ne pun în mod inexorabil în fața unor situații în care suntem confrunțați cu propriile noastre prejudecăți.

Pe această cale modernă de efort interior puteți cere sfatul unui inițiat, dar veți fi totuși responsabil de propriul vostru ritm, de progresul sau conținutul căii voastre. Treptat se formează un organ, care vă poate avertiza atunci când înaintați prea repede, sau dimpotrivă când lenea vă împiedică să realizați ceea ce este de făcut. Organul acesta l-am putea numi “conștiența noastră esoterică”; este vorba despre *ghidul nostru interior*.

Odată ce am început acest drum, vom întâlni în mod obișnuit forme și etape succesive, care par să vină de la sine, dar rămânem întotdeauna liberi să le folosim sau nu. Dar atunci când ne-am hotărât să începem o anumită etapă, trebuie să fim perseverenți; renunțarea nesocotită are repercusiuni serioase și poate antrena grave crize de conștiință.

În societatea noastră occidentală actuală, materialismul a provocat un asemenea vid interior, încât sunt mulți cei care vor să-l “umple”. De aceea, viața noastră spirituală este invadată de metode vechi de inițiere, venind din India, Persia (Mazdeismul), Islam (sufismul) și Japonia (Zen). Toate promit, în mod mai mult sau mai puțin justificat, o potolire a setei sufletești, mai multă pace sau reușită profesională.

Printre toate acestea, poziția antroposofiei trebuie stabilită în mod clar, în măsura în care ea este sigura cale care rămâne în legătură cu evoluția gândirii, respectând totuși sufletul conștiinței occidentale. Scopul acestei căi nu este să aducă o fericire personală mai mare, nici mai mult succes în meserie, ci constituie o trezire a conștiinței în fața responsabilității pe care o avem în dezvoltarea întregii umanități. De aceea drumul acesta începe prin dezvoltarea capacității noastre de a gândi just și limpede, tot așa cum o cerea dezvoltarea științelor. În felul acesta ea poate duce la o gândire orientată spre viitor, conform științei viitorului.

Conținutul spiritual al înțelepciunii precreștine, provenită din vechile Misterii, era o înțelepciune stelară. După Christos, această înțelepciune s-a adâncit în viața interioară *inconștientă* a omului, adică în forțele astral-eterice ale lumii organelor. De aceea sufletul conștiinței umane trebuie să *înceapă de la zero*, ca și cum ar fi total “inocent”. Omul trebuie să *regăsească spiritul* cu ajutorul vieții psihice conștiente, deci “de sus”.

Atunci această veche înțelepciune aruncată și îngropată va învia “începând de jos”. Calea de evoluție pe care o propune antroposofia constă în a face să trăiască din nou, în mod creștinesc, vechea înțelepciune a stelelor în așa fel încât creștinismul să fie vizibil și să fie trăit în toată semnificația sa cosmică.

8. “Dublurile” ființei omului

Dacă reușim puțin câte puțin să facem în așa fel încât viața noastră să se desfășoare cât mai în conformitate cu ființa noastră profundă - printr-un efort interior conștient sau ca urmare a unor experiențe trăite - vom începe să ne distanțăm de anumite aspecte ale ființei noastre lăuntrice. Ne vom da seama că există tot felul de obiceiuri, trăsături de caracter, incapacități care par să nu facă parte din Eul nostru superior, un fel de atribut care ne deranjează și care uneori se arată mai degrabă supărător. Putem reuni, cu ajutorul Imaginației, toate aceste aspecte ale noastre într-o singură formă, ca o umbră, în care nu suntem *noi* cu adevărat, dar care ne urmează, mereu lipită de călcăiele noastre. În felul acesta vom trăi prima experiență a “dublului”.

Tema dublului a fost din totdeauna o sursă de inspirație pentru literatura din întreaga lume. Scriitorii au prezentat-o în diferite moduri.¹

Dublul joacă un rol foarte important și în viața cotidiană. Acest tovarăș sinistru nu se mulțumește să fie umbra antipatică cu care lupțăm în noi înșine; el se insinuează și în relațiile noastre sociale. De câte ori nu suntem orbiți de dublul celuilalt, într-atât încât nu mai putem vedea adevărata sa ființă! Numeroase neînțelegeri, numeroase conflicte din viața socială au drept cauză acțiunile inconștiente ale dublurilor și uneori, confruntările cele mai vehemente și mai dureroase, în cadrul cuplului sau al unei echipe de lucru, nu sunt decât “certuri ale dublurilor”.

Aceeași problemă apare bineînțeles și în cadrul asistenței psihologice. La prima întâlnire, atât clientul cât și terapeutul, încep prin a arăta unele trăsături ale dublului lor și sunt necesare numeroase adaptări pentru ca individualitatea spirituală a fiecăruia să poată apărea în mod limpede. (Vom reveni asupra problematicii asistenței psihologice în a doua parte).

Recunoașterea manifestărilor dublului este de primă importanță, dacă ne hotărâm să urmăm calea evoluției lăuntrice; este un element principal în cunoașterea de sine. Lucrul acesta a devenit posibil cu ajutorul antroposofiei. Rudolf Steiner a vorbit nu o dată despre problema dublului, de fiecare dată dintr-un alt unghi, subliniind că nu ajunge să purtăm discuții asupra dublului în general, ci trebuie să ne confruntăm în mod concret cu numeroasele forme pe care le îmbracă propriul nostru dublu. Toate formele acestea au în comun faptul că sunt în legătură cu acele regiuni ale sufletului și ale persoanei noastre fizice care nu sunt complet pătrunse de Eu, adică Eul nostru (superior) nu a acționat asupra lor în totalitate.

Vom descrie șapte aspecte diferite ale dublului. Această imagine de ansamblu nu este probabil completă, dar ea permite deosebirea diferitelor forme sub care se manifestă dublul.

Și poate studiul acesta va putea să contribuie la transformarea opiniei curente, după care dublul este ceva absolut negativ, într-o cu totul altă concepție care ar putea fi formulată astfel:

“Dublul meu nu face parte din Eul meu superior, dar totuși îmi aparține. Nu degeaba mă însoțește. Sensul existenței sale se află în propria mea ființă, în karma mea. Făcând din prezența sa o sursă de învățătură, voi putea atinge următoarea etapă a evoluției mele.”

Vom descrie deci următoarele manifestări:

a) *tendențele ereditare*: morfologie, temperament, caracter.

b) *educația*: contextul cultural, sistemul de valori (comparabil cu *persona* descrisă de Jung.)

c) dublul format de *resturile din viețile anterioare*, care acționează în această viață ca un model de comportament “întrus”.

d) dublul format de *ființele elementare care nu au fost eliberate*.

e) anumite *forțe geografice* care au un efect asupra noastră: unele structuri sufletești particulare sunt considerate ca fiind tipice pentru o regiune sau un anumit continent (se vorbește de exemplu despre african, nordamerican, francez...)

f) întruparea pe pământ ca *bărbat* sau ca *femeie* constituie un alt aspect al dublului (comparabilă cu noțiunea *animus-anima* pe care a dezvoltat-o Jung).

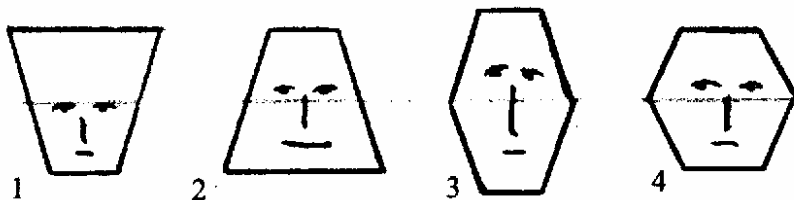
g) dublul constituit de *Păzitorul Pragului*.

Toate aceste componente nu reprezintă ceea ce “suntem” noi. Le “posedăm” ca fiind consecințe ale trecutului nostru. Numai pe baza unui astfel de trecut “cristalizat” (materializat) începe o nouă încarnare, în care fiecare zi va fi o luptă pentru a ne apropia de omul ideal, așa cum tindem să fim și cum vom fi poate într-o zi. Idealul acesta uman va fi o variație individuală în cadrul omenirii întregi, așa cum este o sonoritate într-o orchestră, în care ansamblul variațiilor individuale creează armonia.

Acest viitor deschis în fața omenirii și care tinde spre o imagine ideală a omului, se referă la om ca ființă ce deține libertatea.

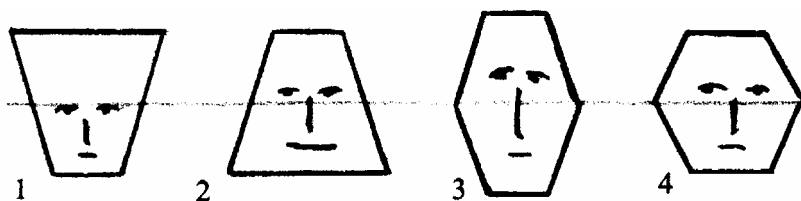
a) Morfologia, temperamentul și caracterul

tâlr
spa
oar
Int
din
acu
din

1) *tipul cerebral*: are fruntea înaltă și craniul mare. Craniul este mai dezvoltat decât fața. Linia ce trece prin zona bazei nasului și pe deasupra ochilor se află mai jos de mijlocul liniei care unește punctul cel mai jos al mentonului cu vârful craniului.

Tipul cerebral este receptiv la toate impresiile senzoriale. Are o tendință spre tulburări digestive. Este tipul intelectual (Einstein!) sau, mai puțin dotat, tipul administrativ. La o vârstă mai înaintată, corpul său este predispus la boli cronice. Bolile acute îmbracă o formă violentă, mai ales în copilărie.

2) Următoarea schiță, care îi este diametral opusă, este cea a *tipului digestiv*. Linia orizontală care trece pe la baza nasului se găsește mult deasupra mijlocului feței. Ceea ce predomină este structura maxilarelor; la fel abdomenul și trunchiul. Este gurmand și priceput la mâncăruri. În fața unui obstacol sau a unei împotriviri, manifestă crize de mânie explozivă. Viața sa sufletească este simplă, orientată spre domeniul material. Capacitatea lui de muncă poate fi colosală. Scopul său în viață este egocentric, îndreptat spre putere și reușită.

3) Figura care urmează este cea a *tipului respirator*. În cazul său predomină toracele lung și plat, partea mediană a feței și structura nasului (Charles de Gaulle!). Sunt persoane dificile în societate, adesea încăpățănate. Încă din copilărie, sunt deja mai neobișnuiți.

4) Sigaud mai descrie și *tipul muscular*, echilibrat, care este ca un fel de medie a celor trei constituții precedente. Linia ochilor este cu puțin deasupra mijlocului feței. Aspectul său general este armonios, musculatura perfectă. Este un tip plin de viață, athletic, practic, activ, rareori bolnav și cu o vindecare rapidă.

În aceste patru "locuințe" întâlnim omul individual. Morfologia joacă un rol important în relațiile interumane, la prima întâlnire dintre două persoane. Este determinantă în formarea primei impresii despre o persoană, fapt care ne îndreaptă în mod spontan spre simpatie sau antipatie, dezvăluindu-ne "timbrul" instrumentului încarnării. Se poate spune că din constituția fizică putem deduce dacă o persoană își va petrece viața ca trompetist, ca flautist sau violonist. Dar ce va cânta la instrumentul său, depinde numai de Eul său.

Am spus mai sus că morfologia este forma prin care *corpul fizic* apare în spațiu. Ea este în mod esențial tripartită: cap, trunchi și

membre. Dar aceste trei elemente sunt rareori într-un echilibru perfect, echilibru care era idealul artistic al vechilor greci.

Forma fizică a omului nu este o statuie de marmură, ci un corp funcțional. Fiecare parte a acestui corp are o funcție specifică și predominanța unei forme arată o predominanță la nivelul funcției care-i corespunde. Corpul este vizibil și acordând atenție particularităților morfologice se pot trage imediat concluzii referitoare la funcționarea constituțională a persoanei în totalitate.

Fiind o expresie a karmei anterioare, constituția fizică condiționează comportamentul, sănătatea și tendințele principale de dezvoltare în primii șapte ani de viață. Este util să observăm cu atenție constituția fizică a unui copil, în special în perioada *grădiniței*.

Funcțiile biologice se exprimă la nivelul vieții sufletești sub forma celor patru *temperamente* de bază: coleric, sangvinic, flegmatic și melancolic³. Temperamentele sunt funcționale și nu arată personalitatea. Temperamentul unei persoane apare puțin mai târziu decât morfologia, prin comportament și prin modul de a acționa și de a reacționa. Și el este rodul unui trecut karmic.

Temperamentul unei persoane depinde de structura *corpului* său *eteric*. El este o “formă în timp”, un mod de mișcare și de reacție.

Temperamentul unei persoane poate fi descoperit urmărindu-i gesturile. Faptul acesta este izbitor mai ales între 7 și 14 ani și ar trebui, în *școala primară*, să i se acorde o mare importanță. Descoperirea capacităților copilului prin intermediul tendințelor temperamentului său are o deosebită importanță pentru organizarea procesului de formare profesională. Temperamentele, patru la număr, exprimă fiecare predominanța unuia din cele patru eteruri la nivelul corpului eteric. Astfel încât temperamentul este expresia fiziologiei corpului eteric.

Temperamentul începe să devină evident atunci când constituția corporală a fost finalizată. Morfologia și temperamentul se pot îmbogăți reciproc sau, dimpotrivă, pot fi în opoziție. În primul caz (de exemplu flegmatic-digestiv sau melancolic-cerebral) sunt evidențiate caracteristicile extreme ale unui tip. În celălalt, pot apărea situații

conflictuale, care se observă adeseori în comportament. Este necesară recunoașterea a ceea ce sunt în realitate aceste conflicte, pentru a le trata în mod pedagogic și chiar medical.

Al treilea element își face apariția cu precădere după pubertate: este vorba de *caracter*. Caracterul este “culoarea sufletului”; el provine din forțele care predomină în *corpul astral*. Dezvoltarea sa are loc între 14 și 21 de ani. Pe parcursul acestei faze de dezvoltare, viața lăuntrică și deci comportamentul sunt puternic influențate de modul în care corpul astral, în formare, a progresat plecând de la karma anterioară. Corpul astral se dezvoltă pe baza calităților imprimare de cele șapte planete. De aceea pot fi întâlnite șapte tipuri de caracter. În cartea mea *De levensloop van de mens*, au fost descrise în felul următor: căutătorul, gânditorul, organizatorul, îngrijitorul, inovatorul și conservatorul. Aceste șase caractere sunt împărțite după două modalități, activă și pasivă, sau introvertită și extrovertită. Al șaptelea reprezintă echilibrul. (Vom reveni asupra acestei tipologii în capitolul 9, capitol consacrat studiului proceselor planetare).

Corpul astral trăiește dincolo de spațiu și timp. El este o structură *calitativă* și, din acest motiv, fundamentală pentru viața sufletească; el dă nuanța personală a sufletului, așa cum cheia imprimă unei bucați muzicale un anume caracter, indiferent de modul în care se desfășoară melodia însăși.

Caracterul apare între 14 și 21 de ani, dominând morfologia și a temperamentul care sunt deja definitivate; acestea se estompează, dar rămân influente la nivelul straturilor inconștiente ale personalității. Ele pot sublinia anumite trăsături de caracter sau, dimpotrivă, pot fi în opoziție cu ele.

În *ciclul gimnazial* și în clasele mari din școlile Waldorf, profesorii trebuie să dobândească o cunoaștere activă a ceea ce este caracterul, pentru a putea ajuta și evalua elevii.

Din cele de mai sus rezultă că morfologia, temperamentul și caracterul sunt în legătură cu cele trei “învelișuri”, corpurile fizic, eteric și astral. Dar cea care a stabilit țelul nou al acestei vieți, și care rămâne ascunsă după aceste trei văluri, este individualitatea, sinea sau Eul

omului. În cea mai mare parte a timpului el rămâne ascuns. Natura spirituală adevărată a omului nu poate fi sesizată decât după un timp oarecare, după numeroase conversații și întâlniri. Dar uneori se întâmplă ca personalitatea să treacă prin toate vălurile și să ne vorbească direct.

Forma corpului, temperamentul și caracterul sunt clădite pe baza trecutului, a karmei anterioare. Individualitatea însă, are drept scop o *nouă karmă*. Ea nu se mulțumește să utilizeze capacitățile sale naturale, ci dorește să adauge ceva nou. Acest lucru se întâmplă în viață atunci când Eul influențează în așa măsură cele trei "învelișuri", încât le transformă. Consecința acestui fapt este apariția în psihic, în sufletul omenesc, a unui element absolut nou. Lupta Eului pentru a da sufletului o culoare absolut personală, are loc între 21 și 42 de ani, în timpul fazei de mijloc a vieții.

Când Eul lucrează în mod direct la *transformarea corpului astral*, ceea ce se întâmplă poate fi comparat cu fecundarea unui ovul. Ovulul, corpul astral, se transformă atunci în ceva nou: *sufletul senzației*. Corpul astral are o activitate îndreptată spre interior, spre elaborarea, întreținerea și funcționarea organelor interne și el devine perceptibil la nivel sufletesc sub forma dorințelor. Eul îndreaptă atunci corpul astral înspre lumea exterioară, unde el va fi "fecundat" prin impresiile senzoriale. Viața lăuntrică se îmbogățește, eliberându-se de egoismul corpului astral, atât de strâns legat de viața organelor. În felul acesta, Eul își creează "instrumentul său sufletesc" personal.

Dezvoltarea sufletului senzației are loc între 21 și 28 de ani.

Eul poate avea, în același fel, o influență benefică asupra *corpului eteric*. Forțele vitale sunt, la acest nivel, parțial separate de corpul fizic și formează o parte a sufletului creată de către Eu. Aceste forțe eterice aduc sufletului alte calități, corespunzător organelor din care au fost retrase. Astfel, *sufletul sentimentului* provine din sistemul ritmic, iar *sufletul rațiunii* din sistemul nervos.⁴

Forțele sufletului sentimentului trebuie să se dezvolte în același timp cu cele ale sufletului rațiunii, dacă dorim să evităm dezvoltarea

unei inteligențe abstracte, seci și birocratice. “Sufletul sentimentului și al rațiunii” are perioada de dezvoltare între 28 și 35 de ani.

Eul trebuie să transforme și forțele formatoare ale *corpului fizic* încât ele să fie disponibile pentru viața sufletească. Astfel se naște *sufletul conștiinței*, aflat în directă legătură cu obiectivele morale care orientează impulsurile voluntare, încât voința inconștientă să poată realiza acțiuni morale, importante. Între 35 și 42 de ani sufletul conștiinței își începe dezvoltarea.

Un capitol separat va fi consacrat formării sufletului senzației, sufletului sentimentului și al rațiunii și sufletului conștiinței (vezi cap. 10).

În concluzie, putem spune că ceea ce la început are caracterul unui dublu în constituția noastră, poate fi format și transformat puțin câte puțin de-a lungul vieții, în instrument al dezvoltării noastre sufletești.

b) Educația și cultura ca “dublu”:

Copilul mic dobândește caracteristicile umane prin imitație. Complet deschis, el absoarbe în sine toate influențele venite din lumea exterioară: limbaj, gândire, raționament, context cultural, climat și mediu geografic; construcțiile și spațiile de viață pe care omul le-a creat continuă să trăiască în el, prin amintiri și obiceiuri.

Din toate impresiile acestei prime faze a vieții se va forma mai întâi o structură sufletească “provizorie”. O individualitate care trăiește într-o familie occidentală nu își construiește aceeași structură sufletească cu cea pe care și-ar fi construit-o trăind într-un sat din centrul Africii. Această “schiță” de structură sufletească va fi personalizată pe parcursul fazei de mijloc a vieții (între 21 și 42 de ani), în cadrul unei transformări conduse de Eu. Succesul acestei metamorfoze este bineînțeles diferit pentru fiecare individ în parte.

Această “individualitate culturală” are un rol important în cadrul întâlnirii cu o altă persoană. Putem face cunoștință cu cineva care, la prima vedere, ne atrage; dar de îndată ce începe să vorbească, ne dezvăluie prin sonoritatea vocii un întreg arierplan cultural, care o

situează într-un anume context cultural, de clasă, de familie. Dificultățile cu străinii sau cu minoritățile etnice se datorează în mai mare măsură acestui dublu cultural manifestat prin obiceiuri, limbă, accente diferite, decât rasei propriu-zise.

Întrucât dublul cultural este înrădăcinat în corpul eteric, unde se află schemele comportamentale bazate pe amintiri, acțiunile și răspunsurile la acest nivel sunt pur instinctive. Corpul astral și dorințele sale pot fi controlate și transformate de Eu. Corpul eteric, cu obiceiurile și schemele sale de comportament, nu poate fi metamorfozat decât indirect, prin intermediul corpului astral, lucru care necesită mult timp.

c) “Interferențele perturbatoare” ale vieților anterioare

Constituția fizică, temperamentul și caracterul sunt elaborate printr-o metamorfoză cosmică a rezultatului vieților anterioare. Educația și cultura noastră conferă sufletului anumite caracteristici în viața prezentă. Există, printre altele, un curent de forțe *neprelucrate* care provine din viețile noastre anterioare și care bântuie, dacă putem spune, viața prezentă.

După moarte, corpul fizic este încredințat elementelor pământești sau focului. Atunci dispare forma pe care sufletul o dăduse materiei. Sufletesc-spiritualul ființei umane continuă să trăiască în corpul eteric după moarte. Corpul eteric este cel care poartă amintirile. Timp de aproximativ trei zile, imaginile vieții noastre ni se derulează în fața sufletului ca un fel de frescă gigantică. Apoi corpul eteric (Rudolf Steiner vorbește chiar de un “cadavru eteric”, după imaginea cadavrului fizic), începe să se dizolve în elementele eterului, întocmai cum corpul fizic se dizolvă în elementele fizice.⁵

Dar, așa cum există substanțe fizice pe care pământul nu le poate absorbi: materialele sintetice, mai ales plasticul, tot așa există și structuri eterice din marele tablou al vieții care sunt atât de îndepărtate de lumea eterului cosmic încât sunt refuzate de acesta și nu pot fi descompuse. Este mai ales cazul ideilor și emoțiilor sugerate de materialism. Ele sunt, ca și materialele plastice, rodul concepțiilor și al

realizărilor materialiste. Rămân în sfera eterică, neprelucrate, păstrând o legătură cu noi, cei care le-am creat.

În timpul coborârii spre existența pământească, omul traversează sfera eterului sublunar, unde își alcătuiește corpul eteric al viitoarei încarnări, sub conducerea forțelor formatoare ale sufletesc-spiritualului. Sufletesc-spiritualul întâlnește atunci aceste resturi neprelucrate provenite dintr-o viață anterioară, care, datorită afinității pe care o au pentru noi, se strecoară în corpul nostru eteric în timpul formării lui și devin un element foarte supărător în noua întrupare.

Pe drumul încarnării sale, sufletesc-spiritualul trăiește experiența acestui intrus care acționează mereu prin interferență. Pentru noi, acest dublu se prezintă sub forma tuturor tendințelor, impulsurilor, ideilor și emoțiilor care ne produc următoarea impresie: “Ele nu fac parte din mine, dar îmi aparțin totuși. Nu mă pot despărți de ele. Îmi stau împotriva și îmi pun frână. Se amestecă fără încetare între mine și ceilalți, care simt acest dublu mult înainte de a mă întâlni pe mine așa cum sunt eu în realitate și mă judecă în funcție de el. Mă simt neînțeleș și sufăr din această cauză. Dar toate acestea revin mereu și se interpun între mine și ceilalți, chiar dacă nu vreau”.

Reziduul acesta este o insuliță în suflet, pe care Eul nu o poate pătrunde, deoarece nu a fost “prelucrată” în perioada dintre moarte și următoarea naștere. Îndepărtând-o, negând-o, nu fac decât să o fixez. Îmi provoacă suferințe în viața mea prezentă și doar acceptându-le, voi putea să rezolv în cele din urmă acest rest neasimilat al unei karme anterioare.

Ceea ce înseamnă că, în viața socială obișnuită, în general facem cunoștință cu o a doua natură, antipatică, a celuiilalt, care are supărătorul obicei de a-și face apariția chiar în momentul în care ne gândim că am stabilit o relație pozitivă cu această persoană.

Astfel de structuri eterice sunt adevărate entități și, în cazul acesta, “stafii” reale (spre deosebire de demoni care sunt entități de natură astrală). Dacă reușim să le privim ca pe niște *stafii ale trecutului*, care deranjează în primul rând persoana respectivă, le putem îndepărta în

mod conștient din relația pe care o avem cu celălalt, străduindu-ne să descoperim omul adevărat din această întrupare.

Stafiile acestea produc discordie, ură și ceartă în familie și la locul de muncă; împiedică înțelegerea reciprocă. Nu le putem face să dispară decât privind dincolo de ele, acceptându-le cu iubire, pentru că ele sunt crucea celuiilalt pe care, prin atitudinea noastră, îl putem ajuta să o poarte.

A învăța să accepți prezența aceasta parazită la tine însuși constituie un pas pe calea maturității și, în același timp, singurul mijloc care permite dizolvarea sa progresivă.

În unele cazuri deosebite, când încarnarea are loc atât de repede încât vechiul corp astral nu a avut timp pentru a fi dizolvat, resturile sale pot avea un efect perturbator. Ele devin “demoni” care duc la o stare de posesiune, fapt ce provoacă dezechilibre psihice importante, de exemplu sentimente de vinovăție care deformează capacitatea normală de discernământ. Tulburările acestea pot fi rezolvate prin puterea de metamorfoză a anumitor forțe, de exemplu într-un cult creștin, sau printr-o discuție deosebit de profundă cu o persoană realmente spirituală.

d) Ființele elementare neeliberate

În a doua conferință din ciclul “Ierarhiile spirituale”,⁶ Rudolf Steiner explică modul în care, în timpul vieții, omul este în relație cu natura sensibilă precum și cu ființele elementare care se află în arierplanul ei: ca forțe, ca legi, ca ”responsabili” și ca “protectori” ai naturii. Când un Spirit al Înțelepciunii, un Spirit al Mișcării sau un Spirit al Formei gândește, gândul său este o ființă, o formă eteric-astrală, în cadrul lumii elementare. Aceste ființe-gânduri sunt exilate în lumea naturii sau în mișcarea pământului și a planetelor, iar noi le cunoaștem de fapt numai prin efectele lor ca legi ale naturii. Exilul ființelor elementare în lumea creată are loc în folosul omului, care își poate urma evoluția în acest fel. Atunci când ea va fi împlinită, forma aceasta de viață terestră va fi de prisos, la fel cum vechiul Saturn, vechiul Soare și vechea Lună au trebuit distruse pentru a permite

evoluția ulterioară a universului. Poziția centrală pe care o ocupă omul în evoluția Pământului datează din momentul în care, printr-o dezvoltare a Eului său, el a devenit responsabil de propria evoluție. Deci este de datoria lui să elibereze ființele elementare de sarcina lor, printr-o oarecare formă de privire interioară capabilă de discernământ și prin dezvoltarea sensibilității și voinței sale în așa fel încât să le salveze din exilul lor. Din cauza procesului de densificare al Pământului și planetelor, un flux continuu de ființe elementare trece într-o stare de vrajă, de densificare.

Rudolf Steiner descrie patru tipuri de ființe elementare care trebuiesc eliberate, fiecare în felul ei.

Despre *prima categorie* ne vorbesc poveștile cu zâne: sunt gnomii, ondinele, elfii (sau silfidele) și spiritele focului (sau salamandrele). Capturăm ființele acestea și activitatea lor contemplând natura. Ele sunt legate de noi până la moarte. Atunci se face o distincție între ființele care au putut fi eliberate prin munca noastră spirituală, prin capacitatea noastră de a vedea și recunoaște realitatea spirituală dincolo de “Maya” lumii sensibile și cele care nu au putut fi eliberate, pentru că au fost privite cu un ochi “fotografic”.

Acestea din urmă rămân în contact cu noi și le vom întâlni pe drumul spre Pământ, spre viitoarea noastră întrupare. Trebuie să le luăm cu noi și le simțim ca pe o povară străină de *această* întrupare, dar care este totuși a noastră. Prin înțelepciune, le eliberăm; prin ignoranță, le înlănțuim de noi, iar ele ne îngreunează tot mai mult accesul la vederea suprasensibilă.

A doua categorie de ființe elementare are datoria de a avea grijă de pământ, prin ritmul zilelor și al nopților. Eliberăm aceste ființe fiind harnici, muncitori și productivi. Dimpotrivă, le înlănțuim de noi prin lene, delăsare și ineficiență.

A treia categorie este legată de ritmul de 28 de zile al Lunii, care crește și descrește. Putem elibera aceste ființe prin bună dispoziție, mulțumire și seninătate spirituală. Dacă ne arătăm nemulțumiți și descurațați, vor rămâne legate de noi în viața viitoare.

A patra categorie este legată de ritmul anual al soarelui. Sunt spiritele verii, care au fost exilate în densitatea și obscuritatea iernii. Le putem elibera trăind în mod religios ritmul anului (strofele date de Rudolf Steiner pentru fiecare săptămână sunt folositoare pentru aceasta)⁷, participând în mod spiritual la desfășurarea sa, prin evlavie și atenție față de procesele din natură. Le înălțuim de noi, petrecând cursul anului fără respect față de Dumnezeu și față de entitățile spirituale.

Ce înseamnă această obligație pe care o avem de a duce după noi aceste patru tipuri de ființe elementare, așa străine cum ne sunt și totuși dependente de noi? Sunt povara grea pe care trebuie să o purtăm în trecerea noastră prin această viață. Ele produc:

prima categorie: vidul în experiențele legate de natură, uneori chiar teama de natură (gândiți-vă la călătoriile organizate, la turismul de-a gata, “împachetat și legat”).

a doua categorie: inconfortul, letargia în voință: un sentiment de profund dezgust când este vorba de a trece la acțiune.

a treia categorie: o senzație vagă de nemulțumire, de descurajare, incapacitatea de a te simți cu adevărat vesel și mulțumit.

a patra categorie: imposibilitatea de avea o trăire religioasă, ceea ce duce la negarea a tot ce emană din spiritual, deci la un materialism agresiv.

Este limpede că prima categorie ne împiedică în dezvoltarea gândirii, a doua în cea a voinței, a treia în cea a sentimentului, iar a patra în dezvoltarea Eului privit în totalitatea sa.

Cine nu cunoaște persoane din acelea care sunt permanent învăluite într-un nor de melancolie, morocănoase și care suferă din această cauză ele însele? Sau cele care se simt cuprinse de o puternică ură de îndată ce se confruntă cu o experiență religioasă sau spirituală? Mai sunt și acei oameni care aruncă asupra celor din jur propria lor povară și incapacitate, acuzându-i pe alții, sau împrejurările, de a fi cauza acestora.

Aceasta este unul din aspectele dublului: acești nori formați din ființe elementare neeliberate care ne stânjenesc, ne îngreunează, ne trag în jos. În timp ce ființele elementare metamorfozate contribuie la intensificarea calităților spirituale ale gândirii, sentimentului și voinței, acestea formează o configurație eterică ce ne poate separa de noi înșine și, după împrejurări, ne poate apare sub forma unei ființe amenințătoare, mereu legată de noi. În Kamaloka, după moarte, aceste resturi neprelucrate ale anumitor trăiri rămân tot timpul acolo, în umbră.

Ființele care au fost asimilate, trăiesc în karma noastră și ne conduc spre întâlnirile care ne permit o îndreptare karmică. Ființele neprelucrate, alcătuiesc schița dublului și îi conferă fizionomia specifică, predispoziția sa pentru anumite tipuri de dificultăți, proprii fiecărui individ.

Descoperirea aceasta trebuie să ne descurajeze? Nu, ci tocmai privind cu atenție ființa acestui dublu avem posibilitatea de a deveni activi, eliberând ființele elementare exilate și, prin aceasta, chiar propria noastră persoană. Prima atitudine pe care trebuie s-o avem este aceea a unei profunde *recunoștințe* față de aceste ființe care, pentru noi, au devenit prizonieri ai legilor naturii, în scopul salvării noastre. Ființele elementare exilate în procesele naturale sunt, pe drept cuvânt, angajate în forțele materiei. Târâte în inconștientul nostru, fără a fi recunoscute, ele sunt prada lui Ahirman, care le poate folosi “pe dos”, pentru a da naștere unor impulsuri materialiste în gândire, sentiment și voință. Acesta este motivul pentru care, în această epocă a sufletului conștienței, ființele elementare devin ceva atât de întunecat și potrivnic.

Totuși, Eul aparține unei ierarhii atât de înalte încât, de îndată ce recunoaște dublul și îl înfruntă cu curaj, poate, prin forța sa solară, să împrăstie obscuritatea și să ofere ființelor elementare posibilitatea de a-și redobândi adevărata patrie cosmică. Lucrul acesta va fi posibil în primul rând prin curajul și elanul înspre o relație spirituală cu Creația; relație pe care noi o putem cultiva prin lectura unor lucrări cum ar fi de exemplu *Știința Spirituală* a lui Rudolf Steiner și alte cicluri de conferințe ale aceluiași autor.

e) Dublul geografic

Într-o conferință ținută în 16 noiembrie 1917, Rudolf Steiner vorbește în detaliu despre dublul ahrimanic și cel luciferic pe care le purtăm în noi⁸. În special dublul ahrimanic este prezent în această perioadă a sufletului conștienței.

La ora actuală, o ființă elementară ahrimanică⁹ vine să se alăture omului cu câțva timp înainte de naștere. Ea se leagă de “instrumentul” corporal și pătrunde în el la fel cu sufletul și spiritul omenesc însuși.

Această entitate este în legătură cu forțele infranaturale ale electricității și magnetismului. Ea poartă responsabilitatea fenomenelor electrice din noi, precum și a altor fenomene similare. Corpul nostru eteric lucrează cu forțele vitale din natură. Această umbră a corpului eteric asociază fiecărui proces eteric, procese electrochimice paralele.

Cine este deci ființa aceasta legată de noi încă dinainte de naștere și care trebuie să ne părăsească înainte de moarte? Prin intermediul acestui tip de ființe Ahriman speră să ne facă să devenim accesibili pentru inteligența sa rece, mefistofelică, inspirând în felul acesta o lume tehnică unde totul poate fi controlat mecanic și electronic. Ființele acestea posedă o imensă inteligență și o voință de fier, care funcționează aproape ca o forță naturală; dar nu au nici sensibilitate, nici moralitate.

În 1917 Steiner spunea deja că aceste ființe ar induce o lume electronică. Astăzi, după aproape 65 de ani, universul acesta este aici, alături de noi. Ființele acestea sunt cele care inspiră savanții, în subconștientul lor, în momentele de oboseală sau de boală.

Toate fenomenele electrice care sunt asociate sistemului nostru nervos, deși traduc ritmul funcțiilor nervoase pe electroencefalogramă, sunt instalate în prezent în acest dublu și nu în corpul eteric. Este adevărat că ele aduc multe informații despre funcțiile eterice, întrucât reflectă lumea luminii corpului eteric în lumea infrafizică a electricității. Întreaga noastră biochimie este de fapt în egală măsură o știință a funcționării dublului ahrimanic.

Toate bolile cronice așa-numite “reci”, care provin din interior, sunt cauzate de activitatea acestui dublu. Medicamentele chimice, care și ele sunt inspirate de acest dublu, au efecte și efecte secundare, care produc dispariția simptomelor. Ele contribuie la anumite procese, dar sunt absolut ineficiente în refacerea corpului eteric cu respectarea calității sale de lumină. Medicamentele acestea sunt utile în bolile “calde”, febrile, în maladiile luciferice. Sunt justificate atunci când îndepărtează o amenințare imediată, în situațiile în care viața este pusă în pericol. Dar adevărata vindecare are loc mai târziu, doar prin activitatea corpului eteric.

Dublurile ahrimanice nu sunt aceleași pretutindeni pe pământ. Ele se află la originea diferențelor existente între constituția și caracteristicile comportamentale legate de spațiul geografic.

În Occident, pe continentul american, el are un efect evident în morfologie, fapt ce se remarcă mai ales în dimensiunea membrilor și a maxilarului inferior. Avansul tehnologic al Statelor-Unite poate fi înțeles și în acest fel. Există și alte influențe, care sunt cauzate de ființe elementare active în Europa, Asia sau Africa.

La fel se întâmplă cu dublul luciferic: deși el nu induce, în epoca noastră, o cultură tehnologică atât de spectaculoasă, are totuși o mare importanță în considerațiile noastre întrucât se află la originea nevrozelor umane. El îndepărtează omul de misiunea sa pe pământ și îl îndeamnă “să plutească” în căutarea libertății personale. El încearcă să sufocă Eul, atrăgându-l spre vechi ritualuri de inițiere, îndepărtându-l de lumea aceasta. Acestea sunt forțele care duc spre secte, alcoolism și drog.

Dublul ahrimanic este întâlnit pe calea lumii interioare. El este activ în procesele organice inconștiente, în special în sistemul nervos și este responsabil de voința obsedantă de a controla și exploata forțele naturii prin inteligență.

Dublul luciferic se întâlnește pe calea lumii exterioare; el induce tentația extazului. În epoca vechilor culturi precreștine, dublul luciferic era predominant; în zilele noastre, este dublul ahrimanic. Dublul acesta s-a alăturat omului în epoca egipteană, ca urmare a tradiției

mumificării, care obliga ființa umană să rămână legată de lumea fizică după moarte; faptul acesta a dus în încarnările ulterioare la materialism.

Nu trebuie să privim lucrurile acestea numai ca pe ceva negativ. Materialismul este o concepție despre lume care *trebuia* să apară, pentru a produce opoziția necesară dezvoltării sufletului conștiinței. La fel putem considera și ființele elementare ce acționează ca dubluri în viața noastră. Ele sunt necesare pentru dezvoltarea sufletului conștiinței, care se realizează depășind acest dublu. Deci putem să le acceptăm ca pe un stimulent intelectual, dezvoltând însă în același timp, ca o contragreutate, o viață afectivă plină de căldură, precum și un înalt sens al moralității, în tot ceea ce realizăm în această lume prin voința noastră. Numai cultivând forțele inimii, cu ajutorul celor șase exerciții ale căii antroposofice, vom găsi baze sigure pentru a depăși și elibera dublul ahrimanic (a se vedea capitolul 7). Există pericolul de a cădea în timpul acestui proces sub influența dublului luciferic, care are tendința de a ne îndepărta de la realitate și de la îndatorirea noastră terestră și socială.

În psihoterapie, este importantă familiarizarea cu aceste dubluri, cu atât mai mult cu cât ele operează la nivel inconștient și pot fi adevărați cauzea unor atitudini fanatice, în ambele sensuri.

f) Problemele bărbat-femeie

În zilele noastre se desfășoară o polemică pasionată asupra faptului de a fi bărbat sau femeie într-o anumită încarnare. Problema aceasta trebuie scoasă din domeniul emoțional, dacă vrem să o privim așa cum propune știința spirituală.

Multe emoții dispar atunci când aflăm că este un fapt obișnuit pentru Eul omenesc să treacă în mod alternativ dintr-o încarnare masculină într-una feminină. Aceasta înseamnă că în fiecare epocă de civilizație avem posibilitatea de a trăi dezvoltarea proprie acelei perioade, cel puțin o dată ca femeie și o dată ca bărbat. Alegerea între o încarnare masculină și una feminină emană din Eul superior și este stabilită în funcție de experiențele din încarnarea precedentă¹⁰. A pro-

testa împotriva acestei decizii în timpul vieții pământești este absolut lipsit de sens și ne împiedică să trăim din plin ceea ce avem de trăit în încarnarea actuală, tocmai pentru că suntem bărbat sau femeie.

Separarea sexelor a avut loc în vechea Lemurie, în epoca în care omul își primea corpul astral ca pe un dar al ierarhiilor.¹¹ Înainte de aceasta, în Hiperboreea, omul era încă o ființă vegetativ-eterică având capul deschis spre cosmos, așa cum poate fi caliciul unei flori. Omul era asexuat, fizic-eteric și se găsea într-o situație mai deosebită, în care fizicul acționa ca o forță și nu ca o substanță solidă.

Diviziunea sexelor înseamnă crearea a două tipuri de corpuri astrale, unul deschis spre exterior, extrovertit, celălalt spre interior, introvertit. În felul acesta Lucifer a dobândit o mai mare putere asupra oamenilor, făcându-i mai egoiști. Dar, în schimb, zeii binevoitori au creat pentru oameni necesitatea de a întâlni celălalt sex pentru a procrea. În sensul acesta, dragostea fizică înseamnă o primă experiență pentru a învăța iubirea spirituală, care va apare mai târziu, fiind scopul evoluției pământului.

De-a lungul evoluției, relația bărbat-femeie s-a manifestat sub trei aspecte: primul este *sexualitatea*, la nivelul corpului fizic: ea provine din necesitatea fiziologică de a se reproduce. Există apoi *erosul*, care se situează la nivel sufletesc și apare odată cu primele emoții de iubire; erosul aruncă asupra lumii o privire de artist; cuprinde sufletul în totalitate, descoperind sufletului senzației bogăția lumii interioare. În fine *iubirea*, aspectul spiritual, se manifestă atunci când întâlnim Eul unui alt om, dorind să-i fim alături în misiunea încarnării sale. Acest tip de întâlnire stă la baza loialității față de un alt om.

Relațiile bărbat-femeie bazate exclusiv pe sexualitate nu sunt durabile; de îndată ce excitația descoperirii a trecut, încep să ne deranjeze anumite obiceiuri, datorate dublului celuilalt.

Relațiile bazate pe eros durează mai mult, dar cel mai adesea, ele se destramă după 42 de ani, când dimensiunea spirituală a încarnării apare mai limpede.

Numai relația bazată pe întâlnirea dintre un Eu cu celălalt este durabilă și poate rezista în fața furtunilor vieții. O întâlnire de acest fel

se situează dincolo de faptul de a fi bărbat sau femeie, și, în principiu, este de luat în considerare de către orice om. A fi atins în Eul său de către celălalt, este cel mai mare cadou pe care îl poate primi un om.

Sunt bărbați încă puternic marcați de existența lor anterioară ca femeie, iar unele femei de existența lor anterioară ca bărbați. Fenomenul acesta nu are nimic de a face cu homosexualitatea masculină sau feminină. Ea are rădăcini mult mai adânci, care ajung până la embriogeneză.

În primele săptămâni ale dezvoltării embrionare, porțiunea numită mezonefros începe să formeze organele de reproducere masculin și feminin. La început, există ca potențial ambele sexe; dar între a 20-a și a 30-a zi, unul din cele două se schițează, iar celălalt dispare. Ceea ce rămâne, neterminat, din a doua posibilitate, va fi prezent toată viața.

Corpul eteric este forța formatoare activă, care permite creșterea. Peste tot el este unit cu corpul fizic. Iar acolo unde există un potențial al corpului eteric care *nu și-a găsit* expresia fizică, structura eterică rămâne ca atare.

Astfel încât fiecare bărbat (fizic) posedă un corp eteric feminin și fiecare femeie (fizic) posedă un corp eteric masculin - ceea ce înseamnă că, dacă fizic suntem bărbați sau femei, pe plan eteric suntem potențial de sex opus. Ceea ce este important, este că la nivelul *vieții sufletești* putem fi orientați mai mult spre încarnarea fizică, sau să nu coborâm complet în încarnare și să trăim experiența sinelui nostru mai mult la nivelul corpului eteric.

Homosexualitatea este o problemă a *sufletului* omenesc, în relația sa cu corpul fizic și cu corpul eteric. Mulți homosexuali se simt superiori celorlalți, pentru că se simt pe ei înșiși (cel mai adesea inconștient) ceva mai puțin terestri. Pe de altă parte, coborârea incompletă în încarnarea fizică, diminuează posibilitățile de evoluție în viața prezentă. De fapt, aceste alegeri sau incapacități au o înaltă rațiune karmică, ce nu pot fi judecate decât dacă suntem în stare să percepem karma altcuiva în mod obiectiv și responsabil. Iar dacă nu putem,

trebuie să ne abținem de la orice speculație, mai ales de la cele care abordează în mod superficial eventualele accidente karmice.

Am menționat mai sus legea după care o încarnare masculină alternează cu una feminină. Rudolf Steiner mai spune însă că individualitățile care primesc o misiune referitoare la evoluția omenirii în general, misiune care depășește cu mult karma lor personală (deci un “ghid” al umanității), adeseori nu respectă această lege pentru că, în funcție de contextul cultural în care vor acționa, ei nu-și vor putea îndeplini cu bine misiunea decât ca bărbat sau ca femeie. Dar mai târziu va exista o compensație care va echilibra karma lor personală.

În vechea Lemurie, femeia a fost aceea care, datorită atracției sale către viața lăuntrică, a constituit stâlpul civilizației epocii. Bărbatul era brutal și grosolan. Urme din această epocă mai pot fi întâlnite și astăzi la popoarele care au păstrat ceva din civilizația lemuriană. La Papuași de exemplu, în Noua-Guinee, matriarhatul este încă prezent.

În Creta a existat o tranziție de la matriarhat la patriarhat, unde ze-țele dominau vechea cultură. Răpirea “Europei” de către Zeus marchează debutul dominației zeilor masculini și constituie imaginea mitologică a instaurării unei societăți patriarhale, încă vie în zilele noastre.

“Revanșa femeilor” nu are bineînțeles nici un viitor, și nici o eventuală întoarcere la matriarhat. Ceea ce se cere în viitor este crearea *parității* în instituțiile sociale. Chiar Rudolf Steiner însuși a fost un precursor al acestui fapt, propunând un comitet director mixt pentru Societatea Antroposofică Universală. De atunci, ne-am îndepărtat de la acest precedent, pretextând cu prea mare ușurință că “era imposibil să se găsească femeile potrivite”. Oare chiar să nu existe? Sau mai degrabă bărbații nu vor să le vadă?

Oricum ar fi, au loc totuși mari schimbări în relațiile dintre bărbați și femei, mai ales atunci când se ține cont de individualitatea umană, de Eul omului care transcende prin încarnări masculine sau feminine.

Pe măsură ce se dezvoltă ființa spirituală, se apropie momentul în care oamenii nu se vor mai naște din metabolism, ci prin puterea creatoare a cuvântului. Aceasta presupune că încarnarea într-un corp

material solid nu va mai fi necesară, iar separarea sexelor va lua sfârșit.

g) Păzitorul Pragului

Tema referitoare la Păzitorul Pragului este tratată în ultimele două capitole ale uneia dintre lucrările fundamentale ale lui Rudolf Steiner, *Inițierea*¹² (care la început a cuprins o serie de articole). Primul din aceste capitole începe în felul următor: “Întâlnirile cu Păzitorul Pragului sunt experiențe de o mare importanță, care însoțesc intrarea în lumile superioare”. În realitate, nu este unul, ci sunt doi păzitori ai Pragului: unul numit Micul păzitor, iar celălalt Marele Păzitor al Pragului. Cei doi păzitori sunt descriși în detaliu în capitolele menționate, mai întâi narativ, apoi cu explicații mai detaliate.

Dacă dorim să știm mai multe despre Păzitorul Pragului este indicat să începem prin a citi cu atenție aceste două capitole, precum și al cincilea capitol dintr-o serie de articole scrise de Rudolf Steiner și publicate sub titlul: *O cale spre cunoașterea de sine*¹³. Tema Păzitorului Pragului este prezentă în opera lui Rudolf Steiner sub diferite forme. În a treia Dramă Mister, de exemplu, care poartă titlul: “Păzitorul Pragului” (*Der Hütter der Schwelle*)¹⁴, personajul Păzitorului are rolul principal. Cei doi păzitori sunt întâlniți în multe alte conferințe.

Pentru scopul pe care ni l-am propus, ceea ce urmează ar trebui să fie suficient.

Faptul că există doi păzitori, nu trebuie să mire cititorul, în această fază a lucrării. Universul cu care este obișnuită conștiința actuală se situează între două limite. Omul trăiește între două lumi, care sunt de natură total diferită: o lume exterioară, cu legile sale obiective și o lume interioară, care este subiectivă în realitatea ei. Dacă trecem frontierele lumii exterioare, de exemplu în starea de extaz, “vedem” imagini; iar dacă, la fel ca misticii, trăim experiența de condensare interioară a Eului, “simțim” anumite emoții.

Micul Păzitor al Pragului este întâlnit când omul pătrunde în subconștientul său. El este o formă spirituală reală, pe care noi înșine am

creat-o. Reprezintă suma totală a trecutului nostru negativ, format în timpul încarnărilor precedente și a celei prezente. Apare ca o ființă înspăimântătoare, care bânuie în viața noastră și ne taie accesul spre o coborâre conștientă în zona subconștientului nostru. Dacă am întâlni această ființă în deplină stare de conștiență, ne-am da seama, doar privind-o, tot ce ceea ce avem de transformat, pentru a putea trăi experiența forțelor subconștientului, a lumii dionisiace, fără riscul de a fi complet supuși acestor forțe.

O apropiere semiconștientă de Prag prefigurează deja un rezumat al întâlnirii care va veni. Ea se manifestă prin sentimente de dezgust, repulsie, descurajare și teamă. De când această apropiere semiconștientă a devenit o parte integrantă a culturii noastre, asistăm la o veritabilă epidemie de acest fel de sentimente.

Păzitorul arată cât se poate de limpede omului că, dacă dorește să treacă de el, trebuie să fie în stare să-și asume sarcina pe care până acum a îndeplinit-o el, păzitorul. Va trebui să-și ia de acum responsabilitatea evoluției sale, fără teamă și pătruns de “dorința mistică”, (cum era numită în Evul Mediu) care constă din a face totul pentru stăpânirea impulsurilor și dorințelor și a se preocupa numai de îndatoririle pozitive.

Dacă Pragul este trecut în deplină conștiență, Păzitorul rămâne vizibil și orice greșeală, orice delăsare în disciplina personală se manifestă printr-o transformare demonică a acestui personaj. Micul Păzitor al Pragului este conștiința care ne însoțește și care în zilele noastre începe să devină o experiență realmente emoționantă.

Rudolf Steiner așează în fața noastră Micul Păzitor, care ne spune:

“Până acum eu mă desprindeam din personalitatea ta numai în clipa când moartea te chema să părăsești viața pământească. Dar chiar și atunci forma mea îți rămânea ascunsă. Numai forțele destinului care vegheau asupra ta mă vedeau. Ele sunt acelea care, în răgazul dintre moarte și o nouă naștere, au putut construi în tine, după alcătuirea mea, capacitatea și puterea prin care ai fost în stare să lucrezi într-o nouă viață pământească la îmbunătățirea formei mele, pentru progresul și confortul tău. Eu sunt acela care, prin imperfecțiunea mea, am

constrâns întotdeauna forțele destinului să te îndrepte spre o nouă încarnare pe pământ. Eram prezent în ceasul morții tale și din cauza mea maeștrii karmei au hotărât reîncarnarea ta (...)

“Astăzi, mă poți vedea în fața ta, la fel cum am fost întotdeauna alături de tine în ceasul morții, însă nevăzut. (...) Eu sunt, bineînțeles, Îngerul Morții. Dar tot eu sunt acela care aduc cu mine o viață mai înaltă, nepieritoare (...) Trebuie să fii primul pe care îl întâlnești în viața aceasta și *sunt propria ta creație*. Tu mi-ai dat formă și astfel ți-ai asumat sarcina de a *mă transforma*.”

La cea mai mică întâlnire cu Micul Păzitor omul își dă seama brusc că toate gândurile, toate sentimentele și toate impulsurile de voință sunt realități care, alăturate, formează o figură (*Gestalt*). Dincolo de Prag, personajul acesta devine o ființă care își arată caracterul și fizionomia. Ceea ce, *aici*, sunt lucruri abstracte, devin, *dincolo*, realități. Spuneam în capitolul 2 că drumul spre lumea lăuntrică este un drum care “ne face să revenim în trecutul personal”. Păzitorul Pragului ne dezvăluie acum conținutul moral al acestui trecut.

Dacă ar trebui să cunoaștem numai Micul Păzitor, am fi total hipnotizați de trecutul nostru și nu am vedea altă ieșire decât evitând alte încarnări, într-un ideal egoist de perfecțiune, dizolvându-ne în “inexistență”, în Nirvana. În evoluția pe calea lumii lăuntrice, există întotdeauna riscul de a fi interesat doar de sine însuși, de existența personală, total subiectivă. Faptul acesta apare adeseori.

Pe calea lumii exterioare, trecem pragul care ne separă de lumea din jurul nostru; este vorba de natură, dar și despre ceilalți oameni și civilizațiile pe care le-au creat.

Marele Păzitor al Pragului ne atrage atenția asupra lumii, asupra viitorului. Fără el, nu există viitor. Marele Păzitor ne apare ca un personaj sublim, a cărui splendoare nu poate fi exprimată în cuvinte. Ființa aceasta ne dă o vagă idee despre ceea ce omul va trebui să devină. El ne vorbește cam în felul următor: “Până acum ți-ai căutat propria ta salvare; acum ești liber, poți progresa, salvându-ți aproapele. Până acum, te-ai luptat în mod individual, dar acum cauți să te unești cu “marele Tot”. În felul acesta vei putea să aduci în lumea

suprasensibilă nu numai propria ta persoană, dar și tot ceea ce mai există în lumea sensibilă. *Într-o zi te vei putea uni cu mine...*”

Marele Păzitor este imaginea Ființei care luptă pentru mântuirea omenirii și a întregii naturi. Dincolo de această imagine putem simți imaginea spirituală a lui Christos, care aduce mântuirea lumii. “Al doilea Păzitor al Pragului strălucește într-o splendoare de nedescris; contopirea cu el pare un ideal îndepărtat pentru închipuirea sufletească”.

Primele etape ale acestei căi spre salvarea lumii se parcurg prin interesul pe care-l putem arăta față de tot ceea ce ne înconjoară, printr-o privire atentă și plină de iubire spre lumea exterioară. Observația fenomenologică a lui Goethe constituie un exemplu viu în acest sens.

Ambele căi au o importanță egală pentru psiholog. Parcurgerea căii sale lăuntrice îl învață limbajul micului Păzitor, care se exprimă în vise și inspirații spontane și în “limbajul organic” al experiențelor interioare pe care i le încredințează aproapele său. El devine capabil în felul acesta să înlăture aspectul înspăimântător al acestui “limbaj”, eliminând impresia de rătăcire care poate apare la pătrunderea într-o lume necunoscută. Calea sa către exterior, interesul real și calitatea observării lumii exterioare îi oferă posibilitatea de a-și elibera aproapele de înlănțuirea egocentrică de care suferă: el îl poate face să devină conștient de numeroasele sarcini care trebuie îndeplinite în lume.

Ființele aparținătoare ierarhiilor, pe care omul le întâlnește în această lume apolinică în afara sa, au fost numite “zei” de civilizațiile precreștine și “coruri de îngeri” în epoca creștină. Învățătura creștină descria nouă trepte ale ierarhiilor; de aici, Păzitorul ne învață că datorria omului este să devină a “zecea ierarhie”.

Omul zilelor noastre nu mai întâlnește frontiere complet închise în ambele sensuri și i se întâmplă, în diferite moduri, uneori în mod neașteptat, să simtă prezența Păzitorului. Este important de remarcat faptul că fiecare din aceste experiențe ale Pragului e o invitație de a reconsidera aspectul etern al vieții.

Se întâmplă uneori ca în viața cotidiană un cuvânt spus fără o anumită intenție, sau un gest absolut banal, să provoace o experiență a Păzitorului. Ne dăm seama de acest fapt atunci când un act de acest fel ne atinge adânc în suflet și rezonază în noi încă un timp după incident. Îl acuzăm atunci pe celălalt cu prea mare ușurință că ar fi acționat în mod intenționat. În realitate, cel mai adesea noi suntem cei care ne folosim de situația respectivă pentru a-i permite păzitorului nostru să ne vorbească. Dacă folosim această ocazie pentru a ne cunoaște mai bine, putem simți ceva de felul următor: “Ceea ce mi s-a spus mă întristează. Nu este adevărat, pentru că eu nu sunt așa. Dar, în același timp, știu bine că sunt așa, chiar dacă aș prefera să nu fiu. Ceea ce mi s-a spus mă face să sufăr atât de tare pentru că este în parte adevărat. Acest adevăr parțial îl accept acum, dar voi face eforturi pentru a-l îmbunătăți”.

Păzitorii noștri ne ascund lumea interioară și cea exterioară, dar și trecutul și viitorul. De aceea ne este dat să privim și să acceptăm întocmai ceea ce primim la un moment dat, chiar dacă uneori credem că e prea mult.

Avem nevoie de mult curaj pentru a trece cele două Praguri. Iată de ce, afirmația lui Adler potrivit căreia încurajarea este un aspect primordial în psihoterapie, este plină de adevăr.

9. **Procesele planetare în cosmos și în ființa omului**

Noțiuni introductive

În capitolele precedente am vorbit mereu despre dezvoltarea ființei umane, atât ca evoluție istorică cât și ca individ, ca proces inconștient, precum și ca orientare conștientă a unui efort interior.

În continuarea acestei lucrări ne vom ocupa de unele *întrebări* pe care le pune această evoluție (și vom încerca să găsim și răspunsurile). Aceste probleme apar mai ales în epoca noastră, datorită situației omenirii, așa cum am prezentat-o. Mi se pare deci extrem de important să încep prin a relua în detaliu anumite aspecte ale științei antroposofice, referitoare la ființa umană, care pot servi ca punct de plecare în investigarea fenomenelor psihice pe care vrem să le studiem.

Acest capitol referitor la procesele planetare constituie baza necesară pentru înțelegerea capitolelor următoare, în care ne vom folosi de aceste date (mai ales în capitolele 10 și 15). Conceptul numit “dublul proces planetar” a fost elaborat de către autor la începutul anilor '50, pentru preparațiile biodinamice din agricultură și puțin după aceea a fost adaptat pentru nevoile medicinei antroposofice. A urmat un oarecare număr de articole, unele asupra acțiunii preparatelor biodinamice, altele asupra relației dintre procesele de boală și terapia în medicina internă¹. Aceleași concepte ne vor servi acum pentru a elabora o imagine rațională și spirituală a tulburărilor dezvoltării spirituale.

În orice organism viu acționează forțele formatoare fizice, astrale și spirituale. Înainte de a pătrunde în lumea forțelor planetare, este util să descriem încă o dată, cât se poate de simplu, acțiunea forțelor pe care le numim “fizice”, “eterice” și “astrale” și să observăm caracteristicile lor fundamentale.

Când vorbim despre un “organism” (plantă, animal sau om) și despre organele sale, presupunem deja, în afara vieții însăși, prezența activă a unui principiu mai înalt, un principiu care a format organul. Când vorbim despre plantă în general, descriem ceva *fizic*, care este impregnat cu ceva *eteric*; planta se află deci deasupra unui simplu plan fizic. Datorită faptului că substanța vie este structurată în organe, deci este un organism, putem deduce că ceva *astral* a permis acestei substanțe vii să se organizeze într-o formă.

În general, din punct de vedere fizic, orice organism apare tripartit. În plantă, tripartiția structurală se manifestă prin prezența rădăcinilor, a frunzelor și a florilor (sau a fructelor). Această tripartiție este comparabilă cu structura fizică a omului, alcătuită din cap, trunchi și membre². În acest organism tripartit, forțele formatoare acționează în felul următor: în rădăcini (zona “cap”), este activ eterul vieții; în fruct (“membre”) este activ eterul căldurii; iar în frunză (“trunchi”), eterul luminii și eterul chimic. Activitățile forțelor formatoare eterice sunt întotdeauna de ordin general. Un organism nu este niciodată creat numai printr-o activitate eterică, ci doar dacă ceva astral este imprimat în eteric.

Deci arhetipul configurației fizice al unui organism este *tripartit*: el este alcătuit din două elemente polare și o parte mediană care asigură o legătură dinamică între cei doi poli. Lucrul acesta nu se întâmplă decât într-un organism viu; într-un organism mort nu mai rămân decât polii opuși, cum este, de exemplu, magnetul. Organismul viu însă este impregnat de eterul care este *cvadripartit*, așa cum îl descrie Günther Wachsmuth în lucrarea sa asupra forțelor formatoare eterice³.

Principiul *astral* de acțiune supune ansamblul fizic-eteric unui curent al cărui arhetip este *septuplu*. *Principiile fundamentale ale activității astrale sunt forțele planetelor*.

Aceste șapte forțe potențiale nu sunt încă, într-un anumit sens, decât în starea de principii; ele tind doar să formeze organele în care se manifestă. Aceste organe reprezintă de obicei și punctul final al acțiunii lor, după ce ele au penetrat organismul viu în ansamblu.

Forțele spirituale care definitivează forma unei specii sau unei individualități bine definite sunt *douăsprezece*, ca tipuri arhetipale; la nivelul cosmosului, această configurație se manifestă în *zodiac*. Numai ca rezultat al acestei activități spirituale, “planta” devine trandafir sau crin, “animalul” un leu sau un lup, iar “ființa umană” o individualitate distinctă.

Activitatea septuplă a forțelor astrale este legată de cea a sferelor planetare. Acțiunea acestor forțe asupra organelor din corpul omenesc se traduce prin formarea și regenerarea acestora (în fiecare noapte, forțele astrale contribuie la refacerea proceselor corporale)⁴. Ele determină în același timp structura sufletului. Cele șapte forțe ale planetelor pot fi considerate ca fiind *calitățile* specifice care colorează viața sufletească a omului.

Aceste calități își au originea în viața dinaintea nașterii sau, mai exact, în viața sufletului omenesc dintre moarte și o nouă naștere.

Dacă vom căuta date în conferințele lui Rudolf Steiner, referitoare la viața dintre moarte și o nouă naștere, ne vom putea face următoarea imagine⁵:

Când sufletul omului traversează lumea planetelor în timpul vieții dintre moarte și o nouă naștere, el se impregnează în fiecare sferă cu calitățile specifice acestei sfere. Acest fapt se întâmplă de două ori: o dată în timpul urcării, după moarte, în cursul căreia el traversează sferile următoarelor planete: Lună, Mercur, Venus, Soare, Marte, Jupiter și Saturn, și încă o dată, în timpul coborârii spre o nouă încarnare, în sens invers.

În fiecare stadiu al “urcării”, omul abandonează unele caracteristici specifice, în funcție de forma pe care ele au dobândit-o în timpul precedentei vieți pământești. Pe “drumul de întoarcere”, el regăsește aceste caracteristici, dar în forma cerută de viața terestră viitoare, în așa fel încât să constituie “instrumentul” de bază pentru karma viitoare.

La jumătatea drumului dintre două încarnări, dincolo de sferile planetare, se întâmplă ceva pe care Rudolf Steiner îl numește “miazănoaptea lumilor”. Este momentul în care se ia decizia unei noi

încarnări. Eul superior al omului se află atunci într-un punct extrem al dezvoltării sale: toate legăturile cu pământul au fost rupte. El se află în fața alegerii de a rămâne în lumea spirituală sub forma unei ființe spirituale nedesăvârșite, aflată în stadiul de dezvoltare pe care l-a putut atinge și de a renunța la o dezvoltare ulterioară laborioasă, sau de a căuta o nouă încarnare pe pământ pentru a încerca să înainteze în evoluția sa. Hotărârea îi aparține în totalitate.

Prima soluție este tentația pe care Lucifer i-o arată omului. În această situație nimeni nu ar fi în stare să-i reziste dacă, exact în acest moment, ierarhiile binelui, care sunt în slujba înaltei entități a lui Christos, nu i-ar arăta omului o imagine. Această imagine pe care ele o revelează Eului este cea a *omului cosmic*, imagine a ceea ce omul va putea ajunge la capătul evoluției sale. Acest arhetip al umanității, așa cum îl arată ierarhiile, va rămâne de acum în memoria omului. Tocmai distanța între ceea ce *suntem* și ceea ce *trebuie să devenim* ne dă forța de a-i rezista lui Lucifer și de a ne hotărî să începem o nouă încarnare pe pământ. Omul își dă seama atunci că drumul dezvoltării *pământeste* este singurul mod de a se apropia puțin de această imagine arhetipală.

Totuși, o amintire de natură spirituală nu este doar o imagine, ci este o forță creatoare care ne însoțește ca un germen spiritual în timpul coborârii spre pământ și de-a lungul vieții embrionare. Prezența aceasta, care rămâne în memorie, acest germen spiritual, se cristalizează, am putea spune, în alcătuirea noastră corporală și se asigură că ovulul fecundat devine într-adevăr o ființă umană.

Calitățile imprimare de sferele planetare formează împreună “corpul nostru stelar” sau *corpul astral*. În timpul coborârii, Eul adună din fiecare sferă planetară atâtea calități cât îi permite nivelul său de evoluție karmică. Atunci când Eul a parcurs întregul drum din sfera lui Saturn în cea a Lunii, un nou corp astral este format pentru încarnarea care urmează. În el se află tot potențialul și toate limitele noastre, la nivel psihic.

În procesul încarnării (până la 21 de ani), structurarea *caracterului* se va face printr-o eliberare progresivă a acestei configurații astra-

le, pe de o parte la nivelul conștiinței noastre și pe de altă parte prin tendințele spre sănătate sau boală. Dar, în același timp, Eul activează pentru transformarea corpului astral în *suflet al senzației* și în cele din urmă pentru premisele unui corp astral purificat spiritual sub forma *Sinei-Spirituale*.

Acesta înseamnă că în acest proces de transformare are loc deja o eliberare de încarnarea terestră și că în și prin acest proces de eliberare se poate produce transformarea corpului astral. Altfel spus, omul începe să moară încă de la naștere și acest proces al morții devine din ce în ce mai intens, mai ales în a doua jumătate a vieții, până când, în cele din urmă, ia o asemenea amploare încât spiritul se poate elibera complet din încarnare în momentul morții. Această moarte terestră este, în același timp, o naștere în lumea spirituală.

Putem deosebi deci un curent astral descendent care ia formă în dimensiunea spațială a lumii fizice și un curent astral ascendent care se detașează de această lume.

Acești doi curenți îi vom descrie în aspectele lor calitative aparținând fiecărei planete, dar și în relația lor cu activitatea exercitată de calitățile planetelor care le sunt polare. Ca încheiere, toate aceste descrieri vor fi adunate într-o imagine generală a omului în cadrul încarnării și exarnării sale. În capitolele care vor urma ne vom referi deci la acești curenți planetari.

Cele șapte procese planetare

În funcție de acțiunea lor, ele se succed după cum urmează⁶:

		corespunzător cu activitatea lor în metale
1. Saturn	}	1. Plumb
2. Jupiter		2. Staniu
3. Marte		3. Fier
4. Soare		4. Aur
5. Venus	}	5. Cupru
6. Mercur		6. Mercur
7. Luna		7. Argint

Activitatea interioară a planetelor este organizată în trei perechi de influențe opuse, având de fiecare dată Soarele în mijloc, ca element ritmic de armonizare. Avem deci patru procese:

Primul proces :	polaritatea 1 - 7	Saturn – Lună Soarele în mijloc
Al doilea proces:	polaritatea 2 - 6	Jupiter - Mercur Soarele în mijloc
Al treilea proces :	polaritatea 3 - 5	Marte - Venus Soarele în mijloc
Al patrulea proces:		Soarele însuși în mijloc

Cele șapte planete reprezintă șapte lumi calitative, șapte calități, șapte principii active. Pentru a le cunoaște în mod real trebuie să pătrundem complet în universul fiecăreia dintre ele și să ajungem să simțim impulsurile mișcărilor planetare cu toată sensibilitatea noastră lăuntrică.

Saturn și Luna

Vom începe cu *activitatea lui Saturn*. Văzut de pe pământ, Saturn este cea mai îndepărtată dintre planete iar Luna cea mai apropiată. Ele reprezintă într-un fel două porți: Saturn, poarta dintre activitatea astrală a planetelor și influențele stelelor fixe, iar Luna, poarta din spre sferele planetare și influențele eterice legate de Pământ.

Funcția lui Saturn constă în a da directive și forțe de încarnare, pretutindeni unde spiritul vrea să pătrundă substanța. Saturn este activ de sus în jos. El însoțește fiecare proces de încarnare, din miazănoaptea lumilor până la poarta nașterii, acționând apoi în noi în timpul primilor treizeci de ani ai vieții. Este un proces plin de noblețe: cu ajutorul lui Saturn spiritul se manifestă până în materia inertă.

În organismul omenesc, acțiunea lui Saturn, răspândindu-se din partea posterioară a capului direct în jos spre materia neînsuflețită, tinde să alcătuiască omul după imaginea Eului său individual spiritu-

al. Ea se împrăstie în corp începând de sus și din spate până în schelet, unde se sfârșește. Astfel, scheletul a devenit reprezentarea moartă a Eului, iar dacă frumusețea lui ne mișcă, este tocmai pentru că ea ne revelează această imagine a Eului. Dacă Saturn ar acționa singur, după treizeci de ani omul ar deveni o splendidă stalagmită!

Saturn este cel care ne situează ca ființe spirituale în lumea spațiului. El acționează pe parcursul întregii dezvoltări prenatale a omului. Cu ajutorul său, Eul uman se întoarce din nou spre pământ în punctul de miazănoapte al lumilor, împlinind dureroasa călătorie a încarnării, densificându-se din ce în ce mai mult.

Saturn este cel care produce osificarea scheletului pe baza organizării apei în timpul perioadei embrionare și pe parcursul copilăriei. Saturn are o activitate de diferențiere la nivelul elementului căldură, care este cel mai spiritualizat dintre elemente. Când Saturn produce diminuarea căldurii, se creează substanța cristalizată (osul). Când Saturn produce intensificarea căldurii, el creează în felul acesta locul de formare al purtătorului elementului căldurii: sângele (măduva osoasă).

Astfel, direct în miezul materiei fizice, în substanța aproape moartă a scheletului, se naște sângele: în măduva roșie a osului. Sângele roșu trăiește aproximativ trei săptămâni și este apoi descompus la nivelul splinei, ceea ce face ca splina să reprezinte finalul acțiunii lui Saturn, deci organul saturnian prin excelență.

Putem deci distinge două procese ale lui Saturn în organismul uman:

- (1) Procesul de încarnare: duce la imaginea moartă a omului în spațiu. Am putea spune: prin acest proces, omul (Eul) moare *în spațiu*.
- (2) Procesul de înviere, care permite Eului să-și ducă la împlinire karma sa *în timp*, la nivelul sângelui.

Saturn este planeta morții și a învierii. Eul apare de două ori în procesul lui Saturn: prima dată ca imagine în spațiu, scheletul, și a doua oară ca imagine în timp, trăind în sânge și exprimându-se prin

biografie. În rezumat, putem simboliza în felul următor acest dublu proces: $\uparrow\downarrow$. Saturn aduce spiritualul în fizic, dar în curentul destinului conduce spiritul din nou în afara lumii fizice, și făcând acest lucru înlesnește cucerirea materiei de către spirit, prin înviere.

Saturn este planeta cea mai îndepărtată a sistemului solar (ce are influență asupra procesului de încarnare și excarnare – N. tr.) și din această cauză îl cuprinde în totalitate. Influența sa spirituală se întinde de la periferia cea mai îndepărtată spre centru. Ea nu poate acționa decât învăluind tot mediul începând de la periferie, niciodată din centru spre periferie.

La nivelul corpului astral, Saturn își exercită influența asupra formării caracterului. Caracterul saturnian este dominat de amintirea originii lucrurilor, a originii prin excelență. El posedă, am putea spune, o mentalitate de *căutător*. Vrea să cunoască ce poate dezvălui esența fiecărui fenomen. Tipul saturnian caută adevărul. Îi este greu să manifeste interes pentru lucrurile vieții zilnice. Pericolul care îl pândește este acela de a se închide în sfera sa de interes, în “turnul său de fildeș”. Vede lumea cu ochelari de cal.

Forța de excarnare a lui Saturn este activă mai ales în perioada vieții de după 56 de ani. Atunci ar fi important să ne punem întrebări asupra modului în care ne-am putea citi întreaga biografie și ne-am putea pregăti pentru “faza finală”. Aceasta înseamnă sacrificarea a tot ceea ce nu este esențial. Forța lui Saturn ne aduce atunci învierea în spirit.

Al doilea proces pe care îl vom descrie, aflat în polaritate cu cel al lui Saturn, este cel al *Lunii*. Sub acțiunea Lunii se află menținerea anumitor caracteristici de-a lungul generațiilor. Procesele Lunii sunt active în procreare și în curenții ereditari. Luna este activă în funcția de reproducere. Forțele ei lucrează oriunde un organism nou se naște dintr-unul vechi, unde o celulă produce o alta, pretutindeni unde există dezvoltare de la o celulă la alta. Pentru Lună, esențială este repetarea aceluiași lucru de nenumărate ori, repetarea a ceea ce a existat deja. Este idealul eredității, lanțul generațiilor care se desfășoară orizontal pe pământ și se etalează în timp, unele după altele.

Luna este prezentă oriunde este o creștere expansivă - într-un organism individual în diviziunea celulară, ca și în multe organisme, în reproducere. Dacă forțele Lunii ar acționa singure în corpul omenesc, omul s-ar transforma într-un bulgăre mare de proteină moale care s-ar rostogoli peste tot; forțele de creștere s-ar desfășura *la infinit*. Dar în corpul uman, acțiunea Lunii ia sfârșit la nivelul *pielii*. Dincolo de piele, activitatea sa încetează. Răspândindu-se dinspre partea anterioară a corpului, din regiunea vezicii urinare, este activă în organele de reproducere și iradiază în toată ființa umană, din interior spre exterior, până la piele.

La fel cum Saturn este purtătorul forțelor spirituale individuale și devine vizibil în schelet, Luna este purtătorul principiului eredității și devine vizibilă în piele (observați în ce măsură ereditatea se manifestă mai ales prin culoarea pielii!).

Persoanele care sunt puternic marcate de Lună au o piele minunată și sunt foarte atractive din punct de vedere sexual. Starul de cinema este prin excelență tipul Lună. Pielea este “scheletul Lunii”, adică imaginea omului din punct de vedere al eredității sale.

Luna acționează asupra proceselor vitale întocmai cum acționează Saturn asupra elementului căldură. În stadiul embrionar, sistemul nervos se separă de piele. Sistemul nervos este un fel de insulă de piele interiorizată. Această piele “internă” este purtătoarea celui de-al doilea tip de proces lunar. Prin intermediul sistemului nervos, lumea exterioară este reflectată în interior și este purtată până la nivelul conștiinței sub formă de imagini. Pentru ca această reflectare “moartă” să se poată realiza, procesele vitale trebuie respinse. Deci creierul (ca un fel de insulă de piele în interiorul corpului omenesc) se revelează ca fiind organul lunar în care activitatea Lunii ia sfârșit.

Fiziologic, forța care se opune activității vie a reproducerii celulare se manifestă direct în activitatea de diferențiere celulară. Sistemul nervos este cel mai diferențiat dintre toate țesuturile; în acest potențial de diferențiere, organismul devine o imagine a arhetipului său spiritual. În cazul plantelor, Goethe vorbește despre *Steigerung* (intensificare).

Deci și acțiunea Lunii se manifestă în două moduri: unul, prin care ea curge în fluxul timpului, ca să spunem așa, prin intermediul eredității, curent al reproducerii, creștere infinită, alăturând ființă lângă ființă într-o neîncetată repetiție a aceluiași lucru; celălalt, în care ea respinge viața și devine oglindă. Luna este cea care reflectă lumina Soarelui. Argintul este substanța folosită la fabricarea oglinzilor, iar principiul fotografiei se bazează pe această proprietate pe care o are argintul de a păstra imaginile lumii exterioare.

La nivelul corpului astral, Luna are o influență asupra formării caracterului. Ea dă naștere tipului “filistin”, cel interesat doar de aspectele exterioare și care se simte în siguranță într-o rutină repetitivă: este tipul conservator. Așa cum am spus mai sus, această orientare spre exterior ajunge la paroxism în lumea cinematografului și a televiziunii. Jocul permanent al seducției erotice este ceva care rămâne tot timpul la nivel superficial (exterior). Tipul foarte marcat lunar are mari dificultăți în a avea o relație adevărată; este “play-boy”-ul sau “sex-simbol”-ul. Singura scăpare din acest vid interior este adeseori suicidul.

Celălalt aspect al caracterului lunar (“excarnatul”), este cel al intelectualului abstract care posedă o cunoaștere enciclopedică dar nu este în stare să aibă o reflecție originală. Studenții îl vor recunoaște cu ușurință: este cel care notează și memorează fiecare cuvânt, dar nu poate răspunde la o întrebare care nu a fost pregătită și care cere gândire personală.

În viața sufletească, Luna poate favoriza apariția unor idei fantastice, fără coerență artistică. Această fantezie rămâne și ea lipsită de sens, spre deosebire de tipul saturnian, la care ea se transformă într-o căutare sistematică a sensului.

Tipul lunar este *conservatorul*, contabilul.

Dacă simțim interior acest proces, putem observa interacțiunea dintre Saturn și Lună. Saturn așează în spațiu imaginea Eului, a individualității. Faptul de a deveni imagine este un proces legat de moarte. Omul se eliberează de el prin înviere, înscriindu-și imaginea în timp, prin biografie. Luna introduce principiul non-individual, eredi-

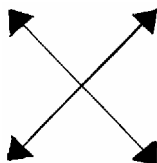
tar, în fluviul timpului, iar Eul omului depășește acest curent al generațiilor respingând fluxul vieții și deschizându-se spre imaginea lumii exterioare.

Saturn I

Încarnare în schelet;
moartea ca imagine în
spațiu

Saturn II

Excarnare-victoria
asupra morții
prin învierea în timp
(biografie)

Luna I

Reproducere - repetiție
care curge în curentul
timpului

Luna II

Frânarea proceselor
de reproducere,
prin diferențierea
țesuturilor
(*Steigerung*)
conștientă-oglină în
spațiu

Saturn și Luna sunt strâns legate între ele prin tainele spațiului și ale timpului, ale morții și învierii, ale curgerii în curentul timpului și în trezirea conștienței.

Jupiter și Mercur

Jupiter este marele “sculptor al lumii”. Pe când Saturn creează o imagine lipsită de spirit în forma sublimă a scheletului, Jupiter modelează în jurul acestui schelet liniile sinuoase ale unei frumuseți fluide. Jupiter este expresia omului ca ființă dotată cu suflet. Aceste forme plastice se rotunjesc de sus, de la frunte, în jos, imitând astfel bolta cerească.

Orice organ intern este convex în partea superioară și adeseori concav în cea inferioară din cauza organului subiacent care îl presează. Capetele articulare în feder se află la partea superioară a osului, iar nutul la partea inferioară. Forța lui Jupiter radiază spre interior, modelând în timpul copilăriei minunata structură a creierului și formând mai târziu gândurile. Este vorba în special de acele gânduri care fac să apară, într-o justă înșiruire, marile corelații ale universului. Forțele lui Jupiter, care acționează mai profund în corp, modelează organele și mușchii.

Jupiter modelează în același timp organele interne precum și suprafața corpului, într-o deosebită armonie și într-un gest cosmic supraomenesc. Dacă Jupiter ar acționa singur, am fi la 14 ani niște minunate statui grecești care, în atitudine și gesturi, ar fi expresia celui mai pur element sufletesc. Am fi toți niște statui ale lui Venus sau Apollo. Pentru că activitatea modelatoare a lui Jupiter este purtătoare a unei mari înțelepciuni. Înțelepciunea aceasta se manifestă în minunăția alcătuirii organelor noastre, formate pe baza elementului fluid. Dar, deși plină de înțelepciune, această modelare ar conduce, și ea, la o rigiditate generală, dacă ar acționa până la capăt. Eul uman evită însă această rigiditate prin mișcare, prin gestică. Gestul este expresia plastică a sufletului în împărăția mișcării. Mușchii sunt cei care conferă frumusețe învelișului ființei umane; tot ei sunt aceia care, prin jocul interior al alternanței contracție - relaxare, produc activitatea chimică; biochimia funcției musculare este în strânsă legătură cu cea a ficatului. (Contracția musculară are loc ca urmare a schimburilor chimice din potențialul de suprafață, pretutindeni unde se produce acest lucru, chiar și în lumea vegetală, Jupiter este activ.)

În felul acesta, activitatea lui Jupiter ia sfârșit la nivelul ficatului. El este singurul organ din corp care nu permite pătrunderea activității modelatoare plină de înțelepciune a lui Jupiter, nici în forma sa exterioară și nici în structura sa internă care, din acest motiv, rămâne haotică; în schimb este singurul organ care își produce singur activitatea chimică.

Tipul jupiterian se străduiește să dea întregii sale activități imaginea cea mai globală posibil. Nu este interesat de detalii,

considerându-le importante doar în măsura în care confirmă întregul. Tipul jupiterian stă pe un tron și de acolo, imposibil de atins, supervisează și rânduiește lumea, întotdeauna în mod simetric, în conformitate cu legile. Această ordine este de o frumusețe arogantă, dar în același timp, în curentul excarnării, tipul jupiterian posedă o gestică interioară, plină de semnificație, așa cum este cazul marilor actori sau dirijori. Viața subiectivă sufletească devine atunci spirituală, obiectivă, căpătând un caracter cu adevărat uman. În comparație cu saturnianul Schiller, întotdeauna preocupat de moarte și reînviere, Goethe a fost exemplul absolut al tipului jupiterian.

Tipul jupiterian este *gânditorul*.

În opoziție față de Jupiter, îl găsim pe *Mercur* și câmpul său de activitate. Dacă Jupiter aduce ordinea cosmică, Mercur provoacă haosul, dar nu un haos obișnuit, ci unul pe care l-am putea numi “sensibil”. O mișcare fără scop precis, care pare gata să alunece spre tot ceea ce i se pare oportun. Mercur este o mișcare curgătoare, care se adaptează oricărui obstacol, înconjurându-l prin dreapta sau prin stânga, în funcție de situație, fără o intenție proprie, în afară de cea de a rămâne mereu în mișcare. Mișcarea și curgerea sunt cele două mișcări la care Mercur nu renunță niciodată. Ce fel de mișcare și cum se desfășoară ea, asta depinde de împrejurări.

Mercur se adaptează, dar continuă să se răspândească. De aceea îl găsim în corpul omenesc într-un spațiu lipsit de canale precis delimitate: în limfă și vasele limfatice. În timp ce vasele de sânge au un circuit bine definit, vasele limfatice se deplasează liber până la atingerea țintei lor: ganglionii limfatici.

Creația lui Jupiter este simetrică, în acord cu marile legi cosmice. Mercur tinde spre asimetrie, spre “instabil”. Tot ceea ce este strâmb la față, în statură precum și la plante, le datorăm “loviturilor îndesate” pe care Mercur i le-a dat lui Jupiter. Mercur este un farsor. Este întotdeauna dispus să facă glume. Posedă mult umor și se bucură atunci când înalta planificare divină nu reușește întocmai, așa cum este de așteptat, atunci când zeii nu-și termină opera și totul rămâne în mișcare și așteptare.

Un prieten îmi spunea odată: “Jupiter și Mercur mă duc cu gândul la un rege și nebunul său. De pe tron, regele guvernează cu înțelepciune asupra tuturor. Mantia sa este perfect simetrică. La picioarele lui este așezat nebunul, a cărui haină este jumătate roșie, jumătate galbenă. El face comentarii asupra ordinelor pe care le dă regele, arătând că lucrurile se desfășoară uneori altfel decât intenționăm”.

Mercur este un mare realist. El se poate acomoda atât la cald cât și la frig, la soare sau la umbră. El se asigură că în orice circumstanță viața își urmează cursul, că planta continuă să crească... La extrem, el poate deveni chiar necinstit, antrenând planta sau omul spre parazitism. Grecii antici au făcut din Mercur-cel-cu-sandale-înaripate zeul comercianților și al hoților. Vanzătorii și hoții se asigură că bunurile pământești nu se acumulează într-un singur loc, ci continuă să circule.

Această permanentă adaptare interioară poate duce la o totală lipsă de caracter. Eul evită acest pericol alăturând mișcarea personală altor mișcări. Ce se întâmplă atunci când doi curenți se întâlnesc și fuzionează? Apare o succesiune de vârtejuri și goluri care, într-un râu, de exemplu, formează bancurile de nisip.

Distingem deci un al doilea principiu al mișcării mercuriene, care este și ea, formatoare de organe. Organele care provin din întâlnirea a două curenți fluide au o formă diferită de aceea a organelor imprimate pe pământ de către modele superioare.

În lumea vegetală se poate observa cu claritate interacțiunea dintre aceste două principii formatoare. Dacă vom culege de exemplu o frunză de mesteacăn și una de stejar, le vom putea deosebi cu ușurință. Iar dacă vom culege din același mesteacăn o sută de frunze, nu vom găsi două identice. În felul acesta putem descoperi infinitele variații ale unei anumite forme. Așa observăm acțiunea lui Mercur.

Orice întâlnire dintre două forțe active constituie un act de vindecare, un remediu. Adevărata vindecare nu are loc decât dacă o activitate (corpul uman sau planta) poate include în ea o altă activitate, transformând-o într-una nouă.

Tipul Mercur se remarcă prin ceea ce se numește “lipsă de caracter”, adică acea permanentă adaptare la tendințele actuale, fără a avea un punct de vedere personal. Există totuși un oarecare sistem în lipsa sistemului; tipul mercurian are obiective proprii pe care încearcă să le atingă într-un fel sau în altul. Imaginea reprezentantului unei firme care este dat afară pe intrarea principală și care reapare pe ușa de serviciu este deosebit de sugestivă pentru acest caz. În profesiile comerciale se întâlnesc numeroase caractere mercuriene.

În curentul de excarnare, tipul mercurian îmbracă cu totul alt aspect. Aptitudinea sa de a favoriza diverse întâlniri dă naștere unei forțe vindecătoare care se manifestă îndeosebi în domeniul social. Situații care par să fie complet blocate, sunt urnite din loc, apte de a se dezvolta, prin punerea în evidență a unui nou aspect. Medicul înlătură “blocajele” organice sau biografice permițându-le să evolueze prin “întâlnirea” dintre remediu și organism. Întâlnirea în sine schitează o nouă perspectivă, un viitor nou.

Tipul Mercur este un plăcut partener în viața socială. O festivitate fără o personalitate de acest fel, nu “demarează”. Caracterul mercurian, cu cele două aspecte ale sale, permite evoluția vieții comunitare.

Tipul Mercur este cel al *inovatorului*.

Jupiter și Mercur colaborează. Formele organelor, concepute și gândite cu înțelepciune și inteligență, găsesc în mișcarea fluidă a lui Mercur singura metamorfoză posibilă pentru a se adapta circumstanțelor. Dilatarea și contracția chimică dau o direcție clară tendinței pe care o are Mercur de a se răspândi prin tensiunea superficială. În această interacțiune se regăsesc toate problemele congestiei (stare de tensiune a țesuturilor).

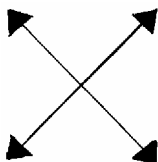
Activitatea modelatoare a lui Jupiter ajunge la final în formarea mușchiului. Această activitate se îndreaptă apoi spre funcția chimică, învingând rigiditatea plastică prin mișcare. În activitatea chimică plină de înțelepciune, mișcarea musculară exercită o extragere a unor substanțe din ficat; aici, această activitate a lui Jupiter se termină. (Aceasta este contrar opiniei generale, după care ficatul este cel care

trimite substanțele spre mușchi. După părerea noastră, mușchiul este cel care își trage substanțele din ficat.) Mercur înlesnește curgerea țesuturilor fluide, pe care le adună treptat în vasele limfatice. Această activitate se termină în funcția ganglionilor limfatici. Ganglionii limfatici, stație terminus a curentului fluidelor, reprezintă locul în care acest curent părăsește organismul. Lichidele circulă prin tot corpul, cu excepția acestui buzunar invaginat de aer, care este plămânul. Plămânul este o glandă, dar o “glandă în negativ”, în sensul că este un vid într-un organism lichid.

Ficatul și plămânul sunt punctele finale ale activității lui Jupiter, respectiv a lui Mercur, fiind, din acest motiv, organele lor.

Jupiter I
creează forme desăvârșite, ducând la o formă sufletească rigidă

Jupiter II
mișcare prin gesturi, mișcare ce se formează în zona tensiunii superficiale

Mercur I
mișcare curgătoare, care produce dizolvarea oricărei forme individualizate

Mercur II
mișcarea ca forță de vindecare, formă care provine din întâlnirea mișcărilor

Marte și Venus

Ne vom ocupa acum de activitățile lui Marte și ale lui Venus. *Marte*, ultima dintre planetele exterioare, este purtătoarea mișcării creatoare, orientată spre un scop. Ea dă principiului spiritual arhetipal impulsul necesar pentru a pătrunde în domeniul terestru, dar și cel care îi va permite să expulzeze același principiu în direcția universului. Acolo unde planta se dezvoltă în spațiu, Marte este activ. El este acea forță prin care este adusă o activitate interioară în lumea exterioară, pentru a cuceri lumea aceasta și a-i dezvălui ființa lăuntrică. Fără prezența lui Marte n-ar exista nici o plantă. Fiecare mugure, fiecare încolțire primăvara este o cucerire a spațiului de către forțele lui Marte. Avem o fidelă reprezentare a forțelor lui Marte în imaginea aruncătorului cu suliță, exact în momentul care precede lansarea, chiar înainte de a-i da drumul. Concentrarea forțelor care tind spre un scop este o calitate specifică a lui Marte.

Forțele lui Marte pătrund în corpul omenesc prin regiunea care se află între omoplați și fortifică omul în procesul fierului din organism. Ele se răspândesc în jos, coborând în sânge și în sus, urcând în cuvânt. Forța prin care se formează cuvântul în curentul de aer expirat, este, și ea, o forță marțiană. Tipul Marte, persoana la care predomină forțele lui Marte, este într-o permanentă stare de agitație orientată spre exterior. El se epuizează în creativitate și nu poate păstra ceea ce a elaborat pentru că nu poate rămâne în ceva finalizat și nu știe să aibă grijă de ceea ce a înfăptuit. Mai degrabă decât să întrețină, el își distruge propria creație și construiește altceva. Tipul Marte este o natură colerică și orice piedică în fața impulsului său creator îl face să manifeste furii violente și explozive.

Eul care refuză să se lase antrenat în această agitație nemăsurată trebuie să-i opună o mare forță, pentru că Marte nu poate fi dominat cu jumătăți de măsură. Acest proces de rezistență provoacă un blocaj al forței îndreptată spre un scop. Atunci are loc ceva care pare surprinzător: când forța lui Marte este oprită, universul începe să intre în rezonanță.

Să mai privim încă o dată aruncătorul cu sulița: sulița şuieră prin aer și forța îndreptată spre o țintă se blochează în clipa în care ea se înfige în stejar sau în scut. Exact în clipa întâlnirii dintre forța motrice și rezistență, sulița intră în rezonanță. Același fenomen poate fi studiat cu o coardă întinsă. Forța cu care pleacă săgeata este reținută de coarda întinsă. Atunci când forța și rezistența rivalizează, coarda emite un sunet. Putem observa același fenomen trăgând cu arcușul unei viori pe o placă metalică. Dacă răspândiți nisip pe această placă, apar desene, care arată cum se organizează substanța în funcție de principiile propagării sunetului.

Acest principiu îl regăsim în chimie. Combinarea substanțelor în compuși chimici și organici se face după aceleași principii. Fiecare sunet are propria sa imagine sonoră. Ierarhiile superioare vorbesc în lumea eterică și substanțele clasate după elementele lor sunt create pe pământ în funcție de armoniile cosmice. Această rezonanță cosmică își are originea în sfera lui Marte și este transmisă pe pământ prin intermediul eterului sunetului sau al eterului chimic.

În organismul animal și uman Marte acționează din interior spre exterior, la nivelul corpului astral, organizând și aici materia vie.

Forțele active ale fierului în sânge, care, prin intermediul hemoglobinei, transportă fierul, se opresc la nivelul ficatului. Aici este elaborată bila, de culoare verzuie și lipsită de fier, plecând de la culoarea sângelui: hemoglobina roșie. Bilirubina seamănă cu hemoglobina, dar este lipsită de fier. În procesul de producere al bilei, fierul este reținut, el nu trebuie să treacă în bilă. Din această oprire, din acest baraj, iau naștere, la nivelul ficatului, forțele care structurează formarea proteinelor, ca niște scheme sonore. Proteinele sunt indispensabile pentru construirea corpului uman. Elaborarea lor în ficat este un proces de rezonanță, în care moleculele de carbon, de azot, de hidrogen, de oxigen, de sulf și de fosfor sunt ordonate în “figuri” sonore. Forța care ordonează toate acestea este forța tensionată a lui Marte, forță căreia i se opune un obstacol.

Tipul Marte este tipul *întreprinzătorului*.

Procesele active ale lui Marte se află în polaritate cu cele ale lui *Venus*, care operează în secret. Dacă vrem să o observăm pe Venus, trebuie să fim tăcuți și să învățăm să ascultăm. Venus se află în legătură cu nivelele cele mai profunde ale nutriției celulare, alături de forțele cele mai elementare, acolo unde substanța disponibilă este absorbită de procesele vitale, prin intermediul unui principiu superior. Venus este prezentă atunci când se creează un spațiu în care se poate dezvolta ceva nou. Poate fi întâlnită uneori în capacitatea de a crea o ambianță sufletească, ca în acele cămine aflate în grija unei femei modeste și tăcute, dar cu totul remarcabilă launtric. Întâlnirile au loc în case de acest fel. Este un spațiu unde pot avea loc schimburi profunde. Domnește o căldură liniștită, în care chiar și cei mai timizi se pot exprima. De ce este acest climat atât de fertil din punct de vedere social? Motivul îl constituie prezența retrasă a acestei persoane umile, care rostește doar câteva cuvinte încurajatoare, întotdeauna la momentul potrivit, sau pur și simplu se mulțumește să ofere cafeaua și se retrage îndată. Venus are această capacitate de a crea un spațiu pentru ca ceva nou să se poată manifesta.

Așa cum Marte este în legătură cu cuvântul, Venus este legată de ascultare. Goethe spunea despre conversație că este “mai prețioasă decât lumina”⁷. Conversația este echilibrul dintre Marte și Venus, Marte reprezentându-l pe cel care vorbește și Venus pe cel care ascultă, interlocutorii schimbând rolurile între ei. Atunci când Marte și Venus se întâlnesc cu adevărat, ia naștere un element nou - atunci este posibilă apariția acestui al treilea element.

A deveni complet venusian, a fi întru-totul canal de receptare a ceva superior, presupune o eliminare totală a egoismului; ego-ul nu poate continua să existe într-o atitudine complet venusiană. Procesul acesta trebuie și el studiat ca o polaritate. Ego-ul depășește procesul de construcție, retrăgând ceea ce vine prin intermediul proceselor vitale. Aceasta este funcția sistemului renal. Prin rinichi și vezica urinară, funcțiile de descompunere și de eliminare exercită o “sucțiune” asupra fiecărei celule vii. Procesul venusian ia sfârșit în rinichi (organul lui Venus). Când forța eterică și substanța se separă la nivelul rinichiului, materia moartă este eliminată, iar forțele eterice

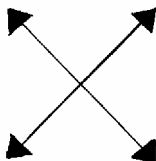
iradiază în sus până la ochi, determinând capacitatea lor de a se întoarce spre exterior prin gestul de a privi. Relația dintre ochi și rinichi este binecunoscută în patologie. Această cooperare dintre Marte și Venus în organismul viu este un fapt minunat. Proteina, formată de Marte în procesul vital, hrănește celula cu ajutorul lui Venus. Acțiunea lui Venus, terminându-se în rinichi, aduce strălucirea dinspre rinichi, iar aceasta, mergând în sus, se unește cu forța direcțională a lui Marte și devine încă o dată perceptibilă în capacitatea ochiului de a vedea. Capacitatea ochiului de a se îndrepta spre lumea exterioară provine deci din strălucirea renală.

Un minunat exemplu al colaborării dintre Marte și Venus este cel al viorii. Arcușul reprezintă mișcarea dirijată, coarda rezistă mișcării și rezonază. Dar sonoritatea nu dobândește o calitate reală decât în cutia de rezonanță a instrumentului care oferă un spațiu unde sunetul care răsună poate trăi și numai atunci el se naște cu adevărat, ca o calitate vie.

Tipul Venus este *cel care îngrijește*. El își găsește realizarea în profesii ca cea de infirmieră sau grădinar.

Marte I
mișcare direcționată în
spațiu

Marte II
sunet rezultând dintr-o
oprire a mișcării; forța de
formare a proteinelor și a
substanțelor

Venus I
se îngrijește de nutriție;
formează cadrul înconju-
rător; canal pentru un

Venus II
excreție; separarea sub-
stanțelor și a
forțelor eterice

element superior

Activitatea Soarelui

Procesul Soarelui, aflat în centrul acestor trei polarități, este cu totul deosebit. De fiecare dată când Saturn și Luna, Jupiter și Mercur, Marte și Venus sunt în echilibru, nu un echilibru mort, ci o interacțiune vie, Soarele este activ. Arhetipul activității solare îl constituie *diastola și sistola*, expansiunea în spațiu și contracția într-un punct. Acestea din urmă nu sunt radiale, ci formează spirale din ce în ce mai largi. Direcția de bază este orientată spre exterior, spre infinit. Pe de altă parte, în contracția dinspre periferie, mișcarea este cea a fiecărei mici spirale în direcția centrului. Centrul este punctul de orientare. Aceia dintre cititori care au făcut euritmie vor înțelege ce înseamnă acest tip de orientare*

Deci Soarele are o dublă acțiune: de a aduna împreună și a așeza în centru, pe de o parte, și de a întinde spre infinit, pe de alta; “soarele de iarnă” și “soarele de vară”; “soarele de noapte” și “soarele de zi”.

Ritmul solar este ilustrat în mod magnific de circulația sanguină. Sângele circulă de la inimă spre periferia corpului, unde este dispersat în capilare minuscule. Părăsește inima prin cârja aortică și de aici curge până la periferie. Pe drumul de întoarcere, curge mai întâi încet, apoi din ce în ce mai repede, până la inimă. Pătrunde în inimă printr-un vârtej mare la nivelul auriculului drept. Același proces are loc și în mica circulație: de la nivelul alveolelor pulmonare, sângele trece în capilare. Volumul de sânge conținut într-o bătaie cardiacă, 35 cm³, este împrăștiat pe o suprafață de aproximativ 120 m² în alveolele pulmonare (o suprafață de 10 pe 12 m!). Aici el vine în contact cu aerul. Sângele întâlnește deci în mod alternativ lumea exterioară în

* Se poate observa umplerea unei depresiuni, în imaginile luate prin satelit, din emisiunile meteorologice ale televiziunii. Forma norilor indică direcția curenților de aer, într-o spirală care evoluează în direcția centrului depresiunii. În același fel, curentul de aer părăsește o arie de înaltă presiune într-o spirală care evoluează (deși faptul acesta nu este vizibil, în general, din cauza lipsei norilor groși în aceste arii de înaltă presiune).

plămân și lumea interioară în corp. Ritmul Soarelui concentrează cosmosul sub forma materiei vii, apoi transformă din nou materia în calitate cosmică.

Acțiunea Soarelui se manifestă în suflet prin introversiune și extroversiune. Ființa umană solară emană din suflet *căldură* și *lumină* pe care o îndreaptă alternativ spre viața sufletească și spre lume. Această respirație duce la “conversația” polarității Marte - Venus, la procesul de cunoaștere din polaritatea Mercur, care este pretutindeni prezent, și Jupiter, creator al ordinii; ea conduce și la încarnare prin polaritatea dintre spiritul de înfăptuire a lui Saturn și forțele reflective și receptive ale Lunii.

Tipul omului solar activează în viața socială împăcând părțile opuse, împrăștiind căldură și aducând lumină prin privire.

Rezumat

Activitățile planetelor pot fi rezumate după cum urmează:

- (1) *Saturn I*: venind din imensitățile cosmice, spiritul acționează spre centru și se densifică până la lăsarea unei amprente în fizic: este procesul care duce la cristalizare. La nivel sufletesc, este *căutătorul*.
- (2) *Jupiter I*: forțele lui Jupiter se mișcă în jurul acestor forme spirituale severe, împlânzindu-le pentru a le da o frumusețe plastică, după cele mai înalte tipare. La nivel sufletesc, este *gânditorul*.
- (3) *Marte I*: ceea ce este creat este plasat cu forță în spațiu și creșterea sa devine vizibilă. În suflet: este *întreprinzătorul*.

Toate aceste activități permit încarnarea unui organism viu. Aceste mari arhetipuri ar vrea să apară în univers ca atare, fără a lua în considerare imperativele pământești. Dar lumea răspunde, primește și îngrijește cu iubire ceea ce vine de sus, în cadrul unui curent de forțe opuse care țâșnește de jos.

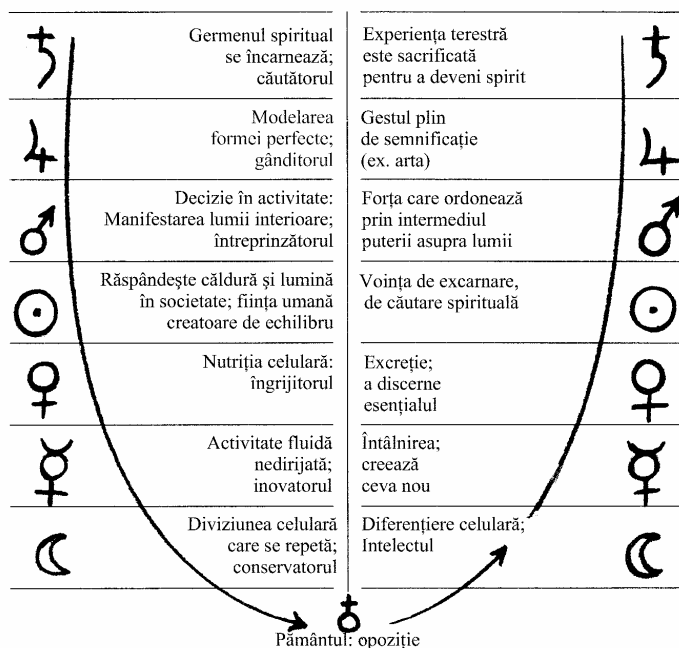
- (1) *Venus I*: canalizează ca un vas forțele formatoare eterice și hrănește ceea ce Marte impune în spațiu. Este atitudinea sufletească a celui care *îngrijește*.
- (2) *Mercur I*: antrenează lumea vie semi-fluidă într-o mișcare curgătoare, care se adaptează condițiilor terestre așa cum sunt ele, transformând formele rigide ale lui Jupiter în forme mai realiste și adaptate circumstanțelor. La nivel sufletesc, este *inovatorul*.
- (3) *Luna I*: veghează asupra reproducerii la scară mică (diviziunea celulară), precum și la scară mare (procreare); în ambele cazuri pregătește un haos în care forțele lui Saturn își vor putea lăsa amprenta și în care (cum este cazul la nivel celular) arhetipul spiritual va putea fi primit. La nivel sufletesc, este tipul *conservator*.

Împreună, planetele interioare și exterioare I produc nașterea și creșterea organismului. Forța conducătoare prin intermediul căreia forțele planetare ajung să coopereze în mod intim este sistola, *forța*

solară de contracție care, de la cea mai îndepărtată periferie, parcurge toate sferile planetare, dând orientarea spre terestru. Este drumul prenatal al omului, este primăvara și vara plantelor.

În cosmos, nu există numai procesul de creștere și maturare, ci există și cel de slăbire și ofilire. Forțele planetare sunt dispersate în acest caz de energia solară centrifugă a diastolei. Este drumul omului după moarte, călătoria sufletului prin sferile planetare; pentru lumea vegetală, este toamna și iarna.

Într-un context mai larg, procesul morții este dependent de timp; dar la scară mai mică, este prezent în mod constant, chiar în timpul creșterii: celula și organul trebuie să moară pentru a permite unei alte celule, unui alt organ, să se dezvolte. Viața este o continuă alternanță între distrugere și construcție. De fapt, forțele excarnării au pentru organism tot atâta valoare cât și forțele de creștere.

Procesele planetare de încarnare și excarnare. În stânga, calea încarnării, în dreapta, drumul vieții de după moarte.

Procesele de încarnare ale lumii planetare sunt active mai ales pe parcursul perioadei embrionare și în timpul copilăriei, până la pubertate. Rudolf Steiner numește pubertatea *maturitatea terestră*. Într-adevăr, numai în momentul pubertății sufletul care se încarnează întâlnește în mod conștient opoziția terestră. Prin victoria asupra acestei rezistențe terestre are loc metamorfoza forțelor planetare de încarnare în forțe de excarnare. Este vorba de procesul de maturizare care începe la pubertate și se continuă de-a lungul vieții, devenind din ce în ce mai intens pe măsura îmbătrânirii.

De aceea fiecare caracter planetar prezintă un dublu aspect. Pe parcursul călătoriei prin universul planetar, după “miazănoaptea lumilor” despre care am vorbit mai sus, sufletul zăbovește un anumit timp în fiecare din sferele planetare. Timpul petrecut depinde de potențialul de atracție al sufletului, determinat karmic, pentru respectiva calitate planetară.

Cineva care zăbovește un timp relativ lung în sfera lui Jupiter și se lasă total pătruns de influența sa, va avea în viață facilități de ordine în gândire. Alții traversează această sferă pe jumătate adormiți și vor avea mai târziu o afinitate relativ scăzută pentru activitatea de gândire. La fel se întâmplă cu fiecare sferă planetară.

Înainte de naștere, cel mai mult timp îl petrecem în sfera Soarelui. Aici ne desenăm într-un fel schița inimii noastre fizice, cu “propriul” său ritm individual și determinăm aptitudinea noastră de a lucra în viață cu o angajare “plină de soare”.

Metamorfoza calităților planetare de încarnare, pe care le aducem cu noi, în calități de excarnare, care *adaugă* și integrează experiența pământească la ceea ce purtăm deja în noi, se face într-un mod mai mult sau mai puțin complet. Atunci când ea nu se realizează până la capăt, sau când este prea precocă, antrenează după sine sindroame psihice care pot fi, mai târziu, la originea unor dezechilibre psihice organice.

Vom aprofunda acest studiu în a doua parte a lucrării.

Acum vom descrie pe scurt metamorfoza calităților numite calități I în calități pe care le vom numi calități II. Această descriere permite

fiecăruia să lucreze singur și oferă indicații asupra felului în care trebuie interpretate tipurile de caracter, pe drumul acesta de inițiere care este viața. În acest fel, descrierea devine dinamică, fiind o cheie pentru fenomenologia dezvoltării biografice.

– Luna II: l-am definit ca fiind procesul prin care curentul generațiilor care operează în timp, este retras din spațiu, în timp. Este un proces în oglindă prin care trecutul poate apare ca o imagine în fața conștiinței noastre. Această conștiință-imagine este baza capacității noastre de a combina gândurile în gânduri-imagini, baza intelectului. Când această activitate intelectuală, care reflectă gândurile, capătă prea mare importanță, ea duce spre o știință pozitivistă, materialistă. Dar, impregnată de calitățile celorlalte planete, poate evolua spre ceea ce se numește în zilele noastre “știința alternativă”.

– Mercur II: l-am descris ca fiind forma care apare din convergența mai multor curenți. În psihic, această calitate este cea care permite *întâlnirea reală* cu ceilalți oameni și cu lumea din jurul nostru. Prin acest gen de întâlnire, poate apare ceva nou în biografie: un interes nou, un cerc nou de prieteni...

– Venus II: este în strânsă relație cu această calitate. În fiziologie, forța lui Venus II a fost descrisă ca fiind cea a excreției. În psihologie, ea devine *discernământ* și are la bază experiența de viață. Este vorba despre discernământul între ceea ce ține de esența ființei și ceea ce nu are legătură cu ea, de exemplu în alegerea prietenilor sau a domeniilor de interes.

– Marte II este descris ca un proces de rezonanță frânată: acest blocaj vizualizează structura materiei din substanța proteinelor. Este un proces viu, care ordonează substanțele. Această aranjare nu se oprește decât la nivelul materiei inerte. Proteina tânără, plină de viață, este un adevărat haos învolburat.

Numai proteina care este pe punctul de a muri a dobândit o formulă chimică. Substanțele create sunt din ce în ce mai puțin mobile, până când capătă cel mai dens caracter material.

Forța de încarnare a lui Marte poate fi auzită în cuvântul care exprimă ceea ce trăiește în ființa omului. În curentul de excarnare, ea

devine *forță care ordonează* în domeniul social. Este capacitatea de a-și face cunoscută opinia prin câteva cuvinte bine alese. În personalitatea celor cu o vorbire afectată sau a “pisălogilor cu idei prefabricate” se remarcă o slabă activitate a lui Marte II.

– Jupiter II se manifestă în *gestul plin de semnificație*, gestul personalizat prin care omul apare în viața socială ca personalitate. Această gestică “plină de suflet” se întâlnește mai ales în domeniul artistic, în euritmie de exemplu, sau în pictură. Arta dramatică este complet bazată pe gesturi pline de suflet.

– Saturn II este forța de înviere care trece din lumea spațiului în cea a timpului, proces împlinit cu totul în clipa morții. Mai înainte, Saturn II determină aptitudinea de a face un sacrificiu, ceea ce constituie temelia spiritualizării experienței pământești. Egoismul, incapacitatea de a face un sacrificiu, caracterizează o slabă activitate a lui Saturn II.

În încheiere este necesar să ne reamintim că procesele planetare I sunt purtătoare ale forțelor care vin din trecut și care acționează la fel de precis ca mecanismul unui ceas. În schimb, forțele planetare II trebuie dirijate în mod conștient de om spre o dezvoltare spirituală ce vizează viitorul. Este ceea ce numim *procesul de maturizare* (pentru detalii asupra acestui subiect, a se vedea lucrarea mea *De levensloop van de mens*).

Calitățile planetare pot fi caracterizate și ca fiind *predispoziții sufletești* prin care este privită lumea.

Iată aici rezumatul, dat de Rudolf Steiner în *Gând uman, gând cosmic*⁸.

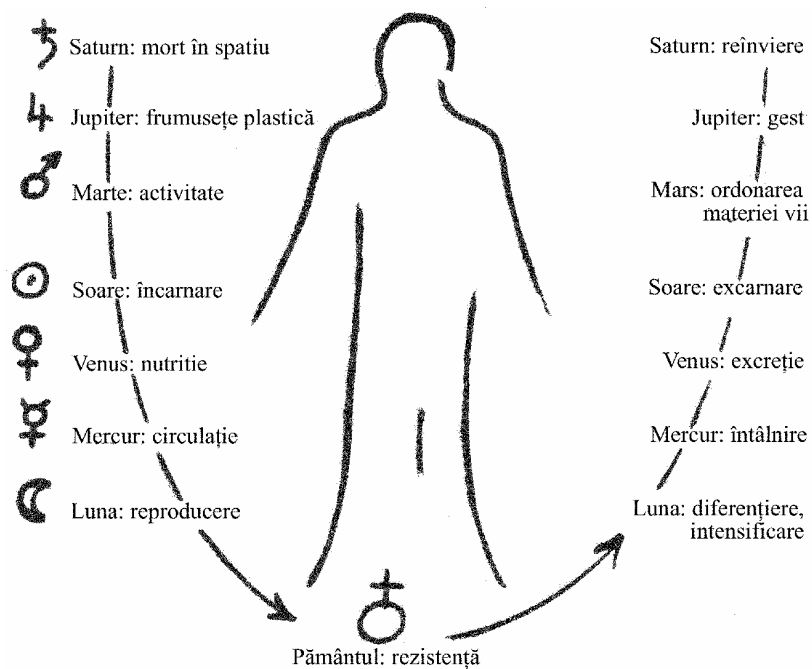
Jupiter	spre logică
Marte	spre voluntarism
Soare	spre empirism
Venus	spre misticism
Mercur	spre transcendentalism
Lună	spre ocultism

Concluzii

148

moarte, cei doi curenți se pot întrepătrunde și pot activa simultan, într-o formă de cooperare ritmică (respirație și ritm cardiac).

Secretul unei sănătăți fizice și spirituale constă deci în interacțiunea justă dintre încarnare și excarnare, în funcție de diferitele faze ale vieții.

10. Dezvoltarea sufletului senzației, sufletului sentimentului și rațiunii și sufletului conștiinței

Dezvoltarea vieții sufletești poate avea loc prea lent (dezvoltare întârziată) sau prea rapid (dezvoltare accelerată). Faptul acesta antrenează întotdeauna un dezechilibru în formarea celor trei calități sufletești menționate în capitolul 8 (a): sufletul senzației, sufletul rațiunii și sufletul conștiinței. Omul modern trebuie să-și dezvolte aceste calități pentru a se putea împlini conform epocii sale, atât “în interior”, în experiența sinelui, cât și “în exterior”, în cea legată de lume și aproapele său.

Rudolf Steiner descrie, într-o conferință din 1910¹, raportul dintre aceste forțe psihice și forțele corporale, legat de acțiunea planetelor asupra ființei umane.

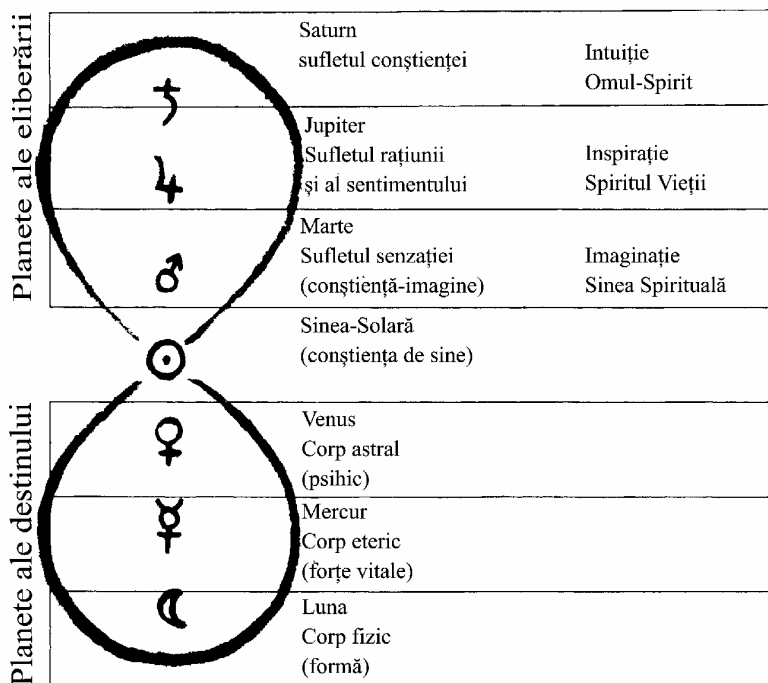
În viața sa conștientă, omul este *o ființă a mijlocului*. Rudolf Steiner folosește cuvântul *Selbst* (sine) pentru a descrie trăirea cotidiană a Eului la nivel sufletec. Această “sine” este ansamblul reprezentărilor, amintirilor, sentimentelor, aspirațiilor și pulsionilor prin care îndeosebi memoria veghează la continuitatea experienței Eului.

O viață cotidiană sănătoasă își are rădăcinile în forțele de mijloc; din punct de vedere planetar, această calitate centrală este cea a Soarelui, așa cum am menționat-o în schema de la pagina următoare sub numele de Sinea Solară.

De îndată ce conștiința se îndepărtează prea mult de centru, apar stări anormale de conștiință, indiferent că această îndepărtare se face în jos sau în sus. Dacă omul nu este în stare să refacă echilibrul interior prin întărirea polului opus (printr-o muncă lăuntrică deliberată sau prin viața în sine), el va rămâne într-o stare de conștiință anormală, perturbatoare.

În această reprezentare a calităților sufletești putem distinge caracteristicile principale ale celor două căi: calea care duce spre lumea exterioară (universul calităților planetelor situate deasupra Soarelui) și cea care duce spre lumea interioară, în legătură cu corpul (universul calităților planetelor care se află sub Soare).

În acest capitol, vom încerca să explicăm anumite aspecte ale dezvoltării celor trei calități sufletești, din punct de vedere al celor șapte forțe planetare pe care le-am studiat în capitolul precedent.

Dezvoltarea sufletului senzației

Corpul astral, forma (*Gestalt*) calitativă care se găsește în afara spațiului și timpului, este sediul conștiinței. Din această cauză el este reprezentantul “microcosmic” al lumii planetelor în interiorul nostru.

Faptul că o culoare ni se pare frumoasă, plăcută, este o activitate a *sufletului*, în acest caz a sufletului senzației. Atunci când acest suflet al senzației a fost eliberat de către Eu de subiectivitatea sentimentelor de simpatie și antipatie precum și de pasiunile corpului astral și când el a fost înălțat până la nivelul experienței obiective pur spirituale, atunci putem spune că Sinea Solară obișnuită a fost dezvoltată până la nivelul de a deveni *Sine-Spirituală*. În cultura Greciei antice, corpul astral purificat și sufletul senzației purificat erau numite “Lâna de aur” și se vorbea despre “Strălucirea de aur” a corpului astral purificat.

Corpul astral, (sau corpul senzației), *sufletul senzației* și *Sinea-Spirituală* sunt trei nivele ale vieții conștiinței omului. La fel este în cazul triadei: *corp* eteric, *suflet* al rațiunii și sentimentului și *Spirit* al vieții, cât și pentru *corpul fizic*, *sufletul conștiinței* și *Omul-Spirit*, despre care vom vorbi în cele ce urmează.

Dacă privim schema dată de Rudolf Steiner, vom observa că sufletul senzației și corpul astral sunt relativ aproape de mijloc, de Sinea-Solară.

Activitatea corpului astral din noi provine din calitățile venusiene ale metabolismului. Funcția lui Venus este “îngrijirea”; Rudolf Steiner spune despre nutriția celulară că ea este calitatea corporală a lui Venus. Fiind legate de centru, de Eu, impresiile senzoriale ajung aici la nivelul conștiinței. Această conștiință este încă la un nivel animal și nu se ridică deasupra celei pe care o au animalele (informația aceasta va face plăcere susținătorilor etologiei, care susțin că omul nu are nimic în plus în afara acestei conștiințe animale).

Conștiința acestui corp astral este pusă întru-totul în slujba protecției, nutriției și a reproducerii corpului fizic. Animalul trăiește în totalitate în acest element. Dar la om s-a dezvoltat ceva numit “cultură”. Conștiința poate depăși funcțiile exclusiv animale creând o lume interioară de reprezentări, de sentimente și impulsuri voluntare - o *lume psihică*. Pentru aceasta, conștiința animală trebuie impregnată de calitățile planetelor care eliberează, ale planetelor care sunt cel mai departe de pământ. De aceea calitatea lui Marte, ca și calitate

psihică cosmică, este legată de Sinea-Solară. Acesta reprezintă o primă etapă în dezvoltarea unei conștiințe psihice sau conștiințe sufletești. Sinea-Solară se află deci în legătură cu corpul astral de natură animală în jos și cu astralitatea eliberatoare în sus. Această acțiune eliberatoare este o activitate a lui Marte.

Apariția unei lumi psihice lăuntrice are loc, pentru prima dată în istoria umanității, în epoca civilizației Egiptului și a Babilonului² (alte civilizații evoluau și ele în același sens). Mai înainte omul trăia exclusiv în forțele corpului eteric și ale corpului astral. Dar acestea din urmă nu posedau încă acest caracter animal, pentru că erau impregnate de ființele superioare, care pregăteau sufletul pentru formarea unei lumi lăuntrice individualizate. Putem spune că în vremea aceea corpul astral activa “în sus”, ca funcție de conștiință în sistemul neuro-senzorial, având drept unic scop de a oferi mai târziu o bază pentru sufletul senzației, care trebuia eliberat de corpul fizic. Corpul astral era activ și în jos, la nivelul metabolismului, ca forță formatoare a organelor, dând impulsul pentru funcțiile lor; el acționa și la nivelul memoriei, acea capacitate de a citi urmele lăsate în corpul eteric de impresiile senzoriale trecute. Memoria nu putea fi folosită în mod voluntar în acea epocă și folosea doar pentru a adăuga noile experiențe senzoriale la cele deja trăite și având o natură similară. Acolo unde avea loc un eveniment important, era înălțată de exemplu o piatră, pentru a aminti ce se întâmplase, ori de câte ori era privită. (Astăzi, acest tip de memorie întâlnită la copiii mici este numit “memoria locală”).

Numai atunci când corpul astral este eliberat de corpul fizic la poplul superior este pregătită baza pentru formarea sufletului senzației; amintirile pot fi mobilizate aici în mod personal. Repetiția ritmică a fost necesară încă mult timp pentru exersarea acestui tip de memorie. Datorită ei au putut fi păstrate atât de mult timp marile epopei și mitologia universală; un frumos exemplu în acest sens îl constituie epopeea finlandeză *Kalevala*.

Dezechilibrele care pot apare în formarea corpului astral și a sufletului senzației sunt următoarele:

– Partea superioară a corpului astral, care se află în serviciul conștiinței, intervine prea puternic asupra părții inferioare. Apare atunci o conștiință prea intensă în partea de jos, pe care o numim “durere”.

– Partea inferioară a corpului astral intervine prea puternic în partea superioară. Faptul acesta antrenează o diminuare a conștiinței, o “abrutizare”, chiar o pierdere de conștiință.

– Eliberarea forțelor astrale ale polului fizic superior este insuficientă și dezvoltarea sufletului senzației este incompletă. Aceasta înseamnă că omul rămâne primitiv, animalic, supus nevoilor sale organice. Fenomenul acesta nu are loc uneori decât parțial, așa cum se observă în cazul isteriei (a se vedea capitolul 16).

– Eliberarea forțelor astrale ale polului fizic superior are loc prea devreme, ceea ce duce la o accelerare a dezvoltării așa cum se observă la copiii supradotați și la copilul precoce. În cazul lor există riscul unei slăbiri a forțelor astrale înaintea creșterii complete a organelor, înainte de maturitate. Faptul acesta poate avea drept urmare o fragilitate psihică sau chiar acea prăbușire totală a vieții psihice ce caracterizează schizofrenia.

– Eliberarea are loc “în sus”, dar și “în jos”, în metabolism. Atunci intervin experiențe uimitoare și înspăimântătoare la nivelul sferei de mijloc (Sinea). Lucrul acesta se întâmplă atunci când pragul lumii interioare devine instabil, cu toate simptomele asociate pe care le-am descris mai înainte. Forțele organice percepute în acel moment produc neliniște, pentru că ele nu pot fi localizate, la fel cum ne sperie un sunet necunoscut sau o umbră în întuneric. De îndată ce știm de unde provine sunetul sau umbra, teama dispare. Terapia experiențelor de trecere a Pragului spre lumea interioară are scopul de a oferi bolnavului posibilitatea să recunoască și să denumească trăiri neobișnuite. Atunci ele par mai puțin amenințătoare. Iar faptul acesta nu poate fi realizat decât prin intermediul unei științe care cunoaște realitatea sufletului și a spiritului în manifestările lor corporale.

– “Eliberarea” în sus se face mai mult decât este necesar pentru a pune bazele vieții sufletești. Apare un surplus de forțe astrale elibera-

te care se dizolvă direct în calitățile astrale cosmice ale planetelor. Apar și în acest caz experiențe ce sunt descrise ca fiind deosebit de intense, vârtejuri de culori, lumini orbitoare sau întuneric și distrugerii înspăimântătoare.

Dezvoltarea sufletului sentimentului și rațiunii

Toate aceste tulburări apar în prima etapă a formării sufletului: procesul de umanizare care permite omului să părăsească nivelul animal. Dar în cursul evoluției umane procesul de eliberare al forțelor psihice din corpul fizic a mers încă și mai departe.

Etapă următoare a fost eliberarea forțelor *corpului eteric* la polul superior, fapt care a permis dezvoltarea unor noi calități la nivelul Sinei-Solare: cele ale *sufletului* rațiunii și/sau sentimentului. Calitățile sufletului senzației sunt, prin însăși esența naturii lor, un ansamblu unitar, un tot, concentrat, ca să spunem așa, în centru, care *este foarte aproape*. Prin eliberarea corpului eteric apar forțe noi care se întind mult dincolo de centru. A acționa asupra lor prin intermediul Eului obișnuit cere un efort mult mai mare.

Sufletul rațiunii se formează într-un câmp de tensiune care există între facultatea de a gândi independent, la nivelul polului superior și “curentul vital” al corpului eteric, din natura corporală a polului inferior - altfel spus, în polaritatea Jupiter - Mercur. Jupiter reprezintă forțele cosmice “care ordonează” și care dau gândirii siguranța sa. Mercur reprezintă curentul forțelor vitale care impregnează totul și care, dacă nu sunt controlate, produc o dezvoltare fără oprire a vieții.

Polaritatea *ordine și revărsare* este cea în care se poate forma sufletul rațiunii. De aceea această creștere are loc pe două planuri.

Primul plan este cel în care predomină forțele lui Jupiter; în Grecia antică el a avut drept consecință fructuoasă apariția filozofiei. A degenerat mai târziu în ceva sec și abstract, în vremea scolasticii decadente.

Al doilea plan al sufletului rațiunii a fost numit de Rudolf Steiner “*Gemütseele*” (ceea ce s-ar putea traduce ca “sufletul intim” - a se vedea nota de la sfârșitul capitolului - sau sufletul sentimentului). În

el predomină curentul mercurian al forțelor vitale, care se reflectă în toată bogăția și fertilitatea sa la nivelul Sinei-Solare. Sufletul intim s-a dezvoltat în mistica Evului Mediu și în societatea burgheză de la începutul Renașterii. Sufletul intim (sau sufletul sentimentului) reprezintă polul social, opus polului reprezentat de sufletul judecății (sau al rațiunii). Sufletul rațiunii fără sufletul sentimentului duce la intelectualism; sufletul sentimentului fără sufletul rațiunii, duce la haos social.

Aceste considerații evidențiază caracterul dual al sufletului rațiunii și al sentimentului. *Sufletul trăiește în sfera de mijloc*. Sufletul, Sinea-Solară, trebuie să unifice (să pună împreună) forțele ordinii elaborate de gândire și forțele sociale generatoare de viață. Asta nu se întâmplă de la sine. Forțe suplimentare trebuie dezvoltate în Sine. Ele erau cultivate în Grecia antică prin intermediul artelor (în special prin muzică și dans, care erau se predau adolescenților în școli); în Evul Mediu, prin cultul pietății și intensitatea credinței la care vegheau bisericile. Credința și pietatea au avut o misiune educativă în timpul perioadei de formare a sufletului rațiunii. În epoca noastră ele au încă o mare importanță în timpul adolescenței și a tinereții. Mai târziu devine necesară trezirea unor noi forțe pentru dezvoltarea conștiinței. Pentru aceasta puterea credinței nu mai este suficientă.

Care pot fi tulburările de dezvoltare ale sufletului rațiunii și sentimentului?

– Facultățile intelectuale sunt stimulate între 7 și 14 ani fără a stimula și forțele sufletului sentimentului. Acest lucru se întâmplă din cauza metodelor pedagogice abstracte care nu oferă nici o abordare artistică. Faptul acesta are drept urmare o gândire lipsită de vioiciune, de imaginație.

– Nu este oferită nici o posibilitate de deschidere a Sinei-Solare spre sentimentul de venerație și sentimentul religios în timpul aceleiași perioade de șapte ani. În consecință, Eul va fi incapabil să unească gândirea cu forțele de viață. Sufletul rațiunii și sufletul sentimentului rămân disociate. Forțele sociale dezlănțuite operează în suflet în mod haotic sau pot duce la acte de violență sau chiar la acți-

uni teroriste apărute dintr-o gândire abstractă și utopică. Sunt fenomene la care asistăm din ce în ce mai frecvent la ora actuală.

– Forțele haotice ale vieții acționează deosebit de intens la nivelul Sinei, pe când forțele gândirii sunt insuficient formate. Urmează o oarecare căutare mistică, un fel de căutare a adevărului, care este obiectul de activitate a tot soiul de secte misterioase. Persoanele de acest fel par deseori amabile și pline de intenții bune, dar devin periculoase din momentul în care sunt organizate în grupuri, sub conducerea unor indivizi care urmăresc puterea economică.

– Forțele vitale sunt prea slabe în sfera de mijloc, la nivelul Sinei. În cazul acesta sufletul senzației se poate încă dezvolta, prin intermediul corpului astral, dar fără sufletul sentimentului. Este cazul constituțiilor astenice, cu permanente depresii în situații de stres.

– Începem să avem o imagine de ansamblu, când observăm în ce mod interacționează inteligența, curentul vieții sociale și sfera de mijloc. De aici putem presimți dacă este nevoie de o muncă de prevenire sau dacă trebuie aplicată deja o terapie. Multe din principiile pedagogiei Waldorf pentru învățământul primar devin comprehensibile. Se poate înțelege astfel importanța lor pentru formarea unei sfere de mijloc sănătoase, cu forțe la nivelul sufletului rațiunii și al sentimentului, care vor constitui o bază de susținere pentru toată viața. Aceste principii iau în considerare sentimentul de venerație și sentimentul religios, învățământul artistic și solicită intelectul copilului la momentul potrivit, adică nu prea devreme, ci în mod mai intens în clasele superioare.

Dezvoltarea sufletului conștienței

Dezvoltarea sufletului conștienței presupune realizarea unui pod peste prăpastia tot mai adâncă ce separă forțele lui Saturn de cele ale Lunii. Mai ales la acest nivel este important să imprimăm suficientă forță sferei de mijloc pentru a uni cele două extreme. Iar acest efort nu este cu siguranță suficient doar el. Va fi din ce în ce mai necesară crearea din exterior, prin intermediul instituțiilor și al structurilor sociale, a condițiilor favorabile pentru susținerea activității de unire

în sfera de mijloc. Dacă sufletul rațiunii și al sentimentului se prezintă ca o dualitate, în schimb sufletul conștiinței trebuie să se dezvolte în trei direcții pentru ca dezvoltarea sa să se facă în mod armonios. Și aici, chiar mai mult, ne aflăm în fața centrului ca sediu al sufletului.

În lucrarea sa *Scrisori asupra educației estetice a omului*³, Schiller își expune celebra sa concepție despre *instinctul formei* (Formtrieb), *instinctul jocului* (Spieltrieb), și *instinctul materiei* (Stofftrieb). Dacă aceste Scrisori sunt atât de importante, este tocmai pentru că ele constituie prima descriere clară a unei structuri tripartite a omului și a societății. Înainte exista conceptul teologic al Trinității, dar numai ca bază a credinței (a dogmei) și nu ca bază de înțelegere a naturii tripartite a omului.

Schiller a fost primul care a făcut descrierea *omului* ca ființă tripartită și a stabilit o legătură cu viața socială în care evoluează această ființă tripartită: ca *barbar* (dominația *instinctului formei*), ca sălbatic (dominația *instinctului materiei*). El și-a redactat Scrisorile sale la începutul Revoluției franceze și a avut, prin intermediul ei, o demonstrație directă a viziunii sale. A prezis că după “sălbăticia” Revoluției va apare “barbaria” a ceea ce numim dictatură, ca o contra imagine. El scria: “Revoluția franceză m-a decepționat. Ea a deviat - ceea ce nu era scopul ei - spre domenii în care omul își pierde libertatea. Deja i se poate anunța eșecul. Pentru moment este încă aclamată, dar va veni un om care o va zdrobi. El va acționa ca un despot nu numai în Franța, ci probabil și asupra unei mari părți a Europei. *Nu îl cunosc, dar bănuiesc că trebuie să se fi născut deja!*” Schiller a avut deci viziunea premonitoare a lui Napoleon.

El era convins că lumea ar fi putut să se abțină de la aberațiile Revoluției franceze. Pe tot parcursul operei sale se simte dezaprobarea pentru deosebita lipsă de forță a sferei de mijloc și a simțului unui umanism adevărat. El se exprimă în felul următor: “Omul nu se joacă decât atunci când este cu adevărat om și nu este cu adevărat om decât atunci când se joacă”. Aceste cuvinte arată importanța pe care el o atribuie mijlocului, acestei regiuni în care omul se “joacă” cu forma și materia și care este aceea în care el își cucerește libertatea.

În sfera de mijloc omul este întotdeauna un artist. “Artiștii oameni de stat” și “artiștii pedagogi” erau cei pe care Schiller îi stima cel mai mult, pentru că țința acțiunii lor este cel mai înalt element al creației: omul însuși.

Rolul sufletului conștiinței este trezirea forțelor lui Saturn. Ele sunt acelea care permit spiritului să se exprime în materie, făcând din ea o reflectare a lumii spirituale. În corpul omenesc, ele conduc la formarea scheletului. “Scheletul este imaginea moartă a Eului”(Rudolf Steiner)⁴.

Forța lui Saturn influențează omul din momentul de miazănoapte al lumilor, dându-i impulsul de încarnare. Ea îl însoțește pe tot parcursul drumului de încarnare, până la formarea scheletului. Dar Saturn nu conduce omul doar spre moarte ci, în același timp, îl conduce spre înviere, prin care spiritul se eliberează din materie și se îndreaptă spre următorul moment de miazănoapte al lumilor. Pe tot acest parcurs experiența acestei vieți este transformată în potențialul vieții viitoare.

Pe de altă parte, forțele Lunii se exprimă în curentul generațiilor; prin el, viața se derulează în timp. Saturn și Luna marchează frontierele în cosmos.

Sufletul conștiinței trebuie să facă față acestei tensiuni enorme. În acest demers el este ajutat de o sferă de mijloc ale cărei forțe pot merge de la un punct de miazănoapte al lumilor la altul - altfel spus: conștiința unui inițiat. Atât timp cât nu am dobândit încă o astfel de conștiință, avem nevoie de ajutor, care nu mai este cel al ierarhiilor care ne înstrăinează și ne întemnițează, ci acela al *instituțiilor sociale* care contribuie la susținerea caracterului tripartit al sufletului conștiinței. Acestea sunt bazele pe care le sugerează Rudolf Steiner pentru o structură tripartită a organismului social⁵.

La scară mai mică putem învăța să facem distincție, în viața noastră zilnică, între viața spirituală, viața socială și cea profesională. Vom încerca să evităm predominanța unui aspect, angajând în fiecare sferă și pe celelalte două și veghind printre altele, la instaurarea în viața noastră a unei alternanțe ritmice sănătoase a activităților.

Unilateralitatea în acest domeniu conduce în general la următoarele tipuri de probleme:

– Viața spirituală este mult prea predominantă. Faptul acesta duce la fanatism (“barbarii” lui Schiller) care persecută “ereticii” și îi trimite pe rug.

– Viața spirituală se dezvoltă înainte de vreme. Este ceea ce se întâmplă în cazul tinerelor genii care sunt, din nefericire, foarte admirate și solicitate prea devreme pentru a obține performanțe superioare. Forța lui Saturn, cu care se încarnează spiritul în aceste cazuri, duce rareori la o dezvoltare ulterioară armonioasă. Ea conduce mai degrabă la decepții, perioade de epuizare și lipsă de productivitate. Situația devine critică dacă aceste tendințe sunt însoțite de o dorință saturniană de a muri. În astfel de cazuri, stabilirea unei relații pline de căldură sufletească la nivelul sferei de mijloc, cu încredere și umor, este o terapie foarte bună. Mai târziu, sfera mediană poate fi consolidată printr-o terapie artistică, nu în cadrul unor ședințe individuale, ci de grup. Pe de altă parte, terapiile de grup, dinamica de grup, ca și orice terapie care apelează la emoții, sunt extrem de riscante cu acest gen de persoane, tot atât cât ar putea fi LSD-ul sau alte droguri.

– Acțiunea lui Saturn poate fi însă și prea slabă. Încarnarea spirituală este atunci ezitantă și nesigură. Faptul acesta începe deja din adolescență și duce de obicei la profunde crize existențiale la vârsta de 42 de ani. Tinerii care se află în această situație afirmă că “merg la câțiva centimetri deasupra pământului”, că “se simt plutind”... Câteva injecții cu plumb în D20 anulează în general rapid aceste tulburări, dar unele cazuri mai serioase necesită terapii de lungă durată, însoțite de multă euristică curativă. Pacienții vă vor spune singuri dacă au “aterizat”. (A se vedea și capitolul asupra anorexiei din a doua parte a lucrării).

– Forțele lunare prea puternice antrenează toate caracteristicile pe care le-am descris: gândire imitativă, “sex-simbol”, play-boy... Acesta este un mare obstacol în dezvoltarea sufletului conștiinței și, în civilizația noastră care este tocmai cea a dezvoltării sufletului conștiinței, aceste persoane ajung adesea la deznădejde. Urmează

perioade de depresie profundă, însoțite de tentative de suicid. Totul depinde, și în acest caz, de posibilitatea lor de a se raporta la sfera lor mediană; sinceritatea este deosebit de importantă. Trebuie avut grijă să nu se întrerupă prea curând relația terapeutică.

– Forțele lunare prea slabe constituie mai ales o problemă medicală. *Instinctul materiei* nu este prezent în mod suficient în suflet. Aceste persoane sunt permanent amenințate de apatie și epuizare. Din punct de vedere fizic, ele fac un minim de activitate și ajung la o vârstă avansată cu toate problemele lor de sănătate. Pot fi capabile de o oarecare activitate spirituală, în funcție de mediul în care evoluează.

Formarea sufletului senzației, a sufletului rațiunii și/sau a sentimentului și a sufletului conștiinței are loc între 21 și 42 de ani, în timpul “marii perioade solare” a vieții. În timpul acestei perioade de trei ori câte șapte ani, corpul astral, corpul eteric și corpul fizic sunt în parte eliberate și oferă bazele necesare pentru activitatea Eului, care dă forțelor sufletești conținut și formă, *sprijinindu-se pe sfera mediană*.

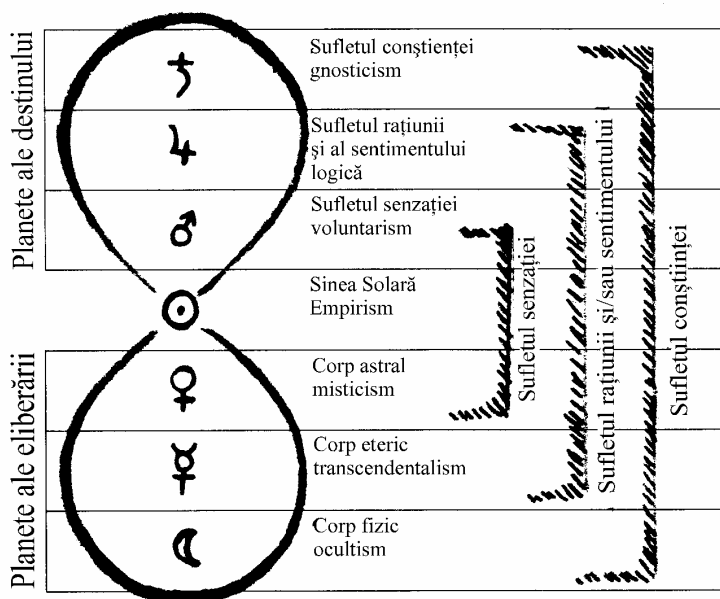
Dar omul are bineînțeles o viață interioară cu mult înainte! Sigur, viața sufletească își face apariția la trei ani, dar forma și conținutul ei sunt atunci complet dependente de mediul înconjurător, de familie, școală și societate în general.

La 21 de ani, suntem deja în posesia tuturor forțelor psihice, provenite din mediul și spiritul cultural al epocii. De aceea există o diferență atât de mare între copiii provenind din culturi diferite. Tocmai această prăpastie culturală dintre structurile lor sufletești constituie marea problemă a tineretului aparținând minorităților etnice. Se vorbește foarte mult despre ură și discriminare rasială în zilele noastre; de fapt nu rasa desparte popoarele, ci numeroase aspecte sufletești total divergente și reciproc neînțelese. Altfel spus, nu diferențele rasiale sunt cele care creează probleme, ci diferențele culturale.

În același timp, acesta este și obstacolul. Copilul provenit dintr-o minoritate etnică poartă deja de foarte tânăr amprenta unui conținut sufleteș și are reacții interioare specifice. Rezultă de aici că ceea ce se predă la școală este interpretat în mod eronat, fiind bazat pe erori.

Copiii unei alte rase, care au fost adoptați imediat după naștere, nu pun mai multe probleme decât ceilalți copii. Dar cei care au fost adoptați după trei sau patru ani prezintă adesea mari dificultăți de adaptare.

Această primă structură interioară, care a fost asimilată prin imitație, este bineînțeles provizorie. Între 21 și 42 de ani ea va fi transformată de Eu într-o structură adaptată individualității. Omul nu este deci cu adevărat adult decât la 42 de ani.

La 21 de ani el nu este decât “matur de probă”. “Falsificarea” în faza de mijloc a vieții este cauza a numeroase nevroze sau chiar tulburări psihice. Fiecare caz este prea individual pentru a fi tratat într-o manieră generală. Dar folosindu-ne de schema problemelor de dezvoltare ale celor trei calități sufletești, terapeutul va putea găsi calea unei terapii potrivite.

În a doua parte vom aborda unele aspecte pedagogice și terapeutice în legătură cu dezvoltarea celor trei forțe sufletești (a se vedea

capitolul 15).

11. Dificultăți pe calea lumii interioare

În civilizațiile postatlanteene omul era încă deschis complet spre lumea spirituală *exterioară* lui. Pragul lumii exterioare era atunci transparent. Entitățile ierarhiilor superioare aveau valoarea unor zei, ființele elementare erau percepute ca un ajutor pentru viața zilnică. Un izvor, un arbore sfânt, un munte sau un fluviu i se păreau însuflețite. Locuitorii țărilor nordice cunoșteau trollii, gnomii, spiritele apei, elfii și spiritele focului, salamandrele. În timpurile vechi, populațiile din regiuni diferite le numeau fiecare în mod specific. Ele erau considerate ca fiind realități ale vieții de zi cu zi. Protecția lor trebuia obținută prin intermediul a numeroase ceremonii.

Din jurul anului 800 î. Chr. aceste facultăți de clarvedere au început să dispară, iar omul a simțit această dispariție ca pe un abandon. Acesta a fost “amurgul zeilor”. De-a lungul întregii perioade a suflului rațiunii (aproximativ din anul 800 î. Chr. până în 1400 d.Chr.) popoarele au trăit cu *amintirea* acestei lumi spirituale, prin intermediul epopeilor sau al legendelor. Ultimele urme ale acestora le putem găsi în poveștile pentru copii, mereu îndrăgite.

Prin aceste două milenii și jumătate de existență solitară în lume umanitatea occidentală și-a putut dezvolta gândirea inteligentă. La începutul epocii sufletului conștient, începând din secolul XV, gândirea a început să se formeze pe baza experimentelor științifice. Totuși, din ultima treime a secolului XIX și mai ales de când arhanghelul Mihail a devenit spirit al timpului și “Epoca întunecată”, Kali Yuga, a luat sfârșit¹, a început un proces care face accesibil pragul *lumii interioare*. Acest proces va căpăta din ce în ce mai multă amploare și ar putea fi sursa unei mari primejdii, dacă oamenii nu-l vor înțelege.

Vom descrie câteva simptome în acest capitol.

Descrierea ritualurilor de inițiere din Egiptul Antic (a se vedea capitolul 2) ne-a permis să ne facem o imagine despre experiențele specifice trecerii Pragului. Ceea ce în epoca aceea era trăit doar de unii, apare astăzi în inconștientul tuturor. Sinea sau Eul care abordează în mod mai mult sau mai puțin conștient forțele active aflate sub nivelul diafragmei, ajunge mai întâi în zona inconștientă a corpului astral, aceea a dorințelor, a pulsionilor și poftelor. Este un proces al cunoașterii de sine; toate greșelile trecute și toate “păcatele prin omisiune” revin la suprafață sub formă de imagini. Tot ceea ce am neglijat să facem sau chiar am fi putut sau ar fi trebuit să facem ne apare dintr-o dată, aruncând asupra vieții noastre lăuntrice un vâl de melancolie. Povara păcatelor noastre și a tot ceea ce nu am făcut alimentează un sentiment crescând de culpabilitate. Simțim în mod vag că am greșit față de noi înșine și față de ceilalți. Ne-am făcut vinovați față de ceva mai înalt, pentru că aceste lipsuri ale noastre ne-au întârziat și, împreună cu noi, toată umanitatea și chiar evoluția cosmică. Întâlnim acest vag sentiment de indispoziție la aproape toți oamenii zilelor noastre. Oamenii vorbesc despre “plictiseală”, spun că “viața nu mai este așa amuzantă ca înainte”, sau că “nu mai înțeleg”.

Reacțiile față de acest fenomen al civilizației sunt diferite. Unii își găsesc refugiul într-o *agresivitate* îndreptată spre un țap ispășitor, alții în *intoxicația* cu alcool sau nicotină, care permite atenuarea stării de indispoziție pentru câteva ore sau minute.

Agresivitatea îndreptată împotriva “societății”, împotriva oamenilor politici sau a poliției, sau acțiunile violente împotriva aspectelor rele din societate, adeseori sunt mai degrabă expresia căutării unei satisfacții care să înlăture indispoziția, decât o căutare a idealului pozitiv pe care aceste acțiuni le pot reprezenta. Acuzațiile împotriva partenerului într-un cuplu, împotriva unui fiu sau a unei fiice ingrate, împotriva patronului sau a părinților, oferă o compensație care ascunde reproșul față de sine însuși. Pe de altă parte, sentimentul de vinovăție poate fi hrănit și întreținut până la bucuria perversă față de propria sa slăbiciune.

În anii 60, un periodic umoristic elvețian, *Der Nebelspalter*, publica un editorial parțial serios referitor la prosperitatea din Elveția:

“Ne merge bine, lucrurile nu încetează de a fi tot mai bune... Atunci de ce suntem toți atât de îmbufnați? Slavă Domnului, avem foehnul” (a se vedea nota 1. Pag.176). Foehnul este aici, poate fi acuzat și i se poate pune în cărcă responsabilitatea indispoziției noastre. El e vinovatul. Această tendință de a găsi un “țap ispășitor”, pentru a ușura inconfortul, este deosebit de frecvent la noi toți: acuzăm timpul, politica, economia!

Persoanele care simt nevoia să scape de realitate sunt foarte numeroase, fapt dovedit de următoarele statistici: din 1965, consumul de alcool a crescut de aproape patru ori și depășește nivelele de alcoolism de la începutul secolului, care erau deja foarte mari. Consumul de soporifice și tranchilizante a crescut atât de mult încât autoritățile își pun întrebarea cum ar putea interveni (a se vedea nota 2 de la sfârșitul capitolului).

Un alt simptom, caracteristic pentru invazia în suflet a forțelor psihice inconștiente, se manifestă prin această agitație neconținută, prin această activitate febrilă care nu oferă nici o satisfacție; se traduce de exemplu prin permanenta căutare a unor vacanțe nemaipomenite din care te întorci mai obosit decât la plecare, întrucât numărul de kilometri necesari pentru a pune o distanță suficientă între tine și mizeria ta zilnică devine din ce în ce mai mare.

Adevărata cauză a acestui inconfort nu se află în afara, ci *în interiorul nostru*. Suntem pe cale să ne apropiem de întâlnirea cu micul păzitor al Pragului - forța aceasta interioară care ne strigă: “Omule, cunoaște-te pe tine însuși, ai curajul să te vezi așa cum ești”.

Numeroase grupuri terapeutice și grupuri de discuții au apărut din nevoia de a pune capăt acestei senzații de inconfort. Dezechilibrul lăuntric este într-adevăr imens, mai ales în acele sectoare ale populației în care oamenii au o oarecare siguranță materială și au deci suficient timp pentru a-și descoperi viața interioară. În timpul iernii 44-45, problemele de acest fel erau rare. Fiecare lupta zi de zi pentru a supraviețui de azi pe mâine el și familia lui, sigurele preocupări fiind pe termen foarte scurt.

Agresivitatea tinerilor, într-un număr din ce în ce mai mare de țări occidentale, își are bineînțeles originea în șomaj și în absența unor perspective atractive de viitor. Dar și în secolele precedente au existat perioade de șomaj și sărăcie, mai ales după începutul revoluției industriale. Totuși, niciodată nu s-a mai întâlnit o asemenea formă și violență cum au reacțiile de astăzi și care se întâlnesc nu numai la unii, ci la sectoare întregi de populație. Cei care condamnă aceste reacții au probabil posibilitatea de a-și oferi alte moduri de a scăpa de aceeași lipsă de proiecte de viitor și de aceeași sărăcie, care pentru ei este mai degrabă *interioară*.

În sfera politicii internaționale, căutarea unui țap ispășitor, a unui inamic, este o stratagemă care a dat deja rezultate în deturnarea atenției de la adevărata problemă (care este internă) și de la dezaprobarea tăcută a populației.

Toate fenomenele de acest fel (și toți putem adăuga ceea ce observăm noi înșine) constituie primele *simptome* ale unei *treceri inconștiente a Pragului*, care a devenit astăzi o problemă generală pentru civilizația occidentală.

Trecerea inconștientă a Pragului spre lumea lăuntrică îl aduce pe om înapoi în spațiul său temporal. Sunt din ce în ce mai numeroși cei care încep să perceapă imagini care nu au nici o legătură cu trecutul lor conștient. Aceste imagini sunt adeseori atât de puternice încât individul respectiv are impresia că există o a doua persoană în el, pe care o va pune, de exemplu, pe seama unei vieți anterioare. Literatura pe tema *reîncarnării* cunoaște un succes tot mai mare, dar cu greu poate fi luată în serios. Imaginile din secolele sau deceniile trecute sunt mult prea ușor atribuite memoriei dintr-o încarnare anterioară. Faptul acesta, de a îndrepta omul pe o pistă greșită, este cel mai mare interes al forțelor adverse, pentru că o privire reală asupra vieților anterioare nu poate fi obținută decât după o lungă perioadă de ucenicie și o autocritică intransigentă. În acest domeniu, vanitatea, iluzia despre sine și tentația de a-și interpreta dorințele ca pe niște realități, au o putere imensă asupra noastră.

Felul în care suntem alcătuiți și genul de probleme cu care ne întâlnim sunt, bineînțeles, determinate karmic, dar ele ne sunt date în această viață ca niște puncte de plecare pentru munca noastră interioară. Cu siguranță este mult mai important să cunoaștem aceste date de bază și să le acceptăm decât să nutrim în secret speranța de a fi fost o personalitate eminentă într-o viață anterioară. Rudolf Steiner ne oferă câteva lămuriri asupra acestui subiect. Într-una din Dramele Mistere², îl pune pe maestrul spiritual Benedictus să afirme că mulți dintre noi s-ar rușina foarte tare dacă ar afla la ce nivel spiritual ajunseseră altădată, în comparație cu ceea ce sunt acum. Dar ceea ce am reușit să fim în încarnările trecute, înainte de formarea sufletului conștienței, nu era purtat de un Eu responsabil. A fost mai ales cazul personalităților conducătoare, care rămâneau identificate de fapt cu *persona* lor, masca sau instrumentul prin care lumea spirituală putea să se exprime, pentru a imprima prin ele cultura epocii. Cel mai mare merit al lor era de a se fi lăsat pătrunși de entitățile superioare, prin intermediul inițierii în Misterii. Astfel, grecii își aveau semizeii și eroii lor, jumătate-oameni, jumătate-zei; aceasta înseamnă că o ființă spirituală vorbea și acționa prin intermediul lor. Despre Ghilgameș, eroul unei epopei din Babilon, se spunea că era o treime om și două treimi zeu.

Numai odată cu anul 1500 a apărut o situație cu totul nouă. O dată cu începutul dezvoltării sufletului conștienței, care corespunde în cărțile noastre de istorie cu începutul Renașterii, omul trebuie să-și urmeze calea bazându-se numai pe forțele Eului său. Este deci evident că acest Eu, stând singur pe picioarele sale, începe abia astăzi să meargă!

Ceea ce am fost în viețile noastre anterioare, am fost prin grația entităților superioare. Azi facem parte dintr-o omenire ajunsă la maturitate și trebuie să învățăm să mergem singuri.

În situația pe care am descris-o mai sus devine foarte mare tentația de a fi dependenți de un guru sau de un lider politic. De ce să alegem calea istovitoare care ne învață să înaintăm prin propria noastră voință, atunci când atâtea persoane și atâtea organizații sunt gata să ne îndepărteze de la această cale atât de dificilă a independenței?

Calea autonomiei nu are nimic egoist, așa cum mulți ispititori ar vrea să ne facă să credem; ea duce la o dezvoltare de sine care ne face capabili de a-i ajuta pe alții să se mențină și ei pe picioarele proprii. Acesta este și scopul pedagogiei antroposofice, de a îndruma copilul să-și utilizeze capacitățile de care dispune, pentru a realiza acțiuni independente. Medicina antroposofică are același scop: să ofere un medicament pentru a stimula organismul să învingă *el însuși* boala, iar nu un remediu care îndeplinește temporar anumite funcții în locul nostru. În fine, același este și principiul de bază al căii de evoluție lăuntrică pe care o propune antroposofia: evitarea *dependenței* de un guru care vă selecționează temele de meditație și le umple de *shakti* a sa, astfel încât nodurile voastre karmice să fie dezlegate; ci mai degrabă, *cu ajutorul* imaginilor de ansamblu pe care vi le dă inițiatul, să vă alegeți *voi înșivă* propria voastră cale lăuntrică.

Umanitatea se află acum doar în zorii acestui proces. Pseudo-beneficiile unei căi de dezvoltare lăuntrică, sub forma unor sentimente de pace interioară sau percepții spirituale confuze, sunt relativ ușor de obținut urmând vechile căi de inițiere și cu supervizarea cuiva. Rezultatele reale, sub forma unei conștiințe a Eului, pe care o facem să fie a noastră prin noi înșine, trecând pragul cu propria noastră responsabilitate, sunt mult mai puțin spectaculoase. Sunt obiective pe care le atingem în mod trecător și care dispar de îndată ce încetăm să le mai urmărim.

Manifestările de care am vorbit mai înainte (refugiul în agresivitate, în drog, sau în imagini iluzorii despre încarnările precedente, dorința de dependență, supunerea față de o autoritate...) se află la un nivel la care mai putem încă interveni prin noi înșine; dacă vrem cu adevărat, putem schimba direcția, putem să ne transformăm și chiar să ne angajăm pe un drum de evoluție lăuntrică. Totul devine însă complet diferit atunci când fenomenele, deși au simptome similare cu acelea ale trecerii inconștiente a Pragului spre lumea interioară, merg puțin mai departe. Ne aflăm atunci în fața unor dezechilibre și a unor simptome psihice, uneori chiar fizice, care nu pot fi rezolvate fără un ajutor specific din exterior. Putem aminti toate *nevrozele* și *psihozele*, relativ frecvente în zilele noastre.

O primă descriere va fi făcută în cele ce urmează; a doua parte a acestei cărți oferă un studiu mai aprofundat; ea cuprinde și indicații pentru desfășurarea terapiei la nivel profesional. Vor fi adăugate numeroase puncte de vedere suplimentare, în conformitate cu diferitele nivele ale gândirii antroposofice.

Antroposofia propune un oarecare număr de puncte de plecare, care servesc ca bază a interpretării fenomenelor. Ceea ce trebuie să înțelegem este “coborârea” conștiinței umane în corporalitatea sa: corp astral, corp eteric și corp fizic.

Înaintând în profunzimile lăuntrice, trezindu-ne în parte la nivele sufletești, care în mod normal sunt inconștiente, întâlnim, mai întâi ca într-un vis (am descris deja acest fenomen), lumea psihică *astrală* în sfera voinței. Impulsurile voluntare, vechi sau noi, devin pe jumătate conștiente, îmbrăcate în imagini așa cum sunt toate experiențele onirice. Cețurile amintirilor, impregnate cu calități emoționale, trec și revin ca într-un vis, putând avea totuși un caracter înspăimântător sau obsedant.

Această trecere onirică constituie prima fază. Se poate rămâne aici. Persoana respectivă se poate trezi și face față cu curaj situației, sau poate renunța rămânând în starea de spirit cvasi-depresivă care rezultă. O a treia soluție este, așa cum am mai spus, fuga, în refuzul de a simți sau chiar în agresivitate.

Cel mai adesea, căderea în propria sa lume “din adâncuri” continuă totuși și conștiința ajunge atunci în contact cu forțele active din *organe*. Forțele acestea sunt procese *astral-eterice*, procese în cadrul cărora forțele vitale, dirijate de viața sufletească inconștientă, își îndeplinesc funcțiile lor de descompunere și reconstrucție.

Ceea ce se întâmplă la acest nivel este de natură compulsivă și inconștientă. Aceste procese pot distruge substanțele, le pot dizolva și reconstitui în substanțe pe care corpul le va putea integra. Se pare că ceea ce se produce liniștit, la 37°, nu poate avea loc în afara corpului, în laborator, decât cu ajutorul acizilor și al bazelor tari, la temperaturi mari și presiune înaltă. Și fenomenele acestea se desfășoară înăuntrul nostru fără să observăm, în timp ce ne citim ziarul după cină!

Am putea mulțumi acestor forțe că nu sunt în mod normal active decât într-o conștiință de somn. Atunci când pătrundem în lumea lor cu conștiința noastră de zi, o lăsăm pradă acestor forțe care vor pune stăpânire pe ea. Ce organe se manifestă în mod special, sau se manifestă în primul rând? Aceasta depinde de constituția persoanei respective. Pentru psihoterapeut este important să fie familiarizat cu aceste procese. Ele apar într-adevăr la nivelul vieții sufletești sub formă de teamă, obsesii, depresii reale, halucinații, chiar demență.

Aceste procese se desfășoară mai ales în următoarele patru organe: *rinichi, plămân, ficat și inimă*.

Rinichiul (sau mai exact procesul renal în ansamblul său) îndeplinește următoarea activitate fiziologică: primirea substanțelor din intestinul gros; descompunerea și recompunerea lor în substanțe asimilabile; redistribuirea acestor substanțe către celulele organismului (nutriția celulară); excreția produselor de descompunere în curentul sanguin; filtrarea reziduurilor care ajung prin sânge la nivelul rinichiului; eliminarea prin urină a acestor reziduuri. Toate aceste funcții constituie, din punct de vedere planetar, *procesul lui Venus* în corpul uman.

Dacă acest proces, care în mod normal se desfășoară inconștient, este reflectat în conștiința diurnă, la nivelul Sinei-Solare, apar fenomene anormale. Este vorba despre depresii ipohondre sau anxietate, în care conștiința este invadată de regrete ce revin în mod haotic, perturbând funcțiile normale.

Nevrozele legate de senzația de indispoziție, care apăreau la începutul coborârii, erau legate de problemele de moralitate și rămâneau în raport cu realitatea. Lipsurile erau reale, doar preocuparea pe care o produceau era anormală. Când coborârea continuă, sentimentul de culpabilitate începe să crească dincolo de orice limite, devenind adesea absurd. Limitarea perspectivelor, fixația sistematică asupra trecutului, pot să nu mai lase atunci decât o ieșire: evadarea din această viață insuportabilă prin suicid. Ca o fugă din fața sentimentului de depresie, nu a crescut numai consumul de alcool în mod considerabil, ci și numărul de sinucideri a crescut în cursul ultimelor decenii, mai

ales în rândul tinerilor. Tăcerea absolută din ziare și alte publicații asupra acestui subiect ascund însă aceste probleme.

Dacă persoana este de tip *plămân*, dacă plămânul este primul organ implicat, atunci apar alte simptome. Procesul plămân cuprinde și el mai mult decât simpla funcție a organului însuși. Din punct de vedere planetar, este vorba despre *procesul lui Mercur*. Dacă aceste procese ajung la suprafața vieții semiconștiente sufletești, se pot fixa acolo, formând “insulițe” moarte în suflet. Aceste insulițe sunt atât de bine încapsulate încât sunt inaccesibile pentru forța mișcării fluide a procesului lui Mercur, precum stâncile în mijlocul fluviului.

Un simptom sigur asupra prezenței acestor insule îl constituie caracterul obsesiv pe care-l iau reprezentările; la fel cum, în cazul astmului, plămânii plini de aer inspirat nu pot expira, anumite reprezentări nu pot fi “expire”.

Experiența demonstrează că nevroza obsesivă este foarte greu de tratat. Persoana respectivă știe foarte bine că reprezentările sale nu au nici un sens, că temerile nu sunt fondate, dar ele sunt totuși *aici* și continuă să revină, contrar voinței sale.

Unii dintre acești bolnavi sunt persoane cu care e dificil să stabilem un contact, care nu s-au maturizat complet în timpul pubertății. Obsesia se poate manifesta printr-un exces de zel în îndeplinirea datorțiilor, pentru a-și dovedi onestitatea, sau prin eforturile permanente ale bolnavului de a dovedi realitatea obiectului obsesiei sale (mai ales în cazurile de paranoia).

Fixația egocentrică asupra vieții și problemelor personale, teama de a pierde contactul cu oamenii prin propria sa greșeală, conduc la apariția unor gânduri care se învârtesc într-un cerc vicios. Hipersensibilitatea la zgomote și la lumina puternică, dar și la dovezile de afecțiune ale celorlalți, duc la o ruptură progresivă a contactelor sociale. Obsesiile pot ajunge până la halucinații paranoide, deși în general în astfel de cazuri un alt organ are și el un rol important.

Câteva exemple din practica mea profesională vor demonstra ce reprezintă tipul plămân. Acum câțiva ani am avut un pacient, funcționar la poștă, care dezvoltase iluzia paranoidă că șeful său pândeă să-

l prindă în flagrant delict de fraudă. Fără să spună nimic, el a pus la punct un sistem ingenios prin care fiecare timbru vândut era înregistrat. Acest efort i-a adus cea mai înaltă considerație din partea șefului său, dar el a interpretat aceste aprecieri pozitive ca pe niște tentative periculoase menite să-i distragă atenția și să-și slăbească măsurile de securitate. Atunci când a venit la consultație, situația aceasta dura deja de câțiva ani. Nimeni nu observase nimic, nici măcar soția lui, dar el se simțea zdrobit și venise să-mi ceară ajutor.

Un alt exemplu de delir este cel pe care-l prezenta un redactor de noapte la un ziar important, un celibatar care, lăsându-și lucrul într-o noapte, s-a prezentat la un post de poliție pentru a dezvălui că avea în sfârșit probele de care avea nevoie: de douăzeci de ani, indienii Sioux îl urmăreau, iar acum ajunseseră să-i lase mesaje în coșul său de hârtii. Cu mult calm și prezență de spirit, polițistul de serviciu i-a spus că poliția era demult pe urmele acestor indieni și l-a trimis la un psihiatru.

Acest tip de delir, mai des întâlnit la persoanele care prezintă slabe contacte sociale, cum este cazul în cele două exemple de mai sus, trebuie pus în legătură cu o lipsă de maturizare din perioada pubertară. Cel mai adesea, anturajul suferă foarte mult din cauza acestui tip de delir care se dezvoltă adeseori insidios și din cauza manifestărilor explozive care izbucnesc atunci când pacientul începe să-l combată.

Ficatul (Jupiter) este organul care descompune proteinele străine și le elaborează pe cele ale corpului. Acest organ transformă materia în forme noi. Forța aceasta compulsivă este cea care poate distruge ideile preconcepuate care coboară în inconștient, pentru a elabora noi reprezentări pe baza lor. În ceea ce privește realitatea, apar viziuni stranii și halucinații.

Trecerea Pragului se poate însoți de reacții violente, în care apar halucinațiile, cel mai adesea absurde. Persoana trăiește rând pe rând experiența “reală și ireală” a unor voci autoritare, sau influența undelor electrice. “Reală și ireală” înseamnă că vocile și celelalte manifestări sunt într-adevăr auzite și simțite, dar că în același timp, rațiunea

este conștientă că ele nu există. Când a dispărut și acest ultim reper al rațiunii, atunci, așa cum se spune în mod obișnuit, “persoana înnebunește”.

O halucinație este o *imagine în oglindă* a unui organ al corpului eteric în corpul astral. Din cauza efectului de oglindă apare conștiința funcției organului. Această reflectare tulbură viața sufletească normală. Natura halucinațiilor care se manifestă pe calea lumii interioare este totdeauna în raport cu biografia persoanei. Conținutul său este legat de problemele morale care au fost trăite mai întâi în timpul coborârii. O persoană cu un caracter anxios și obsesional va avea halucinații și deliruri diferite de o persoană care, prin natura sa, iubește viața.

Pentru *tipul inimă (Soare)* - persoana la care forțele active la nivelul circulației pătrund în conștiință - va apare, mai ales la început, o conștiință plină de remușcări. Cu “inima” noastră ne judecăm pe noi înșine și ne evaluăm acțiunile altfel decât o facem cu capul. Când aceste remușcări sunt respinse, apar angoasele. Spre deosebire de tipul plămân, temerile acestea nu au o ținută precisă ci rămân generale. Este o teamă de viață care este în același timp și o teamă de moarte. Se știe că infarctul miocardic și angina pectorală pot fi provocate de angoasele intense. La o persoană care are aparent un sistem circulator sănătos, această teamă seamănă cu ceva care este prezent, în ciuda activităților zilnice. Este vorba despre un amestec de probleme de conștiință, auto-reproșuri și sentimente de incompetență, alături de o mare cordialitate și sociabilitate.

Iată un exemplu tipic: în cursul unei sesiuni de management pentru directori, unul dintre patronii mai vârstnici și-a surprins colegii cu acest comentariu făcut la sfârșitul expunerii sale: “Și știți de ce sunt aici astăzi? Pentru că mă înspăimântă ideea morții!” Era încă activ cu normă întreagă într-o întreprindere înfloritoare pe care el însuși o crease plecând de la nimic - companie recunoscută în mod special pentru condițiile sale sociale bune. Câțiva ani mai târziu a murit de un infarct miocardic.

Aceasta este caracteristica tipului inimă: sunt persoane active, adesea cu multe talente și cu o sensibilitate în relații, dar și foarte adesea decepționate, pentru că bunăvoința pe care ele o iradiază este contracarată de birocrăție și indiferență. Adeseori persoanele acestea fac crize de mânie explozivă în fața unui obstacol, fiind mai apoi primii care se simt încurcați de reacția lor.

În cazul unei psihoze reale fenomenele acestea pot duce la “nebulnia furioasă”.

Am descris deci cele patru “tipuri organice”. În realitate întâlnim cel mai adesea un amestec al acestor tipuri. Este de primă importanță pentru medicul antroposof să recunoască organul dominant, pentru că în primul rând lui va trebui să i se adreseze întotdeauna medicina antroposofică, chiar dacă în paralel mai sunt luate și alte măsuri. La ora actuală suprimarea simptomelor se poate face rapid, folosind antidepresive și neuroleptice; rezultatul este că, atât timp cât își ia pilulele, bolnavul nu mai știe nimic despre starea sa. Bineînțeles că nu este vorba de vindecare. Trecerea Pragului rămâne o realitate, imaginea reflectată a organelor în conștiință nu s-a schimbat. Conștiința diurnă și-a pierdut doar orice urmă de luciditate asupra situației reale. Desprinderea de realitate nu este, bineînțeles, doar rezultatul depresiei sau angoasei.

O persoană aflată “sub efectul medicamentului” nu posedă toate capacitățile sale umane. De exemplu nu are voie să conducă mașina; nu poate lua o decizie importantă, cu efect pe termen lung.

După coborârea în adâncurile inconștiente ale corpului astral și mai apoi ale corpului eteric, în care Eul se află sub stăpânirea proceselor organice ale metabolismului, poate urma o a treia etapă. La fel cum se petrecea pentru neofitul egiptean sub supravegherea hierofantului, omul modern poate fi prins în forțele *corpului fizic* în timpul “coborârii sale în infern” (după cum o numea Jung). Faptul acesta se întâmplă în cazul psihozelor grave și mai ales în cazul schizofreniei. Atunci nu numai procesul eteric organic este amenințat și afectat, ci și organul fizic. Persoana este dependentă de organe fizice deteriora-

te. Viața psihică este limitată la ceea ce rămâne din procesele organice.

Pe scurt, putem spune că drumul spre lumea interioară se face în trei etape. În prima, Eul este captiv în partea inferioară a corpului astral (regiunea dorințelor și poftelor); este nivelul *nevrozei*. În a doua etapă, Eul este afectat în corpul eteric al proceselor metabolice; este nivelul *psihozelor* încă *reversibile*. Iar în a treia etapă, Eul este afectat în corpul fizic; este nivelul *psihozei permanente*, al ultimei limite (finalul trist).

Atunci când trebuie să alegem un *tratament*, trebuie să ținem seama de aceste trei nivele. În primul caz, discuțiile și terapiile artistice sunt esențiale. Poate fi necesar un tratament cu o medicație dinamizată, pentru reechilibrarea proceselor eterice și pentru prevenirea unei agravări a maladiei. În a doua fază, terapia medicală este primordială (dar cu o farmacopee psihiatrică, numai dacă este inevitabil). Terapiile artistice și discuțiile sunt și ele eficiente. Chiar și în ultima fază pot fi făcute încercări pentru reactivarea organismului fizic prin medicamente; terapiile artistice și discuțiile se mențin.

Dacă am ști că un pacient care nu vorbește, catatonie, cu care orice contact pare imposibil, poate povesti mai târziu nu doar că a auzit fiecare cuvânt ce i-a fost adresat, ci și că-și amintește perfect totul, am ști în ce măsură Eul rămâne accesibil și pacienții suferă cumplit din cauza tratamentelor care nu-i respectă ca pe niște ființe umane în totalitate.

Psihoza modernă este un fel de imagine falsă a inițierii din Egiptul antic, cu deosebirea că inițierea egipteană era dirijată conștient de către preotul - hierofant, iar psihozele de astăzi se ivesc pe neașteptate, scăpând de sub controlul Eului. Nu ar fi prea mult dacă am spune că psihozele sunt niște inițieri ratate. Într-un capitol precedent am încercat să descriem cum poate avea loc inițierea modernă, pe calea dezvoltării lăuntrice. Este vorba despre același drum, dar trăit în deplină conștiență și într-o manieră sănătoasă.

Adesea sunt întrebat: “Dar de ce am dori noi să mergem pe o asemenea cale? Lăsați-ne să rămânem cu picioarele pe pământ și să ne

mulțumim cu lumea sensibilă. Suntem așa de fericiți că am lăsat în urmă această lungă perioadă de superstiție despre lumile spirituale”. Răspunsul ar putea fi că vremurile se schimbă repede: astăzi occidentalii sunt făcuți astfel încât Pragul lumii interioare, fie că vor sau nu, a devenit permeabil. Avem astăzi obligația de a alege între folosirea crescândă a substanțelor psihotrope, creșterea consumului de alcool... sau studiul și înțelegerea cauzelor fenomenelor și hotărârea de a încuraja oamenii să se simtă responsabili de sănătatea lor spirituală. Cel care este convins de acest lucru nu poate decât:

- să încerce să-i prevină pe ceilalți de ceea ce este pe cale să se întâmple;

- să încerce să trezească simțul responsabilității la cât mai multe persoane, în așa fel încât să se realizeze că *trebuie făcut* ceva, că trebuie schimbate obiceiurile și trebuie avut o permanentă preocupare pentru viața lăuntrică;

- să se angajeze pe o cale de dezvoltare și fortifiere interioară prin propria voință, chiar dacă este foarte greu.[†]

Nota 1: Foehn, vânt alpin cald și uscat, acuzat de a provoca depresii fizice și psihologice.

Nota 2: Statistici realizate în Țările de Jos, care sunt mai mult sau mai puțin aplicabile tuturor țărilor occidentale.

12. Dificultăți pe calea lumii exterioare

După cum am văzut în capitolul precedent, calea spre lumea exterioară era bine cunoscută de vechile civilizații. Înainte de epoca Greciei, toate civilizațiile care priveau lumea în mod spiritual, își aveau sursele în vechile forme ale unei clarvederi considerată ca evidentă de către întreaga comunitate. Această clarvedere s-a pierdut puțin câte puțin; oamenii au simțit-o ca și cum ar fi fost părăsiți de zei. Grecii vorbeau cu nostalgie de vremurile în care “zeii se așezau încă la masa oamenilor”. Pentru Homer, primele versuri ale Iliadei: “Cântă-mi, zeiță, mânia ce-aprinse pe-Ahile” nu erau o metaforă poetică, ci o adevărată “rugăciune” adresată unei ființe superioare de către un poet care se roagă pentru inspirație.

Aproximativ în jurul anului 800 înainte de Christos a avut loc “amurgul zeilor”. Drept urmare, vechea formă de clarvedere s-a transmis numai prin atavism, manifestându-se doar la unii oameni, în mod excepțional. Din epoca Romei de exemplu cunoaștem Sibilele, imortalizate de Michelangelo în capela Sixtină. Intrând într-un fel de transă, ele puteau să stabilească un contact cu lumea spirituală și să dea sfaturi oamenilor. Fără îndoială că din acest motiv Pithia din Delfi avea nevoie de amețeala provocată de gazul vulcanic care ieșea dintr-o fisură a solului. În zilele noastre mai putem vedea ultimele vestigii ale acestor puteri ancestrale la unele persoane care sunt mediumi, văzători, etc.

Am arătat în capitolul precedent în ce măsură stadiul de evoluție actual face ca Pragul lumii interioare să fie “nesigur”. Este problema de sănătate mintală care preocupă cel mai mult în societatea zilelor noastre. În același timp, la multe persoane, apare un fel de “dizolvare a Eului” ca reacție, conștientă sau nu, la această trecere a Pragului spre lumea launtrică. Este vorba despre un fel de “fugă pe celălalt mal”. Vrem să ne eliberăm de această lume, să “plecăm departe”,

într-o lume a impresiilor senzoriale tari, fără a mai avea contact cu realitatea dificilă.

Această “descompunere a Eului” reprezintă o tentație imensă în societatea noastră. *Extazul* este un mod de a scăpa de stările de spirit depresive. Această deviație se referă mai ales la tineri care, prin însăși natura lor, nu sunt prea bine legați de lumea aceasta. Un psihiatru experimentat și mai ales un euritmist curativ recunosc acești copii după felul lor de a merge. Ei merg pe vârful picioarelor, ca și cum n-ar vrea să atingă pământul. În stadiul acesta, o terapie preventivă, cum ar fi euritmia curativă, se dovedește încă eficientă. După pubertate, lucrul acesta devine mai greu, pentru că tinerii încep să aibă o aversiune pentru tot ceea ce le cere o angajare ritmică și responsabilă. Exercițiul, fie el intelectual sau fizic, plictisește și este repede abandonat. Tânărul va căuta mai degrabă un stil de viață care să-i ofere posibilitatea de a se lăsa antrenat în situații care-i permit să fugă de parte de lume. Vom reveni asupra acestei probleme în cele ce urmează.

Studiul relației dintre macrocosmos și microcosmos este unul din cele mai utile puncte de plecare pentru înțelegerea comportamentelor psihotice și nevrotice care provoacă acest gen de fugă. Forțele creatoare active în ființa umană sunt aceleași cu cele care acționează în cosmos. Zodiacele și planetele nu sunt niște grămezi arbitrare de materie dispersate într-un neant fără limite, ci expresia activității ierarhiilor, deci a energiilor creatoare.

Calitățile cosmice nu sunt doar legi ale naturii care acționează orbește, ci sunt ființe elementare active într-o manieră vie, în spatele cărora acționează ființele superioare ale ierarhiilor. Cu siguranță cei care folosesc orice mijloace pentru a trece Pragul acestei lumi, a cărei suprafață este accesibilă simțurilor, nu sunt pregătiți pentru a intra și se trezesc dintr-o dată scufundați în realitatea care există *în spatele* acestei suprafețe.

Nu vorbim aici despre cazurile în care trecerea pragului se face spontan, din motive constituționale, ci de numeroasele manipulări posibile pentru a forța această trecere. Cele mai cunoscute sunt:

hiperventilația, postul, oboseala extremă, supraabundența informațiilor care creează confuzie, alternanța între amenințări și promisiuni, zgomotul foarte puternic - uneori însoțit de lumini orbitoare - drogurile cum ar fi hașișul sau LSD-ul și, în fine, euforizantele admise de societate, cum ar fi băuturile alcoolizate în Occident și opiumul în Orient. (Ne referim la băutura “socială”, cea care se crede că destinde, că înveselește... care nu trebuie confundată cu alcoolismul despre care am vorbit în capitolul precedent: acesta este o adevărată tentație de a cădea într-o stare de stupefacție, ce poate merge până la inconștiență, și care are drept consecință degradarea organelor. Aceeași deosebire s-ar putea face în Orient între folosirea mai mult sau mai puțin tolerată a opiumului “social” și consecințele dezastruoase ale dependenței de heroină).

Aceste comportamente, beția și experiențele de natură extatică, au fost întotdeauna mijloace populare de a scăpa de stresul vieții cotidiene. Dansurile rituale, cum ar fi dansul Dervișilor sau dansul balinez cu pumnalul, sau chiar dansurile africane de ceremonie, dansuri de război sau ritualuri inițiatice, au și astăzi aceeași funcție. Cimpoiul scoțian care, pe vremuri, conducea oamenii la luptă, transpunea luptătorii într-o stare de nebunie sălbatică. Este vorba, în general, despre repetiția lancinantă a aceluiași gest, a aceleiași melodii, al aceluiași ritm, care conduce cu blândețe spre o stare de ușoară excarnare. La fel se explică și deliciul valsurilor vieneze. Fără aceste efecte, discotecile noastre ar rămâne goale.

Să reținem că metodele folosite de cele mai multe dintre *sectele* care atrag *tineri*, despre care am auzit vorbindu-se în ultimele decenii, fac adeseori uz de aceste procedee.

La început, trecerea fără o pregătire prealabilă a Pragului spre lumea exterioară aduce un sentiment de liniște, de eliberare de griji, eliberare care poate ajunge până la extazul complet. Această primă etapă este o mare tentație și poate duce la dependență, fie că e vorba de alcool sau de ieșiri la discotecă.

A recurge la astfel de condiții de excarnare reprezintă un antidot pentru starea de inconfort care se instalează atunci când o persoană

pătrunde prea adânc în profunzimile lumii sale lăuntrice, așa cum am văzut în capitolul precedent. Este motivul pentru care societatea noastră occidentală este din ce în ce mai preocupată de problema aceasta.

În acest stadiu de început este încă posibilă limitarea gradului de excarnare; extazul este aproape întotdeauna urmat de o bruscă întoarcere în extrema opusă: este vorba de o perioadă depresivă care rezultă dintr-o întoarcere prea intensă în încarnare, însoțită adesea de neplăceri fizice precum migrene, dureri musculare, grețuri... După o “călătorie”, întoarcerea este simțită ca fiind tot ce poate fi mai dureros (este ceea ce se întâmplă și în curele de dezintoxicare). Bineînțeles, această întoarcere dezagreabilă poate antrena din nou dorința pentru ceea ce o poate îndepărta: în felul acesta se închide cercul vicios al dependenței.

Excarnarea poate să meargă și mai departe. Brusc, persoana respectivă intră într-o lume nouă; o lume în care impresiile senzoriale pe care le cunoaște în lumea sensibilă sunt amplificate de mii de ori. Culorile, formele și sunetele au o intensitate pe care conștiința obișnuită nu o cunoaște și nu și-o poate imagina.

Această intrare brutală în lumea cealaltă printr-un șoc violent este un fapt pe care Rudolf Steiner l-a comparat în 1910 cu ceea ce se petrecea în cursul inițierii, la popoarele nordice și germanice. Cercetătorii americani Conway și Siegelman au consacrat mulți ani de cercetare acestui fenomen, în forma pe care el o îmbracă în zilele noastre; ei l-au descris în cartea lor intitulată *Snapping*¹. Acest “snapping” este fenomenul de șoc care însoțește trecerea de la prima la a doua etapă. Consecințele acestei a doua etape trebuiesc luate mult mai în serios decât cele din prima. Pe când în prima etapă întoarcerea la viața normală este posibilă după trecerea printr-o cură de dezintoxicare mai mult sau mai puțin severă, revenirea din a doua fază nu este niciodată sigură și atunci când are loc se face cu prețul unei schimbări substanțiale de personalitate.

Tocmai efectul acesta este căutat prin metoda de spălare a creierului, așa cum a fost ea folosită asupra prizonierilor de război în Coreea

(și Vietnam) sau în sectele care se adresează tinerilor. “Snapping”-ul are loc și persoana sfârșește prin pierderea conștiinței de sine, după lungi perioade de privare de somn, regim de înfometare sărac în proteine, o permanentă alternanță între amenințări și manifestări de amabilitate, repetarea la nesfârșit a unor gesturi și cuvinte, cum este cazul în anumite ritualuri exotice, un flux continuu de “informații” prin conferințe sau discuții care duc la o epuizare generală a persoanei. Acțiunea automatizată, programată de sectă, ia locul Eului. În urmă cu câțiva ani am avut exemplul tulburător a ceea ce se poate întâmpla: este vorba despre drama sinuciderii colective a adeptilor “Bisericii” americanului Jim Jones.

Una din condițiile esențiale pentru a fi acceptat într-o sectă este separarea definitivă de mediul anterior, care este descris ca posedat de către diavol și ca un blestem... Secta devine singura salvare a persoanei. Cei care doresc să afle detaliile îngrozitoare ale acestei întâmplări pot citi *Snapping* sau *Die himmlischen Verführer*².

În Statele Unite, se estimează că există trei sute de mii de tineri prizonieri ai sectelor semi-religioase, dintre care se pot enumera: “Biserica Unificării” (secta Moon), Copiii lui Dumnezeu, Krishna, Misiunea Luminii Divine, Familia Eternă, Biserica Scientologică și Mișcarea pentru Iisus, pentru a nu menționa decât cele mai celebre. Mai sunt și altele, sensibil diferite, care se adresează în special adulților: Meditația Transcendentală, mișcarea Baghwan... Meditația Transcendentală garantează pacea interioară și accesul la putere prin folosirea formulelor de meditație repetate fără încetare și dezvoltarea unor potențialități ieșite din comun, cum ar fi controlul asupra forței de gravitație prin levitație sau puterea de a zbura. Mișcarea Baghwan face apel la emoțiile religioase nesatisfăcute. Ea cere supunere totală față de guru Baghwan. Discipolii sunt plini de seninătate din cauza vieții lor fără constrângeri, în special în ceea ce privește viața sexuală.

Toate acestea ne dau o imagine despre efectele la nivel cultural ale excarnării și unde poate duce exploatarea comercială a promisiunii de “eliberare”, adresată celor nemulțumiți de societatea noastră de bunăstare.

Aceleași fenomene pot apare, la nivel individual, în nevroză și psihoză.

Nevrozele, care sunt încă reversibile, se transformă în psihoze când trecerea la stadiul al doilea duce la situații din care devine imposibilă întoarcerea la conștiința de zi.

Aș dori aici doar să menționez existența nevrozelor și a psihozelor. A doua parte a acestei lucrări tratează mai în detaliu anumite simptome.

Apariția, mai ales la tineri, a unor perioade de apatie profundă, este astăzi un fenomen obișnuit care, după părerea mea, face parte din nevrozele stadiului întâi. Persoanele respective, cel mai adesea tineri, cad într-o stare de inactivitate totală, rămânând în pat toată ziua sau ieșind doar la mijlocul după-amiezii, pentru a ieși să-și petreacă o parte a nopții fumând hașiș, dacă e posibil, sau zăcând pur și simplu pe perne așezate pe jos. Ambianța este mai degrabă simpatcă, atât timp cât nimeni nu-i solicită. E greu să începi o conversație cu ei și dacă totuși reușești, ea se va învârti în jurul aceleiași teme: “De ce ar trebui să mă pun în mișcare? Sunt foarte fericit așa. De ce să muncesc? Lumea este destul de mizerabilă așa cum e. Protecția socială există pentru oameni ca noi. Dacă n-o să mai fie, o să mor - ei, și?”

Consecințele unei alimentații dezechilibrate și insuficiente vor agrava puțin câte puțin nevroza. Discuțiile nu au prea mare efect la acest gen de persoane: Eul lor nu poate fi întâlnit și este greu să-i scoți din apatia lor prin argumente care le rămân oricum exterioare. Acești tineri își doresc totuși în adâncul lor un contact real și se află în căutarea cuiva care să poată asculta povestea lor cu “empatie”. Numai prin intermediul unei apropieri pozitive și călduroase, uneori ei acceptă să facă ceva, “doar ca să vă facă plăcere”.

PARTEA A DOUA

13. Liniile principale ale psihoterapiei de orientare antroposofică
 14. Principii de bază în diagnostic și terapie
 - a) *Diagnosticul*
 - b) *Alegerea terapiei*
 - c) *Metoda terapeutică*
 15. Tratatamentul tulburărilor de dezvoltare sufletească
 16. Constituția isterică
Isteria ca fenomen al epocii actuale
 17. Modalități de evadare din realitate
Generalități
Anorexia nervoasă
Comportamentul psihopat
Fenomenul de dependență
 18. Formarea terapeutului
- Note și bibliografie

13. Liniile principale ale psihoterapiei de orientare antroposofică

Terapeutul trebuie să cunoască bine cele patru “corpuri” ale omului, fiecare dintre ele având legile proprii, dar rămânând în cea mai mare parte a timpului legat de celelalte trei. Sunt patru “*învelișuri*” sau “elemente constitutive”, despre care am vorbit în capitolele precedente.

Dacă este lăsată singură, *organizarea fizică* nu poate evolua decât într-o direcție: descompunerea. Rocile se dezagregă, plantele se ofilesc, corpul animal sau uman putrezește de îndată ce nu mai este activat de forțele vitale. Organizarea fizică este pasivă, ca existență în spațiu.

Organizarea vieții, adică a *corpului eteric*, este o *organizare în timp*, care nu se află într-o relație directă cu spațiul, dar care este totuși activă în configurația spațială a corpului fizic. Organizarea eterică este alcătuită din sute de ritmuri care interacționează, fiecare din ele stimulând un anumit proces; toate împreună asigură funcționarea organismului întreg.

Această organizare ritmică funcționează perfect atâta timp cât nu intervin principiile superioare. În culturile de țesuturi în care aceste principii au fost îndepărtate, formele de viață se reproduc singure la infinit.

Cea mai mică perturbare a ritmurilor eterice, oricare ar fi motivul, produce semne de boală. Deși sunt pur funcționale și la început reversibile, în timp, aceste perturbări pot cauza deteriorări ale organismului fizic.

Organizarea eterică se bazează pe *patru principii eterice diferite*:

1. *Eterul formei*, numit și eterul cristalizării sau *eterul vieții*:

Ritmurile acestei calități eterice antrenează aranjarea geometrică a materiei în structura sa cristalină. Acțiunea eterului formei este aceea de a rigidiza. O frumoasă imagine a sa poate fi găsită în personajul “Regina zăpezilor” a lui Andersen, cea care “îngheață” tot ce atinge.

2. *Eterul sunetului* sau *eterul chimic*:

El structurează materia în elementul lichid. Activitatea acestui eter în metabolism se traduce prin combinările și descompunerile fără sfârșit ale reacțiilor și compozițiilor chimice. Orice ruptură în aceste ritmuri produce imediat, fapt demonstrabil, în organismul lichid, substanțe chimice care nu se găsesc aici în mod obișnuit. Biochimia se străduiește de ani de zile să pătrundă misterul activității eterului chimic.

3. *Eterul luminii*, care ar putea fi numit și eterul conștiinței:

În ritmurile eterului luminii trăiește conștiința. Aceste ritmuri servesc ca intermediar pentru principiul următor de organizare, cel al planului astral. Sfera principală de activitate a eterului luminii este sistemul neuro-senzorial. Ritmurile organizării eterului luminii sunt reflectate în câmpul electric. Acesta poate fi măsurat prin electroencefalogramă (EEG).

4. *Eterul căldurii* impregnează întregul organism cu activitatea sa. Organul său principal este circulația sanguină:

El este intermediarul prin care Eul spiritual al omului poate veni în contact cu natura corporală vie. Eterul căldurii scaldă toate calitățile eterice precedente și din această cauză reprezintă cel mai prețios canal terapeutic, mai ales în psihoterapia antroposofică, care este orientată asupra dezvoltării Eului (și nu asupra dresării sau a condiționării corpului astral).

Tulburările organizației ritmice eterice se datorează în principal *organizării astrale*, sediu al dorințelor noastre, al emoțiilor și reprezentărilor noastre. Organizarea astrală poate fi considerată ca un sis-

tem de calități psihice care funcționează după legi determinate. Deși se situează în afara spațiului și timpului, acest sistem influențează organizarea ritmică a corpului eteric și, prin intermediul corpului eteric, influențează și corpul fizic. Orice emoție, orice reprezentare, orice dorință are o incidență asupra unui anume tip de ritm, accelerându-l sau încetinindu-l. Mișcările psihice violente pot întreprinde sau chiar distruge aceste ritmuri, ceea ce duce la modificări notabile în organele fizice. Distrugerea anatomică reprezintă totuși ultima fază, al cincilea act al unei lungi tragedii.

Este important să putem diagnostica destul de repede (în primul sau al doilea act) aceste perturbări care vin din organizarea astrală, pentru că ele mai pot beneficia de un tratament psiho-terapeutic. Organizarea astrală este ansamblul lumii noastre psihice. Dacă ea nu se mai află sub controlul Eului, pot apare gânduri prin asociație de idei sau certitudini iluzorii. Viața sufletească oscilează între simpatie și antipatie, iar sfera dorințelor și a pulsionilor devine jucăria neputincioasă a acestor forțe.

Organismul animal este compus din corp fizic, corp eteric și corp astral. Modelele de acțiune și reacție a unei anumite specii animale, pe care noi le numim “instinct”, sunt determinate la nivelul organizației astrale. Instinctul este, de fapt, o structură astrală care se exprimă în formele corpului fizic. La animal, instinctul și configurația fizică sunt deci strâns legate. Instrumentul fizic în relație cu spațiul este *format de instinct* și orice acțiune a sa în relație cu timpul este *determinată de instinct*.

Din punct de vedere fiziologic, *omul* se naște “prea devreme” și cu instincte prea puțin dezvoltate. El trebuie să învețe cele mai importante modele de acțiune ale sale (mers, vorbire, gândire) *după* naștere, imitându-și anturajul. Corpul astral al omului este modelat (condiționat) prin educație, fiind, de aceea, dependent de cultura care-l înconjoară.

Numim *structuri de caracter* cele șapte structuri principale ale corpului astral. Ele au fost descrise în detaliu în cartea mea *De levensloop van de mens* și le-am numit: “atitudini fundamentale”. Ele

sunt cele care determină modul în care reacționăm la stimuli și la impresiile exterioare.

La o persoană tânără, structura caracterului, ca și temperamentul eteric, sunt funcții ale eredității. Dar configurația lor se poate transforma odată cu vârsta, sub acțiunea individualității, care aduce propria sa structură de temperament și propria sa orientare de bază, care adeseori intră în conflict cu structurile ereditare. Acest conflict este esențial în timpul adolescenței.

Al patrulea principiu și cel mai înalt este *Eul* omului, ființa sa spirituală, care se caracterizează printr-o evoluție continuă. În prima parte a acestei lucrări am făcut o distincție între “primul” și “al doilea” Eu. Aici ne referim la al “doilea” Eu, cel care este Eul superior al ființei umane, care-i însoțește încarnarea din lumile spirituale. Eul superior este cel care deține “leitmotivul” nostru biografic, proiectele vieții noastre, țelul nostru final.

Dezvoltarea Eului de la naștere până la moarte poate fi privită ca fiind urmarea unei evoluții anterioare și pregătirea unei evoluții ulterioare. Eul este într-o evoluție permanentă, plin de aspirații și orientat spre viitor. Unit în mod armonios cu principiile inferioare, el determină firul roșu al vieții. Numai atunci existența devine o biografie reală și nu rămâne doar o simplă succesiune de evenimente, fără legătură unele cu altele.

Eul nostru reacționează la evenimente exterioare, alege și își determină prioritățile, în funcție de obiectivul vieții noastre, atât cât să ne fie perceptibil. Prin intermediul Eului, existența și obiectivele sale capătă un sens. Eul ține cont de “karmă”, de consecințele pozitive sau negative ale unei dezvoltări anterioare¹.

Eul acționează în *gândire* ca inteligență, acea capacitate de a clasifica impresiile senzoriale în mod semnificativ. Aici, scopul vieții noastre, obiectivul nostru personal, trebuie să devină conștient. În sfera *emoțiilor*, Eul atenuează violența mișcărilor corpului astral. El permite dezvoltarea progresivă a unei vieți emoționale bazată nu numai pe senzațiile corporale, ci și pe sentimentele înalte din punct de vedere spiritual, acelea pe care le naște arta sau religia. Eul acționează

ză la nivelul *voinței*, înlocuind comportamentele impulsive prin acțiuni care vizează un obiectiv stabilit de Eu.

Eul ajustează, frânează, stimulează și dirijează toate impulsurile “naturale”, care vin din ființa astral-eterică, *nu cu atitudinea unei forțe ostile, ci cu aceea a unui educator plin de iubire*.

Numeroase metode moderne de psihoterapie își manifestă dezacordul față de evoluția Eului. Eul este adesea perceput ca fiind răul care oprimă și tiranizează. Indulgența nelimitată pentru ființa astral-psihică se presupune că are o acțiune purificatoare și rezolvă problemele pe care le provoacă Eul.

Dar ceea ce se înțelege adesea prin Eu *nu este* eul spiritual despre care vorbim în acest capitol. Este vorba despre un amestec de zone împietrite, de comportamente rigide, fixate la nivelul corpului astral, care au fără îndoială un efect tiranizant. Cum poate fi rezolvat acest lucru mai bine? Cu siguranță nu printr-o atitudine îngăduitoare față de astral, ci mai degrabă prin stimularea adevăratului Eu *spiritual*, care poate înlătura obiceiuri fixate și poate aduce o evoluție rațională. Este ceea ce Jung numește calea spre “Sine”².

Eul structurează corpul astral și îi dă o direcție. Corpul astral acționează asupra corpului eteric accelerând, frânând, dar și deranjând ritmurile vitale. Corpul eteric acționează asupra corpului fizic menținându-l în mișcare, construindu-l și distrugându-l, prevenind descompunerea sa. Eul conștient, omul viu, se manifestă în aceste patru principii aflate în interacțiune unele cu altele.

Dar există structuri astral-eterice care nu au nici o influență directă asupra planului fizic. O concepție, un gând, o idee este o formă astral-eterică ce poate sau nu, să fie structurată de Eu.

O astfel de formațiune (*Gestalt*) astral-eterică este o *ființă*. Această ființă aparține grupului de ființe “elementare” deja menționate în capitolul 2. Astfel de entități acționează și în procesele din natură, în lumea plantelor, în toate procesele ritmice cosmice, cum ar fi alternanța între noapte și zi, între vară și iarnă... Din clipa în care omul emite un gând, el creează o formă astral eterică, o ființă elementară care rămâne vie atât timp cât gândul există. Apoi forma este distrusă,

dar rămâne o reflectare la nivelul oglinzii memoriei (care se află în realitate la suprafața organelor interne)³. Când “regăsim” un gând sau o idee din trecut, citim urma acestei forme în oglinda memoriei, dar trebuie să o gândim din nou, adică trebuie să *recreăm* forma astral-eterică. Iar apoi putem din nou, dacă vrem, să o dizolvăm prin uitare.

Așa arată desfășurarea normală a acestui proces. El devine patologic dacă formele conceptuale nu sunt conservate doar ca amprente pe oglinda memoriei, ci *continuă să existe* ca forme astral-eterice.

Este ceea ce se întâmplă în cazul perturbărilor eterice și al deteriorărilor organelor fizic-eterice. Atunci formațiunile-amintire memorizate nu mai trec în repaus. Ele nu mai sunt prezente ca amintiri, ci ca reprezentări, deosebit de active în sfera inconștientă a organelor.

Putem fi complet stăpâniți de astfel de forme conceptuale; și Jung vorbește despre ele. În cazul acesta ele devin adevărați demoni, care ne influențează și ne tulbură, venind din inconștient. Atunci apar obsesii care revin fără încetare, interferând cu firul normal al reprezentărilor. În anumite circumstanțe aceste forme demonice provoacă frică, halucinații, sau acțiuni obsesive.

Este de înțeles faptul că o dată ce s-au format asemenea entități, conversația terapeutică nu prea ajută. Ele s-au situat în afara acțiunii Eului și duc o existență independentă. Atunci trebuie tratat mai întâi medical organul afectat care reține forma-gând. Ceea ce înseamnă că o malformație sau un dezechilibru eteric trebuie abordat printr-un tratament al organului afectat, altfel o nouă obsesie o va înlocui pe cea veche. Doar atunci când organul respectiv funcționează din nou normal, psihoterapia poate avea un efect durabil; într-adevăr, ea permite atunci din nou Eului să acționeze pentru elaborarea unui viitor cu sens.

Dar formele demonice nu provin doar din interacțiunea între reprezentări și amintiri. Ele pot fi și consecința izolării anumitor *sentimente*, care încep să funcționeze în mod independent, ca niște insule care bântuie în psihism, tulburându-l și subjugându-l. Freud numea aceste sentimente deranjante “complexe”. În realitate este vorba despre ființe elementare pe care le-am creat noi înșine, cândva, în

această viață de vis care este viața sentimentului. În cazul acesta, un tratament organic adecvat trebuie să însoțească orice psihoterapie.

În fine, la nivelul sistemului metabolic și voluntar, se poate întâmpla ca unele decizii și acțiuni, de altfel pline de sens, să se detașeze de cursul normal al activităților noastre, luând un caracter rigid și fixat. Prin astfel de structuri voluntare se pot înrădăcina obiceiuri, ceea ce are o oarecare utilitate, dar poate constitui și un obstacol atunci când se impun, exact în momentul în care Eul ar vrea să acționeze sau să reacționeze diferit. Orice terapie comportamentală permite intrarea în viața metabolică și voluntară a unor tipuri de activitate determinată, sustrăgând Eului o parte din libertatea și posibilitățile sale de evoluție. Putem considera ca fiind terapeutică această modalitate care constă în înlocuirea unei structuri (*Gestalt*) cu o alta, la fel de demonică, dar mai acceptabilă din punct de vedere social?

Bineînțeles că limitele nu sunt foarte precise între un proces de gândire care automatizează modalități de gândire, complexe afective și scheme de comportament (care merg uneori până la automatisme imuabile) și fixații care au fost introduse în aceste trei sfere sub efectul unui șoc, chiar dacă diferența între ele nu este întotdeauna evidentă. Pentru a asigura procese de învățare care să evite pe cât posibil formele rigide, Rudolf Steiner a propus un oarecare număr de principii metodologice și didactice destinate școlilor Waldorf⁴. Putem alcătui, pe baza acestor principii, o metodă aplicabilă în psihoterapia antroposofică. Dar pedagogia are o acțiune preventivă, pe când un tratament are din păcate o importanță terapeutică doar atunci când traumatismul a fost trăit.

Unul din principiile fundamentale ale pedagogiei Waldorf este acela de a nu *defini*, ci de a *caracteriza*. Definițiile sunt forme rigide, care au un efect paralizant asupra corpului eteric, dinspre exterior. Caracterizările rămân mobile, deschid mai multe orizonturi, pot fi trăite interior, stimulând voința să formeze singură noi concepte. De aceea școlile Waldorf încurajează atât de mult, în timpul primilor opt ani, descrierile personale ale elevilor, provenite din propria lor experiență precum și reprezentările artistice ale materiilor așa numite abstracte. Abia după clasa a opta, elevul este capabil să facă o sinteză

(retrospectivă), sub forma unei definiții, a ceea ce a fost caracterizat în anii precedenți. Datorită acestui proces, conceptele sunt acum pătrunse de Eu și pot fi folosite mai târziu în mod liber.

În psihoterapie trebuie deci căutat un drum care să poată “umple” conceptele “goale” - abstracte, lipsite de un conținut personal, pentru că sunt primite din exterior în mod pasiv - cu calități care le lipsesc, provenite din gândirea, sentimentul și voința proprie a persoanei. Rudolf Steiner spunea despre conceptele goale, sentimentele insipide și acțiunile lipsite de sens că sunt cele trei flageluri ale civilizației noastre: el le numea *vorbăria, conformismul și rutina*⁵. Prin psihoterapie trebuie să redăm acestor flageluri posibilitatea evoluției, făcându-le să se implice în acțiunile Eului și să oferim o posibilitate de a elibera gândirea, de a aduce căldură în simțire și a încuraja voința.

Sunt unele persoane care se împotmolesc în procesele lor organice (pe “calea lumii interioare” sau “calea încarnării”), altele evită încarnarea Eului lor și caută o ieșire spre lumea exterioară (sau “calea de exarnare”). Faptul acesta se întâmplă uneori la copii, din motive de constituție, ca urmare a unor experiențe traumatizante sau din cauza unor mari neglijențe din partea celor care se ocupă de creșterea lor.

Unii copii pot fi numiți “copii cosmici”. Procesul lor de încarnare are loc foarte încet. Printre ei, pot fi găsiți copii “întârziați” dar normali, a căror vârstă mintală este inferioară vârstei reale, precum și dragii noștri “visători”, care nu-și urmează întocmai cursul dezvoltării.

Copiii *autiști* formează o categorie aparte. Din diferite motive, ei nu-și lasă Eul să intervină și din această cauză au o dezvoltare determinată de corpul astral, fapt manifestat prin tot felul de obsesii, angoase și halucinații. Copilul autist ne arată ce ar fi omul dacă nu ar avea Eu, așa cum continuă să pretindă numeroase școli de psihologie.

Autismul afectează copiii mici. În jurul vârstei de 19 ani poate apare o altă expresie a acestei tendințe de evitare a procesului încarnării. Este *criza adolescenței*: ființa psiho-spirituală a persoanei, ființa sa *proprie*, care este atât purtătorul karmei trecute cât și al

intențiilor pentru viața prezentă, își dă seama că trebuie să trăiască într-un instrument corporal care în mare parte a fost format și deformat de normele culturale ale unei educații care nu ține cont decât de aptitudinile moștenite. Aceste predispoziții ereditare și această educație nu sunt, așa cum am spus mai sus, o pură coincidență. De fapt evoluția unui om se face trecând obstacole. Eul superior a căutat, înainte de naștere, rezistența adecvată scopului său într-o anume ereditate și un anumit model educativ.

Eul care se trezește, între 18 și 19 ani, trebuie să dea o formă concretă și un anume conținut acestui proiect de depășire a anumitor obstacole și aceasta în condiții grele: conștiința Eului și experiența de viață sunt încă fragile. Această situație apare adesea în momentul căutării vocației, prin aprobarea sau respingerea unei formări profesionale influențată de ceilalți. Faptul acesta poate duce la situații dramatice. O anchetă realizată în anii 50 printre foștii elevi arăta că, la zece ani după obținerea diplomei, numai 20% dintre ei mai exercitau meseria în care erau calificați.

Într-o proporție din ce în ce mai mare asistăm la această repulsie de a lua decizii. Termenele de decizie sunt respinse, alegând în schimb un voiaj în India sau Nepal sau, mai accesibil, acceptând slujbe temporare, neregulate. La aceasta se adaugă de câțiva ani problema șomajului, care întuneacă perspectivele de viitor ale tinerilor.

Această atitudine de a da înapoi în fața evoluției personale poate apare oricând într-o biografie, dar mai ales atunci când se încheie o etapă a vieții și problematica următoarei faze nu este încă sesizabilă. Așa se întâmplă la 29-30 de ani, la 42 de ani și după 56 de ani. Pensionarea este, pentru multe persoane, o asemenea tulburare încât poate avea un efect realmente devastator, provocând deteriorarea rapidă a sănătății.

Este necesară în acest caz o terapie ținută asupra Eului, mai mult ca oricând, chiar dacă simptomele merg în direcția unei “nevroze a căii lăuntrice” din cauza stărilor depresive secundare. Tratamentul Eului are loc în atmosfera plină de căldură a întâlnirii dintre pacient și terapeutul său. Acesta din urmă trebuie să se considere ca fiind

purtătorul a 50% din situația terapeutică și să accepte să-și lege, temporar, destinul său de acela al pacientului. O atitudine distantă în discuții este extrem de frustrantă pentru pacient, chiar dacă terapeutul excelează în arta ascultării.

Simptomele cele mai des întâlnite astăzi sunt plictiseala, adesea sub o formă mascată, durerile de cap și perioadele de letargie. De îndată ce putem găsi un proiect care găsește o aprobare călduroasă și entuziastă, aceste simptome dispar, fără nici un tratament specific. Pentru a-și ajuta pacientul să elaboreze un astfel de plan, terapeutul va trebui să renunțe la o atitudine pasivă și, dimpotrivă, să fie creativ, colaborând în mod activ cu el pentru a găsi soluții originale. Cea mai bună opțiune este cea care consistă în ascultarea cu atenție a dorințelor profunde, cele care nu au fost încă niciodată spuse, dar care, odată revelate, pot face obiectul unei discuții (“De ce nu...?”). Acest fapt are adeseori consecințe surprinzătoare și conduce la acțiuni care demonstrează o reală încarnare a Eului, îndreptată spre un viitor plin de semnificații pentru persoana respectivă.

Domeniul nevrozelor de excarnare cuprinde, printre altele, anorexia din timpul pubertății, *pseudologia fantastica* (care începe în adolescență și se continuă toată viața, jucând în mod conștient această comedie), hiperventilația și isteria. Unele dintre ele vor fi descrise mai departe (capitolele 16 și 17).

O ultimă remarcă referitoare la cele două școli importante de psihoterapie care au o atitudine semnificativă față de cele două “căi de evaziune” posibile: cea a încarnării și cea a excarnării. Este vorba de cea a lui *Freud* și de cea a lui *Adler*, nume pe care le-am mai menționat până acum.

Marea diferență care există după părerea noastră între terapia freudiană și cea a lui Adler este că Freud se interesează de trecutul persoanei, de calea spre lumea lăuntrică, pe când Adler, în încercarea sa de a readuce în conștientă scopul vieții și prin felul său de a încuraja pacientul, încearcă să redea un sens viitorului, construind o imagine a viitorului plină de semnificații. Cei care l-au cunoscut pe Adler știu că secretul său consta într-o compasiune și un interes plin de

căldură pentru lupta interioară a pacientului său, într-o modalitate de a-l încuraja, într-un elan din toată inima, care nu avea de loc un caracter tehnic. Spre deosebire de el, Freud adopta rezerva terapeutului profesional. Două persoane, două modalități terapeutice și poate și două tipuri de pacienți care trebuie tratați după tendința lor personală.

Evoluția actuală a psihanalizei se îndreaptă spre părăsirea atitudinii reci de martor și întoarcerea la discuții. O mărturie concretă este dispariția canapelei, în avantajul unei discuții față în față între terapeut și pacientul său.

14. Principiile de bază în diagnostic și terapie

Vom vorbi pe rând despre:

- (1) Diagnostic
- (2) Alegerea terapiei
- (3) Metoda terapeutică

a. Diagnostic

Pentru a alege în mod rațional o terapie este necesară stabilirea unui *diagnostic diferențial*. Aceasta înseamnă, în psiho-terapia de orientare antroposofică, un diagnostic care să permită situarea simptomelor în raport cu dezechilibrele care pot fi observate în funcția de organizare a Eului și în funcțiile respective ale corpului astral, corpului eteric și corpului fizic.

Atâta timp cât maladia se manifestă printr-un dezechilibru între organizația Eului și corpul astral (altfel spus, între suflet și spirit), sunt suficiente măsurile de igienă psihologică și discuții terapeutice, precum și terapiile artistice.

De îndată ce tulburarea psihică antrenează un dezechilibru permanent al proceselor vitale (din corpul eteric), devine necesar tratamentul medical al sistemului metabolic, pe lângă terapia generală. Aceasta înseamnă, în conformitate cu ceea ce am spus în această lucrare, un tratament medical bazat pe principiile medicinei antroposofice¹.

Acest tratament devine de primă importanță dacă dezechilibrul cronic al corpului eteric a produs prejudicii în constituția organelor, așa cum se poate întâmpla în cazul infecțiilor sau al fenomenelor

degenerative. Psihoterapia nu este eficientă decât din momentul în care procesele organice sunt spre vindecare.

Un diagnostic de acest fel presupune o formare medicală completă și o formare la fel de completă în medicina antroposofică. În cazul nevrozelor ușoare, un psiholog experimentat în psihoterapia antroposofică își poate asuma responsabilitatea alegerii unei terapii. Ar fi de preferat totuși ca el să stabilească o cooperare amicală cu un medic antroposof, pentru a discuta cazurile dificile și pentru a trimite la el unii pacienți. În acest caz, diagnosticul diferențial rezultă din confruntarea opiniilor lor.

b. Alegerea terapiei

Posibilitățile sunt următoarele: discuții individuale, participarea la discuții (convorbiri) de grup, în timpul unui week-end sau pe perioade ce pot merge de la câteva săptămâni la trei luni. Printre altele, o formă de *terapie artistică* (euritmie curativă, arta vorbirii, pictură sau modelaj)² este recomandată aproape întotdeauna. Adeseori studiul sau munca într-o grădină sau într-o fermă constituie un ajutor necesar în terapie.

O dată ce terapia și schema terapeutică provizorie sunt stabilite, trebuie începută îndeplinirea sa. În practică, diagnosticul și elaborarea unei scheme de tratament nu sunt două operații atât de distincte. De fapt, diagnosticul diferențial presupune o anamneză amănunțită care lămurește deja pacientul asupra unor elemente importante din biografia sa!

Discuțiile biografice necesită o mare deschidere și o ascultare empatică din partea terapeutului. Ascultând anamneza, el va trebui să facă distincție între evenimentele și suferințele care au legătură cu situația existențială actuală a pacientului și lămuresc anumite aspecte ale situației sale karmice și evenimentele și suferințele care se datorează alegerii și deciziilor sale personale și care arată obiectivele sale în viață.

Dacă problema suferinței ajunge în centrul discuțiilor, trebuie discutată necesitatea acceptării trecutului karmic personal, care este

punctul de plecare în viața prezentă. Acest trecut cuprinde ereditatea, condițiile educaționale, căminul părintesc, colegii de clasă și toate evenimentele remarcabile până la douăzeci de ani. El a fost realizat “deliberat” de către Eul superior. Faptul de a fi avut un tată dominator sau o mamă dominatoare nu este o neșansă exterioară, ci o decizie pe care noi singuri am luat-o pentru a vindeca o karmă anterioară prin confruntarea și rezolvarea unei dificultăți, fapt ce ne permite să înaintăm un pas pe calea evoluției noastre. Puțin câte puțin începem să ne dăm seama de ceva care ne face să spunem: “*Eu sunt destinul meu*” - adică - “el îmi aparține, la fel cum corpul și conștiința mea îmi aparțin; nu am nici un motiv să lupt împotriva lui, ar fi o luptă cu mine însumi. Voi accepta ceea ce sunt acum, ca pe un punct de plecare în evoluția mea”. Este o situație care se poate compara cu preluarea unei întreprinderi în activitate: la început, în momentul răscumpărării, te afli în fața unui oarecare activ și a unui oarecare pasiv. Nu poate fi negat pasivul. Faptul că m-am născut este pentru mine dovada că Eul meu superior a reluat acțiunea, cu tot cu trecut și prezent. Singura întrebare cu sens pe care mi-o pot pune este: cum voi putea, puțin câte puțin, având în vedere prezentul existent, să-mi șterg datoriile. Ne vom da seama atunci că, rezolvând trecutul pasiv, creăm în același timp un altul.

Această fază a anamnezei permite în primul rând să realizăm că procesul de evoluție este permanent și că prezentul face parte din acest lung drum, al cărui orizont se îndepărtează pe măsură ce avansăm. Conștientizarea acestui fapt *înseamnă deja un element terapeutic*.

O cerință primordială este abandonarea definitivă a *auto-compătimirii*. Acest fapt este asociat cu elaborarea unei prime *imagini a viitorului*, mai întâi a unui viitor pe termen foarte scurt (zile și săptămâni). Aceasta duce în mod progresiv la descoperirea leit-motivului care a condus până aici biografia și care o va însoți până la ultima suflare. Leit-motivul însuși nu se schimbă, dar putem măsura progresele în dezvoltarea sinelui prin faptul că ne confruntăm mereu cu același tip de probleme, dar de fiecare dată pe un plan mai înalt. Dacă acest leitmotiv constă, de exemplu, în încercarea de a ne depăși

aroganța, această trăsătură de caracter va trebui combătută pe plan spiritual, de îndată ce ea va apare în planul social. După cum se spune de fapt, “lupul pâru-și schimbă, dar năravul ba”. Mereu va trebui să ne întoarcem la propriile noastre piedici, în decursul existenței. Nivelul până la care suntem în stare să transformăm aceste piedici în obiective pozitive determină punctul de plecare în viața noastră viitoare. Noi, și numai noi, purtăm responsabilitatea acestui fapt!

c. Metoda terapeutică

La modul ideal, se disting trei faze în metoda de psihoterapie de orientare antroposofică:

1. *Faza de diagnostic*: trecutul.
2. *Faza de dezvoltare*: prezentul.
3. *Faza de consolidare*: viitorul.

Prima fază, cea a *diagnosticului*, a fost descrisă mai sus. Am putea adăuga aici că diagnosticul diferențial, care înseamnă mult mai mult decât o simplă numire, de felul “este vorba despre o nevroză obsesivă”, conține un oarecare număr de elemente bine diferențiate:

- Biografia până la ora actuală, urmărind etapele în ordine cronologică.
- Reperarea punctelor-cheie și a marilor schimbări (cotituri) care conferă biografiei cronologice dimensiunea sa dramatică.
- Conștientizarea zonelor de conflict, numirea lor.
- Atunci poate începe o primă explorare a caracteristicilor acestor conflicte (a se vedea, de exemplu, capitolul 8 al acestei lucrări), care face să apară profunzimea conflictului, îl actualizează și oferă o indicație pentru continuarea tratamentului.
- În timpul acestei faze de început, unele episoade și unele aspecte problematice vor fi aprofundate prin întrebări prudente, sau dimpotrivă, vor fi lăsate la o parte pentru un timp.

De-a lungul acestui proces terapeutul va încerca să găsească un răspuns la următoarea întrebare: “Unde *anume* se află nodul acestor

conflicte, al acestor extaze, al acestor angoase, etc.?” El se află în fața unui număr oarecare de răspunsuri posibile:

- *la nivelul Eului*: cel al luptei conștiente a omului.
- *la nivel astral*: al dimensiunii animale din om, cu dorințele, poftele, setea de putere, nevoia de a fi iubit...
- *la nivelul eteric* al proceselor vitale, cu ritmurile sale organice: metabolismul glucidelor, variațiile tensiunii arteriale, variațiile temperaturii... dar și în procesele organice, ale ficatului, inimii, rinichilor, plămânilor, splinei și al altor organe. Tulburările la acest nivel se reflectă în conștiință sub forma stării de spirit, precum spaime, obsesii, depresii și halucinații.
- *la nivel fizic*: tulburările prelungite pot duce la modificări organice tot mai greu de restabilit. Avem de-a face aici cu tulburări rebele și tenace la nivelul anumitor organe, sau tulburări psihice permanente, așa cum întâlnim la schizofrenicii epuizați, în cazurile grave de scleroză multiplă sau în formele de Parkinson. Trebuie să tratăm și pacienți care prezintă sechelele a ceea ce era numit altădată sifilis cerebral.

Modificările anatomice sunt întotdeauna ultimul act al unei lungi drame. Întrucât creierul face parte dintre organele centrale, leziunile creierului fac și ele parte din această categorie. Dar psihoterapeutul de orientare antroposofică trebuie să se ferească de a pune cu prea mare ușurință tulburările psihice pe seama tulburărilor sistemului nervos central.

Ajungem acum la *faza a doua*. Pentru a aborda această fază, numită *a dezvoltării*, avem la dispoziție o mare diversitate de mijloace. Prima regulă a modului în care va decurge tratamentul este următoarea: “Să ne ocupăm mai întâi de problemele care pot fi rezolvate rapid”.

Scopul este de a reda fluiditatea unei situații blocate, inhibitate sau deplasate. În faza precedentă au apărut numeroase dificultăți. Unele sunt complicate, dar superficiale. Altele, mai profunde, vitale, vor avea probabil un efect determinant în anii următori. Trebuie să ne

ferim de a aborda problemele cruciale “cu capul plecat”. Este preferabil să schițăm o mișcare învăluitoare și să ne ocupăm mai întâi de acele întrebări care au o șansă reală de a fi rezolvate relativ repede. Acest lucru dă încredere pacientului în terapie și-l încurajează să accepte sugestiile ulterioare de terapie artistică sau alte activități.

O tactică potrivită la început este o condiție pentru întreaga evoluție ulterioară a procesului terapeutic. Trebuie să ne ferim totuși de metodele superficiale care asigură rezultate rapide. Chiar și primele etape ale unei terapii trebuie să servească dezvoltării conștienței a Eului pacientului și nu să-l robotizeze prin intermediul, de exemplu, al terapiilor comportamentale “eficiente” sau al tratamentelor prin sugestie.

(În capitolul 11 am menționat deja terapia specifică a nevrozelor și a psihozelor organice.)

Terapiile artistice constituie un ajutor recomandat în această fază de dezvoltare (în funcție de posibilitățile de care dispunem). Terapeuții ar trebui să aibă prin formația lor o imagine destul de aprofundată asupra posibilităților terapiei lor, pentru a deveni parteneri eficienți ai psihoterapeuților. Ei ar trebui deci să fie capabili să traducă diagnosticul unui psihiatru sau al unui psiholog în limbajul specialității lor artistice. Și tot ceea ce un terapeut observă în timpul ședințelor de euritmie, de pictură, sau de arta vorbirii, poate furniza indicații prețioase psihoterapeutului în munca sa.

Printre posibilitățile de care dispune psihoterapeutul mai sunt și anumite *exerciții* precise în planul *voinței*. Ele pot consta în sarcini foarte simple, cum ar fi aceea de a uda o plantă o dată sau de două ori pe zi, în anumite momente, sau pot merge până la acțiuni mai complexe, stabilite de comun acord de pacient și psihoterapeut. Aceste exerciții ajută pacientul să-și ia tot mai mult viața în propriile mâini.

Exercițiile de observație sunt și ele foarte utile: prin intermediul lor pacientul începe să stabilească o nouă relație cu mediul său înconjurător. Recomandările pot fi foarte simple la început: “Încercați să observați copacii de pe marginea dreaptă și de pe marginea stângă a drumului, până la stația de autobuz, în fiecare zi”. Apoi: “Încercați să

vă notați diferențele care există între un mesteacăn, un stejar și un tei”. Anumite întrebări pot fi foarte eficiente în planul conștiinței. De exemplu: “Puteți spune ce fel de arbust crește în grădina casei cutare, prin fața căreia treceți în fiecare zi? Haideti, observați-l și mi-l descrieți data viitoare”. În acest domeniu, avem posibilități infinite, care depind de câmpul de experiență al pacientului și al terapeutului.

În terapia antroposofică, nu există o tehnică anumită, care să fie transmisă direct altcuiva. Fiecare terapeut trebuie să-și găsească în felul său, propria manieră de lucru pe care vrea să o utilizeze și să învețe să o stăpânească. Ceea ce o persoană dobândește prin entuziasmul pentru natură, o alta va reuși lucrând asupra basmelor sau printr-un joc de roluri. Terapeutul își folosește propriul său instrument, propriile sale puncte de interes și le adaptează la posibilitățile pacientului său.

Un alt tip de exerciții îl constituie practicarea *pozitivității*. Se poate cere de exemplu pacientului să-și noteze într-un caiet în fiecare seară un eveniment pozitiv din ziua respectivă, pe maximum jumătate de pagină. Nu va avea voie să meargă la culcare fără să fi scris chiar ceva foarte simplu. Va aduce acest caiet la fiecare întrevedere cu terapeutul și vor discuta împreună conținutul său.

În afară de aceste exerciții “recomandate”, pacientul este încurajat să-și stabilească singur sarcini, oricât de simple ar fi, care vor trebui *îndeplinite cu bine*. Activitățile pe care ni le impunem singuri sunt inspirate de Eu și acționează asupra corpului eteric pe care-l pun în mișcare, - în ciuda unei stări de depresie, de angoasă sau de obsesie. Atunci fixațiile care pot duce la obsesii sunt fluidizate din nou.

Uneori este potrivit lucrul cu *imagini*, care pot fi luate din povești, legende sau istorie (epopeea lui Perceval, de exemplu), în funcție de problemele pacientului, și pe care pacientul trebuie să fie capabil să le recunoască și din care să se inspire. Experiența imaginilor “active” de acest fel poate avea un efect eliberator asupra corpului eteric.

A treia fază este cea a *consolidării*, care constă în găsirea unui nou stil de viață.

Ea începe atunci când pacientul se află pe calea vindecării, când urmează cursuri artistice, când și-a regăsit firul roșu al existenței sau a luat hotărârea de se îndrepta într-o nouă direcție, atunci când și-a regăsit încrederea în sine și se acceptă mai bine pe sine însuși. Trebuie să fie hotărât atunci să-și urmeze drumul în deplină autonomie și să decidă asupra unei *alte maniere de a trăi*.

Propunerea de a începe studierea unui subiect corespunzător înclinațiilor pacientului, poate fi foarte indicată: studiul dezvoltării vieții umane, al religiilor sau literaturii sau un studiu goetheanist asupra plantelor sau animalelor³. Perspective noi i se pot deschide astfel.

Un nou stil de viață are nevoie de un alt *ritm* de viață. Relația cu ritmul zilelor, săptămânilor, lunilor și anotimpurilor are un efect structurant asupra ritmurilor personale. Ritmicitatea în muncă, respectarea timpului de odihnă, de masă și întâlniri sociale regulate constituie o respirație liniștitoare.

În sfârșit, este deosebit de important să găsim sarcini permanente, obiective noi, care pot merge până la alegerea unei noi profesii, mai adaptată realității pacientului.

Pe parcursul acestei faze sarcinile sunt stabilite la început de către terapeut, apoi sunt înlocuite cu sarcinile pe care pacientul și le stabilește singur. În unele cazuri poate fi introdusă destul de repede o muncă de meditație, adică o cufundare intensă și ritmică în conținutul și sonoritatea unui text sau a unei strofe. Orice tip de meditație poate fi potrivit, dar cele mai eficiente sunt acelea care se fac înainte de a adormi și cele care se fac la trezire.

15. **Tratamentul tulburărilor de dezvoltare sufletească**

Am prezentat în capitolul 11 cele trei structuri ale sufletului (sufletul senzației, sufletul rațiunii și al sentimentului și sufletul conștiinței). Le vom relua din nou, de data aceasta din punct de vedere terapeutic și pedagogic.

Transformarea *corpului* astral, legat de corpul fizic, în *suflet* al senzației, a avut loc pentru ansamblul umanității în epoca civilizației caldeo-egiptene (aproximativ din anul 3000 până în anul 700 înainte de Christos). Ea a fost condusă de ierarhiile spirituale din sfera lui Venus. Sarcina lor era impregnarea corpului astral cu imagini prin intermediul artei sacre și angajarea sa în procesele de transformare prin intermediul ritualurilor din temple. Faptul acesta a înnobilit și a umanizat corpul astral, pe care forțele lui Marte îl dirijau în același timp spre lume. În felul acesta impresia senzorială era transformată în observație, care putea *continua* să trăiască în suflet sub forma unei experiențe plină de emoții, chiar și după dispariția impresiei senzoriale. Altfel spus, lumea exterioară este transformată într-o experiență interioară bogată în sentimente.

În timpul acestei perioade omul a dobândit deci o viață interioară fără întreruperi. Primele civilizații din Persia și India nu știau încă ce însemna continuitatea experienței interioare. Aceste popoare trăiau în înțelegerea directă a unei experiențe, al cărei conținut îl uitau mai apoi. Este motivul pentru care evenimentele și descrierea personalităților revine fără încetare în textele de cult și în legendele mitologice ale epocii respective.

Omul modern trebuie să-și formeze un suflet al senzației *individual*, într-o civilizație care este deja cu două etape mai departe în evoluția ei. În consecință, copilul preia formele și conținutul sufletului senzației anturajului său, prin imitarea formelor care au fost deja impregnate de elemente ale sufletului rațiunii și sufletului conștiinței.

De la vârsta de trei ani copilul începe să-și dezvolte o lume interioară care are o continuitate. Este extrem de important și este chiar un factor determinant ca pe parcursul primei perioade educative a copilului, după trei ani, el să primească forme și conținuturi care mai păstrează calitatea pură a sufletului senzației. Acestea îi pot fi transmise copilului prin intermediul poveștilor, care pot deveni o parte a vieții sale lăuntrice. Toate activitățile (pictură, desen, interpretarea unei piese de teatru, ascultarea sau interpretarea muzicii, fabricarea diferitelor obiecte, jocul liber) trebuie să rămână ca *experiențe* pure și să nu dea naștere la *nici o interpretare* referitoare la semnificația lor, ceea ce ar proveni din sufletul rațiunii, nici vreunui *comentariu moral*, ceea ce ar proveni din sufletul conștiinței. (Am menționat deja că moralitatea este unul dintre elementele sufletului conștiinței).

Acest principiu pedagogic destinat primei copilării este în același timp principiul terapeutic care trebuie luat în considerare în cazurile în care, prin natura lor, sau din motive educative, sufletul senzației este insuficient dezvoltat. Pacientul acuză un vid interior, lipsa căldurii profunde sau a entuziasmului și incapacitatea de a se lăsa marcat de lumea din jur și de oameni. În cazul acesta discuția terapeutică nu trebuie să cuprindă niciodată explicații intelectuale, nici să fie o privire asupra moralității unei situații. Nu vorbiți prea mult. Citiți mai degrabă un basm pacientului dumneavoastră, sau o povestire pur și simplu, sau o parabolă din Biblie. Lăsați imaginile să vorbească singure, fără comentarii; sau cereți-i să deseneze sau să picteze o imagine despre ceea ce i-ați citit.

Indicați pacienților dumneavoastră euritmia, sau euritmia curativă în grup și învățați-i să descrie, înainte de a adormi, imaginile pe care le sugerează cursurile sau activitățile zilei. Îmbogățiți-le viața lăuntrică prin indicații de lectură sau prin observarea naturii. Fără explicații, ci doar descrieri: “Ce-ați văzut? Ce v-a plăcut?...”

Evitați descărcările emoționale și confruntările violente în schimburile colective, așa cum fac anumite grupuri terapeutice. *Aceste metode accentuează fixarea corpului astral în natura corporală.* Nu-i lăsați, de asemenea, să emită judecăți asupra altora sau asupra lor înșiși. Aceasta duce foarte curând la o pervertire a sufletului

conștiinței dacă nu există acea profunzime morală reală care nu poate fi atinsă decât prin sacrificiu și iubire.

Imaturitatea sufletului senzației este o realitate a culturii noastre intelectuale și materialiste. Este un fapt prezent în mod deosebit în cazul nevrozelor. Rezultă deci că toate proiectele de igienă socială ar trebui să aibă ca obiectiv prioritar repararea a ceea ce a lipsit în prima copilărie. *Sinea-Solară* trebuie consolidată la fiecare dintre noi.

Ne vom ocupa acum de problemele de dezvoltare a *sufletului rațiunii*. Acesta a început să se manifeste în epoca Greciei, sub influența cultului lui Jupiter- Zeus. Nu se putea vorbi încă de formarea forțelor sentimentului (sufletul intim). Mai întâi, lumea colorată a tânărului suflet al senzației a trăit în mijloc, la nivelul Sinei-Solare, care era hrănită de mitologie. Mai târziu, experiența sufletului sentimentului, care era pe cale de trezire, nu a mai fost trăită decât în imaginea forțelor mercuriene ale lui Hermes, care acționau de jos în mod haotic, dionisiac. Putem recunoaște în contrastul dintre elementele apolinice și elementele dionisiace imaginea dezvoltării inițiale a sufletului rațiunii și/sau al sentimentului.

Grecii mai aveau încă de învățat să controleze forțele eterice haotice din organism. Drama greacă și catharsis-ul care îi era inclus aveau un rol foarte important în acest sens.

Găsim și în expresia artistică a epocii o bună reprezentare a dezvoltării sufletului grec: aceea a conducătorului de car, de exemplu, care trebuia să stăpânească bidiviii atelajului său.

Așa cum am menționat mai sus, această evoluție se afla încă sub o conducere inspirată de lumea lui Jupiter. Numai în epoca romană, Misteriile lui Mercur au început să se răspândească în Europa și a putut fi sărbătorită victoria Sinei-Solare a omului asupra forțelor metabolice, după cum se poate observa în Misteriile lui Mithra.

Bazele forțelor sufletului rațiunii și sentimentului, la nivelul dezvoltării *individuale*, încep să apară între 7 și 14 ani. O pedagogie adevărată nu trebuie să ignore acest fapt. Trecerea de la o imagine “simțită” la o imagine “înțeleasă” trebuie să se facă cu grijă, în așa fel încât să se permită forțelor eterice solare să pătrundă forțele senti-

mentului. În caz contrar există riscul de a opri în mod prematur dezvoltarea acestui nivel sufletesc. *Subdezvoltarea sufletului rațiunii și sentimentului* este, la fel ca și vidul din sufletul senzației, o caracteristică a civilizației actuale.

Conveniențele sociale și relațiile burgheze sunt și ele un exemplu al lipsei forțelor solare în sufletul rațiunii și sentimentului.

Împotriva acestui conformism protestează tinerii începând din anii 50; din păcate acest protest a adus la lumină și celălalt aspect al forțelor mercuriene de viață: haosul și succesiunea prea rapidă a soluțiilor propuse. Lui Mercur îi lipsește statornicia!

Axa terapeutică a tratamentului în dezechilibrele sufletului rațiunii va consta în trezirea unei reflecții personale total diferită de acel mod de a învăța pe de rost la care sunt obligați studenții de astăzi, datorită materiilor programate dinainte și sistemului de examinare prin întrebări cu multiple răspunsuri (tip grilă) (QCM).

Printre reproșurile pe care le fac adulții tinerilor am putea cita, în raport cu cele spuse mai sus: lipsa originalității în discuții sau muncă, o activitate de rutină la periferia sufletului, am putea spune, o mare pasivitate în folosirea timpului liber și impresia că sunt un nimic, complet inutili.

Și aici punctul de plecare al terapiei va fi sfera de mijloc. Pacientul va fi încurajat să studieze un subiect nou, care să nu aibă nici o legătură cu ceea ce își aduce aminte din timpul școlarității sale - proiectul unui grup terapeutic poate fi inițiat, de exemplu, în jurul unor cursuri intensive de observații astronomice sau de observare fenomenologică a naturii. Este un mijloc de a învinge lenea în gândire, iar participantul descoperă că poate reflecta singur.

Mai târziu poate fi avută în vedere integrarea sa într-un grup de studiu compus dintr-un oarecare număr de pacienți, în cadrul unui centru terapeutic.

Sufletul sentimentului constituie baza vieții sociale și numai în cadrul ei poate ajunge la deplina maturitate. Tulburările de comportament social, singurătatea, impresia de a fi respins sau tendința de a

se pierde în activități sociale nu pot fi ameliorate decât în practică. Este terenul de acțiune al terapiilor de grup, mai ales al euritmiei. Jocul de rol și sociodrama, cu scopuri bine definite și o supervizare, oferă un câmp nelimitat de acțiune în practică. Este preferabilă evitarea întâlnirilor nestructurate, care se desfășoară într-un climat emoțional tensionat.

Sufletul conștiinței este prima dintre forțele sufletești pe care omul le-a dezvoltat singur, fără ajutorul ierarhiilor. În schimb umanitatea va trebui să-și ofere aceste forțe ierarhiilor, ca o contribuție la evoluție, o evoluție care mai târziu va conduce omenirea în faza jupiteriană¹.

Aceasta înseamnă că sufletul conștiinței trebuie să construiască un pod deasupra imensei prăpăstii care există între influența îndepărtatei lumi a lui Saturn și cea a foarte apropiatei lumi a Lunii. Acest proces va cere din partea Sinei-Solare să dezvolte forțe suplimentare. În evoluțiile precedente, lumea ierahiilor venise în ajutorul omului pentru a dirija extremele înspre mijloc; acum omul nu poate să se bazeze decât pe propriile sale forțe pentru acest lucru. Măsurile care trebuiesc luate acum constau în crearea instituțiilor sociale care să fie capabile să mențină în echilibru, în mod inteligent și chibzuit, cele trei forțe: a lui Saturn, a Soarelui și a Lunii. Am mai făcut referire la acest arierplan al organizării sociale tripartite; orice instituție, orice proiect social ar trebui să favorizeze apariția unei contribuții reciproce între viața spirituală, viața socială și viața economică.

Riscul care amenință dezvoltarea sufletului conștiinței este dezvoltarea explozivă a diferitelor calități psihice. Aceasta înseamnă că acestea din urmă pot fi, pe de o parte, antrenate în sferele luciferice ale vieții spirituale, străine de lumea reală - așa cum se întâmplă în sectele care adaptează vechea spiritualitate la civilizația modernă - iar, pe de altă parte, pot deveni prizoniere ale proceselor lunare din corpul fizic. Această ultimă situație se poate manifesta prin dezlănțuirea sexualității sau prin cultul corpului de tip "superman" în competițiile sportive.

Forțele lui Saturn acționează “vertical” de la o mieznoapte a lumilor la alta; ele favorizează experiența unilaterală a personalității individuale egoiste. Setea de putere poate fi o consecință a acestui fapt. Procesele lunare acționează “orizontal”, în curentul generațiilor, legând ființa umană de instrumentul său corporal moștenit și promovând materialismul și abandonarea modului de viață în voia eredității.

La mijloc, Sinea-Solară trebuie să exerseze altruismul, toleranța și pozitivitatea vizavi de ceilalți, pentru a putea trăi. Dacă nu, funcția circulatorie devine mai greoaie și pot surveni toate formele de infarct miocardic și arterioscleroză. Chiar fără a ajunge atât de departe, se poate observa că o înăsprire a vieții sentimentului se manifestă deja în suflet prin anxietate și incapacitatea de a simți un entuziasm real, de a avea un interes plin de căldură pentru alții. Ne simțim atunci ca închiși într-un corset rigid, care face imposibilă exprimarea oricărei emoții. Faptul acesta se întâmplă adesea în tulburările relaționale (căsătorie, prietenie, colaborarea la locul de muncă). Conversația terapeutică și discuțiile de grup dirijate pot fi în acest caz forme de tratament eficiente. În plus, activitatea artistică, sub toate formele sale, rămâne baza oricărei terapii în acest domeniu, în virtutea acțiunii de consolidare pe care o are la nivelul Sinei-Solare.

Sinea-Solară este forța de legătură care împiedică spiritualitatea distantă a lui Saturn să se înstrăineze de lume și o ajută să se îndrepte spre sesizarea sarcinilor celor mai potrivite aici pe pământ. Aceeași forță înalță activitatea Lunii deasupra sferei de procreare și o umanizează pentru ca un suflet să-l poată întâlni pe celălalt și pentru ca iubirea spirituală să poată apare.

În cadrul evoluției umanității ne aflăm doar la începutul dezvoltării sufletului conștienței. Noul teritoriu pe care noi, oamenii, începem să-l explorăm, nu este lipsit de pericole. Forța unificatoare a sufletului rațiunii și sentimentului, cucernicia, este din ce în ce mai rară și noua forță de unificare, *forța morală a judecății provenite din inimă*, este încă foarte fragilă.

Scopul unei inițieri moderne este formarea acestei forțe morale a judecății. O psihoterapie spirituală modernă nu poate exista decât cu acest scop.

16. Constituția isterică

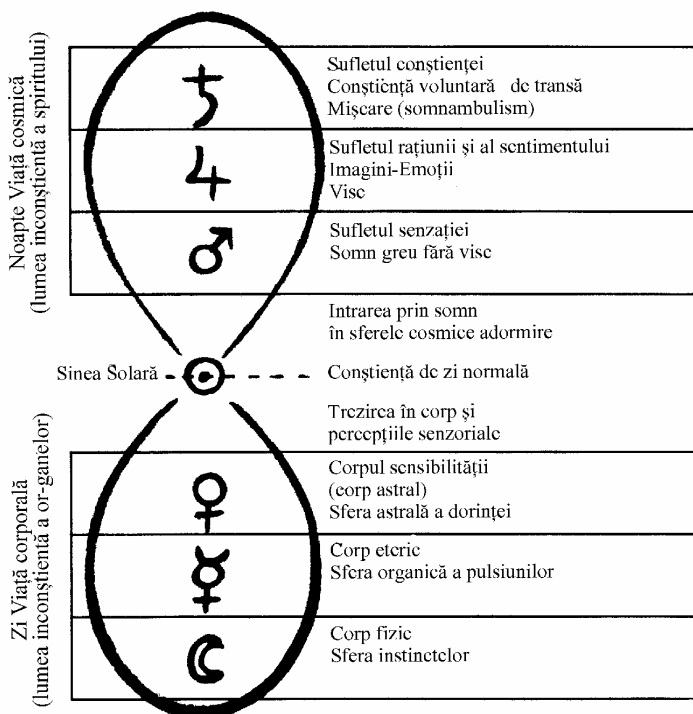
Exemplul isteriei arată în ce măsură calea, care duce spre lumea exterioară în timpul nopții, este legată de calea ce duce spre lumea lăuntrică, spre propriul său organism, în timpul zilei. Aceste două direcții sunt ca talerele unei balanțe, având la mijloc acul fix și imobil.

Omul este o ființă a mijlocului. Conștiința sa diurnă obișnuită nu-și găsește stabilitatea decât într-un echilibru între pierderea de conștiință, care are loc în momentul adormirii, și “întemnițarea conștiinței în forțele inconștiente ale organismului”, care are loc în momentul trezirii. Totuși, cu puțină practică, omul își poate extinde conștiința în ambele direcții; dar atunci trece frontiere care sunt imposibil de trecut cu actuala conștiință de zi obișnuită. Am mai abordat această problemă sub diferite aspecte.

Omul de astăzi și-ar putea păstra o conștiință de zi normală, adică o conștiință care să-i permită să-și facă o imagine despre lumea exterioară pe baza pe simțurilor sale, dacă nu s-ar afla față în față cu faptul că Pragurile “de sus” și “de jos” nu mai oferă siguranța de altădată, lăsând să treacă experiențe în fața cărora conștiința sa de zi obișnuită este lipsită de apărare.

În cazul isteriei, sfera de mijloc, de obicei stabilă, este amenințată de schimbări de conștiință datorate unei perturbări a fenomenelor de excarnare și încarnare în momentul adormirii și trezirii. La originea isteriei se află *o constituție* (a se vedea nota de la sfârșitul capitolului) pentru care limitele funcționale, eteric-astrale, ale organelor (care formează ca să spunem așa “pielea” organelor) sunt permeabile, și anume în două direcții: pe de o parte, calitățile organice interne (în plan eteric: funcția organelor) au pătruns în conștiința de zi prin oglinda memoriei și sunt responsabile de experiențe “anormale”, iar pe de alta, corpul astral, care determină calitatea fiecărui organ, se infiltrează până în mediul înconjurător și îl observă în mod inconștient.

Observarea *normală* a mediului înconjurător se face prin intermediul corpului astral și a corpului eteric al *organelor de simț* specifice. Am învățat să recunoaștem și să descifrăm informația pe care o primim în acest fel din lumea exterioară și să facem din ea o experiență interioară care se traduce prin imagini ale reprezentărilor. Educația noastră ne-a făcut capabili să stăpânim aceste reprezentări și aceste imagini-gânduri mentale. Ele se raportează, toate, la informația obținută prin observarea, din exterior, a lumii și a propriului nostru corp. Ceea ce se petrece în cazul isteriei, este o *percepție anormală a lumii exterioare*, care are loc prin intermediul organelor care nu sunt făcute pentru aceasta. Aceste percepții sunt atunci transcrise, pentru conștiință, în “limbajul organic”, care este specific organului respectiv.

Parcursul ființei sufletești-spirituale pe parcursul nopții și a zilei

Când adormim, funcția motorie este prima care dispare; apoi cea care permite păstrarea contactului cu lumea exterioară prin diferitele simțuri și, în fine, conștiința de zi este ultima care dispare. Starea de somn care urmează, prezintă mai multe calități:

- (1) somnul liniștit, fără vise
- (2) visul
- (3) mișcărilor care au loc în timpul somnului într-o conștiință de transă (de la mișcărilor oculare și cuvintele cu voce tare, până la somnambulism).

În schema de mai sus, aceste trei stări sunt reprezentate astfel încât am putea crede că este vorba despre trecerea prin trei straturi spațial distincte, dar nu este vorba decât de o reprezentare schematică. Separația spațială nu există în realitate, este doar o separație calitativă. Ființa psiho-spirituală a omului se unește cu calitățile cosmice psiho-spirituale în timpul nopții și își primește din această întâlnire forța care îl va însufleți în timpul zilei următoare.

În timpul nopții, ființa psiho-spirituală a omului trăiește în sfera de influență a forțelor planetelor care se află dincolo de Soare, cele care poartă arhetipurile calităților sufletului, adică ale sufletului *cosmic* al senzației, rațiunii și sentimentului și al conștiinței. Datorită trecerii prin această buclă a lemniscatei, omul preia în fiecare noapte forțele cosmice necesare pentru viața conștientă diurnă a sufletului senzației, sufletului rațiunii și sentimentului și sufletului conștiinței. Calitățile lui Marte îi conferă curajul de a observa lumea prin sufletul senzației și să reacționeze. Forțele lui Jupiter îi dau forță gândirii, făcându-l capabil să interpreteze lumea și să o integreze în sufletul sentimentului. În fine, forțele îndepărtate ale lui Saturn îi conferă forța de a dezvolta voința în sufletul conștiinței, pentru a fi pe deplin la unison cu Pământul și cu procesul morții și al reînvierii care îi urmează, prin victoria morală asupra răului.

Imaginile în oglindă ale experiențelor din aceste trei sfere sunt cele trei calități ale somnului: *somnul liniștit*, *inconștient*, trăind în sufletul senzației; *visul*, în lumea imaginilor emoționale ale sufletului

rațiunii și sentimentului și *mișcările* profund inconștiente, trăind în întâlnirea dintre sfera lui Saturn cu sufletul conștienței¹.

Trecerea prin aceste trei sfere calitative are loc nu o dată, ci de mai multe ori în timpul nopții. Perioadele de somn calm, de vise și de mișcări (mișcările ochilor sunt în mod special evidente) se succed unele după altele. Dacă încercăm să ne amintim visele noastre imediat după trezire vom observa că doar câteva urme ale conștienței de vis rămân accesibile pentru conștiența de zi. Cu cât ne trezim mai bine, cu atât este mai dificil să ne amintim; dar putem să ne antrenăm să ne amintim cât mai mult.

La trezire, Eul conștient pătrunde natura corporală a lumii organice cu calitățile sufletești deja menționate. Dacă Eul conștient ar intra în această lume organică fără nici o protecție, el ar întâlni calitățile organice ale corpului astral, ale corpului eteric și ale corpului fizic în interacțiunea lor cu procesele organice. Ori, aceste procese sunt, așa cum am mai spus-o și înainte, de natură obsesională. Ele pot descompune și elabora substanțe. Cu aceeași putere compulsivă ele ar întâlni și domina universul psihic al sufletului senzației, al rațiunii și al sentimentului și al conștienței. În plus, aceste calități sufletești ar veni atunci în contact, fără pregătire, cu lumea astrală inconștientă, care cuprinde amintirile (complexele), emoțiile și “năvălirile sufletești”, pe care Jung le-a descris într-o manieră fenomenologică².

Această putere care ne protejează în intimitatea noastră și care este numit micul păzitor al Pragului (a se vedea capitoul 8 g) orientează forțele sufletești spre lumea exterioară de îndată ce ne trezim. Dar în secolul XX acest Prag care duce spre lumea interioară este din ce în ce mai coborât. Rămășițe ale lumii inferioare trec în conștiență fără nici o pregătire, iar faptul acesta are consecințele deja menționate, adică toate tipurile de perturbări lăuntrice pe care le cunoaștem.

În primul rând apare sfera *dorinței* astrale inconștiente, care-și desfășoară activitatea organică pozitivă în calitatea lui Venus. Apoi urmează aceea a *pulsiunilor* eterice, cum ar fi foamea, setea, dorința de a trăi... care sunt reflectate în suflet și-l antrenează fără încetare prin descompunere, transformare și reconstituire (calități

mercuriene). În sfârșit, sufletul ajunge în contact cu *instinctele* legate de organismul fizic, care determină aproape în întregime modelele de comportament ale lumii animale. Printre acestea, pot fi enumerate tot ce ține de procreație, de construirea unui cuib... (calități ale Lunii).

La isteric, forțele superioare sufletești - senzație, rațiune, sentiment și voință - pătrund în interiorul organismului în momentul trezirii. Într-o constituție normală, ele rămân în interiorul “pielii” organelor, pe când la isteric, ele țâșnesc, să spunem așa, dinspre piele spre lumea exterioară.

Pentru că faptul acesta nu se petrece în totalitate, ci numai la nivelul anumitor organe, pierderea de conștiință este parțială, iar percepția semi-conștientă a fenomenelor neobișnuite este la fel, fenomene neobișnuite, pentru că nu se mai situează în observarea lumii dinspre exterior, ci ea este văzută din interior, *dinăuntrul* activităților sale.

Aceasta poate duce la o percepție senzitivă și artistică a stărilor de spirit în însăși esența lor, sau la o experiență intuitivă a nevoilor celuilalt, atunci când e vorba de un bolnav, de exemplu. Se poate întâmpla chiar să simtă tot ceea ce poate produce o emoție, pentru că dorințele inconștiente, pulsuniile și instinctele sunt parțial libere să se exprime. În mod normal, doar rezonanța filtrată, atenuată, a acestor dorințe, a acestor pulsuni și a acestor instincte pătrunde în conștiința de zi; în plus, am învățat să le stăpânim. Într-o constituție isterică, ele depășesc conștiința de zi și se manifestă direct în acțiuni.

Constituția isterică este caracterizată prin multe alte manifestări. Una dintre ele provine din relația între lumea diurnă și lumea nocturnă.

Datorită trecerilor succesive ale sufletului prin lumea zilei și a nopții, așa cum este schițat în desenul de mai sus al lemniscatei, orice perturbare în conștiința de zi antrenează o perturbare și la nivelul conștiinței de noapte. Un contact direct, prea intens cu lumea exterioară, scade facultatea de a intra în contact cu calitățile cosmice sufletești în timpul nopții. De aceea, persoana isterică își începe ziua cu forțe sufletești slăbite.

Opinia negativă pe care o avem despre isterie, aproape întotdeauna, este și ea o caracteristică a acestei constituții. Este ceva destul de ușor de înțeles:

Sufletul senzației, în mod special, dar și sufletul rațiunii și cel al conștiinței, fac parte din corpul astral de natură animală, ridicat din planul animal în planul uman, mai întâi în copilărie, prin intermediul culturii, iar mai târziu de către Eu. Instinctele, pulsunile și dorințele organice acționează la animal în mod direct. La om, ele sunt încă active, dar în parte sunt retrase din sfera animală și transformate în forțe sufletești umane. Acest proces este în mod constant “scurtcircuitat” în constituția isterică, iar formarea calităților umane sufletești este retardată din această cauză, chiar omisă. Constituția isterică reacționează *parțial* (!) la situații prin sfera instinctelor, a pulsuniilor și a dorințelor, pe când o persoană sănătoasă umanizează aceste reacții “primitive” sub formă de calități interioare.

În capitolele precedente am subliniat deja că faptul de a ne angaja pe calea care duce spre lumea interioară semnifică întotdeauna o întoarcere în biografia personală, o întoarcere în trecut. Acest drum neterminat spre lumea interioară (care se va infiltra mai târziu în mediul înconjurător), presupune și el o întoarcere în trecut, ceea ce explică reacțiile regresive ale istericului. Este vorba despre comportamente regresive și infantile, adeseori asociate cu o inteligență deosebită și cu o bună sociabilitate de moment, ceea ce atrage după sine frecventa părere negativă asupra persoanelor isterice.

Vom descrie acum un oarecare număr de comportamente simptomatice ale isteriei, clasate în funcție de intensitatea descompunerii în mediul exterior. Să mai observăm o dată schema lemniscatei zilei și a nopții.

Dacă simptomele se manifestă în mod special la nivelul primului strat inferior mijlocului, atunci corpul astral, imagine în oglindă a sufletului senzației din partea superioară, este cel care va avea rolul major. Semnele isteriei sunt atunci, înainte de toate, *schimbări patologice ale stării de conștiință*, adică o conștiință diminuată în anumite domenii sau chiar o pierdere totală de conștiință a persoanei.

Cea dintâi se manifestă prin amnezii specifice sau printr-o incapacitate de a-și resimți acțiunile în anumite domenii bine definite; a doua, prin leșin. Datorită faptului că istericul trăiește mereu o experiență inconștientă a configurațiilor astral-exterioare, în afară de scăderea conștienței, corpul astral își îndreaptă dorințele sale spre situații emoționale. De aceea leșinul are loc întotdeauna atunci când el poate impresiona anturajul. Persoana va leșina atunci când se găsește în compania altora, sau exact în mijlocul unei străzi foarte aglomerate; dar niciodată la volanul unei mașini. Istericul suportă fără probleme reacțiile negative ale anturajului său, din momentul în care este sigur că a produs o stare emoțională în jurul lui. Emoțiile sunt în realitate forme astral-eterice create de noi înșine. Jung le numește “demoni” și această denumire ni se pare corectă. “Demonii” emoționali se hrănesc din emoțiile anturajului. Cu cât sunt mai alimentați, cu atât devin mai violenți și imperativi...

Al doilea strat se compune din activități ale corpului eteric în sfera lui Mercur, imagine în oglindă a sufletului rațiunii și sentimentului, suflet care se dezvoltă în sfera lui Jupiter.

Corpul eteric se manifestă întotdeauna prin imagini - “imagini-gânduri” la nivelul sufletului rațiunii și “imagini organice” la nivelul corpului eteric al organelor. Este vorba despre ceea ce se numește schema corporală, reprezentarea pe care o avem despre noi înșine, care există inconștient în noi. Emoțiile, venind din sfera astrală, continuă să fie prezente și în acest caz. Percepția organelor nu poate fi descrisă decât prin vocabularul folosit pentru a vorbi despre simțurile interne - simțul pipăitului, al vieții, simțul mișcării și cel al echilibrului -; adesea sunt incluse și mirosul și gustul.

Aceasta înseamnă că constituția isterică favorizează întotdeauna apariția a tot felul de experiențe organice: anestezia - de exemplu a gâtului, sau a degetelor, a mâinii...- și, în schimb, hipersensibilitate a altor regiuni. Simțul vieții permite perceperea, de exemplu, a senzației de greață, de ușoare crampe intestinale sau senzații dezagreabile în anumite părți ale corpului. Simțul mișcării permite resimțirea slăbiciunii sau, dimpotrivă, de a nu simți niciodată oboseala. Simțul echilibrului creează impresia de amețelă și de instabilitate în mers sau în

stând în picioare. Activitatea de reprezentare, formarea de imagini, are loc în sfera lui Mercur. În cazul isteriei, imaginația este dezlănțuită; ea începe să devină suspectă, chiar mincinoasă, atunci când observăm că o persoană are întotdeauna o poveste de spus, adaptată la situația de moment, oricare ar fi ea. (Orice reprezentant comercial ar trebui să fie o persoană puțin isterică!)

În fine, al treilea nivel este cel al reacțiilor instinctive legate de corpul fizic. Ele sunt imaginea în oglindă a dezvoltării sufletului conștiinței în sfera lui Saturn, sferă în care se dezvoltă forțele voinței morale. În locul ei apare comportamentul instinctiv primar, în afara câmpului conștiinței obișnuite. Acest proces are loc în sfera Lunii, unde, printre altele, organele de reproducere sunt active. Când maladia a ajuns în acest stadiu, apar problemele sexuale, fie frigidity, insensibilitate, sau hipersexualitate cu necesități insațiabile, provenite din sfera animală primară (fără nici o componentă psihică). Isteriile cele mai grave prezintă întotdeauna un dezechilibru sexual, de aceea opinia publică asociază de obicei isteria cu sexualitatea și mai ales cu sexualitatea feminină. Vom descrie mai departe un caz de isterie masculină, pentru a arăta cât de limitat este acest punct de vedere.

Tratamentul isteriei se va face la mai multe nivele.

Primul este *nivelul social*. Istericii vor face totul pentru a crea probleme anturajului lor. Totuși, atunci când nu este prea gravă, isteria are și părțile sale pozitive. Ea este chiar indicată pentru profesiunile care acordă ajutor, ca infirmieră, asistentă de puericultură, asistența persoanelor în vârstă, sau profesiile de comunicare cum ar fi aceea de ghid. În aceste situații, istericul va avea o influență benefică din cauza sensibilității sale. Bărbații reușesc în special în profesiunile comerciale.

Este foarte important să încercăm mai întâi să transformăm mediul social la acest tip de pacienți în așa fel încât isteria să poată acționa în mod pozitiv. Când totul merge bine, putem observa că istericul este capabil de sacrificii deosebite.

Al doilea nivel este cel al *constituției generale*, pentru care este absolut necesar un tratament medical. În medicina antroposofică, Eul

este tratat prin minerale, în special metale, pe când organizarea astrală este tratată cu plante, iar etericul cu medicamente de origine animală. Organismul fizic se tratează prin transplante umane. Transfuzia sanguină este exemplul cel mai cunoscut.

În cazul isteriei, adeseori cel mai frecvent este indicat tratamentul bazat pe plante, de obicei Bryophyllum în diluții joase. Printre altele, este bine să începem un tratament specific pentru organele în cauză. Există pentru fiecare dintre ele un medicament corespunzător (pe bază vegetală). Se poate alege și un tratament bazat pe minerale; atunci acționăm asupra corpului astral, prin intermediul organizației Eului. Antimoniul (Stibiul) este folosit adeseori, în diverse diluții, pentru că aduce în același timp toate calitățile planetelor situate sub Soare și care necesită întotdeauna în aceste cazuri să fie armonizate unele în raport cu altele³.

Persoana isterică “se răspândește”. Are o piele jilavă, rece, în cea mai mare parte a timpului, mâinile reci și jilave sau calde și umede; adeseori transpiră la picioare; copiii fac pipi în pat. Faptul de a se “prelinge” în acest fel, poate fi abordat terapeutic prin intermediul organizației căldurii. Balneoterapia⁴, euritmia curativă, precum și un exercițiu fizic sănătos sunt deosebit de indicate.

Al treilea plan este cel al *psihoterapiei*, pe care în mod special am menționat-o ultima. Istericul va încerca întotdeauna să antreneze psihoterapeutul în lumea sa egocentrică și regresivă, iar dacă terapeutul rezistă, el va folosi toate mijloacele care-i stau la îndemână pentru a-l convinge să-l însoțească în universul său. El va putea recurge de exemplu la o tentativă de suicid, în condiții dramatice, de preferință noaptea, dar cu o marjă de securitate calculată cu grijă.

Rudolf Steiner, în cursul său de pedagogie curativă⁵, ne atrage atenția asupra șiretlicurilor incredibile de care este capabil corpul astral, în comparație cu care Eul este un bebeluș. Istericul vă alunecă printre degete ca un pește. Dacă un anume tip de șantaj nu i-a adus satisfacție istericului, toate celelalte mijloace sunt gata să intre în acțiune. Spre exemplu, o femeie cu brațul paralizat de isterie, care

spunea: ”Atunci când brațul meu îşi va reveni, o să am cu siguranță migrene!”

Sarcina esențială a psihoterapiei va fi aceea de a consolida toate funcțiile Eului, întărind forțele sufletului senzației, rațiunii și conștiinței. Lucrul acesta poate fi atins, de exemplu, prin exerciții de observație (consolidarea sufletului senzației), cu ajutorul picturii terapeutice, al desenului și al modelajului. Atenția îndreptată asupra unui nou subiect de studiu, susținută prin cursuri sau indicații precise de lectură, va permite îmbogățirea sufletului rațiunii, iar asumarea sarcinilor într-un mediu social permite dezvoltarea sufletului intim.

Cel mai dificil de obținut este consolidarea sufletului conștiinței. Putem încerca să acționăm cerând bolnavului să-și judece acțiunile din punct de vedere moral. Putem vedea atunci cât de mult îl costă pe un isteric efortul de a fi realmente cinstit față de enturajul său, dar și față de el însuși.

Exemplul următor al unui caz de isterie masculină va lămuri considerațiile noastre asupra funcțiilor Eului. S-a întâmpnat în 1939, în momentul mobilizării pentru al doilea război mondial. Un sergent a fost internat în spital, într-o stare gravă de isterie catatonică. Era culcat în pat în poziție fetală, cu degetul mare în gură, fără să vorbească, scoțând doar vagi scâncete de bebeluș. La început a fost imposibil de a stabili orice contact cu el. Puțin câte puțin a început să comunice și să ne împărtășească unele aspecte din viața lui: pacientul, de aproximativ treizeci de ani, celibatar, era învățător într-un sătuc izolat. Era considerat în sat ca un geniu necunoscut. De fapt era sculptor, dar complet necunoscut și fusese nevoit să accepte un post de învățător, ceea ce era mult sub nivelul său spiritual și artistic. În toate clipele sale de răgaz, dispărea în mod misterios pentru a lucra la o mare sculptură pe care nimeni nu avea voie să o vadă. După mai multe conversații terapeutice a reieșit că sculptura nu exista și nici nu existase vreodată. A recunoscut că singurul lucru pe care încercase vreodată să-l modeleze era un iepuraș. Chemat brusc pe front ca sergent, a văzut cum deodată se prăbușește toată lumea lui imaginară și a căzut într-o gravă regresie infantilă. Terapia care a urmat a avut drept scop

să-l încurajeze în mod treptat să-și regăsească o orientare clară în viață, bazată pe aspirațiile Eului său.

Căutarea unei direcții reale în viață constituie pentru un isteric o luptă care poate dura toată viața; dar fiecare etapă înseamnă o victorie sigură, pe care terapeutul va trebui să o recunoască, chiar dacă uneori ajunge la disperare.

O ultimă remarcă: tratamentul psihanalitic al isteriei nu oferă multe soluții și adeseori nu face decât să deplaseze anumite simptome. Isteria se referă în primul rând la constituție și trebuie abordată ca atare.

Isteria ca fenomen al epocii noastre

Când studiem isteria trebuie să avem în minte diferența care există între *corpul* astral (pe care Rudolf Steiner îl numește corp al senzației), și *sufletul* senzației. Am vorbit despre acest lucru mai înainte. Corpul senzației ne permite să vedem de exemplu culoarea galbenă; sufletul senzației însă ne permite să *trăim* ceva în același timp (de exemplu frumusețea, satisfacția...).

La trezire, *sufletul* senzației se unește cu *corpul* astral, făcând legătura cu impresiile pe care acesta le primește din lumea exterioară. Aceleași forțe sufletești, care noaptea sunt reînnoite în sfera lui Marte, sunt îndreptate în timpul zilei spre lumea exterioară prin intermediul corpului senzației (corpul astral) și, în lumea exterioară, ele trăiesc experiența plăcerii și a suferinței, a bucuriei și a durerii, a frumuseții și a urâteniei. Forța venusiană a corpului astral este aceea care face posibile impresiile senzoriale și care le propune sufletului senzației.

Acest proces este perturbat în cazul isteriei deoarece corpul astral propune și impresii care vin din percepțiile organice inconștiente, pe care sufletul senzației nu este deloc pregătit să le primească. Singura vindecare efectivă și durabilă a comportamentului isteric și a acestei supunerii față de procesele organice va fi, în cele din urmă, posibilitatea de a *conștientiza aceste procese* și de a învăța progresiv, printr-o muncă interioară, să stăpânim procesele organice inconștiente. Con-

stituția este atât de profund înrădăcinată încât nu poate fi modificată decât în parte. Persoana isterică trebuie să învețe să se conducă ea însăși, plecând din sfera de mijloc, și să folosească latura pozitivă a constituției sale particulare. În felul acesta poate ajunge să aibă o biografie pasionantă, plină de oportunități originale.

Isteria oferă de fapt o imagine a luptei extrem de actuale care se dă pentru existența “sferei de mijloc”. În zilele noastre “mijlocul” are tendința de a se împotmoli în procesele organice. Îl putem salva făcând un pas spre exterior, prin intermediul spiritualizării sufletului senzației. Aceasta din urmă este sediul impresiilor senzoriale și al experienței care urmează (impresie senzorială: roșu, roz; trăire psihică: plăcut, frumos).

Pentru a proteja sfera de mijloc este absolut necesar să mai înaintăm încă, intensificând activitatea de observație și să încercăm să “vedem” arhetipul dincolo de planta sau roca pe care o observăm. Este metoda pe care Goethe a utilizat-o în fenomenologie. Pentru a echilibra tendința actuală de a pătrunde prea adânc în forțele organice inconștiente, este necesar să depășim “suprafețele” lumii sensibile și să simțim în mod conștient realitatea spirituală care există dincolo de aceste suprafețe. Pătrundem atunci în sfera sufletului cosmic al senzației, *care este de fapt universul Sinei-Spirituale ca sferă cosmică*, din care primim în fiecare noapte forța de a trăi o nouă zi în lumea noastră sensibilă individualizată. Trebuie să ne transformăm sufletul senzației în Sine-Spirituală individuală. Faptul acesta va deveni posibil prin eforturile pe care Eul le va face pentru a ajunge la spiritualizarea sufletului senzației. Faptul de a avea o constituție isterică reprezintă, dintr-un anume punct de vedere, un obstacol imens pentru acest proces, pentru că percepțiile anormale din sfera organică și din lumea astrală exterioară sunt o sursă de confuzii. Dar, pe de altă parte, dacă Eul este suficient de puternic, o constituție isterică, prin deschiderea pe care o prezintă, favorizează o trăire intensă a realității spirituale care se găsește dincolo de lumea simțurilor. *Persoana isterică trăiește deja în această realitate, dar nu o poate interpreta.* Conștientizarea a ceea ce este deja prezent, prin folosirea capacității

imaginației, reprezintă un prim pas pe drumul de transformare lăuntrică în direcția *Sinei-Spirituale*.

În același fel, imaginile halucinatorii prezente în cazul psihozelor, care provin din sfera mercuriană a corpului eteric, vor trebui transformate în *Spirit al Vieții*. Pe calea de evoluție care permite metamorfoza corpului eteric în suflet al rațiunii și sentimentului, iar mai apoi în Spirit al Vieții, se întâlnesc imaginile emoționale pe care pulsunile le proiectează în conștiință. Ele au aceeași calitate dramatică precum imaginile onirice, dar trebuie controlate și dirijate de către Eu: această le conferă un caracter de inspirație, care deschide calea spre Spiritul Vieții.

În fine, psihozele cele mai înrădăcinate sunt blocate la nivelul sferei instinctive a corpului fizic. Este și cazul isteriilor “cataleptice” însoțite de regresii până la un stadiu infantil. Eul va trebui să transforme instinctele, care ne sunt date de ierarhiile superioare, în intuiții individuale. Acestea din urmă iau treptat locul activității instinctive și astfel ele vor realiza în viitor *Omul-Spirit* ⁶.

Pe drumul acesta spre dobândirea calităților umane este foarte important să rămânem în strânsă legătură cu sfera noastră de mijloc. Ea este universul ritmic al inspirației și expirației, al contracției și relaxării, al zilei și nopții. La fel ca o imensă expirație, calea transformării trece prin etape interioare și etape exterioare, căutând mereu un echilibru.

Notă: cuvântul “constituție” este folosit aici într-un sens diferit de cel în care este folosit în capitolele precedente. Aici, el se referă nu numai la constituția *fizică*, dar și la felul în care toate părțile constitutive ale ființei umane se interpenetrează și se leagă între ele.

17. Modalități de evadare din realitate

Anorexie, comportament psihopat, fenomene de dependență

Am menționat în capitolul 12 acea tentație pe care o are Eul de a se îndepărta de calea de încarnare. Cele trei moduri de evaziune mai des întâlnite vor constitui obiectul acestui capitol; trebuie să le punem în legătură cu respingerea înconștientă a “ancorării pe pământ”, cum numește Rudolf Steiner pubertatea. Acestea sunt:

– *retragerea până la poarta nașterii*, așa precum o vedem manifestându-se în cazurile de *anorexie mentală*;

– *fuga (evaziunea) spre un univers adult*, sau considerat ca atare, care se manifestă în agresivitatea dintr-un *comportament psihopat*, sau în atitudinea tinerilor foarte greu educabili.

– *evaziunea în extaz*, în excarnare, prin intermediul alcoolului și al drogurilor, care poate merge până la *dependență*; o excarnare al cărei obiectiv este de a uita că este întrupat pe acest pământ, cu toate obstacolele pe care le semnifică acest lucru.

Fiecare din aceste comportamente poate duce la autodistrugere. Ele ilustrează nihilismul spiritual care copleșește civilizația sufletului conștienței.

Pentru a permite formarea sufletului conștienței, trebuie făcut binele care să combată răul. Ne aflăm în acest caz în fața unor sindroame tipice pentru epoca actuală. Cei care, dintr-un motiv sau altul, trebuie să aleagă aceste căi, sunt primele victime ale luptei de avangardă pentru dezvoltarea sufletului conștienței.

Generalități

În acest studiu ne vom referi la descrierea (deja abordată în capitolul 9) pe care Rudolf Steiner a făcut-o *căii de încarnare a omului*; ea a fost dezvoltată în cadrul seriei de conferințe ținute la La Haye, cu ocazia fondării Societății Antroposofice din Țările de Jos, în 18

noiembrie 1923. El a descris cu această ocazie drumul pe care îl parcurge spiritul uman între două încarnări: după moarte, el traversează sferile planetare mai întâi într-un sens (începând din sfera Lunii până în sfera lui Saturn), apoi în celălalt (din sfera lui Saturn până în cea a Lunii)¹.

Este interesant să subliniem aici câteva elemente:

1 - Fiecare intrare succesivă într-o sferă planetară corespunde unei extinderi a Eului uman, care vine în contact cu o nouă calitate și se impregnează cu ea din ce în ce mai profund. Ca urmare, fiecărei extinderi îi va corespunde o diluare a Eului și o diminuare a conștiinței de sine. Numai individualitățile care, pe pământ, au intrat deja în contact cu concepții spirituale își pot păstra conștiința Eului lor după moarte. Celelalte traversează aceste sfere într-o stare de somn.

2 - Sferile planetare, care adeseori sunt imaginate și desenate ca niște sfere concentrice, nu sunt în realitate separate unele de altele. Ele se întrepătrund și fiecare sferă le include în ea pe cele precedente. Este vorba mai degrabă de o distincție la nivelul calității *principiilor*. Eul devine la un moment dat suficient de matur pentru a viețui aceste principii. În lumea spirituală nu stăm *față în față* cu calitățile planetare (care sunt în realitate ființele ierarhiilor superioare), ci ne situăm *în ele* și trăim activitatea lor *în ființa interioară*, la fel cum pe pământ simțim bucuria sau tristețea *în interiorul nostru*, fiind capabili să le distingem calitățile.

După moarte rămânem trei zile în corpul eteric, sediu al imaginilor memoriei și re trăim aceste imagini într-o vastă panoramă a vieții noastre; apoi ne retragem din corpul eteric. Și, la fel cum corpul fizic odată părăsit se dezintegrează progresiv în elementele pământului, corpul eteric părăsit se dizolvă în lumea eterică înconjurătoare. Din aceste forme eterice (gânduri, sentimente, impulsuri voluntare), numai acelea care provin din gânduri, sentimente și impulsuri voluntare materialiste și abstracte și care sunt deci îndepărtate de lumea eterică, *nu se dizolvă*. La fel cum materialele plastice sintetice sunt refuzate de pământ, formele-gânduri străine de cosmos sunt refuzate. Ele rămân în urmă în lumea eterică nedezintegrate.

Gândurile, sentimentele și impulsurile voluntare sunt, totuși, așa cum am văzut mai înainte, ființe astral-eterice generate de om și rămân legate de creatorul lor, chiar și după moarte. Dacă nu au fost dizolvate, vom găsi din nou aceste ființe elementare create de noi înșine, în calea noastră, în timpul procesului de încarnare spre o nouă viață. Atunci ele se agață de noi și încep să ne deranjeze, alcătuind unul din aspectele dublului descris în capitolul 8.

O dată corpul eteric eliberat, omul își revede încă o dată existența, în sânul lumii astrale care se află imediat sub nivelul Lunii. El resimte aici efectul pe care acțiunile și vorbele sale le-au avut asupra altora. După această perioadă, numită Kamaloka, urmează etapa următoare a eliberării de încarnarea terestră: omul înapoiază toate talentele pe care le-a primit la începutul încarnării sale, în momentul coborârii pe pământ. Dar nu înapoiază exact ceea ce i s-a dat. Parabola stăpânului care lasă un talant servitorilor săi, pentru a-l fructifica în timpul absenței sale, își găsește aici întreaga semnificație. Numai acela dintre servitori care a înapoiat talantul cu dobândă, adică înmulțit, a fost apreciat de stăpânul său. Acțiunile morale, sentimentele nobile și pline de căldură și gândurile înalte sunt dobânda pe care o înapoiem ierarhiilor, ele sunt rezultatul luptei noastre pe pământ.

Traversând sfera Lunii, a lui Mercur, Venus, a Soarelui, a lui Marte, Jupiter și Saturn, lăsăm în urmă calitățile noastre psihice. Dar acest proces începe deja din timpul vieții. Din clipa nașterii, începem de fapt să murim, iar procesul morții crește progresiv în a doua parte a vieții noastre. În prima jumătate, predomină procesele vitale - sunt acelea pe care le-am primit în timpul contracției spre încarnare. Ele sunt active mai întâi la nivelul *corpului fizic*. Dar, datorită proceselor care ne duc spre *moarte*, descoperim viața *spirituală* prin eliberarea noastră din legăturile pământești.

Am mai spus deja și repetăm aici cu tărie: trecerea prin sfere nu este o traversare a unor zone separate, ci o “expansiune și o diluare” a ființei psiho-spirituale a omului. Această lentă expansiune, urmată de contracția încarnării, este asemănătoare cu o mare bătaie a inimii cosmice. Mai întâi diastola, expansiunea până în sfera lui Saturn - limită a lumii calităților sufletești - apoi sistola, contracția în corpul

fizic, pe Pământ. Putem încerca să folosim conceptele terestre pentru a desemna calitățile planetare de încarnare și excarnare. Aceste concepte nu trebuie considerate ca definiții, ci ca o posibilă deschidere spre înțelegerea sferelor calitative sufletești, în care putem pătrunde printr-un studiu aprofundat, prin experiența artistică sau printr-o activitate aleasă în mod liber (cum ar fi euritmia, de exemplu). Aceste calități devin atunci din ce în ce mai pline de semnificație și încep realmente să trăiască în noi. (Descrierea detaliată a acestor șapte calități planetare a fost făcută în capitolul 9 din prima parte a acestei lucrări).

Dacă îi creăm cititorului o imagine schematică de ansamblu a încarnării și excarnării, o facem cu scopul de a-i crea o primă impresie asupra forțelor care acționează în noi. Acestea din urmă rămân inconștiente, atâta timp cât acționează într-o manieră sănătoasă, adică în echilibru unele în raport cu altele, dar produc fenomene patologice de îndată ce acest echilibru este rupt, iar ele acționează în mod unilateral - prea intens sau prea slab.

În punctul cel mai îndepărtat dintre două încarnări, pe care Rudolf Steiner îl numește miazănoaptea lumilor, la frontiera sferei lui Saturn, Eul a renunțat la toate calitățile sale psihice terestre și, cu ajutorul ierarhiilor, le-a metamorfozat în capacități pentru viața următoare. La fel cum o plantă își încheie ciclul anual prin formarea seminței, punct de plecare într-un nou ciclu anual, Eul poartă în el sămânța unei alte vieți în momentul în care se găsește în zona de miazănoapte al lumilor.

Prin contracția pe calea unei noi încarnări, germenul acesta, deținător al karmei individuale, oferă Eului posibilitatea de a forma un corp astral psihic specific pentru viața care va urma, traversând sferele planetare. Miazănoaptea lumilor este într-un fel imaginea opusă a mijlocului vieții pământești. Momentul acesta important, care se situează la aproximativ 35 de ani, a fost perceput de unii poeți ca un punct de cotitură în viață. Dante în *Divina Comedie* și Faust al lui Goethe și-au început drumul dramatic și plin de evenimente în momentul în care forțele de încarnare expiră și trebuie găsit un nou impuls pentru a doua jumătate a vieții, pentru procesul de excarnare.

Dante se simte pierdut în mijlocul unei păduri întunecate. Faust este disperat și vrea chiar să-și pună capăt zilelor. Pare absolut necesar să fie găsită o nouă soluție pentru ca a doua jumătate a vieții să aibă un sens. În același fel, o nouă hotărâre trebuie luată de Eu în punctul de miazănoapte al lumilor, pentru a începe o nouă încarnare.

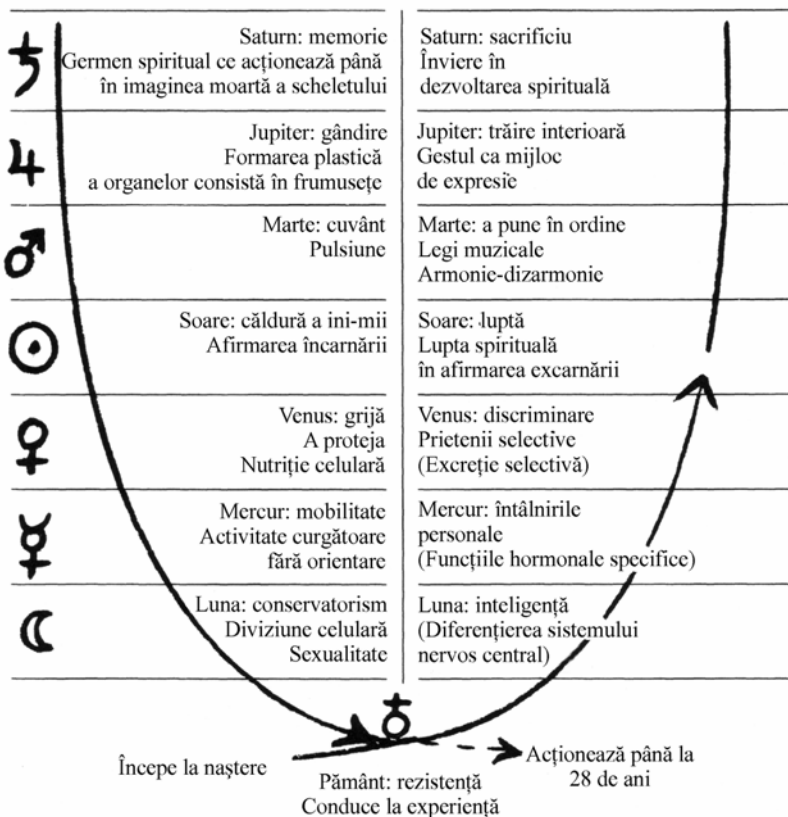
Atunci are loc următorul lucru: exact în momentul în care Eul se află singur, în starea de ființă-spirit, Lucifer apare și-l asigură că nu mai are nevoie de întoarcerea pe pământ, că în stadiul de dezvoltare la care a ajuns poate foarte bine să rămână în regatul lui Lucifer ca ființă spirituală. Nimeni nu ar fi în stare să reziste unei asemenea tentații fără intervenția, chiar în acel moment, a ierarhiilor superioare. Ele îi arată atunci Eului forma (*Gestalt*) la care omul trebuie să ajungă într-o zi.

Din acea clipă Eul poartă în sine amintirea acestei ființe umane cosmice ca pe un germen spiritual. Din cauza divergenței dintre acest om cosmic și ceea ce este în realitate individualitatea sa, Eul ia hotărârea de a se încarna din nou, pentru a se apropia cu încă un pas de acest ideal, printr-o luptă fără milă.

În calea de inițiere în Misteriile Nordului, în întâlnirea cu marele Păzitor al Pragului, regăsim o reflectare a acestei întâlniri cu idealul cosmic al umanității. Amintirea acestui moment apare și la poetul Schiller, când declară că în fiecare om trăiește omul ideal, iar sarcina cea mai înaltă a vieții este de a ne apropia puțin câte puțin de el.

Germenul spiritual, care este ca un grăunte de memorie creatoare, este purtat de Eu pe calea încarnării. Principiul creator se asociază cu formarea embrionului, precum și cu ereditatea; el are o influență importantă în bătălia pe care o reprezintă biografia noastră ca formă în timp. El este activ la nivelul *voinței* noastre ca forță creatoare în viață. Putem fi legați lăuntric de această forță până la 28 de ani.

Dacă în punctul de miazănoapte al lumilor, hotărârea noii încarnări nu este luată din motive karmice din toată inima și rămâne o reticență față de procesul încarnării următoare, pot apare tot felul de tulburări atunci când se apropie vârsta adultă. Vom descrie câteva din acestea în continuare.

În schema de mai sus regăsim pe scurt descrierea calităților planetelor pe care le traversează omul între două încarnări, o dată “în expir” și încă o dată “în inspir”. (Am făcut o descriere mai detaliată în capitolul 9). Putem observa în această schemă curba descendentă care reprezintă existența înainte de naștere și faptul că ea traversează viața; curba ascendentă reprezintă existența de după moarte, dar ea începe deja la naștere și devine predominantă în a doua jumătate a vieții.

Cultura noastră materialistă curentă obișnuită este un mare obstacol pe această cale a în-carnării și ex-carnării. Materialismul nu recunoaște decât etapa inferioară, aceea a vieții pământești. Din ce în ce

mai numeroase sunt sufletele nu mai au forța de a depăși această rezistență suplimentară pentru a se putea îndrepta spre

- a) o *încarnare* completă
- b) realizarea unei excarnări spirituale

Anorexia mentală

Anorexia mentală apare din ce în ce mai frecvent după progresul materialismului care a avut loc la mijlocul secolului trecut; este clasată printre maladiile psihosomatice. Numai câteva cazuri au fost observate înainte de 1850; dar după această dată s-a vorbit din ce în ce mai mult de ea, mai ales în ultimele decenii. Fiecare dintre noi ar putea cita un caz printre cunoștințele sale, directe sau indirecte.

Anorexia mentală este mai puțin frecventă la băieți; este o boală tipică a pubertății *feminine*.

În general, aceste fete se dezvoltă fără probleme până la vârsta de 12 ani. Dar de îndată ce apar primele semne ale pubertății are loc o schimbare psihică: ele încep să aibă iluzii senzoriale la nivelul corpului, pe care-l simt ca fiind prea greu sau prea mare. Aceste impresii sunt un pretext pentru cure de slăbire.

Primul simptom al bolii este de obicei fizic. De îndată ce apar primele menstrue, ele se opresc brusc. Apare o neliniște interioară, care se exprimă printr-o activitate dispersată, fără un obiectiv precis și prin refuzul hranei. Permanentă agitație și refuzul hranei au drept consecință o pierdere în greutate și o regresie la aspectul infantil. Alimentația devine centrul preocupărilor. Bolnavul o refuză, sau o înghite uneori, de preferință noaptea, pe ascuns, pentru ca apoi să o vomite. Lecturile sale constau în special din cărți de bucătărie. Prepară adeseori bunătăți pentru alții, în mod fățiș, de care ea însăși nu se atinge.

Odată cu scăderea continuă în greutate, pielea devine uscată și rece. Măinile și picioarele capătă o tentă albastruie și amortește cu ușurință. Ne-am aștepta ca aceste paciente să se simtă rău, dar ele nu acuză nici o indispoziție. Pot parcurge distanțe lungi, mergând sau

alergând, pentru a elimina ceea ce au consumat. Adeseori iau laxative, pe ascuns. Dacă le sunt interzise, ele vor ști cum să-și procure, cu o încăpățănare asemănătoare cu aceea a drogaților în căutarea unei doze de heroină.

Se poate observa o dereglare a echilibrului hormonal și, din cauza vomismentelor și a laxativelor, și o carență de sare. Anorexicele suferă rareori de maladii infecțioase grave. Punctul culminant al bolii se situează între 13 și 18 ani dar anumite simptome pot persista mult timp după această vârstă. Se întâmplă uneori ca aceste paciente să coboare sub un prag critic ponderal, în ciuda tuturor precauțiilor luate; ele trebuie atunci spitalizate, pentru că pot ajunge să se lase să moară de foame.

Psihologia actuală caută cauza acestei maladii în situația familială (o mamă dominatoare și un tată îngăduitor sau invers, presiunea exercitată asupra copilului pentru a face totul bine...). Aceste explicații nu au permis niciodată stabilirea principiilor unei terapii reale și adeseori produc doar un sentiment de culpabilitate în rândul părinților - cel mai frecvent fără sens. Asemenea sentimente au, dimpotrivă, înainte de toate, efecte negative. Totuși, începe să se recunoască faptul că boala este legată de un refuz al existenței și că ea poate fi privită ca o criză de maturizare. Numai pe baza acestui punct de vedere se poate discuta despre o terapie individuală.

Dacă privim anorexia actuală în lumina considerațiilor prezentate mai sus în această lucrare, ne vom simți atrași de o cercetare mult mai profundă, care poate merge până la studierea voinței pe care o are *pacientul însuși* de a se încarna.

Examinând încă o dată schema anterioară, observăm că în momentul în care încarnarea ajunge să se lege mai strâns de realitatea terestră, apare o mișcare de recul, urmată de o retragere progresivă a hotărârii de încarnare.

În conferințele sale despre pedagogie, Rudolf Steiner vorbește întotdeauna de pubertate ca fiind *maturitatea terestră*. Este momentul în care ființa noastră psihică ajunge la o adevărată confruntare cu pământul, prin intermediul corpului astral. La apropierea de această

maturitate terestră, anorexicul se retrage pas cu pas, fiecare dintre aceștia adăugând noi simptome în patologie. Ce putem deduce din acest fapt? În timpul primilor paisprezece ani de viață s-au pus bazele diferitelor funcții, dar ele nu au fost încă testate, din punct de vedere al adaptării lor la viața adultă. Spre vârsta de 12 ani, încarnarea a înaintat destul pentru ca sfera Lunii să devină activă în corpul fizic și să apară primele cicluri menstruale.

Atunci apare atitudinea de refuz. Menstrele se opresc (retragerea din sfera *Lunii*). Mobilitatea psihică interioară a copilului dispare; ea este înlocuită de idei fixe, rigide și de acțiuni lipsite de sens care vizează chiar autodistrugerea (*Mercur*). Apare o aversiune profundă pentru hrană; alimentul este resimțit ca o masă apăsătoare în stomac. Nutriția intracelulară descrește vizibil. Țesuturile devin aspre și dure, pielea se cojește (*Venus*).

Căldura sufletească a copilului, generozitatea sa, se transformă într-un comportament neplăcut și mereu defensiv, pe care bolnava o ascunde printr-un șuvoi de cuvinte, fără să acorde atenție celui alt. Circulația este insuficientă, pielea extremităților devine vineție și rece (*Soare*). Motivațiile și vorbirea devin complet impersonale, în funcție de circumstanțe, incoerente și fără o intenție precisă, repetate mecanic și reduse la un fel de afectare și la scheme de atitudini (*Marte*). Plasticitatea corpului dispare și în curând copilul ajunge numai piele și os. Fața devine o mască scheletică, expresia este rigidă (*Jupiter*). În cele din urmă toate inițiativele sale sunt orientate spre moarte, fără ca bolnavul să fie conștient de ceea ce este pe cale să facă. Până la capăt el nu reușește să-și dea seama de ceea ce se întâmplă (*Saturn*).

Dacă reușim să ne dăm seama în ce fel se leagă toate aceste aspecte între ele, pericolul acestei boli ne apare în mod limpede. Știm atunci că singura atitudine terapeutică este aceea de a încuraja pacientul să admită că este pe cale de a deveni un adult și că trebuie să accepte toate consecințele acestui lucru, ceea ce vrea să însemne *să trăiască cu încăpățănare, rezistând*. Terapia va avea deci ca scop întărirea voinței de încarnare și regăsirea, etapă cu etapă, a calităților *încarnării*. Euritmia curativă, ca și terapia cu metale, vor fi de mare ajutor în acest caz.

Dar calitățile de încarnare nu vor putea fi acceptate pe termen lung dacă nu poate fi stabilită în același timp o relație cu calitățile de *excarnare*, acelea care se află în partea dreaptă a schemei. Un efect benefic îl poate avea stimularea intelectului prin lecturi interesante (mai ales biografii), care pot constitui mai apoi un subiect de discuție cu terapeutul. Dacă nu poate convinge pacientul să citească, terapeutul va trebui să alcătuiască el însuși povestiri, la început mai scurte, deoarece capacitatea atenției bolnavului este foarte redusă. Se pot purta discuții despre lumea naturii, ca și despre ceilalți oameni, pentru a-i stimula interesul. Prima etapă este bineînțeles trezirea din nou a interesului (*Luna*).

A doua constă în organizarea, cu multe precauții, a unor întâlniri cu alte persoane, în cadrul unor conversații, plimbări, muzică interpretată împreună... (*Mercur*).

A treia etapă constă în a învăța pacientul să creeze noi relații în mod selectiv, încercând să dea fiecăreia dintre ele un caracter propriu. Relațiile puternice de prietenie sunt deosebit de importante. Dacă o pacientă se îndrăgostește cu adevărat, înseamnă că a făcut un mare pas înainte. Dar ea nu va fi realmente îndrăgostită în așa măsură încât faptul acesta să schimbe totul pentru ea. Această afecțiune va lua mai degrabă alura unui atașament compulsiv, fără prea mare căldură (*Venus*).

Apoi urmează dezvoltarea calităților spirituale ale *Soarelui*, adică acest entuziasm pentru ceva care să nu fie nici egocentric, nici egoist. Este lucrul cel mai dificil, pentru că pacienții anorexici sunt extrem de egocentri. Acesta este elementul cel mai delicat, dar și cel mai important al terapiei.

Pentru a dobândi calitățile lui *Marte*, va trebui să lupte pentru a stabili o ordine în obiectivele propuse. Agitația în toate părțile revine mereu. E bine, în acest stadiu, ca pacientul să cânte la un instrument muzical, să învețe să deseneze și să picteze cu grijă. Faptul de a obține rezultate este extrem de important. Dacă unele dintre aceste activități pot fi realizate, modul de a fi al pacientului va fi bineînțeles modificat.

Euritmia și euritmia curativă sunt de neînlocuit întrucât permit bolnavului exersarea unei activități gestuale încărcate de o trăire interioară profundă. Practicarea euritmiei curative va fi necesară încă de la începutul tratamentului, apoi a euritmiei în grup, unde mișcarea interioară a fiecăruia este executată cu ceilalți (*Jupiter*).

Ultima etapă va avea ca scop transformarea dorinței de a muri, care persistă inconștient la anorexic, în voință de a trăi și de a îndeplini îndatoriri care cer un *sacrificiu* (*Saturn*). Atunci când persoana anorexică devine capabilă de un sacrificiu real (care nu poate fi confundat cu acea agitație febrilă și forțată spre alții, care ascunde absența oricărei participări interioare), înseamnă că se află pe drumul convalescenței. Aici apare o șansă reală pentru ca bolnavul să poată *accepta să trăiască*. Acesta este scopul principal al terapiei.

De ce anorexia provoacă aproape întotdeauna disperarea părinților și a terapeuților? Pentru că este refuzat însăși faptul de a trăi, din motive karmice profunde. Iar cum este această karmă, terapeutul nu poate decât să presupună, atunci când a întâlnit Eul pacientului. Orice speculație pe această temă trebuie îndepărtată în mod sistematic. Numai o compasiune adâncă și un sentiment real de iubire pentru acest om bolnav, pot fi de un real folos.

Munca cu anorexicii cere un mare angajament. Trebuie să fim pregătiți să sacrificăm ani din viață pentru a asigura însoțirea unei persoane care refuză vârsta adultă, în epoca sufletului conștient. Trebuie *să fi trecut noi înșine* prin ceea ce reprezintă calitatea saturniană cea mai înaltă, aceea a acceptării pozitive a vieții duse în sacrificiul pentru altul, dacă vrem să facem să învie aceeași calitate și la pacient. Nu putem fi credibili în fața copilului decât prin propriul nostru sacrificiu pentru el!

Tratamentul anorexiei profunde necesită prezența constantă a unei persoane care va renunța la alte scopuri ale vieții sale pentru cel puțin câțiva ani. Pentru că acest lucru este rareori posibil, avem atâtea vindecări care rămân parțiale. După ani de zile apar recăderi, sub forma unor activități obsesionale și a unor dificultăți în relațiile sociale.

Mulți tineri se plâng că nu au, din cauza șomajului, nici o perspectivă interesantă în viață și adeseori așa este. Dar ar putea să-și găsească o sarcină plină de semnificații în următorul fapt: împărțășirea bucuriilor și a necazurilor timp de mai mulți ani cu un bolnav de acest fel, care se poate transforma într-un exemplu de ceea ce poate însemna acceptarea vieții.

Aceleași principii pot fi urmate și în cazul băieților anorexici.

Comportamentul psihopat

Ne vom ocupa acum de imaginea în oglindă a anorexiei, maladie specifică fetelor: *comportamentul psihopat*, care se întâlnește mai ales la băieți.

Rudolf Steiner a spus o dată că dacă am face media de încarnare a umanității, femeile se situează deasupra ei, iar bărbații sub ea. Altfel spus, femeile nu se încarnează complet, pe când bărbații se încarnează prea profund. Un fapt ușor de observat la pubertate: vocea băieților coboară cu o octavă.

La tinerele fete, tulburările procesului de încarnare se manifestă printr-un refuz al maturării terestre (retragere până înainte de naștere, un fel de moarte în sens invers prin poarta nașterii). La băieți se observă, dimpotrivă, un fel de *plonjon* în acceptarea obstacolului pe care îl presupune maturizarea terestră și dorința de a trece *prematur* în lumea adulților. Etapa intermediară a adolescenței lipsește, ca și efectul corector pe care-l poate reprezenta experiența muncii.

Vom urmări din nou în mod sistematic calea excarnării, care în acest caz este căutată prea devreme, și vom examina în ce fel caracteristicile planetelor apar doar ca o caricatură, de îndată ce sunt ocolite obstacolele care conduc la o experiență de viață. Într-adevăr, forțele excarnării sunt o *metamorfoză* a forțelor de încarnare, care au trecut deja prin rezistența pe care o creează simțul vieții și care se află, ca urmare a acestui fapt, pe calea unei transformări pentru viața viitoare. Altfel spus, aceasta înseamnă că începem să murim de când ne naștem. Procesul morții se intensifică odată cu vârsta. Cu tinerii aceștia de care vorbim, se întâmplă o tragedie: *ei nu trăiesc experiența*

acestei metamorfoze și, în consecință, calitățile de încarnare încep să acționeze în mod negativ.

Cu ce seamănă, observată din exterior, patologia numită “comportament psihopat”?

Tinerii aceștia de 16 ani și mai mult, uneori încă la școală, dar cel mai adesea nu, nu au o muncă ritmică (aleasă sau nu) și caută să scape de *plictiseală*. Ei încep să caute situații care să le permită trăirea unor emoții puternice, la nevoie chiar le provoacă. Se formează grupuri sau bande, care fac mult zgomot cu motociclete, mașini, căutând locuri unde se pot bate sau se pot provoca. Fac pe durii, pe “machos”, prin modul lor de a se îmbrăca și prin comportament; sunt obnubiți de fete, se dedau unei sexualități dezlănțuite precum și consumului de alcool, droguri, muzică violentă; sunt fie “împotriva” a tot ceea ce văd, fie, dimpotrivă, complet dependenți de exemplul unui model sau de mass-media. De la “tinerii furioși” și “tinerii turci” de la începutul secolului și până la “Îngerii Iadului” din zilele noastre, toți ne oferă aceeași imagine; doar scopurile și violența reacțiilor lor s-au modificat.

Sunt indivizi foarte bine încarnați pe planul fizic: sănătoși, puternici, incredibil de dotați pentru mecanică și electronică, sprinteni și plini de viață. Dar altfel, sunt instabili emoțional, trecând de la apatie la hiperactivitate, de la idealism la deziluzie, căutând și găsind pretutindeni țapi ispășitori pentru propria lor nimicnicie. Sunt înfumurați și vorbesc tare dar, pe de altă parte, în conversațiile confidentiale arată o mare sărăcie lăuntrică.

Avem impresia că ne aflăm în fața unor individualități care se situează pe un nivel deasupra mediei, nerăbdători să pătrundă în viața activă, dar lipsiți de orice cadru, de rezervă în comportament și terorizați tocmai de rezistență, care conferă un *sens* vieții terestre. De aceea noțiunile de “zadarnic”, “inutil” se întâlnesc atât de des în conversațiile lor. Chiar dacă ei nu recunosc niciodată, este de fapt reversul sterilității unei căutări a valorilor și semnificației profunde.

Ne confruntăm cu această problemă în numeroase situații - de la “bandele din orașe”, care apar de fiecare dată când există o autoritate

de combătut, până la teroriștii fără milă, care nu se tem de omorul premeditat. Pretextul scopurilor politice conferă o aparentă legitimitate acestei alegeri din viața lor. Numeroși teroriști politici au fost studenți inteligenți; la fel și mulți membri ai bandei lui Baader. Brigăzile Roșii din Italia și IRA din Irlanda de Nord pot fi și ele privite în același fel.

Tot ceea ce-l deosebește de adevăratul luptător pentru libertate, plin de curaj, constă în distincția subtilă care poate fi făcută între sacrificiul real pentru un ideal și fanatismul persoanelor cu un Eu slab, care au devenit sclavii propriului lor fanatism. În cadrul grupărilor mai importante găsim bineînțeles toate nuanțele între aceste două extreme. Totuși adevărații idealisti sunt sufocați de obicei de fanaticii “patologici”, în așa fel încât mai rămân la sfârșit doar aceștia din urmă.

Privind din acest punct de vedere revolta studentească din anii șaizecișiopt, recunoaștem cu ușurință în cadrul ei aceste două grupuri. De altfel ei s-au dispersat în anii șaptezeci.

Dacă ne reîntoarcem acum la schema noastră, putem nota următoarele elemente:

Forțele Lunii apar prea devreme: maturitatea sexuală este precoce, iar la băieți, la fel și dezvoltarea inteligenței. Aceasta din urmă se manifestă prin argumentări sofisticate, pseudo-filozofice, folosirea unor cuvinte împrumutate în mare parte din jargonul marxist și neo-marxist, dar care cel mai adesea nu depășește o simplă manipulare a vocabularului.

Observăm că toate calitățile din curba de dezvoltare a calităților de încarnare apar sub o formă pervertită și toate calitățile curbei de excarnare apar prematur și rămân relativ grosiere. În felul acesta, funcția Lunii se dezvoltă devreme în organism, producând o sexualitate lipsită de inhibiție. Inteligența este prezentă, dar nu e orientată spre o gândire personală. Ea nu face decât să producă o imagine reflectată a ceea ce se întâmplă în jur sau la televiziune.

Funcția mercuriană a încarnării ia forma unei alternanțe între apatie și erupții brutale de activitate. Lipsesc întâlnirile adevărate cu oamenii. În cadrul bandei au loc pseudo-întâlniri.

Forțele venusiene sunt în general slabe și uneori se manifestă prin comportamente infantile, cum ar fi purtarea de fetișuri sau preocuparea de a colecționa gadgeturi (cei care își împodobesc motocicletele de exemplu)... Instinctul de hrănire este foarte dezvoltat. Forțele de excarnare ale lui Venus din domeniul psihic (alegerea prietenilor) au fost pervertite într-o formă în care întreținerea relației cu un grup reprezintă singurul colac de salvare de care se poate agăța.

Excesul de forțe vitale la nivel fizic evidențiază prezența *calităților solare* de încarnare. Dar forțele solare de excarnare - voința de a avea o viață spirituală - sunt insuficient dezvoltate și nu se pot exprima decât prin proteste dictate de moda zilei, care ca orice modă, se schimbă repede. Deși, la o examinare atentă, putem găsi cauze întemeiate pentru aceste proteste, ne dăm seama repede că motivul real al participării la protestele de masă reprezintă de fapt o nevoie emoțională imperioasă de a înăbuși inconfortul lăuntric provocat de precarietatea forțelor solare.

Funcția lui Marte este dezvoltată mai ales în cadrul încarnării. Dar funcția de excarnare nu se află sub controlul Eului. Organizarea vieții, a mediului ambiant nu izbutește niciodată, în schimb întreaga ordine se bazează pe elanuri dictate alternativ de simpatie sau antipatie.

Forțele fizice ale lui Jupiter sunt bine dezvoltate la nivelul constituției corporale, fapt care se remarcă în musculatură și în creșterea echilibrată. Calitățile de excarnare, reprezentate în mod ideal prin gesturi pătrunse de trăiri interioare și printr-o voce personalizată, devin caricaturi sub forma unor gesturi stereotipe în cadrul grupului: felul de a merge, mișcarea brațelor, felul de a se urca pe motocicletă... De aici provin și trecerile bruște de la o inactivitate pasivă la agresiuni absolut arbitrare împotriva unui trecător, agresiuni de preferință colective.

Funcția saturniană este caracterizată, pe de o parte, de un elan de încarnare accelerat și, pe de alta, printr-o incapacitate de a face un sacrificiu conștient. Dorința colectivă de moarte (o moarte fără înviere) îi împinge fără încetare la asumarea unor riscuri fizice, până la limitele extreme. Acest comportament înlocuiește ceea ce ar putea fi sacrificiul individual.

Aceasta se întâmplă în dezvoltarea adolescenților. Nu se întâlnesc decât puțini băieți anorexici; la fel, puține fete urmează acest drum mai degrabă masculin. În acest caz adolescența are un comportament hiperindividualist, care nu este un semn de forță, ci de extremă vulnerabilitate. Expresia măștii sale este indiferența, încăpățânarea și o nerușinare provocatoare (funcția pervertită a lui Marte). Trebuie făcută o deosebire între aceste fete și cele care sunt primite în bandele băieților pentru paradă sau sex și nu ca persoane. Practica plină de cinism, din aceste grupuri, a schimbării fetelor “după utilizare”, ilustrează foarte bine acest gen de relații impersonale.

Comportamentul “psihopat” al adolescenței poate fi prezent doar *parțial*; atunci el se manifestă pe planul unei singure calități planetare. Imaginea de play-boy (sau de star) este un exemplu al *forțelor lunare* care nu au fost metamorfozate.

Tipul de impostor-înnăscut este semnul unei *calități mercuriene* care nu a fost metamorfozată. Activitatea lui Mercur nu este susținută de dezvoltarea morală a Eului.

Forțele venusiene insuficient dezvoltate conduc la apariția tipului de Don Juan, acest personaj tragic, incapabil să aibă o relație adevărată. La un nivel mai puțin grav, se află bărbații și femeile divorțate de mai multe ori, sau vagabondul singuratic care nu poate prinde rădăcini nicăieri.

Forțele lui Marte incomplet dezvoltate conduc la apariția unui personaj care de departe amintește temperamentul coleric, dar care de fapt exprimă o incapacitate de a-și orândui viața, în așa fel încât în jurul său domnește întotdeauna o atmosferă de haos, întreruptă în mod brusc de tentative furioase de aranjare.

Forțele lui Jupiter lipsite de maturitate induc dezordinea și fragilitatea în gândirea independentă. Rezultă o tendință de a căuta o autoritate exterioară, o sectă de exemplu, sau un partid politic extremist. Forma de autoritate aleasă este cu ușurință criticată și ultima variantă aleasă este întotdeauna cea mai bună.

Imature, *calitățile lui Saturn* conduc spre un egoism extrem, mai degrabă de teamă decât printr-o alegere deliberată. Dar cel mai caracteristic pentru aceste persoane este incapacitatea lor de a face cel mai mic sacrificiu, de a accepta cea mai mică discuție, viața lor socială fiind limitată la un cerc strâmt, complet orientat înspre materialism.

În toate aceste cazuri forța solară lipsește și odată cu ea și căldura pozitivă spre viață, o viață orientată spre relațiile cu ceilalți oameni.

Am descris comportamentul psihopat din punct de vedere al dezvoltării individuale. Cea mai mare parte a descrierilor se fac în mod obișnuit pe baza datelor sociologice sau pedagogice. Ca urmare se afirmă că un comportament deviant este cauzat de neglijențele afective și materiale datorate unor neînțelegeri în cuplul parental, șomajului...

Într-adevăr, observăm în cea mai mare parte din aceste cazuri prezența câtorva din acești factori, dar oare ei sunt *cauza*? Cum se face că, în paralel cu un tânăr delicvent, mai sunt alte sute de tineri cu aceiași factori negativi în anamneză, dar care *nu se prăbușesc* într-un comportament psihopat? În plus, întâlnim comportamente extrem de deviante la adolescenți care au fost crescuți în condiții familiale și pedagogice întru-totul favorabile.

Pe lângă factorii exteriori, credem că putem afirma că există cauze interioare care determină acest tip de comportament. Cei care au sarcina de a reeduca acești tineri (băieți și fete) în instituțiile specializate au observat și ei prezența acestor factori interiori.

În primul rând trebuie să precizăm faptul că sub denumirea de “inadaptati” găsim păsări cu pene diferite. Unii sunt victimele unor accidente neurologice ușoare și fac parte din categoria copiilor deficienți. Ei nu-și pot structura mediul înconjurător și se tem întruna,

pentru că instrumentul lor corporal, sistemul nervos central, este afectat.

În al doilea rând, cei care sunt “inadaptați” diferă de cei care formează bandele descrise mai sus întrucât nu au fost capabili să-și asume ceea ce le cerea viața. Ei ajung în cele din urmă în aceste instituții unde sunt clasati treptat ca fiind fără speranță pentru sistemul educativ. Cei dintâi au urmat o școlarizare primară și adeseori chiar au început una secundară. Problemele lor apar la și după pubertate când se pune problema de a atinge vârsta adultă. Ei nu îi pot face față, cu *această* definiție a vârstei adulte pe care o propune *acest* secol douăzeci, într-o societate care se luptă cu trecerea de la civilizația sufletului sentimentului și al rațiunii la aceea a sufletului conștiinței. Datorită fragilității lor ei nu pot decât să sară peste acest proces care le-ar permite intrarea în viața adultă, proces al maturizării terestre, și evadează într-o lume pseudo-adultă, așa cum am descris mai sus.

Este mai ales o problemă a băieților, pentru că unele fete găsesc o poartă de ieșire în prostituție, care le permite să-și înfrunte teama de acest drum anevoios care duce spre viața adultă.

Toate aceste probleme sunt strâns legate, de câteva decenii, de cele pe care le pun drogurile și celelalte fenomene de dependență, care vor face obiectul ultimei părți a acestui capitol.

Este important să facem un diagnostic diferențial al tulburărilor de comportament pe care le-am descris, pentru a putea stabili un tratament medicamentos și o terapie prin euritmie curativă, cele două elemente de bază ale măsurilor socio-terapeutice ce trebuie luate.

Fenomenul de dependență

Mai există un al treilea tip de tulburare care afectează adolescența și anii care îi urmează: este vorba despre *dependență*.

În capitolul care tratează despre primul și al doilea om din noi (capitolul 5), făcusem observația că Eul superior al omului nu se încarnează, ci rămâne retras în sfera Soarelui. Ceea ce numim Eu aici pe pământ nu este decât o reflectare a Eului superior, o reflectare totuși extrem de activă în organizația Eului, în organizația căldurii corpului nostru. Organizația căldurii, ca și căldura ea însăși, este un fenomen de frontieră. Căldura este în același timp spirituală și fizică. Orice intervenție a spiritului în materie are loc prin intermediul căldurii și la fel se întâmplă și în cazul organismului uman.

Influența Eului superior, al celui de-al doilea om în noi, care poartă în sine intențiile acestei încarnări, este puternică în special în momentele în care nodul lunar revine la poziția sa din zodiacul de naștere, la fiecare 18 ani și 7 luni. În acel moment, așa cum am explicat în capitolul 5, “poarta nașterii” se deschide din nou pentru un moment. Nu trebuie să înțelegem această fază ca pe un simplu moment, ci ca pe o perioadă în timpul căreia are loc o creștere, apoi o diminuare a influenței specifice a Eului superior, care reînnoiește activitatea prin impulsul său de viitor. Primul nod lunar este situat la aproximativ 19 ani, următoarele la 38, apoi 56 și la bătrânețe, încă o dată la 74 de ani și jumătate. Aceste momente sunt puncte critice în biografie; primul, dar mai ales al doilea (care are loc puțin după mijlocul vieții), sunt hotărâtoare pentru îndeplinirea karmei care urmează.

La fel ca în cazul anorexiei și al comportamentului psihopat, și în cazul toxicomaniei a avut loc un “eșec” al încarnării care nu va putea fi depășit decât printr-o imensă forță de sacrificiu a altor oameni.

Sunt tineri care trec pragul pubertății în mod normal, adeseori puțin precoce, dar care nu sunt în stare, între 17 și 23 de ani, să-și ia viitorul în mâini. Nu s-a petrecut nimic excepțional la nivelul conștiinței Eului când erau copii, nici în experiențele Eului de la vârsta de 9-10 ani. Acestea din urmă erau încă susținute de impulsul Eului care și-a făcut intrarea în momentul nașterii prin “poarta Lunii”. Atunci când se manifestă al treilea impuls al Eului, cel care privește realizarea Eului adevărat, el se întoarce înapoi. Acest impuls nu a fost reînnoit prin nașterea celui de-al doilea om în ei și, în consecin-

ță, sunt active numai forțele expirante ale karmei vechi. Rudolf Steiner descrie acest proces într-o strofă, în care reia în rezumat o conferință a sa ținută la Londra în 2 septembrie 1923. Iată cuvintele:

Privesc în întuneric ;
Din el țâșnește lumina
Lumina plină de viață!
Cine este lumina aceasta din întuneric?
Sunt eu însumi în realitatea mea.
Această realitate a Eului
Nu pătrunde în viața mea pământească.
Eu sunt numai imaginea sa.
Dar o voi întâlni din nou
Atunci când, cu *ardoare pentru spirit*,
Voi fi trecut prin poarta morții².

Cuvintele “cu *ardoare pentru spirit*” au o importanță deosebită. Ne putem da seama că această *ardoare* pentru spirit este întotdeauna o condiție indispensabilă pentru apariția celui de-al doilea om în noi în momentul unui nod lunar: cea mai mică ezitare în voința de a întâlni și activa în noi al doilea om și viața își pierde toată semnificația sa, toată rațiunea de a fi în viitor.

Impulsul de la naștere acționează până la 28 de ani și, într-o oarecare măsură, are un răsunet până la 35 de ani. Dar după această vârstă capitalul de resurse pe care l-a adus este complet epuizat. Fără un nou impuls al Eului omul riscă să cadă în repetiție și să se stingă treptat.

Pentru început, se poate ca resursele disponibile să fie chiar ele suficiente pentru a susține transformarea care are loc la adolescent în timpul pubertății. Atunci se poate întâmpla ca tânărul să înceapă să caute un sprijin exterior, de exemplu în alcool, în hașiș, amfetamine și în sfârșit heroină. Forțele de încarnare se prăbușesc mai ales când condițiile de viață sunt dificile: o familie destrămată, grav neglijată din cauza alcoolului, carențe relaționale cu persoanele în vârstă sau cu prietenii de aceeași vârstă. În acest fel, contactul cu Eul superior se poate să nu aibă loc în momentul adolescenței. Vidul interior care rezultă seamănă mult cu experiența pe care o trăiesc cei care, printr-o

deficiență de încarnare, au pierdut deja contactul cu impulsul Eului lor superior înainte de pubertate.

Pentru cei care, dintr-un motiv sau din altul, nu-și descoperă al doilea om din ei, viața devine lipsită de interes. Singura ieșire este descoperirea unui mod de a face să dispară rezistența terestră. Conștiința planează într-un univers de umbre din care suferința și constrângerile au dispărut, înlocuite de o vagă senzație de bine. Ea apare ca rezultat al folosirii alcoolului și drogurilor. Punctul lor comun este faptul că oferă o pseudo-fericire, chiar dacă de scurtă durată. Ele produc acest lucru prin transformarea relației care există între corpul astral și corpul eteric.

Corpul astral pătrunde în regatul lui Lucifer, unde domnește mânia grandorii, dintr-o falsă pace și din beatitudine. Corpul eteric, care nu mai primește impulsurile corpului astral, se leagă mai tare de corpul fizic, ceea ce produce tulburări funcționale. Acestea sunt resimțite ca o impresie de “cap mahmur” în momentul întoarcerii corpului astral, care este, să nu uităm, purtătorul conștiinței. Neplăcerea produsă de acest cap mahmur este un pretext pentru a căuta o nouă excarnare a corpului astral, ceea ce produce o perturbare și mai puternică a corpului eteric. Acesta este mecanismul care stă la baza *dependenței*.

Administrarea oricărei substanțe de care devenim dependenți constituie o sinucidere lentă și, chiar în cazul heroinei, o sinucidere relativ rapidă. Afirmatia aceasta li se poate părea exagerată “băutorilor” și “drogaților” moderați. Ei au impresia că “țin perfect situația sub control” și sunt siguri că se pot opri oricând. Dar chiar dacă reușesc să se oprească, prejudiciile deja create sunt mult mai importante decât se crede în mod obișnuit.

Distrugerile au loc pe de o parte la nivel fizic-eteric, iar pe de altă parte la nivelul Eului superior, care nu mai este în stare să sugereze o linie de conduită în viață. Din momentul în care corpul astral se retrage din organizația fizic-eterică, el privează Eul de canalul prin care acesta se exprimă în mod normal în *sufletul* senzației, al rațiunii și al conștiinței. Eul superior este ca și respins și odată cu el posibilitatea

de a elabora un viitor individual care să aibă un sens. Cu fiecare priză de drog omul pierde o parte din potențialul capabil să dea un sens vieții sale.

Dependența de narcotice există dintodeauna. Dar știm că în ultimii 25 de ani comerțul mondial de droguri, care procură averi imense, a luat dimensiuni internaționale și s-a intensificat mult.

Cele mai frecvente droguri se clasează în patru categorii:

- opiumul și derivații săi
- alcoolul și canabis
- LSD-ul (extras din cornul secarei), psilocibina (ciupercă) și mescalina (cactus);
- cocaina și amfetaminele (stimulentele).

Opiumul și derivații săi provin din Orientul-Îndepărtat. Cel care se droghează cu opiu intră într-o stare de vis, a cărui experiență o trăiește singur. Scade în greutate și se prăpădește încet. Forțele eterice sau forțele de viață se sting. Corpul astral se retrage din organizația fizic-eterică și trăiește singur într-o conștiință de vis din care Eul lipsește.

Există numeroși derivați de opiu și fiecare are efecte specifice: *morfina* (sedativ), *codeina* (antitusiv) și *heroina* care este cea mai periculoasă dintre toate prin dependența aproape imediată pe care o produce.

Alcoolul este un stimulent binecunoscut în istoria culturii europene. În Antichitate (ebraică și greacă), alcoolul avea încă o funcție sacră. În acea epocă în care sufletul se închisese deja înspre spirit, acea epocă ce a urmat după “amurgul zeilor”, beția permitea trăirea divinului. În momentul deziluziei, în care își revenea în starea de conștiință, persoana se simțea și mai strâns legată de corpul său fizic. În Misteriile de la sfârșitul epocii grecești, (de exemplu cele de la Eleusis), tocmai această întoarcere în corp era deosebit de importantă. Umanitatea își urma drumul spre o încarnare mai profundă și alcoolul înlesnea această relație din ce în ce mai strânsă între corpul fizic și corpul eteric.

În zilele noastre, omul este prea puternic încarnat și, spre deosebire de acele timpuri, acum trebuie să învățăm să trecem frontierele spre spirit. Pe calea acesta alcoolul este dușmanul nostru direct; am menționat acest lucru mai sus. Înțelegem deci că mulți dintre cei pentru care nu este ușor să traverseze bariera spre lumea lor lăuntrică pot fi atrași de alcool, care le permite, cu prețul unei ușoare intoxicații, să scape de această dificultate, ca și de vinovăție și de depresie.

Ceva similar se întâmplă cu derivații de *canabis*. Fumatul *hașișului* sau al *marijuanei* provoacă o stare de intoxicație în care percepțiile senzoriale sunt mărite. Ele duc la o stare denumită “high”. Corpul astral este detașat de organizația fizic-eterică și frontierele lumii elementare sunt percepute semiconștient. Vom reveni puțin mai departe asupra problemei nocivității acestor substanțe.

LSD-ul, substanță de sinteză extrasă dintr-un compus din cornul secarei, *mescalina*, care provine dintr-un cactus mexican și *psilocybina*, provenită dintr-o ciupercă, fac parte din categoria halucinogenelor. Toate creează condiții favorabile extazului și halucinațiilor. Drogații au impresia că sunt într-o stare conștientă elevată și pot povesti mai târziu experiențele lor. În special LSD-ul a fost în vogă, în urmă cu câteva decenii, pentru investigarea fenomenelor psihice ascunse. Mescalina și psilocybina ne sunt binecunoscute din lucrările a numeroși cercetători occidentali. Ele au fost folosite mai demult de indienii din Mexic pentru a deschide conștiința și aveau în acea vreme o funcție sacră.

Ceea ce știm despre LSD a fost în mare parte descoperit în urma folosirii lui în tratamentul nevrozelor. Se spera că halucinațiile datorate LSD-ului vor furniza mai multe informații asupra subconștientului, ceea ce nu se putea obține prin analiza viselor (acest tip de tratament nu mai este deloc folosit astăzi).

LSD-ul conduce la trăirea unei experiențe care poate fi asemănată cu aceea a trecerii Pragului spre lumea exterioară, dar fără pregătirea necesară. Aceasta înseamnă că cel care se droghează nu știe în ce regiune a lumii elementare va pătrunde. “Călătorii bune” și “rele” se pot succeda, fără ca persoana să aibă cât de cât un control. Tot ceea

ce am spus despre calea spre lumea elementară este valabil și în acest caz. (A se vedea de exemplu capitolul 3). Pătrunderea în această lume este trăită în psihic: printr-o succesiune de culori, forme, imagini agreabile sau oribile, dar întotdeauna de o sută de ori mai intense decât impresiile senzoriale obișnuite; faptul acesta este tipic pentru intrarea în lumea elementară.

Cocaina ocupă o poziție aparte. Ea produce o creștere anormală (aparentă) a acuității conștienței și o intensificare a tuturor percepțiilor.

S-au făcut numeroase afirmații “științifice” contradictorii asupra nocivității drogurilor. Experiența pe care mi-a furnizat-o practica mea este următoarea: în momentul primei prize reale (mă refer la prima perioadă de dependență din biografia cuiva), se observă întotdeauna *în primul rând* o absență a perspectivelor și a încrederii în viitor, adică totala imposibilitate de a intra în contact cu Eul său superior; numai *după aceasta* urmează refugiul în drog. A fuma un “joint” sau a lua LSD nu poate, în acest caz, decât să accentueze absența Eului. Pot cita cazul recent a doi tineri care au ajuns într-o psihoză profundă și de durată ca urmare a administrării de LSD.

Printre altele apar tulburări funcționale ale corpului eteric care în timp antrenează distrugerii în organele fizice - alcoolul în ficat, LSD-ul în creier...

În mod normal, corpul astral și Eul părăsesc corpul eteric în timpul nopții și astralitatea cosmică (lumea planetelor) le ia locul, refăcând ceea ce a fost perturbat în timpul zilei.

Dar narcoticele sunt otrăvuri care îndepărtează corpul astral, lăsând corpul eteric “nesupravegheat”. Iar un corp eteric lăsat singur atrage ființele elementare; atunci totul este posibil. S-ar părea că, în cazul opiumului, este vorba despre ființe luciferice, în timp ce în cazul LSD-ului și al drogurilor mexicane este vorba mai degrabă de ființe ahrimanice. Descoperim acțiunea acestor ființe la nivelul corpului eteric, atunci când ființa psiho-spirituală se întoarce, în momentul *revenirii* (a se vedea nota de la sfârșitul capitolului). Această

întoarcere este atât de neplăcută încât devine motivul pentru o nouă priză de drog.

Cocaina este o substanță în mod clar ahrimanică: ea produce rapid degradări majore, așa cum produc și euforizantele (*amfetaminele*).

Nu numai anumite substanțe pot induce starea de dependență; și unele *acțiuni* pot fi responsabile de acest lucru. Fumatul de exemplu este cel puțin tot atât de important prin acțiunea de a fuma, cât și prin absorbția nicotinei. Orice activitate la care nu putem renunța poate fi considerată o formă de dependență; “Raitele” date prin localurile de noapte sunt un exemplu de acest fel: ele provoacă o excarnare prin luminile orbitoare, prin ritmurile sacadate și mișcările sălbatice. Cercetările au stabilit că aceste ritmuri și lumini pot avea consecințe vizibile pe EEG asupra undelor cerebrale. Acestea sunt o reflectare, la nivelul sistemului nervos central, a activității corpului eteric. Ușoare lezări ale creierului pot produce crize de epilepsie. Nu ne trebuie multă imaginație, atunci când vedem excarnarea extatică și răsucirile corpului, pentru a ne da seama că în astfel de situații Eul superior nu are acces la ființa umană.

Când vorbim despre toxicomanie în cazul tinerilor, trebuie făcută o distincție clară între dependența reală, sau *primară* și dependența *secundară*, produsă în mod artificial din exterior prin acțiuni criminale.

Adevărata înclinație spre drog, ca parte a unui destin individual, apare în general spre vârsta de 18 ani, în momentul în care Eul superior se află în imposibilitatea de a pătrunde în viața psihică a adolescentului. Atunci i se pare că existența sa este lipsită de speranță, de scop, rece și fără conținut. Toată bucuria de a trăi dispare și în el nu se mai află decât un om bătrân care rătăcește, lipsit de ocupație. Dezgustul față de sine și față de societatea în care trebuie să trăiască îl conduce la nevoia urgentă și incontrollabilă de a căuta o scăpare în drog sau într-o lume de himere și iluzii.

Așa cum am văzut mai sus, adevărata dependență primară poate să apară și mai devreme, la tineri la care impulsul Eului superior este slab deja de la naștere. Se întâmplă adeseori ca un copil să nu se sim-

tă integrat în grupul sau în clasa lui din școala primară; experiența Eului de la 9-10 ani este atunci perturbată³. Copiii aceștia ajung la pubertate cu o nesiguranță și o profundă lipsă a bucuriei, mult peste medie.

Adeseori ei sunt victimele fără apărare ale tuturor dorințelor care vin din corpul astral și complet dependenți de acele dorințe care sunt mai puternice. În afară de furt și drog, trăiesc foarte precoce experiențe sexuale, la inițiativa copilului însuși.

Tinerii drogați de care vorbim nu au nimic în comun cu tinerii violenți și agresivi pe care i-am descris mai sus. Ei sunt mai degrabă afectuoși, pasivi și nu au nici o atracție particulară pentru o activitate oarecare. Pot să vă privească în față cu mare amabilitate, iar la întrebările voastre despre viitor vor răspunde că este un subiect total lipsit de interes. Singurul lucru care le rămâne de făcut este să fumeze nopți întregi, de preferință în grup, dar fiecare închis în universul său personal. “Când banii vor începe să-mi lipsească, probabil că voi muri. Ei și? Nu e cazul să facem din asta o dramă...”

Dar heroina, din cauza dependenței, îi împinge pe tineri să fie activi, pentru a-și procura următoarea doză. Atunci nici un considerent moral nu-i mai poate reține.

Tinerii, chiar înainte de 18 ani, sunt *împinși* către drog *în mod criminal* de când piața heroinei a devenit o imensă afacere comercială care trebuie să se extindă fără încetare. Acest tip de dependență nu are nimic de a face cu dependența primară patologică. În fond, este posibil să faci un “dependent” chiar dintr-un sugar, dându-i anumite substanțe. În cazul unei dependențe provocate, desigur că are loc distrugerea organizației fizic-eterice, mai ales dacă ea începe încă de la pubertate.

Există o nouă formă de toxicomanie, aceea care se referă la medicamentele neuroleptice. Ea este consecința medicinei moderne. Este o reacție față de simptomele lăuntrice ale unei treceri inconștiente a Pragului (a cărei descriere am făcut-o în prima parte). Ne aflăm aici în fața unui cerc vicios, inițiat de depresiile și temerile obișnuite și întreținut de descoperirea și exploatarea unei medicații noi, mereu

mai performante, care reflectă incapacitatea lumii medicale de a realiza o terapie cu adevărat semnificativă.

Tendința la dependență, fie că e vorba de fumat, de somnifere, de sedative sau neuroleptice, sau că este vorba despre activitatea sexuală sau urmarea frenetică a unei cariere, reflectă întotdeauna gradul de control pe care îl are Eul superior asupra încarnării. Dacă Eul alunecă departe de încarnarea terestră, atunci golul trebuie umplut printr-o activitate frenetică, sau prin medicamente chimice.

Orice terapie se sprijină pe aceste cuvinte ale lui Rudolf Steiner, citate mai sus: să încerce să trezească “ardoarea pentru spirit”. Fără o voință orientată spre omul superior, nici o cură de dezintoxicare nu va putea avea efect după terminarea perioadei de tratament, care se face sub supraveghere. Recăderea este aproape sigură.

Pentru că întotdeauna are loc o degradare a organizației fizice-terice, măsurile igienice sunt permanent necesare. Printre altele este favorabilă stimularea centrilor de interes spiritual ai persoanei în cauză, în stadiul în care se află. La acest nivel, terapeutul va trebui să dovedească imaginație pentru a găsi posibile căi împreună cu pacientul său.

Karma nu este niciodată istoria unei persoane singure. Karma este întotdeauna un proces care are loc *între oameni* și este fructul interacțiunii cu ceilalți. Lucrul acesta este valabil și pentru karma orientată spre viitor, care se exprimă în leitmotivul nostru. Numai prin colaborarea cu ceilalți, de preferință persoane familiarizate cu tipul nostru de probleme, ne putem construi un viitor stabil. Acesta este secretul “Alcoolicilor Anonimi” (AA), un club de foști alcoolici care se ajută reciproc. Aceasta este și forța unei comunități de foști drogați care țin un magazin sau un restaurant, de exemplu.

Centrele de primire pentru drogați care există actualmente reflectă diversitatea de vederi în psihoterapie; ele folosesc o paletă largă de metode, de la terapia comportamentală riguroasă, care ar putea fi numită aproape o “îndoctrinare” a comportamentului, până la asistența mutuală alternativă. Centrele antroposofice se bazează pe medicina antroposofică și efectele benefice ale ritmurilor și al artei.

Este evident că nu poate fi avută în vedere o vindecare permanentă decât dacă reușim să mobilizăm “ardoarea pentru spirit”. Totul depinde de acest lucru. Rezultatul nu va fi eficient decât dacă pacienții fac parte dintr-o comunitate care a ales această cale a intenției spirituale pozitive și care poate include și alte persoane în efortul său curativ.

Munca cu drogații este una din cele mai dificile sarcini psihoterapeutice din câte există. Deteriorarea eterică a slăbit voința pacientului. Atunci când încarnarea Eului superior este nesigură la o persoană, ea este confruntată fără încetare cu corpul său astral, acea parte animală a omului care, atingându-și scopul, s-a arătat a fi mult mai inteligentă decât ființa Eului.

Distrugerile în corpul eteric pot provoca și un comportament criminal extrem, din care a dispărut orice constrângere impusă de Eu. “Tratamentul” acestei situații rămâne o problemă nerezolvată, pentru că necesitatea de a interveni pentru a-i proteja pe ceilalți împiedică activitatea terapeutică.

Oricum, decepția, recăderile și eșecul sunt partea zilnică a terapeutului în acest domeniu. Cei care pot suporta acest lucru, care pot persevera, au făcut un pas mare în propria lor evoluție și numai din acest motiv ei pot indica un drum aproapelui lor aflat în pericol. Ca în orice terapie relațională, fie că este vorba despre pedagogie curativă sau terapia adresată drogaților, trebuie să ne punem mereu întrebarea: de fapt pentru cine este mai importantă munca, pentru pacienți sau pentru educatorii înșiși?

(Nota traducătorului francez: “revenirea” pentru drogați este comparabilă cu “mahmureala” pentru alcoolici.)

18. Formarea terapeutului

La ora actuală este întru-totul admis că psihoterapeuții trebuie să urmeze o lungă perioadă de studii, pe parcursul căreia să învețe să folosească acele calități care sunt necesare pentru însoțirea procesului terapeutic. Formația psihanalitică durează mulți ani, la fel și alte metode, care au etape de formare specifice. Psihoterapeutul antroposof (psihiatru sau psiholog clinician), ca și lucrătorul social care dorește să aprofundeze aceste arierplanuri, vor trebui să se pregătească în mod specific. Această formare constă în dezvoltarea tipului de experiență interioară indispensabilă pentru a înțelege și împărtăși trăirile pacientului și a-l însoți până când el devine capabil să le integreze într-un mod de viață acceptabil pentru el și pentru societate. Altfel spus, terapeutul va trebui să cunoască drumul lumii interioare ca și pe cel al lumii exterioare pe baza *propriei sale experiențe*, cel puțin în primele lor manifestări. Aceasta implică o cale de dezvoltare lăuntrică de natură meditativă, un contact și un schimb mutual de experiențe cu cei care sunt deja formați pentru terapie și însoțire terapeutică.

Nu putem prezenta aici decât o imagine generală a acestei formări. De fapt este vorba despre un proces individual, care depinde de contactele personale ale fiecăruia și de situațiile diferite de formare.

Vom începe prin a vorbi despre exercițiile care se referă la *calea lumii exterioare*.

În primul rând, este absolut necesar ca studentul (începătorul) să se elibereze zilnic, pentru un timp oarecare, de orice constrângeri, orice gânduri, griji și îndatoriri care îi umplu în mod obișnuit mintea. În această stare de deschidere, privirea interioară se întoarce spre fiecare din seriile de procese care se manifestă în interiorul omului.

Atenția se îndreaptă înainte de toate spre *natura fizică, corporală*, în consistența ei solidă, în forma ei. Conștiința este atunci fixată asupra elementului pământ din noi.

Trăim cu intensitate forța de gravitație în noi, prin greutatea membrelor și prin efortul necesar pentru a le mișca împotriva acestei forțe. Poate ne mai amintim primii pași după o boală, sau cât ni se părea corpul nostru că atârână de greu pe ultimii metri ai unui lung urcuș pe munte. Ideea de bază este aceea de a retrăi situațiile în care am simțit foarte intens propria greutate, în care am trăit cu intensitate experiența gravitației.

Apoi ne îndreptăm atenția înspre locurile unde părțile solide, cristalizate, ale corpului nostru fizic sunt mai evidente. Mai ales la nivelul capului, scheletul rigid poate fi simțit prin palpare. Ceea ce încercăm atunci să simțim este procesul de solidificare, începând cu cartilajul oaselor craniene la embrion și până la craniul osificat al adultului. Procesul de osificare poate părea dureros și brutal în anumite aspecte, dar în același timp limpede și cristalin în altele.

Ceea ce vom încerca să producem în mod conștient, sub forma *experiențelor controlate*, apare ca ceva zdrobitor, copleșitor, uneori amenințător chiar paralizant, pentru persoanele care au trecut pragul involuntar, sau după administrarea unor produse chimice. Atunci când, de exemplu, un pacient, alcoolic intermitent, vă mărturisește că în anumite momente, imprevizibile, universul i se pare dintr-odată de cristal, că aude voci răsunând, care par să vină de foarte departe și că dintr-o dată i se pare că merge pe un teren de sticlă fragilă, iar în același timp simte o dorință irezistibilă de a îngurgita mari cantități de alcool pentru a scăpa de această lume de sticlă, dumneavoastră, ca terapeut, va trebui să fiți în stare să înțelegeți această stare, să înțelegeți acest om în toată dimensiunea sa umană și să-l ajutați să găsească o cale terapeutică. Pacientul vă povestește că această stare, care survine de mai multe ori pe an, durează de obicei câteva săptămâni și se oprește la fel de brusc cum a apărut. Între aceste perioade nu simte de loc nevoia de a bea și poate lucra în mod normal. Problema este teama de a nu-și pierde locul de muncă din cauza recăderilor și a săptămânilor de convalescență care le urmează.

Această experiență, pe care terapeutul a provocat-o *de această parte* a Pragului, bolnavul o trăiește fără să vrea pentru că a trecut Pragul; el devine prada forțelor elementare ale eterului cristalizării

sau ale eterului vieții. În perioadele de remisiune, terapeutul îi va recomanda să împartă cu el, în mod deliberat, experiențe cărora pacientul le cade victimă pe neașteptate, în alte momente. În felul acesta, la următoarea trecere involuntară a Pragului, conștiința Eului și controlul asupra Eului vor fi din ce în ce mai bine stăpânite, iar pacientul va putea reveni singur din această trecere a Pragului. El învață să nu-i mai fie teamă pentru că acum înțelege ceea ce i se întâmplă și pentru că deține posibilitatea de întoarcere din această stare.

În următoarea etapă, terapeutul își îndreaptă atenția lăuntrică spre *organizația fluidelor sale*. El își dă seama că în sine se află un vârtej continuu de lichide în mișcare. Terapeutul trebuie să învețe să recunoască acești diferiți curenți.

Circulația sanguină este trăită, din interior, ca un val puternic, clocotitor, care pleacă din inimă printr-o țâșnire viguroasă, liniștindu-se apoi în rețeaua formată de numeroasele canale care se ramifică până în “mlaștina capilarelor” unde se oprește cu totul. Putem simți asta în vârful degetelor. De aici, sângele se adună în curenți cu o curgere lentă, care, înaintând cu o viteză din ce în ce mai mare, se apropie de inimă și dispar în cele din urmă într-un vârtej la nivelul atriei drepte. Este important să simțim valul vijelios inițial, precum și imobilitatea din spirala finală, în momentul întoarcerii sângelui spre inimă. Toate aceste experiențe terapeutul le va întâlni sub o formă de o mie de ori mai intensă la pacienții care au trecut Pragul spre lumea elementară.

Dar noi putem intra în contact cu ființa lichidă și în alte moduri. Stomacul și intestinul subțire secretă litri întregi de lichide corporale care sunt apoi resorbite la nivelul intestinului gros. Este un flux interior-exterior, asemănător cu cel al mareelor de pe plajă.

Urmându-și drumul încet, limfa curge prin și printre celule, adunându-se în șuvoaie subțiri care dispar liniștit în circulația sanguină.

La fel de limpede ca un torent de munte, lichidul cefalorahidian se ivește în cavitatea cerebrală, scaldând apoi creierul și măduva spinării; mai apoi este resorbit în partea de jos a coloanei vertebrale.

Putem trăi multe alte senzații care, în cele din urmă, sunt adunate într-o imagine a elementului lichid din noi. Acest element lichid este sediul a numeroase cicluri de secreție și resorbție, a multor ritmuri și timpi, a numeroase dezechilibrări și reechilibrări de presiune.

Acum putem să înțelegem cum Olav Åsteson aude valurile lumii elementare la lumina lunii, precum și experiențele ciudate pe care le trăiesc bolnavii care au trecut total sau parțial Pragul și care trăiesc fenomene aparent absurde ca senzații în corpul lor.

În al treilea rând, ne îndreptăm atenția interioară spre *fîința de aer* din noi. Ca un vânt șuierător, aerul pătrunde în plămâni, împărțindu-se în miile de alveole, în care mișcarea sa ia sfârșit. Apoi oxigenul este purtat de-a lungul corpului, aducând pretutindeni înviorare și viață nouă fiecărei celule. Trecerea oxigenului este ca un curent care dă viață. Atunci percepem ceva din imaginea lui Adam primind suflul vital și odată cu el, conștiința.

Atenția este îndreptată apoi spre expirație, care transportă bioxidul de carbon, forță a morții, adunat din toate părțile corpului. Acest gaz carbonic este redat aerului exterior; plantele îl transformă în zahăr, amidon și apoi în fibră lemnoasă, eliberând din nou oxigenul în aer. În acest fel putem urmări în imaginație ciclul prin care omul este legat de lumea vegetală. Ceea ce devine fibră la plante, la om nu poate merge atât de departe și trebuie exhalat. Doar o mică parte din el va fi fixată permițând cristalizarea în schelet, sub forma carbonatului de calciu.

Observați deci că obiectivul acestui efort nu este un *control* al suflului, așa cum se întâmplă în hatha-yoga, ci o percepere lăuntrică a fluxului respirației în corp. Putem simți atunci disfuncționalitățile, cum ar fi astmul sau hiperventilația. În prezent este admis faptul că aceste două boli au o cauză psihică. În cazul hiperventilației are loc o eliberare necontrolată a bioxidului de carbon, precum și o captare excesivă de oxigen. Faptul acesta are loc sistematic în momentul trecerii Pragului spre lumea elementară a luminii sau a aerului. Până la un anumit grad, forțele morții sunt absolut necesare pentru existența conștiinței pe pământ. Hiperventilația manifestă o tendință de evada-

re din fața dificultăților printr-o fugă dincolo de Prag. Respirațiile adânci provoacă vertij și confuzie. În felul acesta, pacientul scapă de problemele sale. Acesta va trebui adus la lumină și “aerisit” pe parcursul tratamentului. Chiar și în vorbirea curentă este folosită expresia de a “răsufla”, în sensul de a permite un moment de pauză într-o situație de stres.

Problemele ființei aerului în noi sunt întotdeauna și probleme de conștiință, în același timp. La fel este și pentru astm. O criză serioasă de astm poate provoca sufocarea bolnavului, plămânii fiind plini de aer pe care nu-l poate expira. Astmaticul este astfel în toată atitudinea sa în fața vieții. Se pregătește mereu, studiind într-una, și nu ajunge niciodată să-și găsească un loc în societate. Mamele hiperprotectoare care-și cocoloșesc mereu copiii îi împiedică să expire suficient, creând în acest fel un teren propice pentru astm, mai ales în cazul copiilor care au deja o dificultate de exprimare.

Dacă ființa aerului este în relație cu starea de conștiință, *alcătuirea căldurii*, este purtătoarea conștiinței Eului. Ne îndreptăm din nou atenția spre interiorul nostru și căutăm cele mai subtile variații de temperatură pe care le putem percepe. Cea mai mare se află în organele digestive, cea mai joasă la nivelul pielii membrilor. Difuzăm fără încetare căldură pe care o producem și, în mod normal, nu absorbim căldura exterioară. Dacă aceasta ne agresionează, reacționăm. Vasele de sânge se dilată și propria noastră căldură se opune căldurii exterioare. Doar când aceasta din urmă devine prea mare, nu mai facem față (nu ne mai putem opune); 5sau 10 grade pot deveni fatale. La fel se întâmplă în cazul temperaturilor scăzute.

Nu avem nevoie să cunoaștem toate detaliile miracolului termoreglării pentru a ne simți cuprinși de o teamă respectuoasă în fața limitelor, atât de strâmte și subtile, între care ne este dat să trăim ca ființe spirituale încarnate într-un corp pământesc. Toți cei care trec Pragul și trăiesc experiența “Muspelheim” cunosc angoasa, dar și binecuvântarea elementului foc.

Să încercăm să simțim în ce măsură entuziasmul spiritual și sentimentele pline de căldură sunt convertibile în căldură corporală mă-

surabilă; în ce fel entuziasmul activează respirația, intensifică și accelerează bătăile cardiace, pune în mișcare ființa lichidă și anulează efectele greutății. Prin intermediul său, greutatea devine lejeritate, oboseala se șterge. Nu există nimic asemănător cu entuziasmul pentru terapia nevrozei, nu un entuziasm fabricat al fanaticului, care este rece în esență, și nici falsul entuziasm al extrovertitului sau al celui care cedează fără nici o reținere emoțiilor sale, ci entuziasmul real care provine din realizarea îndatoririlor *sale* personale în *această* încarnare.

Atunci când terapeutul va fi învățat în acest fel să-și descopere drumul în lumea elementară, el va trebui să recunoască experiențele acelor care au pătruns direct în această lume elementară și au atins lumea cosmică ce se află dincolo de ea. Este vorba despre lumea “armoniilor cosmice”, cea a calităților planetelor în relația lor cu cele douăsprezece aspecte ale zodiacului.

El va trăi atunci experiența armonizării la un grad mai mare sau mai mic a propriei sale structuri sufletești cu ceea ce rezonază acolo, cu armonia sferelor. Este o experiență bazată pe *propria* disonanță și consonanță, resimțită cu o asemenea intensitate încât ea poate conduce spre o senzație de respingere totală sau spre o bucurie absolută. Cel mai adesea este vorba despre impresia unui refuz al propriei existențe și de o condamnare fără drept de apel. Cei care trec prin ceva asemănător trăiesc o experiență atât de intensă încât pot deveni psihotici pentru mult timp. Terapeutul trebuie să aibă un fel de presentiment asupra a ceea ce poate însemna acest lucru. Rezultă de aici un fel de umilință existențială. Pentru că ați înțeles, experimentat acest raționament asupra voastră înșivă, pentru faptul de a fi fost mișcați de el, puteți simți cum ia naștere în voi promisiunea de a continua să lucrați câte zile veți avea pentru armonizarea gândirii, sentimentului și a voinței voastre. Forța voastră vindecătoare nu se bazează pe ceea ce puteți deja împlini, ci pe ceea ce sunteți pe cale să combateți, ca terapeut, în *voi înșivă*. Numai atunci întâlnirea dintre pacient și dumneavoastră are loc pe picior de egalitate, întrucât amândoi vă simțiți angajați în aceeași luptă.

Pentru a-și ajuta pacienții pe calea lumii exterioare, terapeutul trebuie să se simtă în largul său în experiențele imaginative ale lumii elementare, precum și în experiențele inspirate din lumea cosmică a sufletului.

În același fel, va trebui să cunoască terenul de experiență al pacientului său pe calea *lumii interioare*, pentru a-l putea ajuta și însoți.

Am menționat mai sus că drumul lumii interioare constă în *întoarcerea în timp*. Terapeutul va trebui deci să urmeze și el această cale, înăuntrul său.

Înainte de toate, va trebui să-și re trăiască viața, așa cum a fost ea până în momentul de față, făcând deci o retrospectivă în imagini, fără sentimentalism. “Cum eram eu acum 5 ani? Dar acum 10 ani? Cu ce semănăm? Ce muncă făceam? Ce fel de oameni aveam în jurul meu?” Și tot așa până în copilărie: “Cum eram la 8 ani, la 5 ani, la 3 ani? Care este prima mea amintire?” Această observare trebuie să fie la fel de “obiectivă” ca și când s-ar aplica unei alte persoane.

Numai după aceea atenția trebuie îndreptată spre ființa lăuntrică: “Care erau preocupările mele acum 10 ani?” Și așa mai departe. În etapa aceasta trebuie să ne abținem deocamdată să re trăim situațiile de conflict interior. Ele vor încerca să vi se impună și trebuie să le împiedicați.

Numai în faza următoare vom putea să reflectăm și să ne gândim dacă există situații de conflict sau de eșec care nu încetează să reapară. Începem atunci deja să percepem ceva din “leitmotivul” personal: “Se pare că există anumite lucruri, anumite situații pe care nu reușesc să le stăpânesc; acesta este primul lucru pe care trebuie să mi-l însușesc în viață. Se poate pune atunci întrebarea: “Oare modul în care abordez aceste situații s-a schimbat de-a lungul existenței mele? Oare *am învățat* ceva? Oare *acum* sunt pe cale de a învăța ceva privind lucrurile în față?”

Apoi putem trece la întrebarea următoare: “Cine m-a făcut să întâlnesc persoanele care au avut o influență pozitivă în viața mea? Și când s-a întâmplat acest lucru? Ce au schimbat oamenii aceștia în viața mea? Ce le datorez eu?” Aceasta îmi permite să-mi văd viața în

toate relațiile ei karmice. Sufletul este pătruns de un sentiment de profundă recunoștință, care va acționa mai apoi în situația terapeutică, pentru pacient. Atunci ne putem aminti punctele cheie ale existenței noastre până în prezent; și prin aceasta, să ne ascuțim simțul karmei noastre proprii, având grijă să îndepărtăm orice speculație și orice tentație asupra unor concluzii premature.

Urmând absolut întocmai acest traseu interior, câștigăm din ce în ce mai multă perspicacitate în ascultarea istorisirilor de anamneză și vom distinge din ce în ce mai bine acelea dintre probleme care au o rădăcină karmică profundă și care nu vor putea fi rezolvate decât într-un timp mai lung, chiar niciodată, de acele probleme care sunt legate de reacții mai superficiale. Este un fapt foarte important pentru stabilirea strategiei tratamentului.

Toate exercițiile menționate nu sunt decât o *pregătire* pentru diversele etape ale căii lumii lăuntrice. Aceste etape sunt extrem de intime și personale și deci dificil de descris în termeni generali. În cadrul unei formări a terapeutului, ele vor trebui discutate într-o atmosferă de încredere și respect. Se poate spune că, în general, deja în cadrul exercițiilor preparative apare o judecată (cel mai adesea negativă) a propriilor acțiuni.

A învăța să-ți privești în față propria judecată și să o suporti este condiția inițială pe acest drum spre adâncurile propriei ființe. Judecata capătă curând o față neplăcută: micul păzitor a început să apară de după vălurile sale. A-l privi în față înseamnă a ne spune: "Da, prietene, iată cu ce semeni tu. Ai mult de lucru pentru a modifica această imagine."

Reușim mai bine să ne cunoaștem corpul astral inconștient prin această introspecție conștientă decât prin analiza viselor.

A merge mai departe, în experimentarea forțelor organice ale corpului eteric, reprezintă întotdeauna o tentativă periculoasă. Jung a făcut o astfel de experiență dar a fost nevoit apoi să se retragă în turul său de lângă lac timp de mai mulți ani pentru a se regăsi.

Totuși, pentru binele pacienților, trebuie să cunoaștem și această lume. Cel mai adesea pătrundem deja parțial în ea pe parcursul trata-

mentelor *însoțind* pacientul, mai întâi în obsesiile, temerile și depresiile sale, dar puțin câte puțin și în ale noastre! În cadrul dialogului întâlnim în mod constant elemente pe care le recunoaștem și care, mai târziu, cu mintea limpede, pot face obiectul unei contemplări mai avansate. Pentru că nu întreprindem acest drum în beneficiul nostru, ci pentru altcineva, suntem protejați împotriva demonilor și a fantomelor care ar putea, în caz contrar, să ne invadeze sufletul.

În Misteriile Egiptene, preotul era acela care ne proteja (a se vedea capitolul 2). Această asistență nu o mai primim acum și nici nu o vom mai primi. Dar persoana altruistă care nu se refugiază în spatele unor “tratamente psihiatrice prestabilite” și care are curajul de a suferi în mod obiectiv alături de pacient, chiar în cazul psihozelor profunde, fiind în felul acesta responsabil de 50% din situația aceasta care se creează între doi oameni, va descoperi că această pasiune dezinteresată, această deschidere înspre celălalt, oferă o reală protecție. Este ceea ce se întâmplă de exemplu când un pacient și terapeutul său împart bucuria unui progres.

Putem spune, în rezumat, că pe calea lumii exterioare ajungem într-o lume spirituală obiectivă, în timp ce, pe calea lumii interioare, ajungem într-o lume mai degrabă subiectivă, dar tot atât de spirituală. Conținutul formării unui terapeut antroposof constă în această pregătire pentru înfruntarea problemelor celor două lumi. Este cel puțin tot atât de intensă precum pregătirea psihanalitică!

Al doilea aspect al formării este tratamentul practic. În această privință nu există o tehnică ce se poate “învăța”. Acest fel de terapie este fructul unei întâlniri reale între două persoane. Din acest motiv, a doua fază a formării va fi și ea, mai ales personală și posibilă doar într-o atmosferă de încredere mutuală.

Ne vom opri aici cu aceste considerații. Ele se doresc a fi o indicație de căutare a unei *terapii biografice*; “biografică” pentru că terapia este considerată ca fiind o parte din totalitatea căii de evoluție a celor care caută ajutor, din miazănoaptea lumilor, prin intermediul vieții pământești, până la următorul punct de miazănoapte a lumilor, care este sfârșitul unei încarnări, dar și începutul încarnării următoare.

Mica parte a acestui lung drum, care ne este dat să o parcurgem aici pe pământ împreună cu cineva, este un stimulent care pune din nou în mișcare procesul de dezvoltare și îi permite să continue. Fiecare succes, fiecare eșec trebuie mereu reconsiderat în acest mare interval ce se întinde de la un punct de mieznoapte a lumilor la altul.

NOTE ȘI BIBLIOGRAFIE

Cuvânt înainte al autorului

- (1) A treia ediție a acestei lucrări a fost publicată sub titlul: *Maat, ritme, melodie. De therapeutische werking van musikale elementen*. Zeist, 1983 (Măsură, ritm, melodie).
- (2) *De levensloop van de mens*. Rotterdam, 1981 (Cursul vieții umane).

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul 1. *Omul pe Prag*

- (1) Conceptul de realism este folosit aici într-un sens diferit de cel admis în mod obișnuit. În cadrul a 4 conferințe ținute în 1914, (*Gândire umană, gândire cosmică - EC 151, Ediția Centrului Triades*) Rudolf Steiner descrie douăsprezece moduri de a privi lumea. Cele patru mai importante sunt: spiritualismul, idealismul, materialismul și realismul. Pentru spiritualism, spiritul este pe primul loc; pentru idealism, spiritul devine "idee"; Materialismul consideră că materia se află pe primul plan; numai realismul consideră ca fiind reale atât spiritul cât și materia. Viața lui Rudolf Steiner a avut drept scop studiul interacțiunilor dintre spirit și materie, precum și aplicarea fructuoasă a acestei cunoașteri în viața culturală.
- (2) Această schemă este o reprezentare simplificată a crochiului făcut de Rudolf Steiner în cadrul celei de-a doua conferințe (din 18 august 1918) din ciclul *Die Wissenschaft vom Werden des Menschen*. (EC 183 - Știința devenirii umane).
- (3) Cuvântul olandez *ih, ich* în germană, este pronumele personal de la persoana I-a singular, care corespunde în limba franceză lui *Je* sau *Moi* (iar în limba română lui *Eu - n.tr.*). Trebuie subliniat că, atât ca sonoritate cât și ca grafism, acest cuvânt posedă, în limba germană, o calitate particulară. Rudolf Steiner a semnalat acest fapt în numeroase ocazii, de exemplu în 19 mai 1915 la Viena: "Christos însuși trebuie să devină activ în Eul (*Ich*) uman. De aceea, în limba Europei Centrale, ca în nici o altă limbă europeană, întreaga evoluție tinde progresiv spre aceea că *Ich* trebuie numit în acest fel. Pentru că *Ich* înseamnă I-CH. Ca un simbol plin de forță al acțiunii in-

time dintre ceea ce este cel mai sfânt în sentiment și sentimentul însuși, apare aceasta în Europa Centrală: *Ich* = I-CH Iisus Christos! Iisus Christos este în același timp Eul omului (*Ich*). În acest fel acționează Spiritul poporului inspirând poporul, pentru a fi exprimat în termeni caracteristici, faptele fundamentale. Știu că oamenii râd când se fac afirmații de acest gen, când se afirmă că Spiritul poporului a acționat timp de secole pentru ca denumirea *Ich* să poată apare, acest termen care este un simbol atât de evocator. Dar să lăsăm oamenii să râdă!...” (nota 2 din *Macrocosmos și microcosmos*, Editura Antroposofică Romandă, Geneva 1984).

(4) Matei 25, 14. Vom reveni asupra acestei parabole în capitolul 5.

(5) Eric Neumannn, *Tiefenpsychologie und neue Ethik* (Psihanaliza și etica nouă).

Capitolul 2. *Calea lumii interioare: Misteriile egiptene.*

(1) Rudolf Steiner, *Macrocosmos și microcosmos*, E.A.R. 1984, ciclul de douăsprezece conferințe ținute la Viena în 1910 (EC 119).

(2) Rudolf Steiner a dat numeroase indicații referitor la “ființele elementare”. Iată câteva titluri: *Das Hereinwirken geistiger Wesenheiten in den Menschen* (EC 102); *Entitățile spirituale în corpurile cerești și în regnurile naturii*, E.A.R. 1973, ediția a 2-a 1984 (EC 136); *Omul în raportul său cu animalele și cu spiritele elementelor*, Editura centrului Triades, ediția a 4-a 1984 (EC 230). Ființele elementare sunt prezente ca ființe suprasensibile în sfera celor patru elemente, apă, foc, pământ și aer; ele reprezintă stadiul cel mai puțin evoluat al lumii spirituale. Ele apar în povești sub numele de elfi, de gnomi...

(3) Conceptul de “suflet al senzației” descrie un aspect particular al sufletului uman. Vom reveni în capitolul 10 asupra acestei teme a dezvoltării sufletului. Cititorii care nu sunt familiarizați cu antroposofia lui Rudolf Steiner pot consulta următoarele lucrări de bază: *Teosofia* (Editura Centrului Triadess, E.A.R. - EC 9) și *Știința ocultă* (Editura Centrului Triades, ediția a 4-a, EC 13). *Teosofia* descrie amănunțit structura fundamentală tripartită a omului, corp, suflet și spirit. *Știința Ocultă*, oferă o descriere detaliată a modului în care s-a format omul, în decursul a numeroase etape și metamorfoze, până la condiția sa actuală.

(4) A se vedea nota 3.

(5) Thot este numele egiptean al zeului pe care grecii îl numeau Hermes iar Romanii Mercur. Pentru că ceea ce știm despre Misteriile egiptene ne vine în cea mai mare parte din Grecia, numim aceste Misterii, Misteriile

“hermetice”. Cuvântul “hermetic” și-a păstrat până astăzi semnificația completă de “închis, inaccesibil”.

Capitolul 3. *Calea lumii exterioare: Misteriile nordice.*

(1) Veți găsi în broșura mea *Mysteriestromen in Europa en de nieuwe mysterien (!)* (Zeist, 1977; netradusă în franceză în afara unui extras “Secretul Graalului”, *Revista Triades XXXII*, nr. 3 Primăvara 1985, pag. 18-25) informații mai ample asupra curentului Misteriilor Nordului.

(2) Rudolf Steiner a reînnoit și aprofundat învățătura creștină referitoare la ierarhii și a propus o imagine cu totul nouă asupra ființelor care acționează din lumea spirituală. Iată câteva titluri asupra acestui subiect: “Știința ocultă” și în special capitolul “Evoluția cosmică și ființa omului” în care este descris rolul ierarhiilor în procesul de creație al universului; *Maestri spirituali ai omului și umanității* (E.A.R.1985, EC 15); *Ierarhiile spirituale* 10 conferințe ținute la Düsseldorf În 1909 - Editura Centrului Triades, ediția a 3-a 1983(EC110).

(3) Există o lucrare interesantă (netradusă) referitoare la “Externsteine”: *Die Externsteine. Mysterienstätten der Menschheit*, scrisă de Hans Gsänger (Schaffhausen 1978).

(4) Antroposofia nu prezintă “răul” ca pe ceva abstract, ea prezintă ființe care doresc să devieze sau să împiedice evoluția omului. “Lucifer” și “Ahriman” sunt două din aceste ființe. Ele acționează la nivelul omului individual și la nivel de civilizație ca forțe adverse dar, în același timp, în mod consecutiv, ca forțe de “rezistență” în contact cu care omul înaintează în evoluția sa. În bibliografia propusă la nota 2 aceste ființe sunt descrise în detaliu. La fel, în culegerea de conferințe a lui Rudolf Steiner *Lucifer și Ahriman* E.A.R., 1977, ediția a 2-a 1987. (EC 193, EC 203, EC 215).

(5) Se poate citi traducerea provizorie pe care o propune Rudolf Steiner în ciclul de conferințe *Aspecte spirituale ale Europei de Nord și Rusiei*. E.A.R. 1981 (EC 158), cu note detaliate.

(6) În versiunea reprodusă mai departe, este vorba despre Nașă.

(7) Există mai multe versiuni ale acestui cântec. Cea de față a fost culeasă de către pastorul norvegian M.B. Landstad, apoi tradusă în germană de către Dan Lindholm. Mirelle Delacroix a realizat traducerea franceză, apărută la Editura Devenir în 1981. Pe lângă faptul că reproduce integral Visul lui Olav Åsteson, acest volum cuprinde și o prefață a lui Dan Lindholm, litografii realizate de Walter Roggenkamp și indicații pentru interpretare.

Capitolul 4: ***Omul diurn și omul nocturn***

- (1) Schiller, *Scrisori despre educația estetică a omului*. Colecția bilingvă, Aubier Montaigne, 1943.
- (2) A se vedea Gordon W. Allport, *Becoming*, Editura Universității Yale, New Haven, 1955.
- (3) A se vedea Viktor E. Frankl, *Homo Patiens*, Viena 1950.
- (4) Desmond Morris, *Le Singe Nu*, Grasset, 1968.
- (5) A se vedea Hugo S. Verbrugh, *Paradigma's en begripsontwikkeling in de ziekteleer*, Haarlem, 1978.
- (6) Textul original al Imnelor pune câteva probleme filologilor. Versiunea editată în 1800 (“Athenäum Fassung”) se îndepărtează considerabil de manuscris. Motivul nu a fost niciodată elucidat. Traducerea transcrisă aici (aparținând lui Germaine Claretie, Revista *Știința Spirituală* 1925: “Imnele Noptii”) reflectă textul original. În afară de diferite alte ediții germane, există și numeroase traduceri în limba franceză.

Capitolul 5. ***A doua individualitate a omului***

- (1) A se vedea pagina 126.
- (2) Se poate găsi o descriere detaliată a acestui proces de încarnare și a procesului de alcătuire a corpului fizic de către sufletele-spiritualul omului în cartea lui Fritz Wilmar: *Vorgeburtliche Menschwerdung*, Stuttgart 1979.
- (3) Matei 25, 14, - Luca 19, 11.
- (4) A se vedea nota 3, capitolul 2.
- (5) Pot fi găsite explicații asupra a ceea ce este “nodul lunar” în diferite cărți de astronomie.
- (6) Anul de pregătire de la Școala *Vrije Hogeschool* din Olanda are drept scop însoțirea tinerilor în această fază importantă a vieții lor. (Referitor la acest subiect, a se vedea biografia lui B. Lievegoed.) În Franța, Foyer Michael și-a propus aceleași obiective.
- (7) Vom găsi o descriere mai detaliată a fazelor biografice în lucrarea autorului: *De levensloop van de mens*.
- (8) A se vedea nota 4, capitolul 3.

Capitolul 6. ***Căile de inițiere în trecut și astăzi***

- (1) Rudolf Steiner : *Vor dem Tore der Theosophie* (EC 95).
- (2) Rudolf Steiner descrie perioade din dezvoltarea pământului și a umani-

tății care nu pot fi verificate prin cercetarea istorică exoterică. Aceasta se datorează faptului că Pământul ca organism fizic a fost precedat de alte forme de existență, nefizice; Rudolf Steiner le numește “vechiul Saturn”, “vechiul Soare” și “vechea Lună”. Faza care a urmat acestor trei forme de existență le-a repetat pe primele la început, pentru a permite actuala formă de dezvoltare a Pământului. Cele trei faze de repetiție au fost numite: “Hiperboreea”, “Lemuria” și “Atlantida”. Perioada Atlantidei a luat sfârșit cu Potopul, a cărui urmă s-a păstrat în multe documente vechi (de exemplu Vechiul Testament). Noi trăim în epoca post-atlanteeană, care se împarte în șapte perioade de civilizație: vechea Indie, vechea Persie, epoca egipto-caldeeană, epoca greco-latină și epoca noastră actuală (care a început în jurul anului 1500); vor urma alte două perioade. Aici nu putem menționa decât pe scurt această evoluție, fapt care lasă o impresie puțin prea schematică. O descriere mai plină de viață poate fi găsită în *Știința ocultă* (EC 13) și în *Cronica Akasha* (E.A.R., 1980, EC 11) de Rudolf Steiner.

(3) A se vedea descrierea inițierii yoga a lui Patanjali în lucrarea lui Daniel J. Van Bemmelen: *Yoga și antroposofie*, Zeist, 1976.

(4) Citatele care aparțin lui Swami Muktananda provin dintr-un articol al revistei germane *Die Drei*, mai 1981, pag. 363.

(5) A se vedea nota 4, capitolul 3.

(6) A se vedea nota 1, capitolul 3. O reeditare a cărții lui W. J. Stein: *Weltgeschichte im Lichte des Heiligen Graal. Das neunte Jahrhundert*, a apărut la Stuttgart în 1977.

(7) A se vedea Rudolf Steiner, *Karma VI*, E.A.R. 1974 (EC 240).

(8) Cele mai celebre istorisiri despre Perceval (Chrestien de Troyes, Wolfram von Eschenbach) datează din secolul al XII-lea. Dar în lucrarea citată în nota 6, W. J. Stein afirmă că sursele istorice ale legendei Graalului trebuie căutate în jurul secolului al IX-lea.

(9) Referitor la relațiile dintre Revoluția franceză și curentul Rosicrucian, se poate citi lucrarea Irenei Tezlaff *Contele de Saint-Germain*, Stuttgart, 1980.

(10) A se vedea conferințele lui Rudolf Steiner din 27/28 septembrie 1911 în culegerea *Creștinismul esoteric și conducerea spirituală a umanității*. E.A.R. 1989 (EC 130).

(11) Congresul de Crăciun: este vorba de congresul care a avut loc la Crăciunul 1923/1924 în cadrul căruia Rudolf Steiner a dat o formă cu totul nouă Societății Antroposofice, inclusiv constituirea Societății Antroposofice

Universale, al cărui președinte a devenit Rudolf Steiner însuși. Pentru a marca înființarea noii societăți, Rudolf Steiner a prezentat cuvintele meditației “Piatra Fundamentală”. Bibliografie: Rudolf Steiner: *Le Congres de Noel* (EC 260, EC 37), E.A.R. 1985 – Rudolf Grosse: *Die Weihnachtstagung als Zeitenwende*, Dornach 1976 – Jorgen Smit: *Cheminement spirituel et pratique de la vie*. Les Trois Arches, 1989.

Capitolul 7. *Calea antroposofiei*

(1) Geneza 30,24.

(2) *Comment acquérir des connaissances sur les mondes supérieures ou l'Initiation*, Editura Centrului Triades, ediția a 7-a, 1985 a lui Rudolf Steiner a apărut mai întâi sub formă de articole în revista “Lucifer-Gnosis”. O serie suplimentară a fost publicată ulterior sub titlul *Les degrés de la connaissance supérieure*; această lucrare conține a celor trei etape ale Imaginației, Inspirației și Intuiției. O altă descriere a acestei căi de dezvoltare poate fi găsită în *Știința ocultă*, în capitolul intitulat “Cunoașterea lumilor superioare”.

(3) A se vedea de exemplu J. W. Goethe: *La Métamorphose des plantes*, Editions du Centre Triadess, 1975; lucrarea *Goethe et sa conception du monde* de Rudolf Steiner (E.A.R. 1985, EC 6) cuprinde un capitol foarte instructiv asupra modului în care Goethe și-a continuat cercetarea pas cu pas până la observarea a ceea ce el numește “planta arhetipală”.

(4) După o notă a contelui Polzer-Hoditz referitoare la ultima sa conversație cu Rudolf Steiner.

(5) A se vedea B.C.J. Lievegoed *Der geistige Strom der heilpädagogischen Bewegung* (Publicație în manuscris), Arlesheim 1972.

(6) A se vedea *Le calendrier de l'âme* de Rudolf Steiner, meditații pentru fiecare săptămână a anului. (E.A.R. 1987, EC 90). A se vedea de asemenea, de același autor, *Les Fêtes cardinales et la respiration de la terre en une année*, Edition du Centre Triades, ediția a 3-a, 1983.

(7) A se vedea *Les Six exercices*, editura “Les Trois Arches” 1988.

Capitolul 8. *“Dublurile” ființei omului*

(1) Un exemplu minunat în acest sens este *Portretul lui Dorian Grey* de Oscar Wilde.

(2) *La forme humaine* de A. Sigaud a apărut în 1914. În 1947, Corman a continuat opera lui Sigaud printr-o lucrare importantă: *Le diagnostic du tempérament par la morphologie*.

(3) A se vedea Rudolf Steiner: *Tempéraments – Culture pratique de la pensée* E.A.R., 1984 – Caroline von Heydebrand *Von Seelenwesen des Kindes*, Stuttgart, ediția a 9-a, 1984 – A.C. Harwood *The Way of a Child*. Londra 1940. Revista Triades...

(4) În acest context, “sistemul nervos” și “sistemul ritmic” sunt concepte referitoare la natura tripartită a organismului uman: distingem un “pol superior” (sistemul neurosenzorial, având capul drept centru), un “pol inferior” (sistemul metabolism – membre) și între ele, o sferă mediană independentă (sistemul ritmic, având inima în centru). Rudolf Steiner a vorbit pentru prima dată despre tripartiție în 1917, în cartea sa *Des énigmes de l’âme*, E.A.R. 1984 (EC 21, capitolul IV). De asemenea o bună introducere în această problemă o constituie lucrarea lui Walther Bühler, *Le corps, instrument de l’âme*. Editions du Centre Triades.

(5) Referitor la această problemă, a se vedea capitolul “Somnul și moartea” în “Știința ocultă” a lui Rudolf Steiner.

(6) A se vedea lucrarea lui Rudolf Steiner *Les Hiérarchies spirituelles* (a se vedea nota 2, capitolul 3).

(7) A se vedea nota 6, capitolul 7.

(8) Titlul conferinței este “ L’énigme du double, médecine géographique” în lucrarea *Individuelle Geistwesen und ihr Wirken in der Seele des Menschen* (EC 178) nepublicat în franceză.

(9) A se vedea nota 2, capitolul 2.

(10) Rudolf Steiner descrie modul în care apare în suflet necesitatea încarnării ca femeie datorită experiențelor dintr-o încarnare precedentă masculină, și invers. În acest sens se poate vorbi despre o “lege”, dar excepțiile da la ea sunt întru-totul posibile.(A se vedea conferința a noua din *Manifestations du Karma*, Editions du Centre Triades, 1983, EC 120).

(11) A se vedea *Știința ocultă* a lui Rudolf Steiner.

(12) Traducerea franceză a citatelor este modificată față de cea a Editurii Centrului Triades. Sublinierea cu caractere italice a fost făcută de B. Lievegoed.

(13) *Un chemin vers la connaissance de soi*, E.A.R. 1983, (EC 16)

(14) Rudolf Steiner a scris patru “Drame – Misterii”, care sunt reprezentate în mod regulat pe scena Goetheanumului din Dornach, în Elveția, precum și în alte țări. A se vedea de Rudolf Steiner, *Les Quatre Drames-Myst res*, Editions du Centre Triades. Al 2-lea: *L’épreuve de l’âme*, Les Trois Arches, 1986.

Capitolul 9. **Procesele planetare în cosmos și în ființa omului**

- (1) A se vedea de B.C.J. Lievegoed, *Les actions des plan tes et les processus de vie dans l'homme et dans la terre* (Les Trois Arches, 1988) și *Über den doppelten Planetenprozess* în *Der Beitrag der Geisteswissenschaft zur Erweiterung der Heilkunst. Medizinische Jahrbuch. Goetheanum, Dornach* 1950.
- (2) A se vedea nota 4, capitolul 8.
- (3) Günther Wachsmuth, *Erde und Mensch. Ihre Bildekräfte, Rhythmen und Lebensprozesse*, Kreuzlingen 1954, Dornach, ediția a 4-a 1980.
- (4) O descriere bună a acestei funcții a corpului astral se găsește în capitolul “Somnul și moartea» din *Știința ocultă* a lui Rudolf Steiner.
- (5) A se vedea *Der übersinnliche Mensch, anthroposophisch erfasst*, Șapte conferințe ținute de Rudolf Steiner la La Haye în 1923 (EC 231), cu ocazia fondării Societății Antroposofice din Olanda.
- (6) Descrierea proceselor planetare pe care le veți citi sunt bazate pe munca de cercetare a lui Lilly Kolisko asupra raporturilor dintre planete și metale. A se vedea L. Kolisko, *Sternenwirken in Erdenstoffen* (1927, netradusă).
- (7) A se vedea povestea lui Goethe *Le Serpent vert* (E.A.R. 3e éd. 1987).
- (8) A se vedea nota 1, capitolul 1.

Capitolul 10. **Dezvoltarea sufletului senzației, sufletului sentimentului și rațiunii și sufletului conștiinței**

- (1) A se vedea a treia conferință din ciclul *Macrocosme et Microcosme* de Rudolf Steiner, E.A.R., 1984 (EC 119).
- (2) A se vedea nota 2, capitolul 6.
- (3) A se vedea nota 1, capitolul 4.
- (4) A se vedea *Données de base pour un élargissement de l'art de guérir selon les connaissances de la science spirituelle* de Rudolf Steiner și Ita Wegman, Editions du Centre Triades, 1978 (EC 27).
- (5) În 1919 Rudolf Steiner a lansat ideea tripartiției organismului social. A se vedea *Fondements de l'organisme social* E.A.R., 1985 (EC 23).

Capitolul 11. **Dificultăți pe calea lumii interioare**

- (1) Kali Yuga: Încă din epoca Indiei Antice se știa faptul că va veni o “epocă întunecată” în evoluția pământului și a umanității. Ea ar fi trebuit să dureze 5000 de ani și să ia sfârșit (după calendarul nostru), în 1899. Arhan-

ghelul Mihail: civilizația pe Pământ se află sub conducerea a șapte arhangheli care se succed unul după altul, reprezentând rând pe rând “spiritul timpului” pentru o perioadă de aproximativ 350 de ani. În 1879, arhanghelul Mihail a preluat de la arhanghelul Gabriel conducerea civilizației pământesti. A se vedea *La Mission de Michael*, Editions du Centre Triades (EC 194), și al treilea volum din *Karma* de Rudolf Steiner, E.A.R., 1983 (EC 237).

(2) A se vedea nota 14, capitolul 8.

Capitolul 12. ***Dificultăți pe calea lumii exterioare***

(1) A se vedea *Snapping* de Flo Conway și Jim Siegelman (1978).

(2) *Die himmlischen Verführer. Sekten in Deutschland* (Hamburg 1979).

PARTEA A DOUA

Capitolul 13. ***Liniile principale ale psihoterapiei de orientare antroposofică***

(1) Referitor la noțiunea de karma în antroposofie pot fi consultate operele fundamentale ale lui Rudolf Steiner (A se vedea nota 3, capitolul 2), precum și ciclurile de conferințe *Les Manifestations du Karma și Réincarnation et Karma* E.A.R., 1986 (EC 34, EC 135).

(2) A se vedea operele lui C. G. Jung, cât și cele referitoare la el.

(3) A se vedea *Pédagogie curative* de Rudolf Steiner, E.A.R., 2e éd. 1982 (EC 317). Acest ciclu de douăsprezece conferințe ținute în 1924 oferă bazele pentru o pedagogie curativă conform cu principiile antroposofiei.

(4) Câteva titluri referitoare la pedagogia Waldorf: Rudolf Steiner: *Les bases spirituelles de l'éducation*, (EC 305), *L'éducation de l'enfant la lumière de l'anthroposophie* (EC 34) ; Henriette Bideau *Le plan scolaire*, Editions du Centre Triades.

(5) A se vedea *Rapports entre générations* de Rudolf Steiner, E.A.R., 1975. Ed. 2-a 1989, *La rencontre des générations*.

Capitolul 14. ***Principiile de bază în diagnostic și terapie***

(1) Dr. Victor Bott: *Médecine anthroposophique* (2 volume) Editions du Centre Triades 1980. Ed. a 2-a 1987 și 1989. Dr. Rudolf Treichler: *Biographie et psychologie*, Editions du Centre Triades 1988.

(2) A se vedea cartea Margarethei Hauschka *La peinture thérapeutique*,

Editions du Centre Triades, 1989.

(3) O bună introducere în metoda de observare goetheanistă este făcută în lucrarea lui Jochen Bockemühl *Lebenszusammenhänge: Erkennen-Erleben-Gestalten*.

Capitolul 15. *Tratamentul tulburărilor de dezvoltare sufletească*

(1) A se vedea *La science de l'occulte* de Rudolf Steiner.

Capitolul 16. *Constituția isterică*

(1) În cadrul cercetărilor asupra somnului cu ajutorul EEG s-a afirmat despre somnul REM (rapid eye movement) că ar fi o formă de somn superficial; el este descris aici ca o formă de somn în care funcția de mișcare total inconștientă la om devine activă.

(2) A se vedea nota 2, capitolul 13.

(3) A se vedea nota 4, capitolul 10 și nota 1, capitolul 14.

(4) Terapia prin băi sau hidroterapia și masajul ritmic au fost dezvoltate de Dr. Margarethe Hauschka, după indicațiile date de Dr. Ita Wegman. A se vedea *Rhythmische Massage* de Margarethe Hauschka (Boll, 1972).

(5) A se vedea nota 3, capitolul 13.

(6) Sinea- Spirituală, Spiritul Vieții și Omul-Spirit sunt cele trei constituențe superioare ale omului. A se vedea indicațiile de la nota 3, capitolul 2.

Capitolul 17. *Modalități de evadare din realitate*

(1) A se vedea nota 5, capitolul 9.

(2) A se vedea *Initiationswissenschaft und Sternenerkenntnis* (EC 228) de Rudolf Steiner. Versetul în germană este:

Ich schaue in die Finsternis:
In ihr ersteht Licht,
Lebendes Licht.
Wer ist dies Licht in der Finsternis?
Ich bin es selbst in meiner Wirklichkeit.
Diese Wirklichkeit des Ich
Tritt nicht ein in mein Erdendasein.
Ich bin nur Bild davon.
Ich werde es aber wiederfinden,
Wenn ich,
Guten Willens für den Geist,

Durch des Todes Pforte gegangen.

(3) Referitor la experiența Eului la vârsta de zece ani, a se vedea de B.C.J. Lievegoed *Ontwikkelingsfasen van het kind* (Zeist 1983).

EDITURA TRIADE
C.P. 15, O.P. 05
3400 Cluj-Napoca
Tel/fax: 021//240 13 17
Tel: 0745/086 007
E-mail: ed_triade@yahoo.com